

Spisy vydávané č. sekci diecézního komitétu v Č. Budějovicích.

Vychází ročně 4 čísla ve lhůtách libovolných.

Ročník IV.

Číslo 3. a 4.

Dělnická otázka a snahy o její rozřešení.



Napsal:

Dr. F. HITZE,

**profesor university münsterské, papežský praelát, člen německé
říšské sněmovny atd.**



Přeložil a na rakouské poměry uvedl:

JOS. BON. VOŇAVKA.



Cena 2 K 50 h, poštou 2 K 70 h.



V Č. BUDĚJOVICÍCH.

Nákladem české sekce diecézního komitétu v Čes. Budějovicích.

Tiskem Společenské knihtiskárny.

Dělnická otázka a snahy o její rozřešení.



Dr. F. HITZE,
professor university münsterské, papežský prelát, člen německé
říšské sněmovny atd.



Přeložil a na rakouské poměry uvedl
P. JOS. BON. VOŇAVKA

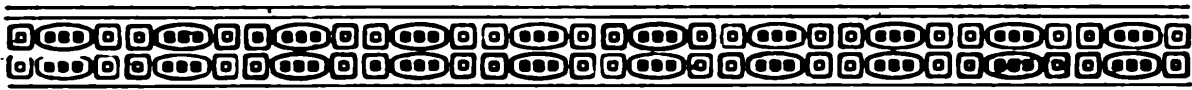


V Č. BUDĚJOVICÍCH.
Nákladem české sekce diecévního komitétu v Čes. Budějovicích.
Tiskem Společenské knihtiskárny.

Svému milému otci-dělníku v synovské úctě

věnuje

překladatel.

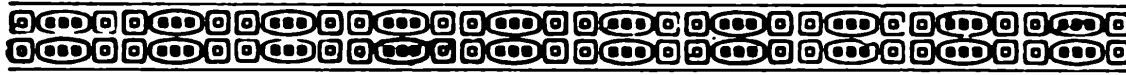


Předmluva autorova.

Přítomný náčrtek „Dělnické otázky“ měl býti v první řadě předběžnou zprávou pro praktický sociální kurs ve Strassburku. Odevzdáme-li spisek veřejnosti na mnohonásobné přání jako manuskript tištěný, prosíme, aby při posuzování obsahu nebyl opomenut původní jeho účel. Tím jest i vysvětleno, proč upuštěno od bližších údajů literárních; bylť účastníkům kursu dán do rukou systematický „Seznam sociální literatury.“

Původní účel určil i volbu látky, zvláště důkladnější, pokud možno jasné a přesné uvedení německého sociálního zákonodárství a jeho dějin. Sestavení stěžejných bodů a důvodů mohlo býti jen krátké, ježto bylo doplněno ústním přednesem. Spisek můj měl býti jen náčrtem, který studium důkladnějších děl nenahraňuje, nýbrž jen usnadňuje. Zvláště měly býti jasně označeny: stav a další praktické cíle sociální reformy, aby tak proti negativní kritice byla postavena pozitivní práce. Poslouží-li kniha svému účeli v širších kruzích, bude to spisovateli dostatečnou odměnou.

V Münsteru ve Vestfálsku.



Předmluva překladatelova.

Podávám českému dělnictvu a jeho přátelům dílo známého sociologa-kněze Dr. Fr. Hitze-ho, profesora v Münsteru. Stať zákonů a partie lokální uvedl jsem, pokud možno, na poměry rakouské; návrh a rozbor připravovaného sociálního pojištění u nás vyňal jsem ze spisku dp. P. Prokopa Supa, O. S. B. v Rajhradě.

Nepopírám nijak značných nedostatků práce své, nevyhýbám se věcné kritice, aby mohlo býti zdokonaleno, co nedostatečného v mém podniku.

Na omluvu dodávám důvody své práce.

Podjal jsem se přeložení a upravení, abych dělnictvu českému podal rukověť, která by jej provázela labirintem dělnických jeho práv a povinností, varovala před negativními snahami, ukázala praktické výsledky a pozitivní nové cesty.

Prací svou chtěl jsem ukázati svůj plný vděk a úctu stavu, z něhož jsem vyšel. Úctu tím, že stavu dělnickému světím — třeba necennou — první svou publikaci; vděk tím, že vkládám mu do možolné ruky knihu, která mluví o významu stavu jeho a ukazuje ostatním třídám povinnosti „spojenými silami“ pracovati na povznesení čtvrtého stavu moderní společnosti.

Chtěl jsem konečně dokázati „nekorunovanému králi dělnictva,“ jak prof. Dra. Hitze-ho zvou, u jehož nohou jsem po dva semestry jako žák v münsterské al-

mamater sedal, že vřelá výzva jeho k práci v zájmu dělnictva ani u mne nevyzněla na prázdno.

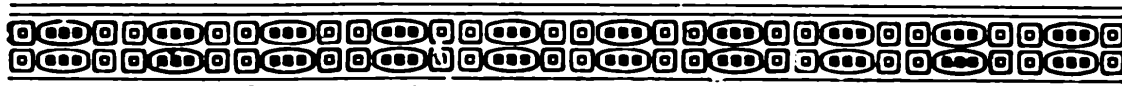
Omlouvá-li některý z důvodů odvahu mou, prosím o jeho přijetí.

Za vydatnou pomoc vzdávám díky všem, kteří mi při práci pomáhali. Vzpomínám zvláště J. Excel. Dra. Alb. Gessmanna, býv. min. veř. prací, říšského poslance Dra. Kreka a probošta Dra. Stojana, říšského a zemského poslance.

Prospěje-li někomu kniha tato v milém mém národu, ukáže-li někomu nové směry práce, je to zásluhou přispění a společné práce jmenovaných. Aby prospěla zvláště křesťanskému dělnictvu českému, toho na Bohu a sv. českých patronech žela

PŘEKLADATEL.

V Münsteru ve Vestfálsku, r. 1910.



I. Pojem a rozsah dělnické otázky.

„Dělnická otázka“ jest otázka správného, zákonům spravedlnosti a slušnosti odpovídajícího postavení a zařazení dělnictva v celkový organismus společnosti a státu.

V tomto smyslu je pak částí veliké sociální otázky.

V širším smyslu pojímá otázka dělnická všechny, kteří stojí v osobních službách za mzdu, pokud jejich práce je rázu převážně tělesného, mechanického.

Mluvíme dnes o „dělnickém stavu,“ o „dělnické třídě“ jako protivě samostatných podnikatelů, kteří při své práci používají i svého — ať menšího ať většího kapitálu, kdežto dělník nemá jiného k nabídce, nežli pracovní svou sílu. Mluví se také o „emancipačním boji třetího stavu“. Jako v pověstné francouzské revoluci třetí stav měšťanský (bourgeoisie) — se emancipoval z poddanství kléru a šlechty, tak volají a pracují dnes široké vrstvy stavu dělného a jim na roveň postavené „nižší“ třídy lidu o politické a společenské rovnoprávnosti.

Dělnická otázka stala se akutní s rostoucím průmyslovým rozvojem. V průmyslu totiž vystoupila příkre protiva „kapitálu“ a „práce“; v něm teprve zaměstnání mezdní stalo se životním povoláním určitých kruhů. Všecky ideální, usmiřující tahy pracovního

poměru v dílně ustupují na celé čáře v továrně. Společenství práce, čest a radost v práci, rodinné vztahy, úcta k „mistrovi“ a naděje na brzkou samostatnost atd. zanikají se zanikáním dílen.

Rostoucí rozdíly ve vedení života, majetku a vzdělání musily nevyhnutelně otřásti a uvolniti společenské vztahy a vésti k vzájemnému odcizování. Manchesterovsko-liberální hospodářské a státní nazírání šedesátých let XIX. stol. zlomilo všechna pouta právního a mravního řádu. Ve volnosti živnosti, obchodu a smlouvy (lichvaření) a stěhování otevřeny brány, jimiž prošla moc kapitálu a vykořistila práci. Tlak budí protitlak: liberalismus našel svého mstitele v sociální demokracii, která nyní s takovou právě jednostranností organisuje dělnictvo k sebeobraně a plní je jedem nenávisti k stávajícímu společenskému řádu.

Tak boj i uvědomělá vyrovnávací sociální reforma začaly nejdříve v řadách průmyslového dělnictva; teprve odtud pohnáhlou strženy i ostatní pracující řady v plné hnutí.

Průmyslový rozvoj, stroj a dělba práce zvýšily společenskou výrobu zboží; jest otázka, nestalo-li se tak na úkor spravedlivého rozdělení důchodů. První problém dělnické otázky v hospodářském vztahu jest: jak možno stavu dělnickému zajistiti odpovídající účast na pokroku produkce a kultury pozdvižením a stoupaním materiálního vedení života při záchraně celé síly pracovní i životní? V politickém životě je dělník právně svoboden a požívá s ostatními občany stejného práva; tato zákonem přiznaná svoboda a oprávnění jsou však ohroženy velikou materiální jeho odvislostí.

Politický problém soc. dělnické otázky dle toho záleží: v zajištění materielním, osobní i politické svobody dělníkovy proti přehmatům těch, kteří materielně jsou dělnictva silnější. Zároveň jde o to, aby dělnictvo, jemuž se dostalo všeobecného školního vzdělání, všeobecného, rovného hlasovacího práva parlamentního, a jež stojí ve všeobecné branné povinnosti a takto politicky i duchovně učiněno je rovno ostatním stavům, také nutným vzděláním ducha bylo vyškoleno sociálně a politicky a tím bylo schopno jako rovnocenný stav v zákonodárství, správě a právu spolupůsobiti.

Ve stavu mravním rozmnožila se nebezpečí jednak uvolněním pout společenských a rodinných, jednak soustředěním obyvatelstva v továrně, obydlí a velkém městě; problém morálního směru v dělnické otázce dle toho jest: vybudování ochrany a nahrazení zrušených řádů novými způsoby organisace.

II. Prvky dělnické otázky.

Zjevy, které moderní průmyslový rozmach charakterisují a zároveň tvoří kroky dělnické otázky průmyslové jsou tyto:

1. Soustředění výroby a kapitálu v málo rukou, rozluka kapitálu a práce.

Rostoucí význam stroje a dělby práce skýtá větším, finálně silnějším podnikům přirozenou výhodu v zápase konkurenčním, takže menší samostatné podniky v tomto boji musí podlehnouti. Kapitál hraje tak rozhodující roli, že síla jednotlivců kapitalistů stěží

stačí, a že se hledá posila netoliko v rozsáhlých výpůjčkách, nýbrž že namnoze akciové společnosti, společnosti s obmezeným ručením a pod. vstupují na místo osobních, individuálních podniků. Kapitál stále roste v mohutnějšího faktora, jemuž slouží intelligence a práce. Osobní vztahy mezi podnikatelem a dělníkem, vědomí povinnosti a zodpovědnosti na jedné straně a příchyllosti a věrnosti na druhé ustupují, pojem „služebního poměru“ je vystřídán pojmem „pracovní smlouvy“, jejíž obsah se omezuje na výměnu konání práce a mzdy za poskytnutou práci. Tato výměna děje se na podkladě zákonů tržních — dle nabídky a poptávky; dělník považuje se při této smlouvě za slabšího a jako odvislý vidí se vždy poškozen, a tak roste protiva mezi zaměstnavatelem a dělníkem. A tato protiva — přirozeně — vede k spojení ve „třidu“. Tak na místo solidarity podniku nastupuje solidarita „třídy“. Se zatláčováním menších podniků většími, mizením jich, se vzrůstající koncentrací výroby a kapitálu v málo rukou stoupá přirozeně také odvislost, třídní protiva a třídní nenávisť, počet nespokojených, kteří tuto nenávisť dále šíří a třídu dělnou k solidární straně organisují. Potlačení, (faktická) expropriace malých velkými, a expropriace produktivního majetku spočívajícího na osobní práci bez zásluhy nabytým kapitálem, je schopno otřásti úctou k majetku jako takovému, takže nyní i majetek produktivní sám zásadně jest uváděn v pochybnost, a třída „vyděděných“ se organisuje netoliko k sebeobraně proti neoprávněným přehmatům a k vymožení důstojnějšího, samostatnějšího postavení vůči zaměstnavatelům (dělnické odborové spolky), nýbrž že se zdvihá i proti stávajícímu majetkovému a společenskému řádu a žádá „expropriaci kapitalistických vykořisťovatelů celou spo-

společností“ t. j. pomocí státu (sociální demokracie). Počet podniků nejen že se menší a zvětšují se podniky silnější, nýbrž „silní“ k většímu ještě docílení přesily a moci spojují se v trusty, syndikáty a kartely. Tím mají všichni mimostojící býti znemožněni konkurenčním bojem, aby trh jen výlučně „silnými“ byl ovládán.

Tyto snahy v první řadě směřují také proti konsumentům. Po odstranění konkurence budou jim dikтовány ceny a ostatní kupní podmínky dle libosti. Poměry takové dotknou se citelně v dozírné době i dělníka. Vždyť roste nebezpečí, že kartely a trusty z valné části budou určovati dle svého dobrozdání nejen ceny výrobků, nýbrž brzy i mzdu dělníkovu jakož i podmínky pracovní! Tak dělnictvo bude postiženo dvojnásobně: jako konsument a jako placená síla výrobní.

Skutečný vývin hromadí jmění, moc, počty a pozitky vždy v omezenějším počtu jednotlivců, proti nimž snaží se mohutné masy v zapřísáhlé nenávisti a zoufalství spojití se u velikou jednotku, aby tak přerazily nečestná pouta odvislosti a bídy.

Naznačený vývin je podporován:

2. Soustředěním lidstva ve velkých městech.

Dělba práce a veliká produkce vyžadují rozšířeného trhu odbytného; obchod a zlepšená doprava podmiňují podstatně vývin produkce. V tomto směru mají však větší města značnou výhodu před venkovem. S jedné strany je lehčeji uprostřed vyškoleného dělnictva, obchodního spojení a obchodních tradic velkého města, respektive průmyslového centra založiti novou továrnu, než v místě malém, nebo docela na venkově, kde všechny vyjmenované podmínky a výhody by musily býti tvořeny. Ne poslední jsou společenské

příjemnosti, které jak podnikatele tak dělníka lehce lákají do víru velkoměstského. Tímto postupem rostou naše velká města a industriální střediska do obrovské výše obyvatelstva a stávají se krbem nešťastného proletariátu a sociální demokracie.

Již samo spolubydlení v předměstích a dělnických čtvrtích nutně značně podporuje třídní vědomí dělníků — vědomí stejné bídy a stejné malomocnosti vůči „měšťákům“, ale také vědomí moci, počtu a organisace. K tomu přistupují lákadla a pokušení velkého města, jež vášně, požitkářství a závist podpalují a živí, působení tisku a schůzí, jež obé agitaci propůjčuje účinné zbraně. Protiváha náboženského vědomí, cítění a mravní síla chybí namnoze, nebo je tak skrovná, že skýtá jen malé ochrany a podpory. Stálá fluktuace obyvatelstva, jež odtrženo byvši ze své domoviny a domácích zvyků shromažďuje se v městech a centrech práce s novými zvyky, kde natlačeno jsouc v bytech, které stěží jen odpovídají požadavkům hygieny a spořádaného života rodinného, nedostatek vlastního obydlí a nebezpečí plynoucí z „podnájmu“, „noclehářů“ a pod., duch osvěty a vzpoury, který jako jedovatý atom sytí atmosféru naší doby a který zvláště v městech mnohonásobně je propagován — to všechno jsou nebezpečí pro víru i mravnost dělníkovu, která rostou ještě při nedostatku duchovní správy, jež nestačí stejnoměrně růsti se vzrůstem počtu obyvatelstva.

Nebezpečí velkého města stupňují se:

3. Soustředováním různého pohlaví a stáří v továrnách a odtržením jich od domácího krbu.

Na selském statku a v dílně zůstává rodinné spojení uchráněno. Služební tovaryši a učňové požívají ochrany rodinné společnosti. Otec i děti pracují po-

většině v různých továrnách, časně z rána odcházejí z domova a teprve pozdě večer znaveni sejdou se opět k rodinnému krbu. Nanejvýš je některým možno za polední přestávky zaběhnouti domů, kde v největším chvatu požijí oběd. Mnohdy jde i matka do továrny — tak se stane, že po celý den rodina jest úplně rozloučena. V továrně sejdou se nejrůznější živly, muži i ženy, mladí i dospělí, z větší části beze všeho mravního dozoru, beze vší ochrany proti špatnému příkladu a svádění. Nezřídka jsou to sami mistři a zřízenci, kteří nestoudnými řečmi, příkladem i sváděním nemravnost podporují. Většina továrníků se o tyto věci nestará; nejsou si vědomi povinné zodpovědnosti za to, co v mravním ohledu se v jejich továrnách děje. Nejjednodušší pravidla opatrnosti při ustanovování mistrů a úředníků, při zařizování a dispozicích továrních místností (oddělení pohlaví atd.), zůstávají mimo obzor podnikatelův.

K tomu přistupuje vážný moment:

4. Zatlačení lidské pracovní síly strojem. Náhrada pracovní síly muže ženou a dětmi. Předčasná samostatnost dítěte.

Pokrok techniky činí denně lidskou pracovní sílu nadbytečnou a snižuje její význam. S pokrokem tím ruku v ruce postupuje mechanické rozdělení práce, takže člověk ponenáhlu se stává pouhým přívěskem stroje. Práce při stroji je tak jednostranná, mechanická, že při ní musí jak tělo tak i duch zakrtněti, a náklonnost k excessům zdá se skoro přirozenou reakcí, oprávněným protestem proti snížení lidské individuality. Pobyt ve vzduchu přesyceném prachem a olejem, horko v zimě v létě, lomoz strojů, prodlužo-

vání doby pracovní — to vše působí v označeném již směru.

Fysiologicky jako psychologicky dá se vysvětliti úpadek mravnosti a vzrůst alkoholismu. Obsluhování stroje vyžaduje více pozornosti a obratnosti než tělesné síly a předběžného vzdělání. Ženské a dětské pracovní síly skýtají mnohdy nejen tytéž, nýbrž i lepší služby, než síly mužské; ale vždycky jsou levnější. Tak jsou vytlačováni z práce dospělí mužové — otcové rodin — ženskými a dětskými pracovníky. Tento zjev na jedné straně vede k snížení mzdy, na straně druhé poskytuje průměrně velký výdělek dětí, snadnou příležitost k vzpouře proti autoritě rodičů a rodinné disciplíně. Až příliš často přerušují mladiství dělníci svůj poměr k rodičům, platíce jim jen „za byt a stravu“, nebo dokonce je opouštějí a najímají si byt jinde. Tím přirozeně otevřena brána mravnímu svedení! Honba za zábavou, předčasné začínání se známostí, předčasné sňatky počínající dluhy, toť následek!

A nedojde-li ani k úplné rozluce mezi dětmi a rodiči: vědomí materiální neodvislosti u dětí, strach rodičů, aby neztratili podpory dětí, činí přísné rodinné vychování a kázeň domácí nemožnou, a není divu, roste-li tato bezuzdnost a požitkářství, a upadá-li život rodinný. Synové a dcery, kteří nemají lásky k rodičům a kteří se doma nenaučili znáti kouzlo rodiny a pořádku, nebudou ovšem nikdy dobrými otci a matkami. Tovární práce konaná z povolání dusí v duši dělnic smysl a lásku pro práci a starosti domácí a lásku k tiché domácnosti. Konečně: továrna neskýtá dostatečného času a příležitosti mladistvým dělnicům v domácích pracích dostatečně se cvičiti a zdokonaliti pro budoucí život rodinný.

Stěžejný bod života dělnice leží v továrně a nikoli v domě — v rodině. Matka, bývalá dělnice, z pravidla rozumí málo domácnosti. Tak vstupuje dělnice do stavu manželského, nemajíc základních vědomostí k vedení řádné domácnosti. Nerozumí úspoře ve vaření, celá domácnost hyne v nepořádku; děti postrádají pečlivého a starostlivého vychování. Schází smysl pro moudré a obezřetné počítání vydání. Muž po krátkém čase zří, že se hořce sklamal. S počtem dětí roste domácí starost... bída a nouze slaví pone náhlu vjezd. Na denní pořádek nastupuje nedorozumění, hádky — a život obou stává se nesnesitelný. — Tak dědí se a množí zlo od pokolení do pokolení; „sociální základní buňka“ — rodina — je v rozkladu.

Co zvláště hospodářské stránky dělnické otázky (jako otázky příjmů) se tkne, působí zhoubně:

5. „Anarchie“ škodlivé nadvýroby a krise.

Starý cechovní řemeslník pracoval pro „odběratele v městě a blízkém okolí, a sice z valné části na objednávku“; dnešní továrník vyrábí pro „národní či světový trh“, a nikoli přímo na objednávku konsumentů, nýbrž pro mezibobchod. Tak schází přímé a trvalé vztahy a styk mezi produkujícím a konsumujícím; konsumenti se mění, noví vyrábitele a nové výrobky vstupují na trh. Tím způsobem mizí přehled trhu a podmínky konkurrence se snadno ztrácejí a výroba může zbloudit na nebezpečná scestí nebo také odbyt převýšit, čímž nastane ve výrobě přeplnění trhu a stagnace ve výrobě.

Tato nadvýroba, která přestupuje normál trhu odbytného, je možna dnes více, než kdy jindy. Stupňuje se zdokonalení strojů v té míře, že i při nezměrném

počtu továren a při starém počtu pracovních sil při podstatně nezměněném odbytu nadbytek výroby nastati musí.

Tyto tržní krise přiostrňují se krisemi úvěru. Většina stávajících podniků pracuje dnes s kapitálem vypůjčeným. Skoro všechny skýtají a berou úvěr. Jakmile nastane přeplnění odbytného trhu a nabídka je větší poptávky, klesají ceny výrobků i surovin, zisk a rentabilita podniku se menší, a tím přirozeně také jeho „úvěr“ — důvěra, že podnik dobu krise přestojí, a schopnost placení. Tu kapitál, jak dalece možno, je vypovídán a jen spoře vydáván.

Závody pracující „na sklad“ potřebují však mnohem více provozovacího kapitálu než dříve. V době krise zvyšuje tato okolnost obtíže, a „panika“ množí zlo nad skutečnou míru. V takové kritické chvíli musí býti zjednány potřeby za každou cenu: sáhá se k značnému snížení cen. Že tento čin nezůstane pro ostatní podniky bez následků, pochopí se snadno! Podniky jen slabě finančně fundované a na úvěr odkázané nesnesou konkurenčních cen a shroutí se; naproti tomu však velké, finančně dobře situované podniky tuto hospodářskou bouři přetrvají a vstupují pak za výhodnějších ještě podmínek v plnou výrobu.

Tak působí hospodářské krise opět jen větší koncentraci výroby a stávají se postrachem moderní společnosti. S rozšiřováním odbytu, pokrokem techniky a vědy, stupňováním významu úvěru šíří se i ony rozsahem a intenzitou.

Na prvním místě postihnou ovšem podnikatele a mají za následek pád četných podniků a další soustředění závodů a kapitálu. V druhé řadě jsou však to děl-

níci, kteří jako celek jsou jistě citelněji postiženi nezaměstnaností, redukcí pracovní doby a snížením mzdy atd.

S hospodářskými konjunkturami, střídáním rozkvětu a úpadku nastávají změny v životě dělníkově: (relativní) přebytek a hořká bída. Úspora pro dny nedostatku je neznáma, způsob života stupňuje se s příjmem, a často, až příliš často, obětuje se mnoho — ba vše — lehkomyšlné nerozvážnosti a chvilkovému požitku. Nestálost hospodářských poměrů působí, jak vidno, na život rodinný a mravnost nejvýš zhoubně.

Technický postup výroby nutně vede k nadvýrobě v předpokladu ovšem, že odbyt neroste v stejné míře s výrobou. Odbyt však určován koupěchtivostí a koupěschopností konsumentů. Poslední je rozhodujícím faktorem. O nadvýrobě nad míru potřeb nelze mluvit, schází však kupní síla, která je nebezpečím moderního vývinu ještě snižována: poměrná účast dělnictva totiž s postupem produkce neroste, nýbrž upadá. Lví podíl připadá kapitálu, a pokrok výroby přichází dělnictvu jen potud k užitku, pokud výrobky tyto se zlevňují.

Mzda nestoupá poměrně se ziskem kapitálu, ba má naopak tendenci klesati; zůstává dle tak zv. „železného mezdního zákona“ „omezena na průměrné a obvyklé životní potřeby k existenci a šíření lidstva“.

První na tento zákon stanovený Ricardem, poukázal Lassalle.

6. Stanovení práce jako „zboží“. „Železný mezdní zákon“.

Dělník stojí v dnešní době vůči svému zaměstnavateli jako „prodavač“ vůči „kupci“. Dělník s zaměstnavatelem sjednotí se ve „volné pracovní smlouvě“, a

obsah tohoto volného usnesení vztahuje se pouze na rozsah vzájemných právních závazků.

„Cena“ síly pracovní, resp. vykonané práce, řídí se podstatně týmiž zákony nabídky a poptávky jako proměna cen na trhu. Zaměstnavatel i dělník jsou sice při vší formální zákonité „svobodě“ přece jen na sebe materielně odkázáni, jako prodavač na kupujícího; avšak vynucený stav dělníkův je v pravdě přece jen nucenější a naléhavější než zaměstnavatelův. Je totiž dělník z valné většiny odkázán na denní výdělek. Je vlastně prodavačem, který zboží za každou cenu prodati musí. Tento stav dobře postřehl „kupující“, a není nijak vyloučena možnost lichvářského využití této nouze s jeho strany. A k tomu ještě přistupuje, — což je nebezpečnější — že nabídka dělníků je větší než poptávka. Ježto nyní zaměstnavatel při cenách svých výrobků podléhá zákonu nabídky a poptávky, ale mzda pracovní tvoří nejpodstatnějšího činitele výrobních vydání, nelze jednotlivému zaměstnavateli při nejlepší vůli při určování mzdy minouti zákon nabídky a poptávky. Cena výrobků tvoří absolutní mez.

Je-li na trhu výrobků větší poptávka než nabídka, stoupá cena onoho produktu, a zvyšuje se zisk podnikatelův; je-li však opačně nabídka větší než poptávka, klesá cena výrobků až k ceně a někdy až pod cenu výrobní. V tomto případě stojí z pravidla dělník. Jeho výrobní vydání je — udržení života; zřídka přijde nad tuto výši. Co na trhu výrobků je „nadvýroba“, to na trhu práce je „přelidnění“. Nadprodukce na trhu výrobním je v krátku korigována dobrovolným omezením podnikatelů. Jakmile některý druh výroby není „produktivní“, nedává už zisku, zastaví se; naproti tomu však rodinný smysl a pud po

množení jsou tak silné, že obyvatelstvo vzestupně roste bez ohledu, je-li ještě místo, zaměstnání na pracovním trhu, zda „výrobní náklad“ může být uhrazen čili nic. V celku mohou jen bída a smrt klásti meze tomuto šíření. Výsledkem je právě zmíněný „železný mezdní zákon“, jež Lassalle takto staví: „...za dnešních poměrů nabídky a poptávky průměrná pracovní mzda zůstává redukována na nutné vydržování života, kterážto mzda v jednotlivém národě dle obyčejů zvyklosti je žádoucí k udržení existence a k dalšímu šíření.“ „Toť jest onen bod, kolem něhož skutečná denní mzda vždy gravituje v kyvadlových pohybech, nezdvihajíc se na dlouho nad něj ani pod něj, spadnouti nemohouc. Mzda ta nemůže se na dlouho nad průměr zdvihnouti; vždyť jinak povstalo by lehčím, lepším postavením dělnictva rozmnožení dělného lidu a tím i nabídky rukou, která by pracovní mzdu opět snížila na dřívější stupeň, i pod její dřívější výši. Pracovní mzda nemůže však také trvale hluboko pod nutnou část k udržování života sklesnouti; povstalo by hnutí vystěhovalecké, neuzavírala by se manželství, zdržovali by se plození dítek, a konečně bídou dosaženo by bylo snížení počtu dělníků, který by nadpočetnou nabídku pracovních rukou zamezil a pracovní mzdu uvedl opět na dřívější vyšší stupeň.“ Tento tak zv. „železný mezdní zákon“ není sice ani „přirozeným zákonem“, ani „zákonem oekonomickým“, ježto s jedné strany tak mravní a stavovské ohledy (celibát), jako nemravné prostředky (prostituce, systém dvou dětí) mohou omeziti množeni lidstva, s druhé strany pak rozmnožení kapitálu a výkvět industrie (s vývozem) mohou mimořádně zvýšiti poptávku; avšak ve skutečnosti je tendence silného rozmnožení dělnického lidu.

„Železný mezdní zákon“ je speciální použití Malthusovy zalidňovací teorie. Když za výhodnějších okolností výroba životních prostředků určité země jen v arithmetické progressi (1:3:5:7) může stoupati, má množení lidstva tendenci vznústu v progressi geometrické (2:4:8:16). Také Malthusova teorie není „zákonem“ a ve svém formulování je klamná; pro bohatý dovoz zemědělských produktů z cizích zemědílů klesá domácí renta pozemková. Avšak Malthusův zákon jakož i „zákon železný“ osvětlují jen vážnost úlohy: zajistiti rostoucímu obyvatelstvu práci a chleba.

Mezi tím, co na jedné straně roste nabídka rukou, neudrží poptávka nijak se stoupající produkci stejnoměrný krok, nýbrž zmenšuje se ještě spíše, ježto zdokolením techniky a vědy stále se ušetřuje pracovních sil („relativní přelidnění“), které za to v jiných oborech nabídku množí a tím snižují mzdy.

Sociální demokraté nechali od erfurtského sjezdu 1891 Lassallův „železný mezdní zákon“ padnouti, za to zdůrazňují však marxovskou teorii o „relativním přelidnění“ a činí vynikající a rostoucí „reservní armádu průmyslovou“ nezaměstnaných zodpovědnou za smutné poměry ve světě práce a dělnictva.

Dělník neprodává „zhmotnělou“ práci, výrobek práce, jako řemeslník a rolník, nýbrž pracovní sílu, jež od jeho osoby je nedílná. Tím oceňuje své „zboží“ — práci. — je lokálně omezen a vázán. Nemůže své „zboží“ rozesílati ani vyhledávati jiných tržišť, kde by se dalo snad lépe tamějších tržních výhod využiti. Zejména otec rodiny nemá vhodných prostředků, aby změnou obydli využil výhodné konjunktury. Láska k domovině a příbuzenstvu, ohledy na zděděný či

vydobytý a tím dvojnásobně vzácný majetek vlastního kousku pole udržují právě solidnějšího, lepšího dělníka zpět.

Dělník je vázán i časem; nemůže svou práci uložiti a čekati na dobu výhodné konjunktury. Nemůže to také proto, že ponejvíce „žije z ruky do úst“, a s časem nezaměstnanosti vchází v dům jeho i nouze a bída.

Konečně je dělník v pracovní smlouvě vázán svou celou osobou, nese opravdu „vlastní kůži na trh“; je najímána celá jeho osoba.

A ježto dělník je slabší částí, není ohrožena ne-
toliko jeho hospodářská existence, nýbrž v počet přichází i

7. ohrožení osobních statků: života a zdraví, mravnosti a života rodinného.

Může nastati předčasné a nemírné využití pracovních sil, zvláště dětí, mladých dělníků, dělnic a pod.; doba pracovní může býti příliš rozšířena, že tím trpí zdraví dělníkovo i jeho rodinný život; může býti ohrožen oprávněný a nutný noční a nedělní klid. Mnohdy jsou rozsah a zařízení závodů vzhledem na dostatek světla, vzduchu, ochranných zařízení a pod. velmi nedostatečné, nebo závod postrádá pořádku v obezřetnosti ohledně používání ochranných zařízení, oddělení pohlaví atd. Přihází se, že zaměstnavatelé, zřizenci, mistři a dozorcí zneužijí materiální odvislosti dělníka k hospodářskému vykořisťování, k omezování osobní nebo politické svobody nebo k mravnímu svedení.

Otázka dělnická je nejdříve otázkou hospodářskou. Dělník dožaduje se po právu větší účasti na výnosu práce vůči „kapitálu“. Zvýšení mzdy, (otázka mezdní)

umožňuje teprve lepší fysickou životosprávu, (otázka žaludku), člověka důstojné upravení poměrů bytův (otázka bytová) a domácnosti, získání prostředků pro vlastní další vzdělání a lepší výchovu dětí (otázka vzdělání). První předpoklad k dosažení těchto pozitivních cílů je zákonité omezení vykořisťování pracovních sil: zákaz dětské práce, omezení práce mladistvých dělníkův a dělnic ženských vůbec, ochrana nočního a nedělního klidu, ochrana v závodě, upravení pracovní doby a mezdní výplaty atd. —: Ochranné dělnické zákonodárství. —

Tím vstupuje nutně otázka dělnická na pole politické a stává se také „politickou otázkou“. Dělnictvo ve svém zájmu hledá politického vlivu na sbory zákonodárné. Oblasť úloh státu stále se šíří: Dělnické pojišťování, zákonodárství o bytech, ochrana a vybudování dělnických organizací (dělnické výbory, komory, živnostenské soudy, odborové organizace atd.) a odtud onen tlak a právo po politické spolupráci u dělnictva. Jedná se o sociální vypravení našich veřejných zařízení a našeho řádu právního (otázka právní). Právo má základnu v mravním řádu; jeho upravení určeno na prvním místě mravním a náboženským světovým názorem. Tak stojí otázka dělnická a mravnost s náboženstvím v úzkém styku — otázka ta je „otázkou mravně-náboženskou“. Vážné, nábožensko-mravní životní nazírání skýtá nejmocnější impuls k nezištnému, obětovnému a energickému sociálnímu uplatnění, jako opět hospodářské ochuzení, otrocká odvislost a mravní i kulturní zanedbanost dělnictva musí býti pro mravně-náboženský život nebezpečny.

Dělnická otázka je „palčivá“ — je třeba rychlé pomoci. Šíří se v mohutném rozsahu hospodářský a

mravní stav bídy, který s ideálem křesťanského kulturního státu nenechá se srovnati. Nespokojenost širokých mass našeho dělnického stavu mohutní v míře hroživé. Zrcadlí se ve vzrůstu sociální demokracie, jejíž cílevědomá organizace netoliko se domáhá zlepšení hospodářských a sociálních poměrů dělnictva, nýbrž popírá základy společenského řádu a ostře je v boji stálém napadá. Hospodářská nespokojenost je jí pláštěm pro boj proti oltáři i trůnu, rodině a majetku.

Pracuje s „proletariátem“. Industrielní vývoj uvádí stále nové massy z řad dosud samostatných, středních stavů do armády průmyslového i městského „proletariátu“.

Otázka dělnická je opravdu „palčivá“! —

III. Zvláštní charakter dnešní dělnické otázky.

Dělnická otázka je tak stará, jako sama lidská společnost. Vždy byly třídy lidu utiskovaného, jež pod těžkým jhem práce úpěly. Vždy také však byly lidumilné snahy a pokusy svépomoci a státní pomoci k zlepšení oněch poměrů. Ale dvojí věc různá dnešní sociálně dělnickou otázku od stejných snah dřívějších. Dnes se jedná o dělníky osobně svobodné, kteří svou pracovní silou volně disponují a kteří také politicky jsou rovni ostatním státním občanům. Proto je také míra, jíž se dnes měří hospodářské, hygienické, mravní a kulturní poměry dělnictva, docela jiná, mnohem vyšší než v dřívějších stoletích. Zároveň myšlenka humanity, křesťanského bratrství zachvátila mocně dělníky. Vše, co nese lidskou tvář, musí býti zdviženo

k životu člověka důstojnému. V každém člověku zříme obraz Boží. Vznešené dary tohoto obrazu Božího i u posledního dělníka, zvláště poslední jeho veliký cíl, který ducha pozdvihuje a vůli posiluje, vedou nás k úctě před každým člověkem.

Myšlénka svobody a rovnosti nastoupila franc. revolucí v politickém řádu celým kulturním světem triumfální cestu — my žijeme v jejím zajetí! S bolestí pozorujeme, jak daleko v sociálním řádu jsme ještě tohoto cíle. Tato myšlénka na prvním místě strhla na sebe svět dělnický. Sociální demokracie živí plamen nenávisti a pomsty za odňatá práva. Z tohoto stanoviska chápeme, že dnešní dělnická otázka, měřena jsouc na tak vznešených ideálech, má docela jiný význam než v minulých stoletích. To je zároveň radostné a pozdvihující v dnešní otázce dělnické: zdvihá se daleko nad hospodářské a politické boje minulých století. I dělnický stav má jako rovnoprávný, nejvyššími ideály naplněný stav ostatním státi po boku, má býti plnoprávně večleněn v celkový organismus společnosti.

Mimoděk roste v duši otázka buzená obavou: Ne-
ní tento ideál příliš vysoký? Stačí naše síly k takovým
cílům? A tu přicházíme k druhé potěšující stránce
naší dělnické otázky: k mohutnému pokroku techni-
ky a vědy, který nám zaručuje prostředky k dosažení
vznešených cílů. Jeden z řeckých mudrců myslel, až
vřetení stavu samo poběhne, potom že bude možno po-
zdvižení a osvobození lidstva k rájskému stavu. Mocné
stroje dneška vykonávají práci za milliony otročských ru-
kou. Věda otvírá nám denně nové metody, jež uvádějí
nás v snadnější živobytí tepla, síly a k dobývání po-
kladů země. Vzdávající zdokonalená doprava denně
činí nás pány pokladů dalekých zemědělců. Produktivní

síly dnes rostou, jako stoupá majetek. Toneme již v přebytku — tak dá se souditi ze stále opakovaných krisí odbytného trhu. Nutno jen raziti cestu vedle pokroku výroby také účelnějšímu pořádku jejímu a zvláště demokratičtějšímu rozdělení mezi kapitál a práci. Nutno všeho pokroku hospodářského účelněji a cílevědoměji využití pro duchovní kulturní pozdvižení našeho lidu, a tak dělníka učiniti schopným, aby mohl tvořiti cenný živel politického, sociálního a duchovního života našeho lidu.

IV. Prostředky a cesty k „řešení“ dělnické otázky.

Jako různé jsou kroky dělnické otázky, tak různé jsou také prostředky a cesty k jejímu řešení. Příléhajícího přesného rozřešení není, jako není žádného všeobecného pomocného prostředku. Dnes — díky Bohu — nejedná se o podstatně nové, teprve hledané prostředky a cesty, nýbrž obé jest již více méně v činnosti: cesty jsou nalezeny a užívány, prostředky známy a upotřebovány. Jde jen o jasné poznání a energickou vůli v započaté práci pokračovati. Co se tkne

1. „soustřeďování“ (koncentrace) výroby a kapitálu, nutno předem se zřetelem na skutečnost říci, že vývin ten není ani tak všeobecný, ani tak rychlý, jak se za to má. Jen nejmenší závody na př. od r. 1882 až 1907 vzaly za své, malé a prostřední závody vyrostly počtem i významem. Velko závody rostou a tvoří se jen pomalu, takže i zaměstnavatel i dělník mohou se organicky v nové poměry vžítí. Ovšem že nové závodní formy vyžadují neúprosně nové formy organi-

sační vzájemného styku a obapolného dorozumění — dělnické výbory; vzmáhající se odvislost jednotlivých dělníků vyžaduje vyrovnání organizací dělnictva v dělnických spolcích. Protiva dělnictva a zaměstnavatelů a jejich organizací musí ještě živěji dojít k sebevědomí a dalšímu upravení; ale také solidarity zájmů se brzy cele uplatní — eventuelně při vzájemných ztrátách a škodách (stávky) — a k obapolnému utvoření vyrovnávacích a dohodovacích úřadů. Třeba že lví podíl zisku z výroby připadá „kapitálu“, podařilo se i dělnictvu podpíranému systematickou politikou k blahu dělnictva, zvlášť obezřetným pokračováním ochranného a pojišťovacího zákonodárství — a posílenému vlastní organizací zvýšiti účast a podíl na hospodářském pokroku.

Úlohou sociální politiky pak zůstává: největší posílení malých a středních závodů ustavením zákonných organizací a společenstev, sprostředkováním levných pohonů a pracovních strojů (pomocí elektřiny a plynu atd.) proti pádu v konkurenčním boji. Roste tak i naděje, že z dělného stavu vytvoří se nový střední stav, jemuž sice se nedostává velikého statku nezávislosti, jenž však v boji o své bytí podal důkaz mravní síly a zdatnosti.

Konečně koncentrace závodů ještě nijak není nutnou koncentrací kapitálů, ježto akciové společnosti s omezeným ručením atd. umožňují koncentraci a zvětšení závodů s decentralisací majetku, poněvadž ve jmenovaných společnostech mohou si podíly získati i dělníci a maloživnostníci.

Tvoření trustů a kartelů, z tohoto stanoviska pouze pozorováno, zajišťuje více stálosti a pořádku v produkci a tak prospívá i dělnictvu. Moc kartelů musí

podobně silnou, semknutou hospodářskou organizací dělnictva býti uvedena v rovnováhu.

Povinným úkolem zákonodárství a správy bude: přísným dozorem (říšský kartelový úřad) a hospodářskými podniky, případně neodvolatelným rozhodnutím zastavit zlořády a klásti meze nepřírozenému vzrůstu kartelů.

2. Soustřeďování obyvatelstva v městech a průmyslových střediskách — vyžaduje bystrozraku a péče o obydlí. Dopravní politika, vedená důvody sociálními, může a musí působiti k zakládání a překládání průmyslu na venek. To stane se stavbou železnic, parních a elektrických drah, levnou dopravou, využitím vhodných vodních sil, minimálními požadavky ohledně městských bytů atd. Mravní nebezpečí městského života musí býti vyrovnána a zažehnána intensivnější duchovní správou (rozmnožením far a počtu kléru v duchovní správě, systematická rodinná a spolková duch. správa), zakládáním dobrých náboženských spolků a vzdělávacích kroužků, lepší mravní výchovou a vzděláním.

3. Soustřeďování různých pohlaví a stáří v továrnách zavazuje zaměstnavatele a zákonodárství k zvýšenému mravnímu dozoru a péči (mravní ustanovení v pracovním řádu, ochrana mravnosti zákonem: oddělení pohlaví v továrně atd.). Větší a hlubší práci musí rozvinouti duchovní správa o spolky pro mládež, dělníky a dělnice a hospodyňské školy.

Trhání rodinného kruhu po čas práce vyrovná se tím upřímnějším rodinným životem ve volném čase: zkrácením doby pracovní, zajištěním nedělního klidu a obstaráním řádných dělnických bytů.

4. „Zatlačení ruční práce strojem“ osudno je pro ty, kteří nejprve jím jsou postiženi. Stroj také v prvním

industrielním vývinu slouží často jen omezení a intensivnějšímu využití lidské pracovní síly. Brzy však musí stát z ohledu na své životní zájmy zaujati k tomuto zjevu nápravné stanovisko: omezením pracovního času (maximální pracovní den), zákazem práce dětí a regulováním práce žen. Organizace dělnictva, rostoucí vzdělání, účast ve správě zákonných organizací: nemocenských pokladen, úrazoven a invalidního pojišťování, v živnostenských soudech, dělnických výborech, spolcích atd., v obci a státu, zkrácená doba pracovní, to vše je protiváhou jednostrannosti a mechanického charakteru práce. Dnešní dělník duševní svou agilností, politickým a všeobecným vzděláním, stavovským sebevědomím a opravdovostí svých snah nijak nestojí v pozadí za stavy ostatními, na př. za živnostníky. „Předčasná samostatnost dítěte“ může být poražena zákonem o upravení vyplácení mzdy mladistvým dělníkům (výplata rodičům, revisní platební knížky s potvrzením rodičů), závaznou návštěvou pokračovací školy, pomocí zaměstnavatelů (pracovní řád) a spolky pro mladistvé dělníky.

5. „Odrážení výrobce a konsumenta“ dodává sprostředkovacímu obchodu stále většího významu. Snaží se se zdarem barometrem „ceny“ udržeti potřebu a výrobu v harmonii. Bursa a tisk denně orientují výrobce o stavu „trhu“. Pravidelnými statistickými údaji o produkci a odbytu, zprávami konsulátů zahraničních, pozorovacími stanicemi stavovských organizací industrie a obchodu mohou podnikatelé účinněji než dosud býti informováni o stavu odbytného trhu. „Anarchie produkce“ dochází nápravy utvářením kartelů, syndikátů a pod. Úlohou — ovšem velmi obtížnou — zákonodárství je těmto v rámci jejich oprávně-

něných snah poskytnouti veřejno-právní ochrany, přitom však také klásti meze jejich zlořádům.

Postup techniky, „zdokonalení výrobních prostředků“ vedou buď k stoupání produkce nebo k snížení počtu zaměstnaných dělníků; ve skutečnosti však nejčastěji nastupuje případ první, ježto zlevněná a zlepšená výroba umožňuje opět rozšířenější odbyť, buď již v tuzemsku nebo v cizozemí. Pak stává se, že při vzrůstajícím používání strojů, nahrazujících zaměstnané dělníky, skoro všechny industriální odborové organizace vykazují stále stoupající počet zaměstnaných dělníků (pojištěnců) a také absolutně i pro pojištěnce stoupající příjmy (mzdu).

Romnožení vývozu (exportu) umožněno, — přes postup techniky a větší výrobnost individuální práce (pomocí stroje a dělby práce) — že průmysl zaměstnává stále více dělnictva. Tvoření „reservní průmyslové armády“ je tak buď zcela zabráněno, nebo aspoň značně zmenšeno, poněvadž dělnictvo jednoho odboru, kde nastala tíseň, může snadno býti převedeno v druhé příbuzné větve jejich zaměstnání. Systematickým vybudováním „výkazu práce“ může tento cíl jistě účinněji býti sledován. Samo pojištění proti nezaměstnanosti zdá se býti rozluštitelným problémem.

6. Nevýhodné „postavení práce a pracovní síly“ jako „zboží“ vyrovnává se na „trhu práce“ mocným rozmachem industrie.

„Kapitál“ a potřeba jeho umístnění vzrostly rychleji, než dělnická část obyvatelstva; průměrně byla poptávka po pracovních silách větší, než nabídka; tím rostla mzda. A to nejen absolutně, nýbrž i jako síla kupní. Cizí země a zámořské zeměděly doplňují produkci domácí, ba vstupují ~~do~~ ^{na} ~~konkurenční~~ ^{konkurenční} boj

cen. Obsáhlým dovozem potravin a surovin a vývozem hotových výrobků jsou „železný mezdní zákon“ a Malthusova theorie populační úplně paralisovány.

Je-li takto stav dělnictva jako třídy výhodnější dřívější, zůstává přece ještě slabším postavení jednotlivců (zvláště ženatých dělníků) vůči zaměstnavateli. I tento vážný bod může být značně zlepšen spojením dělnictva v odborových dělnických organizacích. Individuelní úpravou pracovní smlouvy a mzdy může být nahrazena „kollektivní“ smlouva stavovských organizací (tarifové smlouvy); nabídka práce může být na čas zastavena (stávka); trh práce může být tím vyrovnán, že z míst, kde je přebytek pracovních sil, čímž hrozí snížení mzdy, dělnictvo se odešle v místa, kde je větší odbyt sil pro větší nával práce. (Cestovní podpory). Nezaměstnaní mohou na čas být podporováni z organizační pokladny, aby svou nabídkou práce nesnížili mzdy.

Naznačeným způsobem a naznačenými prostředky vydobily anglické dělnické odborové spolky dělnictvu vlivnější, vážnější a hospodářsky zlepšené, samostatné postavení.

7. „Ohrožení osobních statků“, života, zdraví a mravnosti může a má být zabráněno obsáhlým dělnickým zákonodárstvím. Organizace dělnické mohou tyto snahy: zkrácení doby pracovní, ochranná opatření atd., svým vlivem a mocí doplniti.

Přehlédneme-li dosavadní výhody, je ve snáhách po řešení dělnické otázky rozeznávati: zařízení všeobecná a zařízení, která speciálně ochranu a pozdvižení dělnictva mají za účel.

Za opatření rázu všeobecného platí: dobře uvážená obchodní politika, jež nejmožnější ochranu domácí výroby dovede spojit s nejúčelnějším podporováním vývozu; získávání kolonií, zdokonalení vnitřní (kanály, průplavy) a světové dopravy (subvence paroplavebním společnostem). Všecka tato opatření stojí sice v první řadě ve službách zaměstnavatelů, v následcích však prospívají i dělnictvu.

K všemu vyjmenovanému musí však se pojit zvláštní opatření přímo pro dělnictvo.

Základní úkoly ty jsou:

1. Ochrana osobních statků — „dělnické ochranné zákonodárství“ — a posílení jednotlivce pomocí organizace stavovské — „dělnické organizace“.

2. Zajištění stálého, trvalého důchodu — „dělnické pojišťovací zákonodárství“.

3. Povznesení a ušlechťení způsobu života: péče o dobrá obydlí, výchova k spořivosti, podporování a šíření vzdělání a pod..

Opatření dělnické ochrany a pojišťování v první řadě spadají v obor zákonodárství a správy (také obcí); úkoly ostatní mohou býti řešeny svobodnou privátní iniciativou, ať již dělnictva samého a jeho spolků, ať zaměstnavatelů a majetných za blahovolného působení státu a obce.

Oprávněnost a úkoly ochranného zákonodárství dělnického.

Úkolem dělnického ochranného zákonodárství jest: klásti určité podmínky a stavěti pevné meze ochraně života, zdraví, mravnosti, osobní svobody dělníkovy,

a spravedlivému provádění pracovní smlouvy, jakož i jejího obsahu a způsobu uzavírání.

Se stanoviska „právního státu“ má stát povinnost chrániti slabšího a jeho ohrožené osobní statky vůči silnějšímu. Nikdy a nikde nesmí stát propůjčiti svou silnou ruku moci k provedení takové pracovní smlouvy, která byla uzavřena z nouze, na účet zdraví, života, manželství a rodinného štěstí dělníkova, nýbrž v ž d y a v š u d e z povinnosti a vlastního zájmu musí těmto lichvářským smlouvám zabráňovati.

Všecky kulturní státy tuto povinnost také uznaly a právě průmyslově nejpokročilejší a „nejsvobodnější“ staly se ostatním vzorem ochranného zákonodárství.

Nejstarší a nejpropracovanější zákony ochranné — od r. 1802 — má Anglie. Od roku 1842 pro hornictví; r. 1847 tak zv. desetihodinový zákon pro „ochranu osoby“ v textilním oboru, 1864 a 1867 rozšíření jeho na ostatní průmyslové dělnictvo. R. 1878 kodifikaci „továrního a dílenského zákona“.

Švýcarsko počíná spolkovým zákonem r. 1877.

Francie r. 1848 (dvanáctihodinový zákon), 1874 a 1883 (rozsáhlá omezení ohledně „nezdravých a nebezpečných podniků“).

Rakousko: Živnostenská novella z r. 1885.

Odpůrci ochranného dělnického zákonodárství pochybují o jeho nutnosti, popírajíce jeho účelnost, resp. možnost praktického provedení.

V prvním případě popírají však očividné zlořády, v druhém doufají příliš mnoho v „pokrok kultury“, který má přinésti odpomoc. Snad počítají při tom na názor o „společných zájmech“, na dobrou vůli zaměstnavatelů nebo snad na sílu organisovaného dělnictva!

Což ještě nedokázaly dosti jasně a důrazně silné odborové dělnické organisace a trpké třídní boje ve všech moderních průmyslových státech slabé podklady „liberální“ theorie o „harmonii zájmů“? Nedostačí do-
sávací zjevy k poznání?

Vždycky přece zaslouží klidná cesta zákonné úpravy přednost před stávkou; zdravá dělnická organisace může pak růsti a prosperovati jen na podkladě určité zákonné ochrany proti nejhrošším zlořádům u vykořisťování dětí, práce žen, prodlužování pracovní doby, nedělní práce a pod. Dělnické organisace a dělnické ochranné zákonodárství se doplňují. Co první cestou („svépomocí“) vybojuje a co se osvědčí, má pomocí druhého dostati sankce k existenční a provádění.

Praktické obavy, resp. nebezpečí, která mohou vystoupiti jako obžalobci proti zákonodárnému upravení — na příklad pracovní doby, nedělního klidu, zaměstnání dětí a pod., jsou:

1. Poškození národní konkurenční schopnosti — pokud není zajištěno mezinárodní upravení;
2. poškození příjmů dělnických rodin;
3. obtíže s případným, praktickým poměrem odpovídajícím zákonodárným formulováním, obtíže a úskoky při provádění;
4. nebezpečí zatlačení chráněných osob do domácího průmyslu, který v zákon není pojat.

Relativní oprávněnost těchto obav se popřít nedá, a zůstane úkolem praktické politiky, aby se držela v mezích daných hospodářskými a technickými poměry. Z tohoto důvodu postup může býti jen pozvolný. S tímto předpokladem může programové, cílevědomé ochranné dělnické zákonodárství také hospodářsky jen prospěch přivoditi, když

1. omezuje předčasné vykořisťování mladistvých pracovních sil;
2. zakazuje nadměrnou dobu pracovní (maximální pracovní den), a příkazem nedělního klidu činí sílu pracovní udržuje fyzicky svěží;
3. chrání mravnost a život rodinný a tím celý dělnický stav mravně, fyzicky a důsledně i zdatnost práce a vytrvalost zdvihá a posiluje;
4. odstraňuje stávající zlořády a oprávněné stížnosti a tak zvyšuje radost k práci;
5. upravuje, resp. omezuje nabídku práce a tím působí na zvýšení mzdy, resp. příjmů dělníkových, čímž se zdvihne síla kupující, což nezůstane bez příznivého vlivu na ceny a odbyty;
6. nutí k technickému pokroku.

Mezinárodní úprava není sice absolutní podmínkou ochrany práce, je však jistě nanejvýš žádoucí a také možná — ne šablonovitou jednotlivostí — v tom smyslu však, že všechny státy se zaváží vybudovati ochranné zákony dle svých zvláštních okolností a názorů.

Dělnická otázka spěje dvojím směrem k rozřešení: svépomocí a povinnou ochranou státní.

Svépomoc dochází cíle organizací. Dlouho trvalo, a také boje byly sváděny, než dělnictvu přiručeno právo koaliční (právo spojování). Pohnutlivé scény v boji tom vykazují anglické dělnické organizace.

Zákony z ohledů a za působení zaměstnavatelů upíraly dělnictvu přirozeného práva onoho. Teprve poslednější doby přinesly odpomoc.

Anglické dělnické organizace — Trade Unions — jsou pověstny. Počet členů dosahuje enormních čísel. Na jiném místě více o tom. V Německu — druhém

průmyslovém státu po Anglii — dělnictvo jest organisováno v organisacích soc. dem., Hirsch-Dunkerových, neodvislých a křesťanských. Neblahý boj, který se rozvířil v křesťanském táboře organisovaného dělnictva založením „katolických odborových spolků“ s centrálou v Berlíně — útvar tento nelze organisací dělnickou zváti — zvolňuje a stěžuje práci. U nás — vyjímaje organisace Hirsch-Dunkerovy a dvojité formy katolické — máme s malými obměnami tytéž dělnické formy organisace.

Výstřední socialisté odborářství méně přejí. Pozornost jejich upřena spíše na bezprostředně dosažitelné cíle, a každý známý výsledek — pochopitelně — činí je konservativnějšími.

Od dělnických odborových spolků nutno rozeznávat dělnická společenstva, která opět svým způsobem svépomoc dělnictva utvrzují a šíří její oblasti.

(Roku 1898 měla angl. dělnická společnost 1,681.342 členy; obchodní obrat byl 370 mil. marek; většina společenstev jsou spolky konsumní).

V dějinách dělnického hnutí významná jsou obchodní dělnická společenstva v Manchesteru a Londýně, která jednotlivým dělnickým spolkům dodávají zboží. Vlastní spol. banka je v Manchesteru; roku 1898 pracovala s obratem 1200 mil. marek (1 marka = 1 K 17 h). Účast dělnictva anglického v akciových podnicích je čilá — přes 100 mil. liber šterlinků patří čtvrtému stavu.

Dříve nežli právní stát nastoupil cestu zákonné ochrany, prováděna ochrana dělnictva dobrovolně zaměstnavatelem a dobročinnými spolky. (Ve Francii a Belgii: Patronage.)

První nastoupila cestu zákona Anglie. R. 1802 vydán zákon „na ochranu zdraví a mravnosti učňů v továrnách na pracování bavlny“. Roku 1878 dne 27. května rozšířen na ostatní dílny a továrny.

Francie vydala první zákon ochranný r. 1841,

Švýcarsko spolkovým zákonem z r. 1877.

Rakousko r. 1883.

Od března r. 1890, kdy na podnět německého císaře Viléma II. konána v Berlíně mezinárodní konference o dělnické ochraně, počalo zákonodárství tohoto směru postupovati namnoze rychlejším tempem — aspoň v Německu.

V letech 60 a 70tých průkopníkem programové ochrany dělnické byl biskup mohučský svob. pán Ketteler, který již roku 1869 v řeči „Hnutí dělnické a jeho snahy“ žádal zákonité reformy, mezi nimi také maximální pracovní den. V návrhu biskupově k politickému programu pro katol. německé říše z r. 1871 žádá se:

Korporativní reorganisace dělnického a řemeslného stavu; zákonitá ochrana pro děti a ženy před vykořisťováním kapitálu; ochrana pracovní síly stanovením: o době pracovní a nedělním klidu; zákonitá ochrana zdraví a mravnosti dělnictva, dělnických místností; zavedení dohlížitelů pro kontrolu, jsou-li všechna tato nařízení plněna.

Zajímavé je sledovati různý způsob, jak se chovají státy k pojišťování dělnictva.

V Belgii pojištění děkuje za svůj vznik králi Leopoldu II., který u příležitosti svého 25letého jubilea vládařského místo na oslavy obrátil peníze na založení úrazové pokladny („Caisse de prevoyance et de secours en faveur des victimes des accidents du tra-

vail“ slouží k podpoře). Pomocné spolky (societes mutualistes) dělí se v uznané a neuznané; v jich oboru stojí také nemocenské pojištění.

V Dánsku stát povoluje půl milionu korun ročního příspěvku nemocenským pokladnám s veřejným uznáním (r. 1892).

V Anglii jsou registrované a neregistrované pokladny.

Ve Francii „societes de secours mutuels“ obstarávají také pojištění. R. 1894 pro některé obory zavedeno pojištění závazné.

V Itálii je pojištění jen spoře vyvinuto. Nemocenské pojišťování přenecháno spolkům podpůrným. V posledních dobách jedná se o změnu. Zákon z r. 1898 je jen pro dobrovolné pojišťování invalidní a starobní.

V Nizozemí je závazné starobní a invalidní zaopatření pro ty závody, které upravily vzorná předepsaná nařízení. O úrazovém pojištění r. 1901 předložena osnova zákona; nemocenské pojištění obstarávají také spolky podpůrné.

Norvéžsko z r. 1894 má dle německého vzoru pojišťování úrazové. Nemocenského a invalidního pojištění dosud nemá.

V Rumunsku horní zákon z r. 1895 zavádí nucené úrazové pojištění a starobní i invalidní u pomocných pokladen.

V Rusku, kde poměry velice stěžují zákonné provedení, zavedeno r. 1895 závazné nemocenské pojištění pro horníky polské gubernie.

Ve Švédsku nemocenské pojišťování je dobrovolné.

Portugalsko podává návrh úrazového pojištění.

Teprve svítá! Státy počínají chápati svou povinnost k dělnickému ochrannému zákonodárství. Právní kniha dělníkova dosud však není uzavřena.

A. Ochrana zdraví a mravnosti.

I. Dílny a zaměstnání. — Zamezení poranění.

Mravnost.

Obsluha komplikovaných strojů, motorů, soustředění mnoha lidí a strojů na poměrně malém místě, nahromadění surovin a fabrikátů, způsob výroby spojený často se zvířením prachu a nezdravých par; chlad a přílišné vedro, mokro, náhlé střídání teploty — to vše stává se až příliš často příčinou mnohých nebezpečí a přináší škody zdraví dělníkovu.

Proti těmto škodám dělník sám nemůže se dostatečně ohraditi; spadá tedy způsob ochrany podstatně — pokud možno — na bedra zaměstnavatelova.

Všecky průmyslové státy — třeba sebe nejasněji a všeobecněji — určily v zákonodárstvích určité normy pro zakládání a vnitřní zařízení továren a průmyslových podniků. Při rozdílnosti a střídání technických zařízení a způsobů technických podniků mohou tyto předpisy býti přirozeně jenom všeobecné povahy; konkrétní vybudování jich zůstává spíše věcí výkonných orgánů — továrních dozorců a pod..

K ochraně zdraví a života dělníkova živnostenský řád náš určuje (23. listop. 1905 č. 176. ř. z.:

o pracovní místnosti:

Všechny pracovní místnosti mají býti tak zařízeny, aby na zaměstnanou osobu v nich připadlo nej-

méně 10 krychlových metrů vzdušné prostory a 2 čtverečné metry podlahy. V závodech se škodlivým prachem a plynem mají se tyto rozměry zvýšiti.

Zvláštní péče věnována přivádění dostatečného světla, není-li dostatek přirozeného, tedy světlo výpomocné. Podobně předepsáno dbáti o výměnu zkaženého vzduchu dostatečným větráním a o ochranu před ohněm a jeho rozšířením.

Zaměstnavatel je povinnen postarati se o nutnou ochranu dělnictva před nebezpečným setkáním se stroji. Proto cesty dílny mají míti 1 m šířky, průchody mezi stroji 60 cm.

O potřebné teplo a pitnou vodu musí býti dostatečně postaráno. V místech, kde se pracuje se žíravinami a jedovatými plyny, mají býti odděleně pro obě pohlaví zřízeny koupelny a mycí světnice s potřebami. Kde šaty odložené by mohly vsáti vlhkost, škodlivé páry, předpisuje zákon zřízení šatny.

Konečná ustanovení § 74. ž. ř. mluví o „ochranných pomůckách“ pro případ úrazu a k ochraně před ním. (Obvazovací materiál, prostředky k zastavení krve, k občerstvení, desinfekční a pod.).

Rakouské ministerstvo obchodu v poslední době předložilo obchodním a živnostenským komorám nový nařizovací návrh k dobrozdání ohledně závodů cukrovarských a ochrany života a zdraví zaměstnaných. Na počátku návrhu upozorňuje se na ministerská nařízení ze dne 23. listop. 1905 o zařízení místností pracovních a strojů.

Mravnost a ochrana její

respektována § 74. ž. ř. „Majitelé živností jsou povinni, aby při zaměstnání pomocných pracovníků až do

dokonaného 18. roku a ženských osob vůbec co nejvíce měli na zřeteli mravnost, jíž vyžaduje věk nebo pohlaví pracovníků takových.“

Proto podnikatelé z povinnosti mají taková zařízení a předpisy v pracovních řádech uvést, jež jsou nutná k podpoře a udržení mravnosti a slušnosti v dílnách.

Pokud povaha závodu dovoluje, má být provedeno oddělení obou pohlaví v dílnách.

Závody, v nichž práce je taková, že dělnictvo po ní se musí čistiti a převlékati, musí míti oddělené umývárny a převlékárny pro obě pohlaví.

Místa pro tělesnou potřebu mají být tak upravena, aby dostačovala počtu dělnictva, vyhovovala hygienickým požadavkům, a aby jich užíváno býti mohlo bez ohrožení a porušení mravnosti a slušnosti. Vchody pro různá pohlaví mají být odděleny.

Tato ustanovení živnostenského řádu platí pro všechny druhy závodů. Pověřené úřady mohou přesnější předpisy vydati k provádění těchto nařízení. Ministerstvo obchodu po shodě s ostatními súčastněnými ministerstvy vynáší doplňky a pod. k živnostenskému řádu.

Podobných doplňků a nařízení náš živnostenský řád vykazuje několik.

Péče o provádění a dozor nad řádným prováděním ochranného zákonodárství (mimo řádných policejních orgánů) spadá v kompetenci živnostenských inspektorů (ze dne 17. června 1883 č. 117. ř. z.). Živnostenský inspektor má pověřeným úřadem býti zpraven o každé nehodě v závodě, aby vyšetřil její příčiny a zamezil opakování její pro budoucnost. Dle § 13. citov. zákona mají živnostenští dozorcí podávati roční

obšírné zprávy o své činnosti a zkušenostech ministerstvu obchodu prostřednictvím zemských úřadů. Zprávy mají obsahovati vysvětlení příčin úrazů v dílnách a návrhy na prospěšná opatření, která by v zájmu průmyslu a dělnictva měla vejíti v praxi cestou zákonodárnou nebo správní. Zpracované zprávy tyto ročně se předkládají říšské radě.

Další reformní cíle:

1. Všeobecná nařízení k ochraně zdraví, života a mravnosti měla by zvláštními nařízeními kompetentních úřadů býti zjištěna přesnějším přizpůsobením poměrům a potřebám jednotlivých průmyslových odborů.

Zvláštní pozornosti zasluhují nařízení o zvláštních umývárkách a oblékárnách. Pro zimní čas pro chvíle oddechu a přijímání stravy měly by býti zřízeny vytopené místnosti mimo dílny a strojovny, které by bezplatně dělnictvu pro určené chvíle byly k dispozici.

2. Ježto pozdější změny v závodech a upravení strojů jsou těžké a nákladné, doporučuje se, aby pro všechny živnostenské závody a změny ve stávajících bylo předepsáno schválení plánů dle normativních určení.

3. Účinnější ochrany zdraví hledati dlužno pro dělnictvo stavební.

4. Při vzrůstajícím počtu továren bylo by žádoucí zřízení vlastních továrních dozorců, jichž okresy by nesměly býti příliš rozlehlé, a jejichž práva musila by býti rozšířena. Náš živnostenský řád nezná pojmu „továrny“.

Lékaři budtež také povoláni k inspekci továren. Dělníci a zemští dozorcí mohli by jako assistenti podporovati dozorčí orgány s prospěchem nejlepším. Aby

dozor nad ochranným zákonodárstvím nebyl jen výsadou dělnictva v dílnách zaměstnaného, musí důsledně býti hledány cesty k jeho praktickému rozšíření i na průmysl v domácnostech a maloprůmysl. Není to řešení snadné, ale nutné; jde o právo dělnictva na jeho jediné jmění: zdraví, mravnost a život.

Dozorčí orgány všech odvětví měly by na zvláštních kursech býti obeznámeny s cílem a úkoly ochranného zákona.

5. Na universitách a technických školách měly by býti zavedeny všeobecné přednášky o dělnické hygieně a ochraně před úrazem; za tím účelem doporučuje se zařízení „dělnických museí“. Vždyť otázka dělnická není již otázkou pokoutní, několika lidí, je to životní otázka celého jednoho stavu a tak i otázka stavů druhých.

6. Úrazové pojišťovny a spolčenstva (zvláště zemědělská) měly by dále pracovati o vybudování ochrany před úrazem; vzorné předpisy ochranné mohly by býti podkladem pro další veřejná nařízení.

7. Nemocenské pokladny, úrazové pojišťovny mohou a mají přednáškami, spisy, dobrozdáním a statistikou působiti k omezení a zabránění nemocí. Mají poučovati dělnictvo i zaměstnavatele, vzbuzovati zájem o vhodné předpisy a zařízení a tato podporovati premiemi a výstavami. Statistika „onemocnění tuberkulosou“ vykazuje enormní čísla. Nejsou však jistě všechny tyto oběti následkem úmorné práce, nýbrž i nevědomosti!

8. K zabránění mravní povážlivé odvislosti dělnic od dozorců a spoludělníků mělo by se státi zákonem ustanovení, (dle vzoru nařízení německé spolkové rady pro dělnictvo tabákové), že dělnice a mladiství

dělníci musí státi v bezprostředním poměru k zaměstnavateli, a že přijímání a vyplácení jmenovaných dělníků jinými dělníky není dovoleno.

Zvláštní trest musí býti vyměřen na mravní svůdce dělnic zneužitím jejich odvislosti, ať jimi jsou už zřízeníci nebo zaměstnavatel sám.

9. Zákony a ochranná nařízení pro mravnost jsou bez výsledku, nezasadí-li se s vážnou opravdovostí o provádění jak zaměstnavatel, tak dělník. Oba mají se zde pojiti v pocitu mravní cti a solidarity závodu. Zaměstnavatel ať si především zajistí spolupůsobení dělnického výboru; zvláštní pozornost musí věnovati:

1. oddělení pohlaví, zákazu styku v závodu;
2. pokud není možno oddělení, aby na místa dotyčná dostaly se spolehlivé osoby;
3. při volbě mistrů a dozorců aby bral ohled na mravní jejich spolehlivost;
4. neslušné věci a písně aby byly pracovním řádem zakázány a přestoupení trestáno;
5. aby ve chvílích přestávek častěji osobně kontroloval provádění;
6. posílení autority rodičů (speciálním zákazem opouštění domu rodičů).

Dělnické a živnostenské spolky mají tyto reformní snahy ve svém vlastním zájmu nejúčinněji podporovati. Stát pak ve svém vitálním zájmu má iniciativou předcházeti v ochranných zařízeních a nařízeních.

Zdravý a silný dělník jest oporou silného státu.

II. Ochrana mladistvých dělníků.

Obmezení práce mladistvých dělníků jest opravněno z ohledů:

1. na jejich zdraví,
2. jejich výchovu (obecná škola),
3. jejich mravnost.

Rakouský živnostenský řád v §§ 93.—96. rozeznává:

- a) „děti“ (pod 14. rok věku),
- b) „mladé pracovníky“ (od 14.—16. roku).

Obě kategorie jsou jmenovány v zákoně společným pojmem „mladistvých dělníků“.

Přesnější výnosy ochrany týkají se:

a) děti.

Dle § 96. b., „dětí před dokonáním 14. rokem nesmí se užívat k pravidelnému zaměstnání v živnostenských podnicích po továrnicku provozovaných.“

Dětí před dokonáním 12. rokem nesmí se užívat k pravidelnému živnostenskému zaměstnání (§ 94.). Po 12. roce dovoleno jich užiti k pravidelnému zaměstnání, neškodí-li zdraví, tělesnému vývinu a povinné návštěvě školy.

Pro děti, které jsou zaměstnány v živnostenských podnicích továrních nebo větších závodech a které pak nemohou se pro práci tuto účastniti veřejného vyučování v obecné škole, mají majitelé těchto závodů sami nebo ve spojení s jinými ještě majiteli zříditi školy samostatné, kde vyučování musí týdně trvati nejméně 12 hodin, jež se dle možnosti rozvrhnou na jednotlivé dny v týdnu. Vyučovací hodiny mají býti stanoveny jen mezi 7. hodinou ranní a 6. hod. večerní. Polední hodina vyňata. (§§ 9. a 60. zákona ze dne 14. května 1869).

Ministerským nařízením mohou býti označena ona zaměstnání, která jsou pro mladistvé dělníky pro nebezpečí a škodlivost na zdraví nepřipustna.

Maximální pracovní den smí obnášeti jen 8 hodin.

Pravidelná noční práce zakázána (večer od 8. hod. do 5. hod. ráno). Pro určité kategorie může z důležitých ohledů minist. nařízení noční práci pro mladé dělníky upravit nebo ji vůbec dovoliti.

(Při zasedání říšské rady dne 20. června 1910 podán byl návrh zákona „o zaměstnání mladistvých dělníků a žen při hornictví“. Dle toho nemají děti pod 14. rokem věku vůbec při hornictví býti zaměstnány).

Nedělní práce dětí není dovolena. Ve dnech řádným duchovním správcem určených k sv. zpovědi a sv. přijímání musí děti, podléhající školnímu řádu, míti volno, aby se mohly účastniti.

Pro mladistvé pomocníky — dle § 80. ž. ř. — vydávají se pracovní knížky jen s podmínkou předchozího schválení otce neb poručníka; nemůže-li býti opatřeno prohlášením těchto zákonitých zástupců, může býti nahrazeno svolením obce pobytu.

Majitelé živností mají vésti seznam mladých dělníků, který obsahuje jméno, bydliště rodičů neb poručníků, čas vstupu a výstupu z práce. Na požádání má seznam býti předložen živnost. úřadu (§ 96.).

Přestávky v práci — dle § 74. živnost. řádu — musí býti dodržovány. Pro mladistvé pomocné pracovníky mají trvati nejméně 1½ hodiny, z čehož jedna hodina připadá na dobu polední.

Výjimky o době práce, přestávek a práce noční jsou přípustny:

1. přerušeni-li přírodními událostmi pravidelný běh závodu;
2. nastala-li zvýšená potřeba práce.

Výminku povoluje na maximální dobu tři týdnů živnostenský úřad první stolice (§ 96. a.).

b) mladistvých pracovníků,

pokud o nich není v předchozím mluveno.

V živnostech továrních smí se těchto (od 14—16 let) užívatí jen k pracím lehčím, které nejsou na újmu zdraví ani tělesnému vývinu.

Délka pracovního dne — bez vpočtení přestávek — nesmí obnášeti nad 11 hodin.

Ministerským nařízením mohou býti označeny živnosti, kterým dle potřeby pracovní lhůtu možno o 1 hod. denně prodloužiti. — Seznam těchto živností má se každý třetí rok prohlédnouti.

Hodiny přes čas jsou zvláště placeny.

(Minist. nařízením ze dne 27. května 1885 č. 85. ř. z. jmenovány jsou živnosti s prodloužením doby práce o hodinu: svijárny a přádelny hedvábí a odpadků hedvábných, tkárny hedvábí, továrny na stužky, přádelny vlny, bavlny, lnu a konopí, továrny na zboží provaznické a nitě, barvírny, tiskárny, bělidla a mlýny).

Práce noční pro mladistvé dělníky dovolena je při výrobě kos (mužští pracovníci), svijárnách hedvábí, živnosti hostinské a výčepnické (mužští pracovníci večer od 8—12 hod. v noci nejdéle). Při pekařství (17. června 1898) dovoleno užití mladých pracovníků v čase mezi 8. hod. večerní a 5. hod. ranní po dobu čtyř po sobě jdoucích hodin při práci u stolu. Hodiny takové mají býti označeny v pracovním řádu, případně vyvěšeny na přístupném místě v dílně.

(Noční práce minist. nařízením již s. ora citovaným dovolena: mužským pracovníkům v železných hutích,

ve sklárnách; ženským pracovnícím po 16. roce věku při čistění peří, výrobě fezů (do 10 hod. večer), strojních krajek, papírnictví, cukrářství a výrobě konserv).

c) obchodních pomocníků.

Pokud nemluví o pomocnících a učních obchodních obch. zák. čl. 57.—64., spadá sem § 92. ž. ř., zákon o pracovním čase v živnosti obchodní z roku 1909, a zákon z téhož roku o obchodních pomocnících.

Reformní cíle.

1. Pojem „chráněných osob“ dle vzoru anglického měl by býti rozšířen, a určení o „mladistvých pracovnících“ měla by platiti pro

- a) mužské dělníky až do 18. roku věku,
- b) na ženské pracovnice bez ohrazení věku.

2. Pověřené úřady měly by z ohledu na určitá tovární zaměstnání a zdraví i mravnost mladistvých dělníků práci zakázati nebo pod určitých podmínek odvislou učiniti.

3. Nutno hledati přístupnou cestu k rozšíření ochranných předpisů na domácí průmysl a malé živnosti a dělníků mladistvých v něm.

Sjezd v Lugano (1910) pro ochranu dělnictva otázkou touto se podrobně zabýval, a je si jen vřele přát, aby zastoupené státy na sjezdu vypravily předlohy dotyčné pro své parlamenty.

Dětská práce v Čechách.

Není bez zajímavosti sledovati práce dětí v našem království dle úřední statistiky.

R. 1907 navštěvovalo 6.220 veřejných a soukromých obcí i měšť. škol 1,106.357 dětí (546.787 hochů,

559.570 děvčat. Do počtu ohledně práce dětí spadá 708 škol se 170.351 dítětem, z nichž 32.631 dítě, t. j. 30.5% pracuje, a to z 53.929 hochů: 17.279, t. j. 32.0%, a z 53.127 děvčat 15.352, t. j. 28.9%.

Účast dětí při práci je jiná ve městě, městečku a na venkově; v městech nejmenší (23.9%); v městečkách stoupá o polovinu (36.8%), ve venkovských obcích opět o další procenta (41.8%). Častěji na práci mají podíl děti nemanželské nebo legitimované a děti polo- nebo cele osiřelé. Největší procento zaměstnaných školních dětí ze všech oborů vykazuje hospodářství a industrie — 7.9% všech pracujících dětí.

Statistická přesná data na jiném místě.

III. Ochrana dělnic.

Ač ohledy

- a) na zdraví,
- b) na mravnost jsou důležité, nutno v oboru ochranného zákonodárství počítati také
- c) s povoláním hospodyně a matky.

Srovnání a vypořádání povolání dělnice a matky nazval protestantský pastor Mahling správně „netoliko problémem moderní otázky ženské, nýbrž moderním problémem ženské otázky.“

Rakouský živnostenský řád v různých §§ mluví:

1. o zákazu noční práce pro ženy vůbec (§ 96. b.).
2. o příkazu nutné polední přestávky, nejméně 1 hodinu dlouhé,
3. o příkazu, dle něhož šestinedělek smí se užívat k pravidelnému zaměstnání živnostenskému teprve čtyři neděle po slehnutí,

4. o možnosti ministerského výnosu, který označuje nebezpečné nebo zdraví škodlivé výkony živnostenské, při nichž smí se osob ženských užívatí jen podmíněčně, nebo kde je práce jejich úplně zakázána.

Tato omezení jsou téhož rázu a při týchž závodech, jako u mladistvých pomocníků. (§ 94.)

5. Zákon nařizuje všemožnou péči a zřetel zaměstnavatelů k mravnosti ženských osob vůbec. (§ 74.).

Ostatní předpisy platící „živnostenskému pomocnictvu“, platí také zde.

Možné výjimky.

Ochranné zákony mohou býti různými instancemi pozměněny a mohou býti také dovoleny výjimky od pozitivních příkazů.

Výjimky ty lze rozdělití:

a) Výjimky v době pracovní pro jednotlivé závody zavedené instancí nejvyššího řádu. Jsou to závody, které v určité roční době jsou zahrnuty prací, i takové, kde práce se mimo nadání nakupí. Pro takové podniky může první stolice živnostenských úřadů udělití dovolení jednou do roka na dobu nejvýše tří týdnů překročení pracovní den 11 hodinový o 2 hodiny.

Pro 12 týdnů v roce prodloužené práce uděluje povolení zemský politický úřad.

b) Výjimky z nočního zákazu práce stanoveny ministerským nařízením ze dne 27. května 1885 pro jednotlivé kategorie továrních živností.

c) Výjimky z nedělního klidu částečně stanoveny ministerskými, částečně místodržitelskými nařízeními.

Otázka ochrany tovární dělnice je nutná, otázka upravení poměrů tovární dělnice-matky jest akutní. Nedá se však jedním rázem rozřešiti; jest jednou z oněch jemných otázek, které jsou řešeny, vedou za sebou celé řady Pleiad, t. j. nových zjevů, nových otázek.

Chtíti rázem zameziti práci žen je požadavek temperamentní, nikoli však předložený.

Hledání příčin ženské práce tovární vedlo k výsledku, který potvrdil, že většina žen je k práci hnána opravdovým nedostatkem. Buď je to nemoc, neschopnost nebo nehodnost mužova, která ženu z rodiny vyhání po práci; buď nízký plat mužů, který nestačí celou četnou rodinu vyživiti.

Náhly zákaz práce žen vyvolal by nové nebezpečí: ženy byly by z poměrně spořádaných poměrů továrních zatlačeny do přítomné nezregulovaných poměrů domácího průmyslu, který je stále ještě těžkým problémem sociální politiky.

Chtíti zákonnou ochranu dělnic považovati za zlo, překážku, je sice zjevem dnes nezřídčným, ale proto přece logicky a dějinně nesprávným.

Proti ochrannému zákonodárství dělnic pozdvihají hlas tak zvané bojovnice za práva žen. Spatřují v ochraně dělnic nedovolené omezování schopnosti žen a možnosti výdělku. V posledních letech psaly v tomto směru Lily Braunová (soc. dem.): „Die Frauenfrage“, a Klementina Blacková: „Some current objections to factory legislation for women in Mrs. Sidney Webb's The case for the factory acts.“

Další snahy reformní.

Dělnice potřebují téže ochrany jako „mladiství pomocní pracovníci“; proto třeba domáhati se v tomto směru:

1. zákonného omezení pracovního času,

2. minist. nařízením, kterým se zapovídá účast žen v některých továrních podnicích, nebo aspoň činí se odvislou od splnění jistých podmínek; doporučuje se zvláště další omezení práce žen v takových závodech, ve kterých zdraví a mravnost dělnic jsou ohroženy, na př.: nošení nákladu při stavbách, zdvihání těžkých předmětů, závody, kde se pracuje s jedy, a pod.

3. Šestinedělky měly by zákonem býti odkázány k práci teprve po osmi nedělích, dle vzoru švýcarského.

4. Pravidelné zaměstnání vdaných žen v továrnách a v práci mimo dům je těžko srovnatelné s povinností matky a hospodyně, proto má dle možnosti pro ochranu a povznesení rodinného života býti omezováno na minimální stupeň a mají býti hledány cesty, které by minimální práci žen množily a hospodářsky vyrovnaly.

Herkner ve své „Dělnické otázce“ mluví o systému ženské práce polovičního času, t. j. půldenní práce.

5. Ochranné zákonodárství budiž rozšířeno i na domácí průmysl.

6. Poněvadž omezení tovární práce žen možno očekávati jen od hospodářského povznesení celé dělnické třídy, je vybudování zdravého mezdního poměru, starobního a sirotčího pojištění, pojištění pro nezaměstnanost a pod. přirozenou cestou k tomuto cíli.

Názory moderních bojovnic za práva žen směru soc. demokratického nekryjí se ovšem úplně s našimi požadavky reformními. Jim návrat ženy do rodiny znamená jen oekonomickou reakci, ježto dle materialistic-

kého pojmání dějin, samostatná práce žen je podmínkou úplné emancipace. Vedení jednotlivých domácností stává se dle Lily Braunové neracionelním; technicky účelnějším bude zavedení domácností společenských, které ženu uvolní od domácích prací a umožní jí úplně dělnickému „povolání“ se věnovati.

Pochybnost těchto zásad domyslí si každý, kdo si vzpomene na obětavost matky-hospodyně a na obětavost hospodyně-služky!

Skutečnost ukazuje však, že dělnictvo lpí na rodinném krbu a že dosud málo mu k srdci přirostl kolektivistický způsob života. Ani dobře vedené kuchyně tovární netěší se poměrné oblibě dělnictva!

Zde možno zmíniti se o požadavku „mateřského pojištění“. Mínění o ceně tohoto problému se rozcházejí.

V mateřském pojištění nejedná se jen o rozšíření ochranného zákonodárství pro dělnice-matky, o rozšíření doby klidu pro šestinedělky, zvýšení příspěvků při slehnutí, nýbrž i o návrh skutečného, nuceného, s nuceným příspěvkem zavedeného pojištění. — Jednotlivé návrhy, ať již kteréhokoli rázu, přehánějí a obsahují mnohdy nespravedlivý požadavek, který celé pojištění činí pochybným.

Požadavek nuceného přispívání zaměstnavatelů na pojištění matek je nespravedlivý a může přivoditi fatální důsledky. Je nespravedlivý: mateřství nelze stotožňovati s nemocí a úrazem, ke kterému dělník přišel při práci. Jen tam je zaměstnavatel vázán přispívati na pojištění, kde jeho závod byl příčinou úrazu.

Fatální důsledky mohly by býti: vyloučení nebo přísné omezení ženských sil, což zvláště dnes, při dobře

obsazeném trhu pracovníků mužských mohlo by ženy přivést v obtížné postavení.

O „mateřské dani dělnic“ dá se snadněji mluvit, aby ji totiž odváděly vdané ženy; tato daň, jsouc regulována, mohla by potřebným ženám býti v čas vhodnou pomocí. Zaváděti však tuto daň pro všechny ženy-dělnice, vedlo by k značným obtížím a netušeným komplikacím. Vždyť pro mnohé — zvláště svobodné — byla daň osobní urážkou, u neplodných byla by marným vyhazováním peněz.

Poukazovati na Itálii, že zavádí „pojištění pro matky“, je bezdůvodné. Itálie nemá ještě dnes nemocenského pojištění, a toto „mateřské pojištění“ má býti prvním krokem k budoucímu pojištění nemocenskému. A ani toto „mateřské pojištění“ italské nevyrovná se našim zákonům ochranným.

IV. Ochrana nedělního klidu.

Nedělní klid je v různých státech různě stanoven. Ve Švýcarsku zaveden již roku 1878, v Německu až do 1891 stanoveno svěcení neděle jen policejními nařízeními, která ovšem nebyla jednotná, ani dostatečná. V Rakousku nedělní klid zaveden r. 1885.

Nutnost nedělního klidu pro všechna zaměstnání dá se zdůvodniti množstvím vážných momentů, které hrají důležitou roli jak v životě jednotlivce, tak v národohospodářství celém.

Již vnitřním ústrojím volá člověk po odpočinku k načerpání nových sil a vzpružení seslabených orgánů. Nepředpojaté lékařské autority tvrdí, že právě

sedmý den je člověk prací tak znaven, že ten den celá jeho přirozenost žádá za den odpočinku a klidu.

Jako člen společnosti potřebuje dělník klidu, aby se aspoň jeden den v týdnu mohl věnovati rodině a výchově dětí. Nářek na jednostrannou výchovu dětí z řad dělnických je hlasitý, dosti, abychom jej mohli uvést za důvod klidu neděle pro dělníka — otce. Vždyť stálá práce a znavení tělesné nedovolují otci v týdnu, aby se mohl tak věnovati rodinným povinnostem, jak by snad chtěl a jak autorita Bohem mu svěřená vyžaduje. Nepozná-li dítě dělníkovo otce jinak, než jako dělníka s jeho slabostmi, a nikoli jako otce v jeho velikosti a moci, nečekejte, že ve státní a každé jiné autoritě bude viděti více než překážku a znásilnění.

Všem představitelům moci a všem těm, kdož s láskou pracují o povznesení dělnického stavu, nelze dosti propagandu nedělního klidu doporučiti. Přestupování III. přikázání Božího znamená je krvavou stopou v dějinách práce a v srdcích ochuzených dělníků psáno bolestí a bídou.

Všem námitkám oproti dodržování nedělního klidu poukázati lze na Anglii a Ameriku (Spoj. státy), kde industrie vrcholí, a kde nedělní klid dodržuje se tak přísně, jako nikde jinde.

Se stanoviska křesťanského dožadujeme se nedělního klidu jako prostředku k splnění náboženské povinnosti dělníkovy: svěcení neděle. Práce posvěcená zušlechťuje, znesvěcená tíží. Dělník plní mravní povinnosti k Bohu, nezapomene jich splniti i vůči zaměstnavateli.

Pozorné sledování dějin dokazuje tuto pravdu!

Dělník úpíci pode jhem práce a náboženské lhostejnosti je politování hodem, ale je také postrachem druhým a sobě tíží.

Rakouský živnostenský zákon praví v § 75. všeobecně: „V neděli ustati má všechna práce živnostenská. Klid nedělní má počítí nejpozději o 6. hodině ranní každé neděle, a to současně pro všechno dělnictvo každého závodu, a trvati má alespoň 24 hodiny.“

Článek IX. jmenovaného § předpisuje: „V neděli budiž poskytnut dělníkům čas podle jejich vyznání k návštěvě dopoledních služeb Božích potřebný“. Tím stanovena přesně doba k splnění náboženské povinnosti i pro ony případy, kdy zákon neb jiná forma legální dovolují a připouštějí nedělní práci.

Pro živnosti obchodní a personál v nich zaměstnaný stanoveno u nás místodržitelským nařízením ze dne 19. října 1905 — čís. 132.z.z. — že provozování obchodních živností dovoleno v nedělích celoročně od 7. h. ranní do 11. hod. dopolední.

Rozčlenění a nutnost hospodářských a technických zařízení vyžaduje stálého nebo občasného, jindy náhodného rozvázání od platného zákona nedělního a svátečního klidu.

Výjimky z nedělního klidu.

Při stanovení těchto výminek hlavní a velmi těžkou úlohou bylo:

a) označiti hledisko, se kterého dotyčná výjimka se připouští,

b) označiti instance, které jsou oprávněny výjimky povolovati; ty však musí býti tak voleny, aby byla vyloučena všechna lehkovážnost a nepřípustné ohledy,

c) zajistiti vhodnou a spolehlivou kontrolu,

d) při všech výjimkách zajistiti dělnictvu klid aspoň druhé nebo třetí neděle.

Uvážíme-li všechny tyto vážné okolnosti, nemůžeme popřít, že ochranné zákonodárství ocitá se v těžké situaci, a že nelze — tolik musíme připustit — v krátkosti vybudovati celé ochranné zákonodárství dělnické, které by rázem všem a vždy vyhovovalo. Teprve čas odstraňuje mnohou obtíž, a teprve odstraněná obtíž připouští výnos zákonitý.

Výjimky stanovené zákonem.

Jsou mnohé neodkladné a nepředvídané práce, práce nevyhnutelné pro pravidelný chod závodu, jsou i takové, které v závodě vylučují přítomnost všeho dělnictva pro možná nebezpečí životu hrozící — tyto všechny respektuje zákon a pojímá je v řadu výjimek z nedělního klidu.

Takové výjimky jsou:

1. Práce, které jsou nutny k vyčistění závodních zařízení a místností, jimiž podmíněn pravidelný chod vlastního nebo cizího závodu, a které ve všední dny nemohou býti vykonány bez podstatného porušení práce nebo nebezpečí zdraví a života dělnictva;
2. potřebné střežení zařízení závodních;
3. práce inventurní jednou do roka;
4. nezbytné práce přechodní povahy, které nemohou býti z důvodů veřejných nebo v čas nouze zanedbány — bezpečnostní policie;
5. osobní práce živnostníkovy, pokud při nich nepoužívá pomocného dělníka a nekoná jich veřejně.

Opravné práce jsou dovoleny v neděli jen ty, které brání porušení chodu závodu. Čistění a opravy parního kotle přípustno; nepřípustná oprava tkalcovského stroje, ježto jím není „podmíněn pravidelný chod celého podniku.“

Zneužívání vyjmenovaných případů zamezeno přesnými klausulemi živnostenského řádu (IV. čl. § 75.), dle nichž nařízeno vedení seznamu v neděli pracovavších dělníků, místo a doba práce i její trvání. Seznam k revisi může si vyžádati živnostenský úřad a živnostenský dozorce.

Živnostník povinnen při pracích udaných bodem 3. a 4. oznámiti je před počtím živnostenskému úřadu. V náhlém případě potřeby musí se oznámení státi po ukončení prací.

Živnostenský úřad má právo a povinnost zkoumati zákonité podmínky oznámených prací v neděli.

Pokud práce bodu 1., 2. a 4. překážejí dělníkům v návštěvě dopoledních služeb Božích, musí zaměstnavatel popřáti každému z dělníků nejbližší neděle tolik volného času, aby náboženské povinnosti mohl učiniti zadost. Mimo to stanoveno pro případ, že by práce sub 1., 2. a 4. trvaly déle tří hodin, že dělníkům má býti dáno volno po 24 hodiny následující neděle — v případě nemožnosti volno ve všední den, nebo po 6hodinném odpočinku ve dva dny týdne.

Ustanovení týkající se nedělní práce a náhradního dne odpočinku mají býti pojata do pracovního řádu a vyvěšena na vhodném místě v pracovnách.

Pokud se týká výjimek z nedělního klidu při určitých kategoriích živností, jichž výrobků jest denně třeba, mohou súčasněná ministerstva svěřiti opatření a stanovení výjimky zemským politickým úřadům. Výjimky ty však teprve stanoveny budou teprve po vyslechnutí příslušných obcí, společenstev a výboru pomocnických hromad (§ 75. článek VII.).

Svátek veřejně svěcený má povahu neděle a povinnost nedělního klidu pro závody. Čl. XIV. § 75. ž. ř.

praví: „Ve svátek budiž poprán dělníkům podle jejich vyznání čas k návštěvě dopoledních služeb Božích potřebný.“

Výjimky pro závody, které přerušeni práce nepřipouštějí, pro závody sezonní a kampaňové.

Jsou závody, které pravidelně a všeobecně po celý rok jen s největší obtíží by postrádaly neděle a svátků. Patří sem závody pracující se stálým ohněm, které závisejí od chemických určitých processů, které se ne- nechají ani urychlit ani přerušit, a konečně závody provozované v určitou dobu roční — (sezonní) — a závody kampaňové.

O takových živnostech praví zákon v § 75. čl. 6.:

„Obchodní ministr ve shodě s účastněnými ministry je zmocněn dovoliti způsobem nařizovacím živnostenskou práci také v neděle u jednotlivých kategorií živností, při nichž dle jejich provozování nedá se provozování přerušit nebo příslušná práce odložit nebo jejichž provozování v neděle je potřebí vzhledem ke každodenním nebo v neděle obzvláště vystupujícím potřebám obecnstva nebo veřejné dopravy.

Rovněž může se takovým živnostem výrobním, jejichž práce podle povahy provozování jest obmezena na určité období, a při kterých pro nebezpečí rychlého zkažení surovin příslušné práce nedají se odložit (závody kampaňové), dovoliti nedělní práci pro jistý počet neděl do tohoto období spadajících.

Práce v neděle v těchto závodech na základě předcházejících ustanovení tohoto článku dovolené budou upraveny, a podmínky, pod kterými jsou dovoleny, budou ustanoveny pro všechny závody téhož druhu stejno-

měrně a se zřetelem k předpisům o náhradním dni odpočinku daným.“

Ministerské nařízení ze dne 24. dubna 1895 č. 58. ř. z. určuje ony kategorie, které dle čl. 6. mají dovolené výjimky nedělního klidu, ovšem se zachováním všech ostatních k bodu dělnictva vynesných nařízení.

Nařízení jmenuje 52 hlavní živnosti s přesným vyjmenováním podřadných odborů jejich s vytčením dovolených prací nedělních.

Ke každé živnosti dodává ihned nařízení způsob náhrady odpočinku pro dělníky, kteří v neděli pracovali déle tří hodin.

Jako vzor stůjtež zde tato zaměstnání:

Označení těch živností, po případě výkonů, pro které práce v neděli vůbec nebo pro určitou dobu je dovolena:	Dělníkům v neděli déle 3 hodin zaměstnaným budiž poskytnut jako náhradní klid:
4. Železářny. a) Pece vysoké (včetně pražíren): Práce v neděli je dovolena pro dovoz uhlí, koksu, rud a přísad, pro přísluhování vodovodům, dmychadlům a přístrojům větrohřevným, pro nasypávání kološe a práce výpustné, pro odvážení výpustné strusky, pro kadlubování housek a pro odvážení železa surového na skladiště.	Každé druhé neděle 24 hod., může-li býti provozování v neděli alespoň po 6 hod. přerušeno nebo při střídání týdenní šichty jedna záložní šichta v neděli vsunuta. Avšak v tomto právě dotčeném případě vystřídací družstvo 12 hod. po svém pravidelném zaměstnání a před ním nesmí upotřebeno býti k práci a musí jemu dán býti býti náhradní klid, aspoň v míře vystřídaným dělníkům propůjčené.

Označení těch živností, po případě výkonů, pro které práce v neděli vůbec nebo pro určitou dobu je dovolena :	Dělníkům v neděli déle 3 hodin zaměstnaným budiž poskytnut jako náhradní klid :
b) Bessemerovny a martinovny, které jsou v přímém spojení s vysokými pecemi. Práce v neděli jest dovolena pro dovážení roztaženého surového železa ke konvertorům, pro dovážení mezivýrobků k pecem martinovým, pro přísluhování generatorům a dmychadlům, pro nasazování a tavění práce v konvertorech a martinových pecích, pro vypouštění hotového výrobku do kadlubů kovových (kokvill) a odvážení jeho, jakož i pro odvážení strusek na skladiště. c) Pece svařovací a pece pudlové, plynovými generátory topené, a válcovny, z takovýchto svařovacích pecí a předlových pecí obsluhované a vodní slouhnané: Dovoleno je přerušení díla v neděli na dobu od 6 hod. ranní do 6 hod. večerní tím způsobem obmeziti, že šichta v sobotu večer v 6 hod. z práce vystupující, nastoupí práci již v neděli v 6 hodin večer 5. Výroba smaltovaného nádobí. Práce v neděli dovolena s obmezením na dělníky nevyhnutelně potřebné.	Nemůže-li dělníkům řechenný náhradní klid býti propůjčen pro zvláštní poměry provozovací, tedy platí má za náhradní klid 18hodinová doba klidu, která směnou šicht dle § 3. min. nařízení ze dne 27. května 1887 (z. ř. č. 85.) v neděli vzniká. Každé druhé neděle 24 hodiny. Jako u 4. a) a b)

Zaměstnání ona jsou tato:

1. Semenáreny, 2. solny mořské, 3. zahradníci obchodní 4. železáreny a to: pece vysoké, bessemerovny a martinovny, pece svařovací a pece pudlové, pudlovny a válcovny; 5. výroba smaltovaného nádobí, 6. vápenice, cementárny, magnesiárny a sádrárny, 7. cihelny (výroba ohnivzdorných kamenů a cihel struskových), 8. výroba zboží hliněného, 9. sklárny (s pecemi vanovými a kukaňovými), 10. výroba uhlíků pro elektrické osvětlení, 11. výroba nádobí z dřevoviny, 12. koželužství, 13. závody k čistění střev, 14. běličství, 15. barvířství, 16. tiskárny látek, 17. výroba dřevoviny, lepenky a papíru, 18. výroba cellulosity (ze dřeva, slámy atd.), 19. mlýny na obilí a to: mlýny větrné a lodní, mlýny vodní v červenci — říjnu, 20. sladovny a pivovary, 21. sušárny chmele a sirárny chmele, 22. výroba cukru (při výrobě cukru surového, v rafineriích cukru, při zbavování melasy cukru), 23. výroba šťávy lékořicové, 24. výroba syrobu a hroznového cukru, 25. sušárny na čekanku, řepu a ovoce, 26. výroba konserv, 27. vinné sklepy, 28. lihovarnictví a rafinování lihu, výroba lisovaného droždí, 29. octářství, 30. výroba a prodej sodové vody, 31. výroba strojeného ledu, 32. výroba chemických výrobků (zde nařízení jmenuje přes dvacet chemických výrobků), 33. průmysl tukový (margarin, stearin, glycerin), 34. rafinerie olejů minerálních, 35. výroba svít plynu a plynu vodního, 36. fotografování, 37. ústřední závody pro výrobu a dodávání elektrického proudu, 38. ústřední topení parou nebo vodou, 39. veřejné osvětlování, 40. omnibusové a dostavníkové podniky, 41. námezdné živnosti pro dopravu osob (fiakři), 42. pronajímání prostředků k dopravě osob (zvířat, jízdných člunů atd.), 43. živnost lodnická na vnitrozemských vodách;

44. pohřební podniky, 45. podniky pro veřejné služby, 46. doprava zboží, 47. živnost hostinská a výčepnická, 48. lázně.

Tento článek doplněn ministerským nařízením ze dne 11. srpna 1895 č. 125. ř. z.: 49. opatřování vodou, a 50. živnost hudebníků. Ministerským nařízením ze dne 20. srpna 1904 č. 99. ř. z.: 51. výroba bramborového škrobu a 52. továrny na korkový kámen.

Výjimky z nedělního klidu pro živnosti, jejichž výrobků třeba denně nebo zvláště v neděli a svátek; dovolení od správních úřadů.

(§ 7. min. nařízení ze dne 24. dubna 1895 č. 58. ř. z.)

Při výrobě a jejím rozsahu nutno počítati s konsumenty, t. j. s obecnstvem, které výrobky spotřebuje. Že právě tento ohled vyžaduje různé a mnohé výjimky, je jasno. Do této skupiny patří na příklad pekaři, holiči a pod. Ježto konkurence při těchto živnostech je více místně omezena, a ježto potřeby a zvyky v různých místech jsou různé, proto stanoveno § 7. min. nařízení z r. 1895 dovolování výjimek z nedělního klidu politickým úřadům zemským.

Jmenovaný § 7. praví:

„Na základě § 1. čl VII. řečeného zákona svěruje se politickým úřadům zemským, aby ustanovily potřebné výjimky z předpisu o klidu nedělním pro tyto živnosti:

1. vazače rostlých květín a obchodníky s nimi; pak vyrábitele umělých květín;

2. kadeřníky, holiče a vlásenkáře;

3. pekaře;

4. cukráře, koláčníky a mandoletáře; pak perníkáře;

5. řezníky, včetně řezníky koňské a zvěřináře;

6. úzenáře;

7. mlékárny, mlékaře a obchodníky s mlékem;

8. kaštanáře.

Místodržitelským nařízením ze dne 19. října 1905 (čís. 132. z. z.) upraveny výjimky těchto živností. Nařízení rozeznává: živnosti výrobní (a), živnosti obchodní (b) a práce kancelářské (c).

Pro živnosti výrobní:

1. va z a č i rostlých květin a obchodníci jimi, výrobci květin umělých: dovolena práce v neděli po celý rok; výrobcům umělých květin dovoleno provozovat výrobu a prodej bez omezení v neděli před památkou „dušiček“.

2. k a d e ř n í c i, h o l i č i a v l á s e n k á ř i: mají dovolenu práci po celý rok od 6. hodiny ranní do 12. polední.

3. p e k a ř i: výroba dovolena do 8. hodiny ranní počínajíc 10. hodinou večerní, prodej po celý rok.

K provádění prací přípravných může však již 8. hodinou počínajíc použito býti označeného počtu pomocníků s předpokladem, že práci svou skončí již o 6. hod ranní: v pekárnách, jež zaměstnávají méně než 10 pomocných pracovníků, po jednom pomocníku, v pekárnách s 10—20 pomocnými pracovníky, dvou, a v oněch, které mají více než 20 pomocných pracovníků, tří pomocníků.

Od 10. hod. ranní je zakázáno používat pomocníků a učňů, kteří při výrobě zaměstnáni jsou, k prodeji nebo roznášení zboží.

Výjimka:

Do 12. hod. dopol. dovolena výroba:

a) o nedělích, spadajících na svátky zemských patronů, a do doby od 15. včetně 24. prosince v celé zemi.

b) ve dnech biřmování (vyjímajíc Boží Hod svatodušní), o nedělích, na něž připadá výroční trh, posvícení nebo pouť v místní obci.

c) v místech lázeňských od 1. května do 30. září.

d) v místech poutnických po dobu poutí.

4. cukráři, koláčníci a mandoletáři, pak perníkáři a prodavači zboží cukrářského a perníkářského mají dovoleno prodávati zboží po celý den. Kromě toho mají hou jmenovaní vyráběti po celou neděli takové zboží, které nelze chovati v zásobě.

5. řezníci, včetně koňští řezníci a zvěřináři, mají pro Prahu a okolí své vlastní ustanovení, pro ostatní obce v Čechách platí dovolení výseku do 10. hod. dopol. a prodej, jakož i čistění a uklízení do 11. hod. dopoledne.

Porážení zvířat v celé zemi v neděli zapovězeno. Nutné porážky řídí se III. čl. 4. odst. zák. ř. ze dne 16. ledna 1895 č. 21.

6. uzenáři mají zakázanu výrobu v neděli po celý rok, jen na svátky zemských patronů, o pouti, posvícení a biřmování (Hod Boží svatodušní vyjímajíc); o výročním trhu, padá-li na neděli, dovolena výroba do 10. hod. dopol. a prodej po celý den.

Prodej dovolen o nedělích — vyjma Prahu a okolí, která má svůj statut — do 11. hod., kdy musí skončiti i čistění. V lázeňských místech od 1. května do 30. září dovolen prodej kromě do 11. hod. dopol. také od 6.—8. hod. večerní.

7. mlékárny, mlékaři a prodavači mléka. Po celou neděli dovoleny nutné práce jakož i prodej mléka a mléčných výrobků.

8. kaštanáři mají dovoleno provozování po celou neděli.

Všeobecnou podmínkou při všech těchto výminkách je: poskytnouti personálu zaměstnanému v neděli déle než po 3 hodiny: buď 24 hodinného odpočinku příští neděli, nebo, není-li to z ohledu na živnost možno, některého všedního dne, nebo po 6 hodinách odpočinku po dva všední dny. Tento odpočinek však nesmí vpadnouti na ty hodiny, v nichž již dle povahy provozování pravidelné přestávky v práci zavedeny jsou.

Ustanovení o nedělní práci a o náhradním odpočinku mají dle znění zákona býti pojata do pracovního řádu a vyvěšena na příhodném místě v pracovnách v jazycích zemských.

Pro živnosti obchodní:

Dle téhož místodržitelského nařízení platí pro tyto dobů nedělního provozování všude — mimo Prahu a okolí — po celý rok od 7. hod. ranní do 11. hod. dopolední.

Výjimky rozšířenějšího provozování obchodu dovoleny:

a) O nedělích, připadají-li na svátky zemských patronů, ve dny biřmování (vyjímajíc Hod Boží svato-dušní), o nedělích, kdy připadá výroční trh, posvícení nebo pouť, jest obchod otevřen od 8 hodin ráno do 4 hodin odpoledne.

b) O nedělích od 15. až včetně 24. prosince je provozování obchodu dovoleno od 8 hodin ráno do 12 hodin v poledne a od 2 do 6 hodin odpoledne.

c) Na nádražích obchod potravinami, jakož i knihkupectví a půjčovny knih po dobu 8 hodin.

d) V lázních od 1. května do 30. září prodej potravin kromě ranní doby dovolen i večer od 6—8 hodin.

c) V poutnických místech po dobu poutí prodej zboží a potravin dovolen po 8 hodin.

Místodrž. nařízení ze dne 2. dubna 1906 č. 69.920 (č. 27. z. z.) jmenuje poutní místa v celém království a uděluje povolení rozšířeného provozování obchodu v nich.

Město Příbram zvláštním místodrž. nařízením ze dne 6. července 1906 č. 164.565 (č. 63. z. z.) má zvláštní statut o provozování obchodní živnosti v určité době roční.

Roku 1906 dne 31. pros. místodrž. nařízení změnilo částečně nařízení ze dne 19. října 1905, kde stanoví, že o Božím Hodu velikonočním a svatodušním, jakož i o prvním svátku vánoč. (25. pros.) připadne-li na neděli, je provozování živností jmenovaných v onom nařízení a živností obchodních v celé zemi dovoleno jako ostatní neděle v roce s obmezením, že prodej umělých květin, mléka a výrobků, zboží pekařského, cukrářského a perníkářského smí se dít jen do 12. hodiny polední, a že ve stanovených hodinách pro provozování obchodu je připuštěn pouze obchod potravinami.

V obchodu, kde personál je zaměstnán v neděli déle 3 hodin, má býti zřízencům dáno každé druhé neděle střídavě úplně volno, nebo půl všedního dne jako den odpočinku (čl. X. č. 125. ř. z.). V nedělích dle č. 21. ř. z. zřízenci mají míti tolik času, aby mohli býti přítomni dopol. službám Božím.

V hodinách nedovolených pro práci obchodní musí býti dvěře obchodu uzavřeny (čl. IX. č. 21. ř. z.).

Ustanovení platí — všechna — pro prodej kočový, obchod tržní a obchod podomní.

Práce v pisárnách a v kancelářích

od 1. ledna 1906 úplně zastavena. Určiti pro jednotlivé druhy živností snad nutné výminečné povolení těchto prací ponechává se zvláštnímu nařízení.

Takové nařízení vydáno dne 25. srpna 1906 (č. 74. z. z.), kde dovolena práce pisárenská v neděli při provozování obchodu chmelem.

Říšský zákon § 75. čl. IX. dovoluje nejvýše práce kancelářské na 2 hod. dopoledne v neděli, s podmínkou, že zřízení každou druhou neděli budou míti úplně prázdnou. Politické úřady zemské mohou buď práci tu úplně zakázati nebo ji dle potřeby regulovati.

IV. Výjimky pro podniky pracující větrem a vodní silou.

Minist. nařízením ze dne 11. srpna 1895, jak již zmíněno, vřaděno mezi řadu zaměstnání s výjimkou nedělního klidu pod čís. 49. opatřování vodou.

Praví se: Práce v neděli jest dovolena s obmezením na dělníky nezbytně potřebné k udržení práce strojové za účelem zdvihání a rozdělování vody.

Náhradní klid: 24hodinný klid neděle na to následující nebo některého dne všedního nebo po šestihodinném klidu ve dvou dnech týdne.

V tomtéž nařízení stanoví se nedělní práce s omezením na nezbytné dělníky ve mlýnech na obilí a to

a) ve mlýnech větrných a lodních —

b) ve mlýnech výlučně nebo převážně zařízených na sílu vodní.

Podmínky: náhradní klid každé druhé neděle 24 hodiny, leč by snad v předcházejícím týdnu následkem

přerušení vzniklého přerušovacím způsobem dělníků byl dán bez toho již alespoň 24hodinný klid.

V. Výjimky za zvláštních okolností.

Ríšský zákon zůstává zemským politickým úřadům ve zvláštních případech — ať rázu církevního či občanského — možnost výmínečného povolení a rozvázání ze zákazu o nedělním klidu.

Pro království České stanoveno tak místodržitelským nařízením ze dne 19. října 1905, kde se ve IV. dílu v § 10. praví:

„Za zvláštních okolností, jako na příklad při církevních slavnostech významu místního, při soustřeďování sborů vojenských, při výstavách, pro letní sídla a místa výletní, při národních slavnostech — uděluje zemský úřad za tím účelem, aby vyhověno bylo zvýšeným potřebám obecnstva, pro jednotlivé osady nebo pro celé okresy od případu k případu přechodně neb občasné dále sáhající výmínečná povolení k žádosti účastněných obecních zastupitelstev nebo živnostenských korporací, slyšev před tím veškeré činitele, k nimž hleděti dlužno.“

§ 13. téhož oddílu dí:

„O Hodu Božím velikonočním a svatodušním, jakož i o prvním svátku vánočním (25. pros.), připadne-li na neděli, má provozování živností výrobních (§ 1. I. oddíl téhož místodrž. nařízení), jakož i všech živností obchodních v celé zemi zúplna býti zastaveno.

Výjimka z tohoto již na svém místě udána. (Místodržitelské nařízení ze dne 31. prosince 1906.)

VI. Výjimky v čas nouze.

Poslední případ může nastati v jednotlivých závodech, kde nutno v neděli pracovati — i tam, kde zákon výjimky nestanoví — aby bylo zabráněno nějaké hrozící neočekávané škodě.

Náš zákon mluví, ne-li zřejmě, tedy aspoň soukromě o takovémto případě, když ve III. čl. 4. bodu praví:

„neodkladné práce povahy přechodní, které musí vykonány býti z ohledů bezpečnosti, nebo v čase nouze.“

Takový případ dá se buď předvídati z konjektury stávajících zjevů, nebo nedá se nijak předvídati, přichází mimo vše nadání. V obojím případě však hrozí škoda — nemluvíme zde o jejím rozsahu, jen o ní samé. Proto zákon stanoví pro obojí případ zvláštní postup.

Kde práce nedělní jsou předvídané, avšak neodstranitelné, je povinností zaměstnavatele před započítím oznámiti ji úřadu živnostenskému. V nepředvídaném případě musí oznámení nedělní práce u téhož úřadu se státi nejdéle po skončení práce.

Kromě toho nutno zavést seznam zaměstnaných dělníků, kde udáno i místo, doba, kde a jak dlouho byli zaměstnáni, a způsob prací. Seznam — jak již dříve připomenuto — na požádání musí býti předložen úřadu živnostenskému a živnostenskému dozorci.

Další snahy reformní.

1. Většího klidu nedělního domáhati se jest: pro živnosti výčepnické a hostinské. Radno by bylo pro

různost krajín a obyčejů nedělní klid pro tuto živnost vymeziti nařízením zemských politických úřadů.

Do téhož rozšíření nedělního klidu třeba pojeti živnosti dopravní. V dopravě nákladního zboží na státních drahách dalo by se provésti také snížení a vymezení, čímž by nedělní klid pracovního personálu byl umožněn.

2. Výjimky ze stávajícího všeobecného zákona budtež přesněji vymezeny a ponenáhlu i omezovány.

V. Omezení pracovního času.

Maximální pracovní den.

Ve Švýcarsku od r. 1878 a u nás v Rakousku od r. 1885 stanoven zákonný, maximální den pracovní na 11 hodin, ve Francii od r. 1888 na 12 hodin a nejnověji v Rusku r. 1897 den pracovní i pro dospělé dělníky určen na 11 a půl hodiny. V Německu dosud trvá jen tak zvaný „zdravotní maximální pracovní den“, kde dle novelly z r. 1891 „usnesením spolkové rady pro takové živnosti, v nichž nadměrným trváním denní práce zdraví dělnictva jest ohroženo, trvání přípustné pracovní doby denní a dovolené přestávky předepsáno, a nutná nařízení k provedení těchto předpisů mohou býti vydána.“ Toto usnesení vztahuje se na všechny závody.

Maximální pracovní den má za účel:

1. Ochranu zdraví dělníků,
2. ochranu rodinného života dělníků,
3. účast dělnictva na pokroku vzdělání a kultury,
4. upravení produkce, resp. nabídky práce, aby byl zabezpečen stálý a lepší mzdový stav.

Poslední (odstranění resp. zaměstnání rezervní „průmyslové“ armády) mají na zřeteli zvláště socialisté.

Všechny vyjmenované body jsou oprávněny; nesmí se však při tom jen zapomínati schopnosti konkurenční, zvláště ne proto, že většina industriálních podniků pracuje a jest odkázána na vývoj.

Přiměřené snížení pracovní doby neznamená ještě vždy trvalé snížení výkonů pracovních, ba spíše ještě mohou tyto intensivnější práci býti vyrovnány. V tomto případě snížení pracovní doby je fysicky i morálně ziskem dělníkovým i zaměstnavatelovým, ano může býti zaměstnavateli přímo ušetřením sil, světla, vytápění a pod. výhodno. (V Německu vydal o tom Brentano: „Verhältniss von Arbeitslohn und Arbeitszeit“ 2. vyd. Lipsko, Duncker a Humblot, 1893.)

Pokud snížení pracovní doby by vedlo k snížení množství výrobků, mělo by za následek změnu v celkové výrobě a tím i na odbytném tržišti. Ceny zboží budou stoupati; tím přivodí se rozmnožení pracovních sil a zlepšení technických zařízení a konečně důsledně i zvýšení mzdy. Takto mohou opětne redukcí pracovního času přímo (zvýšením mzdy a cen), a nepřímo (zvýšením tělesné i mravní síly dělnictva a chutí k práci) získati dělník i jeho pán.

Tento počet však je správný jen do určité míry. Pokud se jedná o uzavřený nacionální (tuzemský) trh, možno s danými veličinami a výsledky dosud uvedenými počítati.

Pochybným však se stane počet ten při podniku pracujícím pro světový trh (vývozní průmysl), nebo i ve vlastní zemi, kde musí zápoliti s konkurrencí zahraniční. Zde stoupání cen jest omezeno cenou konkurence zahraniční, a tím utvořena nepřekonatelná mez

pro stoupání mzdy. Zde leží — a neradno toho kruhům dělnickým tajiti — vážné nebezpečí v náhlém a značném snížení doby pracovní (snad na 8 hodin denně): tato redukce pracovního dne vede buď k redukci mzdy (ne relativně, nýbrž absolutně počítáno), nebo ke ztrátě vnitrozemského i zahraničního trhu odbytného, a tím předáno zahraničním konkurenčním podnikům volné pole. Že by se snad — třeba jen nejhlavnější konkurující průmyslové státy — shodly na zákonitém zavedení a přísném provádění na příklad osmi-hodinového dne pracovního, je pro dohlednou dobu více než vyloučeno. Proto je třeba v této vážné věci vážně postupovati.

Sám již citovaný Dr. Prenner, ač v úvodu stati o tomto bodu jednající připouští z mnoha a vážných důvodů ospravedlněný požadavek soc. demokracie osmi-hodinného pracovního dne, přece na konci zdůrazňuje, že tento krok je možností jen mezinárodním usnesením, jinak nemyslitelno, že by se pro vzrůstající konkurenční boj dal uskutečniti.

Pokud se snížení doby práce pro děti a ženy týká, souhlasíme úplně s vývody Dr. Prennera, uznávajíce toho nejen mravní, nýbrž i fysickou nutnost.

Z předchozí krátké úvahy jest jasno, že ponenáhlé přiměřené snižování pracovní doby je možno bez ohrožení a ochromení průmyslu, že namnoze je v zájmu průmyslu samého a jeho vývinu. Zájmy pak dělnictva i zaměstnavatele ohledně doby pracovní a pracovní mzdy nejsou v žďy a nutně protivny, nýbrž namnoze v souhlasu. Vždyť je to zvlášť zájem lepších a větších zaměstnavatelů, aby omezili snižování mzdy a vykořisťování pracovních sil nepřírozeně dlouhou dobou práce, rušením nedělního klidu, prací žen a dětí

u svých konkurentů, kteří jen takovýmto způsobem mohou na odbytném trhu zboží nabízet za nižší ceny. Zvláště prozíraví zaměstnavatelé musí klásti zvláštní důraz na brzkou možnost určitého regulování výroby (redukci pracovní doby) pro případ stále hrozící nadvýroby.

Pokud se týče poměru pracovní doby a vykonané práce, nutno doznati, že při kratší době pracovní za hodinu více se vykoná, nežli při delší. Dá-li se však tolik vykonati v 8 hodinách, jako v 10—11, je dosud otázkou. Nutno počítati nejen s časem, nýbrž i s druhem a obtížemi práce.

Při hornické podzemní práci, při práci zednické, stavební a pod. může již v 8 hodinách pracovní síla býti vyčerpána. Také daným činitelem je zde uvykllost na práci, charakter a stáří dělnictva. V závodech se strojovým zařízením (kde stroje vykonávají hlavní práci), je přece tíže zkrácení pracovní doby vyrovnati větší intenzitou práce stroje. Všecky závody nemají dosud tak zdokonalené stroje, aby zrychleným chodem jejich zvýšila se výnosnost za jednu hodinu. Konečně nutno otevřeně říci, že stejné, veliké omezení pracovní doby znemožňuje malým podnikům s méně dokonalým strojovým zařízením možnost konkurrovati s velkými závody, vyzbrojenými všemi možnostmi průmyslového světa.

Všeobecné, šablonovité vymezení pracovní doby na 8 hodin denně dnes ještě neodpovídá na jedné straně veliké různosti potřeb a poměrů, a na druhé straně vyvolalo by vážné hospodářské následky jak pro dělnictvo, tak pro zaměstnavatele.

Je přece jasno, že by buď — za dnešního stavu — musily sklesnouti mzdy pracovní, nebo při stejné

jejich výši stoupnouti by musily značně ceny výrobků. Vždyť přece prozatím není možno, aby všeobecně v osmi hodinách dalo se tolik udělati, jako v 10 a 11 hodinách.

Uvažujeme-li důsledky až do konce, můžeme říci, kam by tento náhlý krok vedl: Na stoupnutí cen výrobků — nehledě ani k zdražení životních potřeb dělníkových — bylo by odpovědí snížení, zmenšení odbytu, to znamená v dělnických kruzích snížení počtu pracovních sil, klesnutí výše mezd a pod. Vítězem by zůstal silnější.

Anglie se svojí „starobylou industrií“, svou mocí kapitálu, svými komunikačními prostředky (mořské cesty a průplavy), svými příznivějšími výrobními podmínkami: vyvinutou technikou, vyškolenými pracovními silami, použitím pracovních sil dětí (od 12 let), levnějšími surovinami, (uhlí, železo, bavlna), menšími daňovými a vojenskými břemeny by ihned se zmocnila světového trhu svými levnějšími cenami výrobků.

Požadavek osmihodinného dne pracovního v zásadě není „socialistický“, je jím však formou, jakou se ho dnes dožaduje. I zde platí: „krok za krokem!“ I my jsme z důvodů spravedlnosti pro snížení doby práce, ale nelze popřít, že jsou nutny určité splněné předpoklady, nemá-li dělnictvo být uvedeno do veliké škody, jejíž důsledky jsou nedožrnné. První práce je: pracovat o uskutečnění předchozích nutností, aby zdravou cestou mohlo se dojít k cíli. Zkušenosti je nutno sbírat a dle nich stanoviti směr dalších kroků.

Zavedení všeobecného osmihodinového pracovního dne byl by nesvědomy pokus, který by, jak již řečeno, nejdříve a nejcitelněji postihl dělnictvo a jeho rodiny.

Snad názor náš zdá se méně „dělnický“. Nesuďte

nás však křivě — první, komu se musí říci pravda, je naše dělnictvo, které se nechalo zlákatí pozlátkem lži.

Názor náš o celé věci je jasný a známý; víme, co chceme, víme však, že k cíli třeba upravit cestu. To je přirozené, a tedy i správné. (Srovnej ostatně taktiku Bebelovu v „Neue Zeit“ z r. 1897).

Reformní snahy.

1. Nejen zdraví dělníkovo, nýbrž i spořádaný život rodinný, pěstění tělesného i duševního občerstvení, společenské styky, vzdělání, lepší úprava výroby, resp. nabídky práce a tím docílení trvalejší a vyšší mzdy. padají na váhu při bodu „snížení doby pracovní“. Dle dnešního a hospodářského stavu a rozvoje techniky zdá se desetihodinový den pracovní pro tovární závody přiměřený a proveditelný, jak v zájmu dělnictva, tak průmyslu. — Po desetihodinném úsilném napjetí je síla dospělého dělníka vyčerpána. Trvá-li práce déle 10 hodin, neznamená vždy a trvale zvýšení výroby, vždy však působí rušivě na zdraví a životní sílu zaměstnaného. Vpočítáme-li k době pracovní trvání cesty do práce a z práce, přestávky mezi prací a pod., zvýší se počet hodin pracovních — aspoň nepřímo — jistě na jedenáct, dvanáct i více denně, takže pro odpočinek, domácí život rodinný, a výchovu dětí, pro společenské občerstvení, duševní vzdělání atd. zbývá velmi málo času, zbude-li vůbec nějaký. Spořádaný a milý rodinný život, duševní práce, iniciativa a radost k práci jsou mohutnými činiteli zdatnosti dělníkovy.

2. Noční práce měla by, býti zákonem jen v nejn nutnějších případech dovolována, pro ženy a děti by nemělo býti zde žádné výjimky.

3. Pokud různé okolnosti nedovolují upravení denní pracovní doby, měl by být zákonem aspoň určen minimální čas klidu.

B. Ochrana svobody a spravedlivého provádění pracovní smlouvy.

Formálně je dělník svoboden a rovnoprávný, materiálně však přece při stanovení pracovních podmínek je ponejvíce bezmocný a donucen přijati takové podmínky, jaké se nabízejí, a nikoliv jaké by měly být.

Z tohoto důvodu je povinností zákonodárných sborů pracovní smlouvu tak zákonem ochranným hájiti, aby byla zajištěna svoboda dělníkova i spravedlivé provádění smlouvy.

Sem v první řadě patří:

I. Upravení mzdové výplaty.

Ve mnohých státech je zaměstnavatel povinnen vypláceti dělnictvu mzdu v penězích, a je zakázáno poskytovat zboží „na úvěr“ nebo vybírání mzdy ve zboží. Vůdčí myšlénkou tohoto nařízení jest: z jedné strany zajištění reální výplaty smluvené mzdy, aby nemohli ani zaměstnavatel ani zřízení jeho dělnictvo poškozovati vnucováním špatného a drahého zboží, z druhé strany pak zachrániti dělníka před zadlužením u zaměstnavatele, které by velmi snadno mohlo úvěrem za zboží nastati.

Svýcary, Rakousko a Belgie mají zákonnitá ustanovení o platebních lhůtách, ponejvíce 14 denní, a

o způsobu výplaty (zákon výplaty v nálevnách a hospodách).

Také německé ochranné zákonodárství je důkladně zde propracováno a přesně k dobru dělnictva stanoveno.

Rakouské zákonodárství upravuje výplatu mzdy dosti důkladně a sice ve dvojím směru:

Zákazem nátlaku.

Živnostenský zákon (§ 78.) stanoví:

a) Majitelé živností jsou povinni vypláceti mzdu pomocným pracovníkům v hotových penězích.

b) Nesmějí dělníkům úvěrem na účel mzdy dávatí předměty nebo zboží, které není zákonem povoleno, zvláště ne lihové nápoje. Zaměstnavatelé mohou však opatřovati dělníkům byt, topivo, užívání pozeníků, lékaře a léky, jakož i nástroje a látky k výrobkům, které od nich mají býti zhotoveny, na účet mzdy, dle předchozího ujednání. Může se vzájemně umluvití vydávání potravin nebo pravidelné stravy na účet mzdy, avšak to jen potud, pokud cena nepřesahuje opatrovacích výloh.

c) Aby bylo zabráněno každému nátlaku, nesmí se mezi zaměstnavatelem a dělníkem ujednati, že tento své potřeby musí odebíratí z určitých prodejen. Tímto je vyloučeno také předávání poukázek a známek na tovární konsumy.

II. Ustanovením doby a způsobu platu.

Není-li vzájemně smluven čas výplaty, předpokládá se dle § 77. ž. ř. vždy týdenní výplata mzdy. Dle § 78. ř. ž. vyplácení mzdy v hospodách a krčmách

je zapovězeno. Zadržení části mzdy v určitých případech také je vymezeno.

1. Dle vzoru návrhu Dra. Hitze v německém parlamentu, aby výplata nedávala se ani v sobotu, zvláště však v neděli, mělo by se také u nás v kruzích povolaných pracovati. Důvody leží na bíledni.

2. Výplata nedospělých pracovníků pro zabránění každého zneužití měla by se díti rodičům, nebo aspoň s pravidelným potvrzením, že je jim známo, kolik jejich dítě ten onen týden platu bralo.

3. Továrny by měly býti povinny zavést určitý den výplaty, který by byl častěji než jednou v měsíci, ale nikoli vícekrát než jednou v osmi dnech.

4. Vyšší započítání nástrojů a látek při konfekci pro akkordní dělníky mělo by se díti jen s dovolením a pod dozorem úřadů.

Dodnes ještě trvá zvyk, že „pracovní smlouva“ ve větších závodech záleží v smlouvě o denním, týdenním a pod. platu, ostatní podmínky tradicionelně předávané doví se dělník teprve po čase — a ať mu již vyhovují či nevyhovují, musí je přijati.

Tato okolnost vedla ochranné zákonodárství dělnické k přesnému stanovení pracovního řádu, aby dělník již před vstoupením mohl se přesvědčiti o podmínkách, mohl poznati práva a poučiti se o nastávajících povinnostech.

Ve Švýcarsku a u nás v Rakousku vydán rozkaz všeobecně zavazující všechny tovární podniky a podniky s určitým počtem pomocných dělníků k zavedení určitého, dle daných návodů zařízeného pracovního řádu, který před vstoupením v platnost musí býti pověřenými úřady schválen.

Ve Švýcarsku kromě toho ustanoveno, že dělnictvu dána možnost o pracovním řádu pronést své mínění. Podobnou obměnu nalézáme v německých továrnách, kde dle § 134. a) ž. ř. má býti dána příležitost dospělým dělníkům o řádu se vysloviti.

V Rakousku v § 88. ž. ř. jsou stanoveny podmínky a rozsah pracovního řádu.

Pracovní řád musí býti vyvěšen ve všech továrnách, ve všech podnicích živnostenských, kde ve společných místnostech je zaměstnáno přes 20 pomocných pracovníků, v místnostech pracovních na značném místě, v obvyklých zemských jazycích a zaměstnavatelem podepsán.

Nejdéle osm dní před vyvěšením v dílnách musí býti řád předložen ve dvou úplně stejně znějících exemplářích živnostenskému úřadu, který má za povinnost zkoumati, je-li vše dle znění zákona. V kladném případě opatří jeden exemplář podpisem a zaměstnavateli vrátí.

Pracovní řád má býti všem pomocným pracovníkům při vstoupení oznámen.

V pracovním řádu musí býti obsažena ustanovení:

a) o rozličných kategoriích dělníků, jakož i způsob zaměstnání ženských osob a mladistvých pracovníků pomocných;

b) způsob, jak mladistvým pracovníkům pomocným dostává se předepsaného školního vyučování;

c) pracovní dny, začátek a konec pracovní doby a přestávky v práci. Také způsob klidu nedělního a svátečního budiž vytčen;

d) doba sčítování a vyplácení mzdy;

e) moc a povinnosti dozorčích osob;

f) opatření dělníků pro případ nemoci neb úrazu;

g) konvencionelní pokuty při přestoupení pracovního řádu, a k čemu se jich užívá, pak jakékoli srážky ze mzdy;

h) lhůty výpovědní a případy, kdy ihned může býti poměr pracovní přerušen.

O konvencionální pokutě peněžité jedná § 90. ž. ř., kde se stanoví:

„Konvencionelní pokuty peněžité, které uvaleny byly na pomocné pracovníky při přestupcích pracovního řádu, a k čemu se jich užilo, zapsány budtež do seznamu, do něhož úřad a pomocní pracovníci nahlédnouti mohou, a jenž má býti předložen živnostenskému úřadu, když některý pomocný pracovník pokládá se býti postižen vybráním nebo vynaložením konvencionelní pokuty peněžní.“

V Německu novellou z r. 1900 zavedeny pro určitá odvětví živností tak zvané „mzdové knížky“, či „pracovní lístky“. Příčinou byl stálý stesk na nejasnost mezdních podmínek. Do knížek zanáší zaměstnavatel nebo jeho zástupce: 1. způsob a rozsah svěřené práce, při práci akkordové počet kusů; 2. plat; 3. podmínky o dodávání nástrojů a látky k svěřeným pracím; 4. podmínky o poskytování bytu a stravy, pokud obé má se hraditi ze mzdy.

Reformní snahy.

Nejvíce se „mzdových knížek“ užívá při závodech konfekcionářských.

1. Právo na strhování mzdy ve formě trestu mělo by býti více omezeno. Upotřebení peněz a správa peněz z konvencionelních trestů peněžních vůbec mělo by býti svěřeno dělnickému výboru, případně ad hoc zvolenému.

2. Přiřknutí práva dělnictvu, ať již hromadně ať prostřednictvím důvěrníků — vyjádření smýšlení o pracovním řádu v závodě — je — zásadně vzato — velikým pokrokem tam, kde jest; kde však toho není, není nutno.

V tomto obaplném důvěrném souhlasu: zaměstnavatele a zaměstnaných jest úrodné sociální zrno konečného poctivého dohodnutí obou.

III. Ochrana pracovní smlouvy proti rušení.

Ujednána-li smlouva, je mravní povinností, aby byla dodržována. Lehkovážné porušení kontraktu poškozuj mravní vědomí, znemožňuje důvěru a ztrpčuje vzájemný styk dělníka se zaměstnavatelem.

Ježto dělník v boji o chléb je právě slabší stranou proti zaměstnavateli, má porušení zákonů spravedlnosti a ohledů na stávající zákony ochranné pro něho škodný následek, musí proto sám se své strany smlouvu pracovní považovati a brániti jako věc své cti a povinnosti. Je mylné domněnání, že náhlé přerušování práce, a tím lehkomyšlné porušení pracovní smlouvy vede k zlepšení poměrů pracovních; všeobecně a na delší dobu pravidelně je pro dělnictvo velikou škodou. Následkem takového nesprávného a nespravedlivého jednání dá se snadno vypočítati: zaměstnavatel vida lehkomyšlné a pro sebe škodlivé porušování uzavřené smlouvy bez předchozího vypovězení, zřekne se také všech smluvených závazků vůči dělnictvu — doba výpovědní bude zrušena. Že zde dělník — otec rodiny bude opět postižen, a to v jednotlivých případech citelněji, než se zdá, je samozřejmo.

Z toho patrně, že ochrana pracovní smlouvy je

ve vlastním zájmu dělnictva — ovšem s podmínkou, že váže jak zaměstnaného, tak zaměstnavatele — a že veškerým právem patří do rámce ochranného zákonodárství dělnického. Bohužel, zákonodárství moderní nestojí zde ještě na výši doby; namnoze obrací se zákon trestnými výnosy jen proti porušení smlouvy dělníkem, mlčí však, ruší-li se smlouva zaměstnavatelem.

Rakouský živnostenský zákoník nejen určuje v jednotlivých druzích případů způsob náhrady, nýbrž zakazuje někdy i uzavřítí smlouvu, a smlouvy uzavřené proti znění zákona prohlašuje za neplatné.

Případy takové jsou: přijetí dělníka, který nemá předepsaných výkazů. Výkazem dělníkovým je pracovní knížka, u obchodních pomocníků jest jím vysvědčení minulých zaměstnavatelů úředně vidované.

Smlouvy pracovní s dětmi pod 12 let a mezi 12. až 14. rokem v továrně zaměstnanými jsou neplatné; neodpovídají-li při druhých živnostech ustanovením zákonným o mladistvých dělnících mezi 12. až 14. rokem, smlouvy takové jsou žalovatelný.

Jinak platí o smlouvě předpisy všeobecného občanského zákona. Všeobecně není pro pracovní smlouvu předepsán formulář; smlouva může být učiněna ústně, písemně, výslovně neb jednáním, ze kterého vysvítá způsob smlouvy.

Živnostenský náš řád rozlišuje ve zrušení poměru pracovního:

a) propuštění bez výpovědi, a b) dobrovolné opuštění bez výpovědi. Obojí způsob má za následek náhradu povstale škody, vyjma stanovené případy, kde okamžité propuštění i opuštění práce je dovoleno.

a) Propuštění má být ihned bez výpovědi dělník, který při svém nastoupení užil klamu (falešné knížky

pracovní, vysvědčení nesprávná), a je-li shledán k natájeté práci neschopným. Opilec po opětovaném marném napomínání propadá témuž způsobu propuštění. Krádež, zpronevěření, vyzrazení obchodního neb výrobního tajemství, provozování vedlejší živnosti bez svolení zaměstnavatele, zanechání a zanedbávání povinností, svádění spolupracujících k neposlušnosti, k zprotivení majiteli živnosti, k nepořádnému životu a nemravným skutkům, urážka na cti, tělesný úraz a vyhrožování zaměstnavateli nebo pomocníkům, neopatrné zacházení s ohněm po opětovaném upozorňování na nebezpečí, stížení ošklivou, případně nakažlivou nemocí, zaviněná neschopnost k práci, nezaviněná neschopnost pracovat po čtyři neděle; konečně: byli-li pracující vězněni déle než 14 dnů, dle § 82. živn. řádu má za následek zrušení času výpovědního a okamžité propuštění z práce.

b) Práci před uplynutím ujednané doby a bez předchozí výpovědi může pomocník opustiti: pro škodlivý vliv zaměstnání na jeho zdraví, nebo pro skutek zlého nakládání a hrubé urážky, které se majitel živnosti dopustil buď proti němu nebo jeho příslušníkům.

Svádění pomocného dělníka zaměstnavatelem nebo příslušníky k nemravným a nezákonným skutkům dle § 82. a) opravňuje k uvedenému beztrestnému opuštění práce. Kromě toho nepříslušné zadržování smlouvené mzdy nebo porušování podstatných podmínek smlouvy, nebo nemožnost nebo zdráhání zaměstnavatele dělníkovi poskytnouti výdělek — jsou také zákonné příčiny k porušení pracovní smlouvy bez výpovědi.

V obojím případě, kde není zákonné příčiny k propuštění neb opuštění okamžitému, má postižený právo žádati náhradu.

V případě, že sám majitel závodu dobrovolně, následkem viny nebo náhody v živnosti dělníka předčasně propustil, má právo dělník žádati náhradu za ušlou dobu výpovědní.

§ 84. ž. ř. stanoví ve prospěch dělníkův: „Propustí-li zaměstnavatel pomocného pracovníka před časem, bez důvodu zákonitého (§ 82. a 101. o učebním poměru a přerušení), nebo: dá-li vlastní vinou jemu příčinu k předčasnému zrušení pracovního poměru (§ 82. a), je povinen pomocnému pracovníku nahraditi mzdu a jiné umluvené odplaty za celou lhůtu výpovědní, případně za zbývající ještě část této lhůty.“

Přeruší-li však pracovník sám bezdůvodně (§ 82. a) pracovní poměr, dopouští se přestupku živnostenského řádu a bude trestán dle § 131. ž. ř. Majitel, který tímto vystoupením byl poškozen, je oprávněn donutiti dělníka prostřednictvím úřadu k návratu do práce na zbývající ještě dobu a má právo žádati náhradu za vzešlou škodu (§ 84.).

Přijal-li zaměstnavatel dělníka, o kterém věděl, že nedodržel smlouvy s předchozím svým pánem, nebo o němž se to časem dověděl, a přece jej podrží, dopouští se přestupku živnostenského řádu a je vázán s dělníkem takovým k náhradě dřívějšímu zaměstnavateli. Podobně platí o zaměstnavateli, který svedl dělníka k porušení smlouvy s prvním prácedárcem. Dřívější zaměstnavatel má plné právo (§ 86. ž. ř.) žádati, aby dělník vrátil se do práce na zbývající ještě dobu.

Dlužno se zmíniti o důležitém bodu, kterým se stanoví stejná dobá výpovědní pro dělníka i zaměstnavatele. Dle § 77. ž. ř. je to doba 14denní. Avšak pracovníci pomocní, kteří jsou placeni tak zv. platem „od kusu“ nebo pracují akkordem, mohou jen ten-

krát pracovní smlouvu zrušiti, když převzatou práci řádně skončili.

Žádným pracovním řádem nelze ani rozšířiti ani umenšiti případy §§ 82., 82.a., ani odstraniti právní následky s jednotlivými případy spojené. (Rozhodnutí správního dvoru ze dne 31. května 1890 č. 1817.)

IV. Dělnické výbory v jednotlivých závodech.

Čím dále, tím naléhavější potřebou jeví se vzájemné spolupůsobení a sjednocení zaměstnavatele a dělníka, ne-li ve všech, tož aspoň v určitých bodech. Proto ve Švýcarsku a v Německu předepsáno tak zvané „vyslechnutí“ dělníků při stanovení pracovního řádu a při uzavírání smlouvy. Tím učiněn krok k určité vzájemnosti a k zajištění spolupůsobení dělníka o určitých jednotlivostech se zaměstnavatelem. Je to první náběh, který v praxi nutno propracovati a důsledně provésti, má-li býti dosažen dnes tak nutný vytknutý cíl.

Aby se tak stalo, jsou nutny dělnické výbory, které ode všeho dělnictva jsouce zvoleny a tak pověřeny mocí mluvití a jednati za dělnictvo, stanou se orgány, s nimiž se budou díti obaplná vyjednávání.

Zákon — ani u nás, ani nikde jinde, pokud známo — nezná výborů dělnických. Není však nemožno, že co nejdříve k zamezení vzrůstající ostrosti vzájemného boje zaměstnavatele s dělnictvem a opačně stane se počátečný krok, který celou dnešní soustavou hospodářskou je takřka předurčen a označen.

Výbor bude tvořiti sprostředkovací orgán a orgán

důvěry mezi dělnictvem a prácedárcem. Význam jeho dá se označiti takto:

1. Zaměstnavatel sezná přání a stížnosti všeho dělnictva prostřednictvím výboru;

2. tak může cestou klidnou stížnostem odpomoci a splnitelným přáním vyhověti;

3. jen tak možno lehce zaměstnavateli neoprávněná přání a stížnosti odmítnouti, nedorozumění vysvětliti, příčiny k vzájemné nedůvěře a předsudkům odstraniti, konečně i přání a názory klidně a věcně vzájemně domluvě předložiti;

4. a dělníci raději uposlechnou a přijmou nařízení a „zákony“, na nichž pracovali jejich důvěrníci, a jim se snadněji podřídí, než kdyby jim musily býti vnuceny orgány zaměstnavatelskými;

5. zařízení k dobru dělnictva přijmou raději a s díkem i s důvěrou, budou-li dána a řízena nejen zaměstnavatelem, nýbrž i zvoleným výborem;

6. provádění mravních nařízení pracovním řádem bude usnadněno, ztratí součinností výboru osten „omezování osobní svobody“ a pod.;

7. dělník a zaměstnavatel se sblíží, poznají se a budou dbáti vzájemných rad, budou spolupracovati, čímž se překlene propast třídní nedůvěry a nenávisti;

8. dělníci naučí se počítati s možnostmi, budou počítati s praktickými nejbližšími cíli, a nebudou se honiti za fantastickými bludičkami, kterých nelze nikdy uskutečniti, a nebudou sledovati názorů, které v přítomné době za daných poměrů jsou dosud neuskutečnitelné, a seznají obtíže, se kterými nutno ve správě sebe větších závodů počítati.

Účelněji bude možno těmto „výborům“ pracovati, budou-li funkcionáři voleni raději z řad představen-

stava některé podpůrné pokladny (nemocenské, podpůrné atd.), ježto tak možno nastoupiti více centrální pole společné práce a poskytnuto jest více příležitosti k vzájemným poradám a stanovení důkladnějších, na zkušenostech založených návrhů.

Dělnické výbory (sbory starších), kde již stávají, a kde oba činitelé správně úlohu pochopili, osvědčily se co nejlépe. Ovšem že činnost v první řadě je závislá na zaměstnavateli, který buď s důvěrou a zájmem práce jejich podporuje, buď nedůvěrou a antipatií součinnost ubíjí a dělnictvu se jeví pak jako opravdový jeho nepřítel, který nesnese rad a spolupráce jeho pro vzájemné dobro obou. Padne-li však nedůvěra, přemožen-li odpor, vžije-li se instituce dělnických výborů v jednotlivých závodech, slibuje mnoho, odstraní mnoho a přemůže mnohý boj, který dnes po léta vede dělnictvo se svými prácedárci — mnohdy z nedorozumění.

V Německu „spolek anhaltských zaměstnavatelů“, „porýnský spolek pro společné blaho“, „svaz keramických spolků“ se dosud v nejlepší míře osvědčily a jsou předními harcovníky, kteří dokazují, že možno i dnes, v době sociálních protiv, bez bojů se vyrovnati zaměstnavateli i dělnictvu.

V Rakousku vydal r. 1893 ve Vídni Baerenreither „Výsledek ankety o rakouském návrhu zákona o dobré shodě mezi majiteli závodů a dělníky“. Toť vše, co se zde dosud stalo.

Dělnické výbory měly by býti zavedeny pro všechny větší závody (továrny) z a v l a z n ě nařízením zákona, jejich činnost přesněji vymezena a rozšířena. Důvod vysvítá z předchozího.

Vedle pracovního a projednávacího směru mohlo by zákonitě výborům býti přenecháno: 1. spravování a hospodaření s penězi nashromážděnými z pokut dělnictva, 2. dobrozdání o návrzích a žádostech o práci v neděli a přes čas, podaných příslušným úřadům zaměstnavatelem, 3. přijetí výborů ve správu pokladen a podpůrných zařízení, na něž dělníci odvádějí své příspěvky.

Dělnické výbory v závodech nijak nejsou na újmu — jak se na první pohled zdá — odborovým spolkům dělnickým, nýbrž jsou ve skutečnosti jejich podporou; odborové spolky pracují o dosažení všeobecných spravedlivých požadavků: doby pracovní, řádné mzdy, nedělního klidu, dělnické sbory pak v jednotlivých závodech chrání tyto vymoženosti a domáhají se tam uspokojivého spořádání poměrův.

Že v tom není vylučování ani jednoho, ani druhého, nýbrž vzájemné spolupůsobení a jakési rozdělení práce na ochranu zájmů dělnických, je samozřejmo.

V Rakousku obligátní zavedení dělnických výborů jest obsaženo v návrhu zákona z r. 1892 „o podpoře dobré shody mezi zaměstnavatelem a jeho dělníkem.“ Bohužel návrh zákona zůstal dosud neuskutečněn.

V. Dělnické komory.

Zásada: „Co se má státi k blahu dělnictva, ať se stává — pokud nejvíce možno — prostřednictvím dělníků“, razí si stále určitější cestu. Jednotlivé státy připouštějí její platnost při stanovení zákonitých předpisův. Měli jsme již aspoň částečně přiznat faktum toto pozorovati. Můžeme tedy směle po-

kročiti dále a říci: Totéž stanovisko, které opravňuje dělnictvo na účasti při stanovení pracovního řádu a zařízení k dobru dělníků v jednotlivých závodech a továrnách, nechá se důsledně rozšířiti na spolupůsobení dělnictva při ustanoveních správy komunální, zákonodárství státního i státní správy. Avšak nejen je možno, nýbrž dnes jest i žádoucno, aby bylo zaujato toto stanovisko a provedeny praktické důsledky.

Důvodem, který sesiluje značně tento požadavek, je zákonité zastoupení živnostnictva, obchodnictva a zemědělstva ve vlastních komorách a radách. Nelze ani dělnictvu na dále upíratí práva a zdržovati jeho provedení.

Doposud zákonem stanovily dělnické komory teprve: Belgie („conseils de l'industrie et du travail“), Nizozemí, Francie a Italie. V Německu bylo učiněno několik pokusů, a zdá se, že se šťastným výsledkem — uskutečnění jest jen otázkou času. Císařský „únorový výnos“ obsahuje jasně požadavek dělnických komor. Odpor vlády v r. 1910 vztahuje se jen na organizační otázky řádu podružného.

V Rakousku r. 1892 podána zvláštní vládní předloha o této věci, dosud však není uskutečněna — v rozsahu žádoucím.

Myšlenky, které by mohly býti směrodatny při stanovení úkolů a organisace dělnických komor, označiti možno takto:

1. Doporučují se dělnické komory v zájmu vzájemného dorozumění a klidného vyrovnání mnohdy protichůdných názorů a snah, kde by byli zastoupeni zaměstnavatelé i dělníci, a tím se sjednocovali k společným poradám a postupu. Názory a návrhy, které by byly po oboustranné domluvě a dorozumění valnou vět-

šinou přijaty, budou moci směřodatně býti hájeny před veřejným míněním, a dojdou pozornosti zaměstnavatelů, zákonodárství i správy.

2. Dělnické komory budtež zřízeny: místní (pro větší obce resp. okolí), okresní, krajské. Možno použití vzoru živnostenských dozorčích okresů.

3. Úlohou místních komor zůstává:

a) Vypracování dobrozdání a návrhů ať již na vyzvání či z vlastní iniciativy:

I. Pro obecní správu. Tato dobrozdání mohou se vztahovati na:

dopravu; zařízení a organizaci spořitelen; veřejné zdravotnictví a péči o zlepšení bytovních poměrů dělnictva; péče o další vzdělání (pokračovací a odborné školy, hospodyňské školy, sbírky a musea dělnická, výstavy a vzdělávací kursy, knihovny); úkoly obce jako zaměstnavatele (ustanovení a určování mzdy dělnictvu, podmínky při zadávání obecních prací, spravedlivé jejich rozdělení, požadavky vznesené na jednotlivé žadatele o mzdě, době pracovní, zřetel na místní dělnictvo); zakládání a podporování užitečných ústavů a organizací (výkazy práce, péče o nezaměstnané, lidové kanceláře, stavební společnosti, spolky k zlepšení dělnických bytů); provádění předpisů živnostenského řádu, nemocenském pojišťování atd.

Důležité sociální úkoly každé obecní správy vyžadují zřízení stálé sociální komise, v níž by dělnická komora svými stálými delegáty mohla býti zastoupena.

II. Pro místní úřady — pokud jsou pověřeny sociálními úkoly. Sem spadá upozorňování na výnosy živnostenského řádu o péči o zdraví a život dělnictva, o mravnost jeho (oddělené umývárny a místa k pře-

vlékání), připouštění spravedlivých výjimek z nedělního klidu, omezení práce žen a dětí.

III. Pro spolky a snahy po zlepšení poměrů dělnictva (výkazy práce, spolky pro zlepšení dělnických bytů, lidové vzdělání, spolky protialkoholické a pod.). I těmto se doporučuje, aby k poradám svým přibíraly osvědčené členy dělnických komor.

b) Objasnění hospodářských poměrů: vývoj průmyslu, stav dělnictva, ceny životních potřeb, stav a postup mzdy, poměr dělnických bytů; objasnění zdravotních, sociálních a mravních zlořádů (pracovní doba, vztahy dětí k rodičům, zaměstnání vdaných žen, alkoholismus); působení sociálního zákonodárství o zdraví, rodinném životě, spokojenosti, nedostatech provádění, při stávkách a při výlukách dělnictva; objasnění statistických údajů a pozorování;

c) pravidelné podávání zpráv o zmíněných poměrech a zařízeních;

d) oznámení, dotazy a pokyny zaměstnavatelům i dělnictvu v zájmu hospodářského, sociálního a mravního pokroku a dobrého styku zaměstnavatele a dělnictva.

4. Cíle okresních, krajských komor pohybují se podstatně tímtéž směrem: podávají:

a) dobrozdání a návrhy,

b) statistické údaje,

c) pravidelné zprávy;

rozdíl jediný je v tom, že tyto komory ve svých věcech obracejí se na okresní a pod. státní úřady, zákonodárné sbory a vlivné faktory, opírajíce se o předchozí práce místních dělnických komor.

5. Co se utvoření a složení komor tkne, je žádoucí v zájmu řešení úloh, které této instituci jsou

vytčeny, aby podávaly pokud možno, nejvěrnější obraz konkrétních poměrů průmyslových a pracovních vůbec. Z tohoto ohledu dobré je roztřídění dle zaměstnání a to nejen při volbách, nýbrž i při celé organizaci, dobré jest — a také nejzaručenější bude utvoření sekcí pro hlavní oddíly průmyslu.

6. Volby do dělnických komor mohly by případně dít se tímto postupem:

a) nejprve se ustanoví na základě katastru (nebo jiného sestavení) síla hlavních průmyslových oddílů (dle počtu dělnictva) v místnostech nebo okresech, dle toho stanoví se a rozdělí přesný počet zástupců.

b) Jakmile je jasno, na kolik dělníků připadne jeden zástupce (člen místní komory) v jednotlivých průmyslových odborech (sekcích), volí dělníci větších závodů, které vykazují dostatečný počet pracovníků-voličů, připadající počet přímo z řad spoludělníků.

V zákonu mohou býti připomenuty zvláštní ochrany o volební komisi, zachování volebního tajemství (dodání stejných volebních obálek), a oznámení volebního výsledku.

V závodech, které nevykazují dostatečný počet dělníků, volí se stejným způsobem voliči, kteří volí pak v uvedené volbě, nařízené obecním úřadem, počet zástupců (členů komory), připadající na menší závody.

Pokud jsou v závodech dělnické výbory, vysílají tyto (t. j. v tajné, přímé volbě zvolené dělnické zástupce) přímo zástupce resp. voliče.

Tento způsob volby má tu přednost, že i jednotlivé závody v komorách přijdou k zdůraznění, a volby se zjednoduší; samozřejmě jest ovšem, že dělníci všech závodů nebo aspoň menších závodů mohou se

sjednotiti v jeden volební sbor a tak členové komor mohou přímo býti voleni.

Volební právo mají dospělí dělníci, volitelní jsou dělníci, kteří mají nejméně 25 let věku. Dělnice mají aktivní, nikdy však passivní právo volební.

c) Volba zástupců zaměstnavatelů může se díti podobným způsobem, jen s tou změnou, že zde není dalšího stupňování práva hlasovacího pro jednotlivé majitele závodu.

Majitel většího závodu (aspoň minimálním počtem dělnictva) je přímo členem místní komory, má však vždy jen jeden hlas; menší zaměstnavatelé volí rovným hlasovacím právem zbývající počet zástupců.

d) Pro okresní, krajské komory určí a rozdělí se nejprve počet zástupců pro hlavní průmyslové odbory, potom pro jednotlivé místní komory. Členové místních komor volí pak — zaměstnavatel i dělnictvo odděleně — členy okresní komory, ať dle sekcí, ať společně; v posledním případě ovšem předpokládajíc, že kandidáti v příslušném počtu budou vybráni z jednotlivých průmyslových odborů.

e) Aby se zabránilo častým volbám po volbě členů komor, zvolí se ihned náhradníci.

7. Předseda komory musí býti neutrální, energický, obezřetný a taktní. Musí míti plné pochopení a nadšení opravdové pro svoji úlohu, která není jiná, nežli úloha míru. V první řadě vhodný pro tento úřad, bude živnostenský inspektor. Jmenování je právem vlády. Dobrý placený tajemník má býti stálým pomocníkem předsedy.

Porady z pravidla jsou veřejné. Náklad nese státní pokladna. Při hlasování musí býti stejný počet dělníků a zaměstnavatelů.

8. Se svolením komory mohou se díti oddělené sekční porady se samostatným usnášením. Podobně mohou býti utvořeny výbory trvalé nebo pro určité účele.

9. Lokální dělnické komory měly by býti založeny ve všech těch místech a krajích, v nichž průmysl v určitém rozsahu jest zastoupen.

Okresní komory mají býti zřízeny (snad v rozsahu okresu, kraje) všude. Pokud kde není místních komor, volí větší závody přímo.

10. Okresní, krajské komory měly by vyvrcholiti v říšský samostatný úřad práce.

Právě objasnění poměrů hospodářských a bytových, zdravotních a mravních, působení sociálního zákonodárství ve prospěch řádného žití dělníka, jeho zdraví a života rodinného; pečlivé zpravodajství o sociálních bojích (stávkách a výlukách) a pokroku, ochranných zařízeních, sociálních institucích a spolcích atd. by nám teprve umožnilo správný názor a posouzení našeho hospodářského stavu a vývinu hospodářské i duchovní kultury. Avšak i nazírání a snahy našeho dělnictva naučíme se teprve tehdy znáti spolehlivě, až vejdou v život komory; teprve tehdy bude možno přání dělnictva ve velkém rozsahu v zákonodárství a pod. respektovati. Dělnictvo pak zcela jinak bude pohlížeti na vše, co pro ně a s ním učiněno. S pravým zájmem a porozuměním bude se účastniti porad a správy záležitostí, které jeho se tolik dotýkají.

Dnes jako „zástupce dělnictva“ mluví všude sociální demokracie; zařízením dělnických komor dostanou se na povrch klidnější, konservativnější a rozmyslnější živly dělnického stavu, které budou se také moci uplatniti a domoci vůdčího postavení vedle sociální demokracie a proti ní.

Statistickému říšskému úřadu bude v dělnických komorách vyrůstati nový, spolehlivý pomocník, který ohledně dělnické statistiky bude moci rychle a přesně podati vysvětlení na základě nejnovějších dat.

Dle postavení a rozsahu prací, které budou vykázány dělnickým komorám, rozhodne se dosti obtížná otázka: zda zástupci dělnictva mají odděleně nebo společně se zástupci zaměstnavatelů v komorách zasedati. Pro obě formy dají se uvést důvody. Nutno však počítati také s potřebou doby. V zájmu oboustranného dohodnutí a pozitivní práce považujeme za lepší, radí-li se a postupují oba: dělník i prácedárce přímo společně. V přímém a vzájemném dohodování přijdou oba k pozitivnímu výsledku, na obou stranách snáze dodělá se ústupnosti k požadavkům a názorům některé ze stran, než kdyby každá vyjednávala sama o sobě. Tak došla by každá strana k jednostrannému úsudku, založenému mnohdy na špatném, nejasném podkladu a úsudek ten by hájila za každou cenu, čímž by ovšem se došlo jen k negativním výsledkům založení komor: k vzájemné neústupnosti a rozhorčení.

Také sociální demokraté již v r. 1885 v říšském sněmu německém podali návrh na dělnické komory. Návrh vykazoval však tolik protiv a osudných chyb, že se proti němu postavili i ti, kteří zásadu dělnického zastoupení přijímali a hájili. Prvním nebezpečným kamenem úrazu v soc. demokratickém návrhu byla samostatná organizace dělnických komor. Všecky odstíny dělnictva sehnány dohromady (průmyslové, obchodní a železniční, řemeslnické a zemědělské dělnictvo), nebyl učiněn nejmenší pokus roztřídění, dle zaměstnání, aby se tím docílilo ochrany menšiny proti většině. Ze tato forma není správná a že nezabraňuje,

nýbrž ještě zvyšuje boj v řadách samotného dělnictva, je na bíledni.

Nemožným stal se dále požadavek kompetence komor, který návrh soc. demokratický obsahoval a to z toho důvodu, že by musil býti úspěšně změněn stávající organismus správy státní, a že svrchu zmíněná organisace opravňovala k malým nadějím zdaru a nekladla záruky vhodné a dobré správy komor. Oběti tak dalekosáhlé, přinesené ve prospěch dělnictva, nebyly by bývaly vyváženy nijak naznačenou formou komor. Ustanovování úředníků v dělnických komorách, určování výjimek o noční a nedělní práci, připouštění nadpočetných pracovních hodin, schválení pracovního řádu, ustanovování minimální mzdy atd., všechny tyto vážné otázky měly býti urovnány dle nazírání a libovůle náhodou většinu majících skupin. Důsledek toho není neznám: byl by brán ohled na většinu a utiskována menšina, která by potají různými machinacemi hleděla připravit v příhodné době odplatu.

Z ostatních stran v německém parlamentu bylo to zvláště katolické centrum (Dr. Hitze), které neustávalo a ustavičně tohoto požadavku pro dělnictvo se dovolávalo.

VI. Živnostenské soudy.

Živnostenské soudy staly se institucí, která má sloužiti spravedlnosti a míru v dělnickém světě. Úkolem jejich je řešení a urovnávání sporů vzniklých z nesrovnalostí pracovního řádu, mezdní smlouvy, rozepří o pracovních knížkách a pod. Příčinou (aspoň jednou z příčin) zavedení živnostenských soudů bylo rychlé a levné urovnání těchto sporů.

U nás zavedeny živnostenské soudy zákonem ze dne 27. listopadu r. 1896 č. 218. ř. z. Jsou však případy, kde v rozepřích ze živnostenského, pracovního, učebního a námezdního poměru není zrušena příslušnost řádných soudů okresních a pod.

Spory mohou vzniknouti o smlouvách již uzavřených, o jich obsahu a výkladu. V tomto případě živnostenský soud má pronášeti odborný, spravedlivý, levný a rychlý rozsudek právní. Kde možno, má starati se o smírné vyrovnaní, což je druhou jeho úlohou.

Kromě toho živnostenské soudy mohou býti brány na poradu, tážány o dobrozdání v kompetentních záležitostech od obcí, státu, korporací a pod., mohou z vlastního popudu podávati návrhy směřující k všeobecnému zlepšení poměrů pracovních. Význam živnostenských soudů, jak patrně, není nepatrný.

Dle vzoru středověkých cechovních soudních zřízení francouzské zákonodárství již r. 1808 zavedlo nový ústav živnostenských soudů (conseils de prud' hommes), které časem rozšířeny i na rýnské provincie.

Zřízení živnostenských soudů.

Živnostenské soudy zřizují se nařízením ministerstva spravedlnosti tam, kde ono a druhá účastněná ministerstva, toho shledají potřebu. Zřízení stává se teprve po vyžádání dobrozdání zemských sněmů.

Zemské sněmy, zemští výborové, okresní a obecní zastupitelstva, obchodní a živnostenské komory, živnostenští inspektoři, společenstva a ostatní živnostenské korporace a spolky mohou navrhnouti zřízení živnostenského soudu. Podobný postup je při zrušení zřízených živnostenských soudů.

Nařízení o zřízení živnostenského soudu označuje také obvod jeho a rozsah jeho příslušnosti. Soud živnostenský může se rozkládati jen v jedné obci, může však pojímati několik obcí, nebo část území jedné obce. Může zahrnovati živnostenské závody všechny svého obvodu, nebo toliko jednotlivé kategorie velikých nebo malých závodů (§§ 2. a 3.).

Dle § 6. citovaného již zákona ze dne 27. listopadu 1896 uloženo jest obstarání úředních místností nábytkem, topení a osvětlení obci, kde živnostenský soud je zřízen. Súčastněno-li více obcí, přispívají v poměru výdělkové daně a daně z příjmů. Ostatní výlohy hradí stát.

Příslušnost (§ 4.).

Kompetence živnostenských soudů vztahuje se bez ohledu na hodnotu sporného předmětu na:

1. rozepře o mzdu;
2. rozepře o nastoupení, pokračování a zrušení poměru pracovního nebo učebního;
3. spory o plnění a nároky na odškodné z pracovního a učebního poměru, spory pro srážky mzdy a vyjednanou pokutu smluvní;
4. rozepře o vydání a obsah pracovní knížky a vysvědčení, o nároky odškodného pomocníku pro opožděné vydání pracovní knížky, pro odpírání předepsaných zápisů, pro nepřípustné poznámky (§ 80. lit. g. ž. ř.).
5. rozepře z příslušnosti k pokladnám pensijním nebo podpůrným, pokud nenastupují rozhodčí soudy pojišťoven úrazových (§ 38. zák. 28. pros. 1887), nebo rozhodčí soudy nemocenských pokladen (§ 14. odst.

7. zák. 30. března 1888) nebo jiné stanovami předepsané soudy rozhodčí;

6. rozepře o výpověď, vyklizení a nájemné z bytů v domech dělnických, jichž užívání zaměstnavatel poskytl dělníkovi bezplatně nebo za náhradu;

7. rozepře o nároky, které na základě převzaté práce společné proti sobě činí dělníci téhož podnikatele.

Kompetence živnostenských soudů vztahuje se také na rozepře domácích dělníků, kteří za mzdu obrábějí podnikateli suroviny nebo polotovary.

Za dělníky ve smyslu tohoto zákona platí (§ 5.):

a) mistři v dílnách závodu, dílovedoucí, přední dělníci; b) všichni pomocníci v závodě živnostenském zaměstnaní, i nádenníci (čl. V. lit. d. ze dne 20. pros. 1859); c) osoby, které mimo dílnu pro závod doma obrábějí za mzdu nebo spracovávají suroviny nebo polotovary; d) při obchodě všechny zaměstnané osoby ve službách kupeckých.

Zřízením živnostenských soudů zůstává netknuto dobrovolné podrobení rozhodčím výborům společenstevním (§ 122. ž. ř.).

Organisace (§ 7.).

Živnostenský soud skládá se z předsedy, v potřebě z náměstka a nejméně z deseti přísedících a potřebného počtu náhradníků z každého obvodu z obou volebních sborů.

Předseda i náměstek musí býti způsobilí k úřadu soudcovskému; jmenuje je ministr spravedlnosti a od případu k případu ustanovuje jejich plat.

Přisedící i náhradníky volí z polovice podnikatelé, z druhé polovice dělníci ze svého středu. Oba volební sbory jsou oddělené. Doba zvolení trvá 4 léta.

Passivní volební právo (§ 9.) má muž oprávněný voliti, rakouský státní občan, který je 30 let stár, je svéprávný, nebyl odsouzen trestním soudem a dle platných zákonů proto může býti připuštěn ke službě při soudu.

Volební právo aktivní, nebo lépe: volební sbor I. (podnikatelů) skládá se z majitelů závodů v obvodu živnostenského soudu a příslušníků k živnostenskému soudu. Provozuje-li živnost náměstek, nebo je-li pronajata, volí náměstek nebo nájemce. Ženy volí plnomocníky. Veřejné společnosti a pod. při volbě zastupuje osoba, která je na venek zastupuje.

Volební sbor II. (dělnický) složen je ze všech dělníků: mužů i žen (nikoli však učňové) v oblasti a příslušenství živnostenského soudu, kteří dokonali 20. rok věku a aspoň rok v Rakousku pracují.

Osoby stojící pod opatrovnictvím, na jejichž jmění uvalen konkurs, které jsou v trestním soudním vyšetřování, v obžalobě nebo trestu, které následkem odsouzení dle zákona vyloučeny z volitelnosti do obecního zastupitelstva, nemají práva volebního do živnostenských soudů (§ 8.).

Voličské seznamy pro oba volební sbory musí sestaviti obec, ve které živnostenský soud má sídlo. Pojímá-li více obcí, každá obec sdělí voličské seznamy té, kde sídlí živnostenský soud. O reklamách volebního práva rozhoduje živnostenský soud, o stížnostech na rozhodnutí živnostenského soudu s konečnou platností rozhoduje zeměpanský zemský úřad (§ 10.).

O volbě samé předpisuje podrobný postup § 10. Volí se lístkem a rozhoduje nadpoloviční většina odevzdaných hlasů.

Bližší ustanovení o volbě vydána cestou nařízení.

Kde živnostenské soudy vztahují se na rozličné kategorie velkých nebo malých závodů, lze stanovit, že volba má se konati dle určitých skupin podniků, aby přísedící byli z různých podniků, které jsou v obvodu živnostenského soudu.

Předseda a náměstek vykonávají úřad svůj pod přísahou soudcovskou (§ 11.). Přísedící a náhradníci také přísežně se mají zavázati k nestrannému vykonávání úřadu.

Veřejně má býti vyhlášeno, jak se jmenují a kde bydlí veškerí členové živnostenského soudu (§ 12.).

Přijetí volby přísedícího nebo náhradníka závisí na voleném; z důvodů vážných může se volby vzdáti. Důvody takové mohou býti: stáří přes 60 let; trpí-li vadou, která překáží úřadování; byl-li v bezprostředně předcházejícím období přísedícím soudu živnostenského a nebydlí-li v obvodu soudu.

O přípustnosti odmítnutí volby rozhoduje s konečnou platností sborový soud, v jehož obvodu je živnostenský soud.

Přísedící, kteří bez dostatečné omluvy se nedostaví k jednání soudnímu, nepřijdou v čas nebo jinak se vymykají plnění úřední povinnosti, mohou předsedou býti odsouzeni k pořádkové pokutě až 400 K a náhradě vzešlých útrat (§ 16.).

Přísedícím a náhradníkům jejich přísluší nárok, aby jim byly hrazeny přiměřené hotové výlohy. Přísedící a náhradníci z volebního sboru dělnického ob-

drží kromě toho za každé úřadování náhradu ušlého výdělku, jehož výši stanoví nařízení (§ 13.).

Jinak úřad přisedícího jest úřad čestný — bez stálého platu.

Živnostenský soud jedná v senátech, jež skládají se z předsedy nebo jeho náměstka a dvou přisedících, z nichž jeden musí býti podnikatelem, druhý dělníkem (§ 20.).

Pro odstranění sporů mezi obchodníky a jejich zřízenci dle § 21. má býti utvořeno zvláštní oddělení živnostenského soudu. Volba do tohoto oddělení koná se odloučeně od voleb ostatních.

Přisedící i náhradník, který se dopustil hrubého porušení úřední povinnosti, mohou úřadu býti zbaveni usnesením soudu sborového první stolice. Od tohoto rozsudku sborového soudu je možno odvolati se do 14 dní k vrchnímu zemskému soudu.

Řízení.

Pokud není zvláštních stanovení, postupuje se u živnostenského soudu dle předpisů civilního řádu soudního. (§ 22.). Příslušným je ten soud, v jehož obvodu je provozovaný podnik, nebo v jehož obvodu má býti práce vykonána nebo mzda vyplacena. Soud má přihlížeti k příslušnosti.

Při projednávání mohou sporné strany býti zastupovány členy své rodiny, obchodvedoucími neb dílovedoucími. Možno také zastupování soudruhy v povolání, když se nemůže vlastní strana dostavit, nebo kde není s to, aby svou při zastupovala (§ 25).

Dle § 26. má pravidelně první stání býti stanoveno na jeden ze tří dnů po podání žaloby. Zákon

mluví dle potřeby o ustanovení a vyhlášení určitých dnů a hodin, kdy žalobce i bez obsílky může přijíti s odpůrcem, aby soud s ním započal (§ 27.).

Dobře radí Dr. Hitze: „Ve všech případech, kdy sporné strany společně přicházejí k soudu, je radno, aby přinesly nejen doklady: platební lístky, kvitance nemocenských pokladen a pod., nýbrž zároveň dle možnosti přivedli všechny svědky, kteří ve prospěch věci mohou vypovídati. Jinak budou tito teprve soudem voláni v jiný termín, což rozhodnutí jen zdrží.“

První stání může býti konáno před předsedou soudu bez přísedících, aby bylo docíleno narovnání, rozhodnuto o námitkách, že pořad práva není na místě. Strany mohou se ihned vzdáti požadavku přibírání přísedících a předseda může věc hned projednat a rozhodnouti. Jinak však rozepře se odkáže živnostenskému soudu. Byla-li rozepře skončena narovnáním, nevybírá se poplatek (§ 34.).

Dojde-li k skutečnému projednávání pře před soudem, mají přísedící právo klásti stranám, svědkům a znalcům otázky na objasnění (§ 29.).

Soud živnostenský rozhoduje s platností konečnou v rozepřích do 100 K. Z rozsudku lze se odvolati jen z důvodů zmatečnosti. O odvolání zmatečném rozhoduje sborový soud první stolice, v jehož obvodu sídlí živnostenský soud, proti němuž stížnost se podává. Strana nemusí býti zastupována advokátem (§ 30.).

Odvolání.

Jak již řečeno, odvolati se možno z rozsudku soudu živnostenského jen tam, kde jedná se o rozepře o částky vyšší 100 K. Odvolání takové děje se ke sborovému

soudu, jak naznačeno v § 30. Před živnostenským soudem odvolání budiž buď protokolováno nebo písemně budiž podáno v neprodlužitelné lhůtě 14 dnův ode dne doručení rozsudku; byly-li přítomny při rozsudku obě strany, ode dne prohlášení rozsudku.

Ani při odvolání není třeba dáti se zastupovati advokátem.

O odvolání rozhoduje soud u přítomnosti dvou přísedících živnostenského soudu, kteří k zasedání jsou přibráni.

Vykonání rozsudku.

Rozhodnutí živnostenských soudů, která byla právo-
platně vynesena, zavazují k splnění. Nestalo-li se tak,
a v to počítáme i vyrovnání před předsedou živno-
stenského soudu, lze vésti proti vinníkům exekuci. Aby
exekuce od okresního soudu mohla býti žadateli po-
volena, vydá živnostenský soud stranám na požádání
potvrzení, že rozsudek nabyl moci práva.

Exekuce provádí se dle exekučního řádu.

Výlohy.

Poněvadž při živnostenských soudech není stát-
ních návladních, není ani zastupování advokáty; ježto
ostatní úřadování je rychlé a předběžné práce bez-
platné, jsou celková vydání malá.

Všechna podání k tomuto soudu, písemné vyho-
tovení rozsudku, sepsané před ním protokoly jsou prosty
kolků a poplatků. Urovnána-li pře smírně, nepodléhá
jednání vůbec poplatkům.

Rozsudky živnostenského soudu řídí se škálou po-
platkovou pro smírčí soudy stanovenou zákonem ze
dne 29. února 1864 ř. z. č. 20.

Poplatek z rozsudku bude tedy obnášeti:
při sporné hodnotě do 100 K 1 K — h
při sporné hodnotě do 400 K 1 K 50 h
při sporné hodnotě přes 400 K 5 K — h

Zákon stanoví dále: „Každá sporná strana je povinna toliko k zaplacení poloviny tohoto poplatku. — Sprostiti se povinnosti té bylo by lze toliko vydobytím „práva chudých“ (§ 34.).

Živnostenské soudy soudní stolicí rozhodčích výborů.

Jednotlivá společenstva živnostenská dle § 122. ž. ř. mají právo pro rozhodování a urovnávání rozepří stanovených § 114. lit. h.) ž. ř. zřídit si výbor rozhodčí. Kompetenci tohoto výboru ovšem musí obě strany písemně uznati.

Nálezy těchto živnostenských výborů společenstev v těch rozepřích, které spadají věcně v kompetenci živnostenských soudů, mohou býti znovu projednávány jen před soudem živnostenským, nalézá-li se společenstvo v obvodu živnostenského soudu (§ 35.). Soud tento je tedy odvolacím úřadem pro rozhodčí výbory společenstev.

Dobrozdání a návrhy živnostenského soudu.

Povinností živnostenského soudu jest podati dobrozdání o živnostenských otázkách na požádání úřadů zemských. K přípravě nebo podání těchto dobrozdání mohou z přísedících soudu býti utvořeny zvláštní výbory. Kde se v těchto výborech projednávají otázky týkající se zájmů dělnictva i zaměstnavatelů, předpisuje § 36. cit. zákona složení výboru z rovného počtu zástupců obou kategorií. Výbory řídí předseda živnostenského soudu.

Jako má živnostenský soud povinnost na požádání kompetentních úřadů podávati dobrozdání, má i právo na těch místech podávati návrhy o živnostenských otázkách, jež týkají se závodů jeho právomoci podrobených. Návrhy podávají se opět zemskému úřadu.

Pozorujeme-li důkladně vývin živnostenského soudu, shledáváme různé stanovisko a různé východisko v jednotlivých zemích.

V Německu se pracuje pověřenými kruhy k tomu, aby se živnostenské soudy staly dohodovacími úřady v rozepřích mezi dělnictvem a zaměstnavatelem o podmínkách pokračování nebo nového započetí pracovního poměru. V Anglii však dohodovací úřady vyrostlé z praktické potřeby a svobodnou iniciativou sporných stran organisovaného dělnictva a zaměstnavatele — stávají se nyní rozhodčími z pravidla ve všech vzájemných sporech vzniklých i z pracovní smlouvy. Rozeznávají se dva systémy: systém Mundellův a systém Kettleův. (Mundella nejprve v Nottinghamu r. 1860, Kettle r. 1865 ve Wolverhamptonu.)

Kettleův systém k rozhodnutí používá třetí neustranné osoby, Mundella třetí osoby s jmenovanou funkcí nepřibírá, nýbrž dává členům dohodovacího úřadu zvoliti si libovolného předsedu z jejich středu. Systém Kettleův připouští donucení k vykonání rozsudku, Mundellův nikoliv. Kettleův úřad zabývá se jen těmi spory zaměstnavatelů a dělníků, kteří v pracovní smlouvě přijali právoplatný závazek podrobiti se ve sporu rozhodnutí dohodovacího úřadu. Mundella opět staví k účelnému dohodnutí pro obě strany závaznou smlouvu, která tvoří základ k dobrovolnému, nenucenému provedení rozsudku. U systému Mundellova zůstává na dobré vůli podrobiti se rozhodnutí, u Kettleova však

může provedení rozhodnutí, pokud neodporuje zákonům, přenecháno býti soudům hrabským.

Anglické zákonodárství (tak zv. arbitration act ze dne 6. srpna 1872, 35. a 36. Vict. c. 46.) přiklonilo se na stranu systému Kettle-ova a rozhodnutím dohodovacích sborů, která se vymýkají zákonům, přiřklo právní platnost.

Způsob, kterým se sporné strany podrobují rozhodnutí soudu systému Kettle-ova s právní a tím i exekuční závazností, pozůstává v jednoduchém odevzdání formuláře zaměstnavatelem dělníkovi, kde mu oznamuje své rozhodnutí. Neremonstruje-li dělník do 48 hodin, přijímá návrh zaměstnavatelův a podrobuje se také rozhodčímu soudu.

K doplnění dějin dohodovacích úřadů poznamenáno budiž, že mimo Anglii (Conciliation Act 1896) přijaly i jiné státy tuto formu, jako Francie (27. prosince 1892 „sur la conciliation et l' arbitrage), Itálie (15. června 1891 „probi viri“) Belgie (16. srpna 1887 o dělnických a průmyslových radách), Nizozemí (2. května 1897 „Kamers van arbeid“), Švýcarsko (Basilej), Spojené Státy severoamerické (zák. z r. 1888 a 1898 k odstranění rozporů v závodech železničních; jednotlivé státy v počtu 27 s trvalým zařízením nebo od případu k případu).

Nejdále, lépe řečeno nejradikálněji postoupil Nový Zeland, kde vnucena závaznost přijetí rozhodnutí dohodovacího úřadu.

Reformní snahy.

1. Pokud nebudou zřízeny zvláštní dělnické komory, měly by živnostenské soudy více než dosud

podávati úřadům správním vysvětlení a návrhy pro zlepšení jednotlivých, časem akutních otázek.

VII. Dělnické odborové spolky. — Tarifové smlouvy.

Stanovení minimální mzdy státem a obcí.

Dělnické spolky stanoví za svůj cíl pokus sesílití postavení jednotlivého dělníka vůči zaměstnavateli pomocí organizace členů stejného povolání a silou solidarity dosažení pozdvižení postavení a moci celého stavu.

Prostředky k cíli mají býti:

1. Vysvětlení stávajících nepřístojností, appel na náhled, spravedlnost a blahovolnost zaměstnavatele a úřadů, jakož i ostatních společenských tříd pomocí tisku, schůzí a pod.

2. Skýtání právní ochrany v jednotlivém případě: porada a vyložení věci, vypracování podání, půjčka nebo poskytnutí peněz na výlohy, cestovné, podpora nespravedlivě „potrestaných“ atd.

3. Organizace výkazů práce, poskytování cestovních podpor, podpora v nezaměstnanosti, k ulevení nabídky na trhu práce v těch místech, kde jsou nepříznivé pracovní podmínky a k rychlejšímu obsazení takových míst, která jsou výhodná.

4. Upozornění, případné „potrestání“ jednotlivých závodů, které neplní normální pracovní podmínky ohledně výplaty mzdy, pracovní doby, zacházení s dělníky, ochranných zařízení: veřejným varováním, odvoláním dělnictva a zastavením práce.

5. Společné uplatnění určitých minimálních požadavků o výši mzdy, pracovní době atd. pohrožením, eventuálně provedením stávky v závodech, které těchto požadavků nechtějí přijmouti. Stávkující jsou udržováni buď příspěvky spolkové pokladny nebo příspěvky, které sebrány ad hoc pro dobu stávky.

K těmto „pracovním“ bodům druží se ještě další, spíše „pokojné“ úkoly dělnických spolků:

6. Podporování a šíření stavovského a odborového vzdělání přednáškami, odbornými školami, knihovnami, kursy a pod.

7. Podpora členů v nemoci, neschopnosti k práci, stáří, úrazu, vdovské a sirotčí podpory, pojištění atd.

V tomto případě jsou spolky dělnické „obchodními společnostmi“ k lepšímu zpeněžení „zboží“ — pracovní síly — a k vyrovnání nepříznivějšího stavu, ve kterém právě je „prodej“ tohoto „zboží“, vzhledem ke všem ostatním obchodníkům. (Srovnej článek v předu: „Práce jako zboží“).

Jako zaměstnavatelé se spojují v kartely, syndikáty, konvence cen a pod., na příklad zařizují společné prodejny, společně stanoví výši cen a zavazují se pod touto výší neprodávati, společně se smluví na snížení výroby, aby tak zamezili nadvýrobu a zabránili tak náhlému klesnutí cen, vyčkávají s nabídkou zboží lepších podmínek — podobně snaží se dělnické spolky pořádati nabídku práce, proraziti minimální ceny, využítovati příznivých konjunktur k zvýšení mzdy, eventuálně přechodným zadržením „zboží“ (práce — stávka) „obchodníky“ (zaměstnavatele) pohnouti k přijetí požadavků atd. Spolky dělnické činí důsledky ze „zákona nabídky a poptávky“, který ony první nestanovily, i na výši mzdy.

Dělnické spolky jsou „bojovné“ organisace, avšak boj je přece jen prostředek k cíli, a brzký „mír“ pro obě strany je cílem nutným.

Obě strany bojem trpí, obě musí přinášeti těžké oběti; bohužel dnes po trpké zkušenosti musíme říci, že pro dělníka jsou oběti boje těžší než pro zaměstnavatele. Výsledkem boje bývá až příliš často hlad muže, ženy i dětí, zadlužení na mnohá léta, bída na celá desítiletí a nespokojenost rodinná snad pro vždy. A nejsmutnější při celém zjevu jest, že oběti přinesl dělník namnoze v boji bezvýsledném.

Nezapíráme, že i pro zaměstnavatele stávky nejsou beze škody a často bez příliš citelných následků.

Čím častěji tyto války budou vedeny, čím hlouběji zasáhnou, tím nutněji a neúprosněji bude vystupovati oboustranná potřeba dorozumění a tím více bude třeba vyhýbat se všemu, co válku tu by mohlo znova vyvolati.

Čím silnější bude organisace, čím mohutnější prostředky k boji (stávkové fondy), čím zkušenější a disciplinovanější dělníci a vůdcové, tím obezřetněji bude nutno nejdříve uvažovati o všech možnostech boje a tím spíše užití všech prostředků, které vedou k smírnému vyrovnaní; mnohdy za daných okolností určité odbytné bude také pokojnou formou rozřešení pro obě sporné strany. Takto stávají se stávky při dobré organisaci dělnictva řidší, pokojnější a loyálnější, než u dělnictva bez organisace, ač opět při dobré organisaci jsou většího rozsahu a úpornější.

Dělnictvo sloučené ve svých odborových spolcích domáhá se v rámci stávajícího společenského řádu zlepšení svého stavu, dává v sázku práci — i hmotné oběti přináší pro nejbližší praktické cíle, místo aby se ho-

nilo za matnými idejemi a frásemi „státu budoucnosti“. Dělnické spolky sledují své cíle a chrání své zájmy v mezích svého stavovského povolání, snaží se stav svůj pozdvihnouti a nikoli: pěstiti a šířiti nebezpečné „proletářské sebevědomí“; jsou nuceny počítati střízlivě s poměry domácího i mezinárodního trhu a učí se mnohdy po trpkých zkušenostech a zklamáních, že i při zájmových protivách (otázka mezdní) je přece nějaká solidarita zájmů zaměstnavatele i dělníka, že první podmínkou dobré mzdy je zdar a vzrůst průmyslu; plní členy vědomím, že jen obětavost a disciplína zaručuje výsledek, učí ovládání sebe a omezování požadavků jen na dosažitelné cíle.

Takto dělnické odborové spolky jsou opravdu schopny státi se protivou a protiváhou sociální demokracie — v nich je nejlepší prostředek k potírání sociální demokracie.

Vzorem a vlastí dělnických organizací jest Anglie. Přirozeně; zde moderní produkce zapustila nejdříve kořeny, zde musilo nejdříve dojíti mezi dělnictvem k hnutí na obranu práv. Úloha nebyla tak lehká k provedení tehdy, jak nám se zdá dnes. Stát byl ještě jediným oficiálním činitelem v upravování pracovních poměrů a počátky dělnické koalice musily důsledně býti považovány za vzpouru proti řádu státem stanovenému. Koaliční zákaz r. 1799 zostřen. Dějiny hnutí dělnického po tomto roce vykazují mnohé přehmaty. Je však spravedливо se tázati, které bezpráví je větší, první, z něhož se druhé rodí, či druhé z prvního nutně zrozené?

První organizací odborovou byl spolek strojníků (1850).

R. 1871 uznány stavovské organisace, majetku jejich určena ochrana a právo získávati půdu a ius standi in judicio (právo soudního šetření). Koncem let osmdesátých strojník John Burns pokusil se o zavedení dělnických organizací odborových do řad dělnictva nevyučeného. Poslední doby přinesly dělnickým organizacím nové persekuce, kdy dle občanského práva činí úředníků organisace byly spolkům kladeny v zodpovědnost.

R. 1901 rozhodla sněmovna lordů ve známém případě Taff-Vale, že spolek organisovaných železničních zřízenců má zaplatiti odškodné železniční společnosti Taff-Vale ve výši 23.000 liber šterlinků, poněvadž úředníci spolku přivedli zřízence k opuštění a porušení práce. Tak se stalo, že odborové spolky odsouzeny v podobných případech do r. 1905 k 5½ milionu korun náhrady.

Tyto okolnosti uvedly dělnictvo v r. 1903 na půdu parlamentní. R. 1906 zvoleno již 50 členů strany práce do dolní sněmovny.

Počet členů dělnických svazů v posledním desíletí vykazuje tento postup:

1896	1,502.552	členů	1901	1,939.585	členů
1897	1,622.713	"	1902	1,925.800	"
1898	1,659.480	"	1903	1,903.596	"
1899	1,820.755	"	1904	1,864.374	"
1900	1,928.035	"	1905	1,887.823	"

Přesnější data ze 100 čelných organizací vykazují:

	členů	přjmů pro člena	vydání	jmění pro člena
1896 . .	987.717	33 s 5¼ d.	24 s 6½ d.	43 s 6¾ d.
1897 . .	1,089.069	36 " 2¼ "	34 " 8¾ "	40 " 11¾ "
1898 . .	1,067.689	35 " 7½ "	27 " 7¾ "	49 " 9¼ "
1899 . .	1,147.809	31 " 11¾ "	21 " 9¾ "	56 " 5½ "
1900 . .	1,191.384	32 " 8½ "	24 " 5½ "	62 " 7¾ "
1901 . .	1,199.023	34 " 1 "	27 " 4½ "	68 " 11½ "

	členů	příjmů pro člena	vydání	jmění pro člena
1902 . .	1,197.137	34 „ 10 ¹ / ₄ d.	30 „ 1 d.	73 „ 10 ¹ / ₄ d.
1903 . .	1,184.791	33 „ 5 ¹ / ₄ „	32 „ 4 ¹ / ₄ „	77 „ 8 ¹ / ₂ „
1904 . .	1,177.242	35 „ 11 „	34 „ 11 „	79 „ 2 ¹ / ₂ „
1905 . .	1,189.795	37 „ 2 „	34 „ 8 ³ / ₄ „	80 „ 10 „
1908 . .	1,432.649	38 „ 2 „	44 „ 8 ¹ / ₄ „	72 „ 2 „

Pohyblivý počet členstva některých let vznikl krísí v jednotlivých odborech; finační stav nikde nedává příčiny k pessimismu.

Ze starých velikých svazů uvádíme data:

Durham Miners Association	1900:	80.260 členů
	1905:	90.371 „
Amalgamated Society of Engineers	1900:	87.672 „
	1905:	98.666 „

Organisace dělnic anglických, které vznikly r. 1874 založením „Womens Trade Union League“, čítají 140.000 členek. Ženské organisace cílí, pokud možno, k zlepšení pracovních podmínek cestou smírného vyjednávání.

Pro přesný přehled a názor stůjtež zde tyto tabulky:

Vzrůst členstva v jednotlivých oborech:

Rok	Stavbní dělníci	Dobrá a lemy kameno	Strojníci loděnice	Textilníci	Dopravní dělníci	Ostatní průmysl
1899	250.008	445.726	335.746	246.463	75.883	496.173
1900	253.432	524.174	342.079	246.906	80.641	510.267
1901	248.987	530.994	338.468	245.466	76.207	528.997
1902	245.161	532.115	337.064	248.788	74.727	517.804
1903	238.161	529.056	337.133	246.236	74.895	508.134
1904	225.169	501.190	334.842	249.047	76.999	510.312
1905	205.199	496.851	340.389	268.842	82.605	529.464
1906	196.512	571.374	361.645	305.400	102.085	580.067
1907	193.210	703.555	377.007	357.201	138.887	641.996
1908	177.553	717.998	365.942	362.213	118.713	635.829
1909	163.027	721.041	357.112	364.832	210.612	540.837

Proti poslednímu roku 1908 zaznamenávají organizace dělnické úbytek členstva ve výši 1·4%. Celkově čítala Anglie r. 1909: 1153 dělnické odborové spolky se 2,347.461 členem; z toho připadá na kolonie a mimo domovinu: 21.112 členů. Jednotlivých svazů dělnických odborů r. 1909 napočítáno: 113 se 3,166.489 členy, t. j. o 1·1% více než r. 1908. Z čelných svazů zmínky zasluhují všeodborový dělnický svaz (Federation), hornický svaz, svaz odborový dělnictva železářského a v loděnicích.

Kromě odborových svazů jsou kartely dělnických spolků (Trade councils); nemají však té pevné organizační formy a výkonné síly na jednotlivé spolky jako Federation.

Příjem a vydání ve službách svépomoci podávají tyto výsledky ve 100 hlavních spolcích dělnických:

Rok	Příjem liber šterlinků*)	Vydání liber šterlinků	Jmění organizace liber šterlinků
1899	1,835.398	1,252.011	3,240.187
1900	1,947.957	1,456.716	3,734.428
1901	2,043.951	1,641.081	4,134.298
1902	2,086.819	1,800.234	4,420.883
1903	2,100.092	1,917.105	4,604.774
1904	2,211.733	2,054.009	4,665.857
1905	2,493.282	2,064.535	4,813.055
1906	2,344.157	1,958.676	5,198.536
1907	2,493.282	2,054.157	5,637.661
1908	2,733.715	3,201.183	5,170.193

*) libra šterlinků = asi 24 koruny.

Rozdělení „válečné pokladny“, jak možno pokladnu dělnických organizací zváti, podává tento přehled:

Z vydání 100 hlavních organizací připadá na								
Rok	podporu stávkovou		podporu nezaměstnanosti		ostatní podpory		ostatní vydání	
	liber št.	%	liber št.	%	liber št.	%	liber št.	%
1899	119.979	9.6	184.564	14.8	620.508	49.5	326.960	26.1
1900	153.516	10.6	261.295	17.9	679.556	46.6	362.349	24.9
1901	210.001	12.8	325.264	19.8	720.119	43.9	385.697	23.5
1902	218.691	12.1	429.524	23.9	748.850	41.6	403.169	22.4
1903	171.962	9.0	516.258	26.9	791.166	41.3	437.719	22.8
1904	124.285	6.1	654.993	31.9	849.236	41.3	425.495	20.7
1905	210.758	10.2	522.967	25.4	902.511	43.7	428.299	20.7
1906	152.053	7.8	424.030	21.6	923.005	47.1	459.588	23.5
1907	133.363	6.5	465.668	22.7	975.297	47.4	479.829	23.4
1908	608.609	19.0	1,001.951	31.3	1,065.220	33.3	525.403	16.4
Průměr deseti-letí činí	210.322	10.8	478.651	24.7	827.547	42.7	423.451	21.8

Nejpohyblivější data má rubrika podpory stávkové; ač se v posledních letech zdálo, že procentově stávkové podpory ubývá, vzrostla v posledním roce do výše nebývalé. Rubrika nezaměstnanosti celkově zdá se býti také zjevem povážlivým, je však třeba uvážit nebývalé krise v jednotlivých odborech, která snad za daných poměrů aspoň z části zažehnána.

Rok	Z podpory nezaměstnanosti připadlo ve 100 hlavních společích na						Celkem
	Stavební odbor	horníky a kameno- dělníky	kovo- dělní- ky a stav. lodí	textil- níky	tiskaře a papírní průmysl	ostatní odbory	
	liber šterlinků.						
1899	24.277	10.409	80.512	26.457	28.310	14.599	184.564
1900	46.358	4.540	94.227	60.782	35.410	19.983	261.295
1901	67.100	18.475	132.932	43.999	36.469	26.289	325.264
1902	73.804	19.387	203.965	55.748	37.495	39.125	429.524
1903	80.774	18.468	224.950	113.745	38.690	39.631	516.258
1904	137.381	48.403	303.749	71.024	40.897	53.539	654.993
1905	142.987	35.564	227.747	24.428	43.937	48.304	522.967
1906	125.560	30.585	157.137	24.049	41.387	45.312	424.030
1907	115.951	14.263	199.421	49.594	39.132	47.307	465.668
1908	164.461	57.714	493.714	157.717	51.357	77.033	1,001.951

Z pevninských zemí Evropy nejrozvinutější organizace odborové má Dánsko, kde hnutí dělnické nejen se udržuje v pozicích dobytých, nýbrž i dále postupuje. Majíc 58% organizovaného dělnictva stojí Dánsko na prvním místě, uvážíme-li, že mateřská země dělnického hnutí — Anglie — dosahuje svým počtem organizovaných teprve 22% všeho dělnictva. Řady organizací a organizovaných rostly v Dánsku i ve chvílích největších krisí. Dne 1. ledna 1910 vykazovala zemská centrála „centralisačních dělnických svazů“ 98.643 členy proti 90.253 členům r. 1908. Celkové jmění spolků obnášelo 3½ milionu korun. R. 1909 ze 44 existujících pokladen k podpoře nezaměstnaných přijaly 43 svazové pokladny státní nebo obecní subvence pro pojištění v nezaměstnanosti. Subvence státní r. 1909 dosáhly výše 576.159 K. Město Kodaň podporovalo pojišťovnu 131.079 K. Zastavení práce provedlo jen 2600 dělníků, 28.771 člen dosáhl žádaných reforem bez přerušení práce. Tarifovými smlouvami byla 897 členům zkrácena doba pracovní, 8200 členům nejnižší, a 1235 členům akkordní mzda zvýšena.

Zcela protichůdným směrem proti Anglii provedlo německé — říšské dělnictvo svá sdružení: v pevném připojení totiž k politickým stranám. Již v šedesátých letech XIX. století založily oba směry socialistické, lasaliáni a internacionalisté své odbory dělnické a přívrženci strany pokrokové v dělnictvu založili si své odborové organizace. (Max. Hirsch, Frant. Duncker.) V posledních desetiletích vyrostly nové odborové spolky křesťansko-sociální. Ani toto hnutí není jednotné; dva směry uplatňují své tendence: tak zv. směr mnichovsko - gladbašský a směr berlínský. Mnichov - Gladbach stojí na širším podkladu interkonfesionalismu, členy

mohou se státi katolíci i protestanté; berlínský směr stojí na exklusivním stanovisku katolickém, kde při katolických dělnických spolcích církevních jsou zaváděny jen odbory (Fachabteilungen). Ač tento hospodářsky neblahý směr křesťanského dělnictva jest jen politování hodný a přinesl u veřejnosti mnoho bojů, nelze na druhé straně dle slov Herknerových „upříti obdivu idealismu německého dělníka, který svůj náboženský nebo politický názor staví výše svého materiálního zájmu.“

Rychlým tempem blíží se německé organisované dělnictvo typu anglických svazů. V posledním desetiletí 1900—1909 rozvoj nejznačnějších odborových spolků: volných organisací soc. demokratických, Hirsch-Dunckerových dělnických spolků a křesťanských odborů postupoval:

Rok	Počet členů			Vzrůst a úbytek členů					
	volné (soc. dem.) organisace odborové	Hirsch-Dunckerovy dělnické spolky	křesťanské odborové organisace	absolutně			v procentech		
				volné organisace odborové	Hirsch-Dunckerovy spolky	křesťanské odborové organisace	Volné organisace odborové	Hirsch-Dunckerovy dělnické spolky	křesťanské organisace odborové
1900	680.427	91.661	159.770	—	—	—	—	—	—
1901	677.510	96.765	160.772	— 2917	+ 5104	+ 1002	— 0.4	+ 5.6	+ 0.6
1902	733.206	102.851	179.799	+ 55696	+ 6086	+ 19027	+ 8.2	+ 6.3	+ 11.8
1903	887.698	110.215	192.617	+ 154492	+ 7364	+ 12818	+ 21.1	+ 7.2	+ 7.1
1904	1,052.108	111.889	207.484	+ 164410	+ 1674	+ 14867	+ 18.5	+ 1.5	+ 7.7
1905	1,344.803	117.097	265.032	+ 292295	+ 5208	+ 57548	+ 27.8	+ 4.7	+ 27.7
1906	1,689.709	118.508	320.248	+ 344906	+ 1411	+ 55216	+ 25.6	+ 1.2	+ 20.8
1907	1,865.506	108.889	354.760	+ 175797	— 9619	+ 34512	+ 10.4	— 8.1	+ 10.8
1908	1,831.731	105.633	344.956	+ 33775	— 3256	— 9804	— 1.8	— 3.0	— 2.8
1909	1,832.667	108.028	270.751*)	+ 936	+ 2395	+ 6232	+ 0.05	+ 2.7	+ 2.36

*) Jen svazu připojené organisace.

Vnitřní síla organisace částečně se zrcadlí v ročních příjmech a vydáních ve spojení se stavem jmění. Dostačí podati udání několika posledních let:

a) **Volné organisace dělnické:**

	Roční příjmy:	Roční vydání:	Jmění:
1906	48,544.396	42,057.516	40,839.791
1907	51,396.784	43,122.319	33,242.545
1908	41,602.939	37,974.717	25,312.633

b) **křesťanské dělnické odborové spolky:**

	Roční příjmy:	Roční vydání:	Jmění:
1906	3,644.865 M	2,978.159 M	2,370.782 M
1907	4,331.595 „	3,193.978 „	3,487.735 „
1908	4,394.745 „	3,556.224 „	4,513.409 „
1909	4,612.920 „	3,843.504 „	5,365.338 „

c) **Hirsch-Dunckerovy dělnické spolky:**

	Roční příjmy:	Roční vydání:	Jmění:
1906	1,338.765 M		
1907	2,819.909 „		
1908	2,694.859 „		
1909	2,806.220 „	2,594.202 M	4,372.495 M

Ročně příspěvky v jednotlivých organisacích stoupají, poněvadž stoupají i výlohy, a nutno zaopatřiti veliký dispoiční fond pro všechny eventualities hospodářského života. Právě tento bod — příspěvky — svědčí o nevšední obětavosti a o přesvědčení svépomoci, a tím zakořenění dělnických odborových organisací ve světě dělnickém. V Německu statistická příloha „Korrespondence“ r. 1909 přinesla tabelku vzrůstu osobních příspěvků ve volných dělnických organisacích (soc. demokratických).

Výše příspěvků v letech 1891—1908:

Rok	Výše příspěvku sta- novena v org. :	Z těchto týdenní příspěvek pro mužské členy měly :											
		pod 15 fe- niků počet org. v %		15—20 feniků po- čet v %		21—30 feniků po- čet v %		31—40 feniků po- čet v %		41—50 feniků po- čet v %		přes 50 feniků po- čet v %	
1891	36	14	38.9	17	47.2	2	5.6	1	2.8	2	5.6	—	—
1892	39	11	28.2	21	53.8	3	7.7	1	2.6	3	7.7	—	—
1893	43	12	27.9	22	51.2	5	11.6	1	2.3	2	4.7	1	2.3
1894	44	13	29.5	22	50.0	5	11.4	1	2.3	2	4.5	1	2.3
1895	43	9	20.9	25	58.1	4	9.3	2	4.7	2	4.7	1	2.3
1896	44	10	22.7	28	53.8	3	6.8	3	6.8	2	4.5	1	2.3
1897	52	9	17.3	29	52.7	9	17.3	3	5.8	2	3.8	1	1.9
1898	55	8	14.5	27	29.1	11	20.0	4	7.3	2	3.6	1	1.8
1899	55	6	10.9	24	41.4	12	21.8	7	12.7	2	3.6	1	1.8
1900	58	6	10.3	16	28.1	18	31.0	6	10.3	3	5.2	1	1.7
1901	57	4	7.0	15	25.0	23	40.4	8	14.0	4	3.5	4	7.0
1902	60	1	1.7	12	19.0	25	41.7	11	18.3	3	5.0	5	8.3
1903	63	—	—	7	11.1	21	33.3	17	27.0	7	11.1	6	9.5
1904	63	—	—	2	3.2	21	33.3	18	28.6	10	15.8	7	11.1
1905	63	—	—	1	1.5	19	30.2	17	27.0	16	25.4	9	14.2
1906	66	—	—	1	1.6	10	15.2	20	30.3	25	37.9	10	15.2
1907	61	—	—	—	—	7	11.5	15	24.6	23	37.7	15	24.6
1908	60	—	—	—	—	7	11.7	12	20.0	22	36.7	19	31.6

Tyto značné sumy slouží nejbližším cílům dělnic-
kých organisací.

Nejbližší cíle volných organisací německých (soc.
demokratických) již vůdce jejich Legien r. 1894 pojal
ve slovech: „Poučení a vzdělání členů a vzbuzení indiffe-
rentní dělnické massy: agitace; zlepšení stavu dělnictva
zvýšení mzdy a snížení doby pracovní: stávka; údaje
o stavu pracujících tříd: statistika. K šíření těchto
hlavních úloh slouží pak podpora nezaměstnaných a
cestujících, zřizování nocleháren a výkazů a sprostřed-
kovatelen práce, eventuálně odborový vzdělávací kurs.“

Nežli pokročím k organisacím a jejich formám v Ra-
kousku, podám krátce ještě bližší statistiku křesťan-
ských organisací německých.

Členstvo je rozděleno na 22 jednotlivé svazy, které koncem r. 1909 vykazovaly tyto počty: horníci: 81.734, stavební dělníci 35.465, textilníci 30.451, bavorští železniční zřízení 28.017, kovodělníci: 24.002, státní, obecní atd. dělníci: 13.752, němečtí železniční řemeslníci a dělníci: 11.640, dřevodělníci: 11.312, domácí dělnice: 6.476, tabákové dělnictvo: 6.016, keramické dělnictvo: 5.934, kožešníci: 4.198, krejčí: 3.466, telegrafní dělníci: 3.414, malíři: 3.306, Gutenbergův svaz: 2.931, wirtemberští železniční zřízení: 1.861, sklepníci: 1.220, grafické dělnictvo: 1.462, nemocniční ošetřovatelé: 1.374, dělnictvo v průmyslu životních potřeb: 1.302, zahradníci: 728.

Roční vydání rozdělena: svazový orgán: 404.050, agitace 448.218, stávková podpora 489.023, cestovné a podpora v nezaměstnanosti 195.536, podpora v nemoci 647.723, pohřebné 197.089, právní ochrana 146.497, ostatní podpory 27.605, příjmy úředníků 117.059 a správní výlohy 198.452 marky.

Rakouské hnutí odborové stojí na stejných základech, jako německé, odkud bylo do naší říše přeneseno. Průmyslový rozmach, ač veliký, vykazuje přece ještě stále menší procento zaměstnaných dělníků, než povolání zemědělské. Ještě r. 1900 — dle sčítání lidu — zaměstnávalo zemědělství 58.2% dělných rukou, průmysl a hornictví jen 22.3%, obchod a doprava 7.3%.

V právním vztahu přinesly teprve státní základní zákony z r. 1867 určité uplatnění strany dělnické. Dr. Viktor Adler r. 1887 zrekonstruoval stranu soc. demokratickou, čímž nastal rozvoj i v jejím hnutí odborovém.

Dějiny odborového hnutí, které ovšem nespádají v rámec této knihy, nejsou bez zajímavostí. Poslední

desítiletí vynesla na kolbiště hnutí křesťansko-sociálního dělnictva, které je podle národností soustředěno v centrálních svazech úplně samostatných a opravňuje z mnohých vážných příčin, dílem vnějších, dílem vnitřních, k nejlepšímu nadějším.

a) Obrazec odborových organizací za rok 1909 dle korunních zemí připojených k říšské komisi dělnických odborových spolků podává přehled hnutí u nás:

Z e m ě	Centrální spolky	Lokální spolky	Místní skupiny	Organisovaní dělníci			v procentech
				mužští	ženské	dobromady	
Vídeň	45	7	547	115.045	13.255	128.300	30·90
D. Rakousy excl. Vídeň	1	1	418	26.475	4.231	30.706	7·39
Čechy	5	2	1538	99.538	10.169	109.752	26·44
Bukovina	—	1	24	1.272	24	1.296	0·31
Dalmacie	—	1	12	567	—	567	0·13
Halič	—	1	230	14.593	907	15.500	3·73
Istrie	—	1	59	8.150	103	8.253	1·99
Korutany	—	1	107	5.647	587	6.234	1·50
Kraňsko	—	1	33	3.048	218	3.266	0·78
Morava	—	1	473	33.105	5.116	38.221	9·20
Rakousy Horní	—	1	174	10.270	880	11.150	2·69
Solnohradsko	—	2	69	4.461	449	4.910	1·18
Šlezsko	1	1	175	19.886	2.400	22.286	5·37
Štýrsko	—	3	312	23.306	1.200	24.506	5·90
Tyrolsko-Voralberk	—	3	187	9.714	197	9.911	2·39
Cizozemí	—	—	13	398	—	398	0·10
Úhrnem	52	27	4371	375.520	39.736	415.256	100·00

Ztráta členů za rok 1909 proti r. 1908 obnáší 67.023 = 13.9%. Úřední zpráva komise vysvětluje příčinu odstoupením 7000 kovodělníků a zedníků k československým odborovým organizacím a nenadálou nezaměstnaností a výlukou v jednotlivých odborech.

Příjmy všech odborových spolků v r. 1909 byly: 8,497.626 K (o 831.377 K méně než v r. 1908), vydání stoupla na 8,235.068 K (o 119.926 K méně než r. 1908). Z celkového vydání odpadá na podpory 44.83%; ze zbývajících 55.17% hrazena ostatní vydání (správní náklad, agitace, odborové orgány).

Vydání podpor 44.83% rozděleno: podpora v nezaměstnanosti 18.28%, nemocenská podpora 11.80%, podpora v nouzi 6.75%, invalidní podpora 3.09%, cestovné 2.54%, pohřebné 2.37%.

Na podporu v konfliktech pracovních disponuje společná organizace stávkovým fondem ve výši 2,555.894 K, který jest i jednotlivým organizacím k dispozici. Pro stávkující a vyloučené členy vydáno r. 1909 ve volných organizacích dělnických spolků: 2,248.726 K, t. j. o 794.203 K více než před rokem.

Celkové jmění z 9,978.371 K kleslo v r. 1909 na 9,773.911 K, t. j. o 2.05 %.

Průměrná kvota příjmů spolkových na člena obnášela: 26.84 K, vydání 19.83 K, ze společného jmění připadá na člena: 23.53 K.

Z odborových listů, které měsíčně dosahují dohromady kolem půl milionu exemplářů, je 50 listů německých, 35 českých, 10 polských, 5 italských, 3 slovenské a 1 rusínský.

b) Křesťanské dělnické odborové organizace rakouské při vši hospodářské krizi posledních let stále postupují. Centrální svazy a německé lokální organizace získaly v r. 1909 3604 členy, t. j. zvýšení o 8%. Koncem roku 1909 čítaly centrální svazy a německé lokální organizace 49.666 členů v 16 centrálních svazech a 18 zemských lokálních organizacích s 858 organizačními skupinami. Polský spolek odborných orga-

nisací čítal 6000 členů. Oba české (moravské a české všeodborové sdružení) čítaly koncem roku 1908 25.725 členů; slovenský svaz za týž rok 2846 členů. Celkem tedy v křesťanských sdruženích stálo 84.237 členů-dělníků.

Nejmohutnější organizaci vykazují textilníci 10.194 členy, železniční zřízení v počtu 7723, domovníci 7308, tabákové dělnictvo 5511, dělníci silniční, pouliční 3191, kovodělníci 2237, pekaři 2009, hostinští pracovníci 1690, dřevodělníci 1280, stavební dělníci 1278 atd.

Centrální svaz a německé lokální organizace vykazují za rok 1909 tyto příjmy:

poplatky zápisného	.	.	7.541.25 K
příspěvky	.	.	455.310.76 K
ostatní příjmy	.	.	40.896.88 K
Úhrnem	.	.	<u>503.748.89 K</u>

Proti příjmům je vydání:

a) podpory:

stávkové podpory	.	.	27.614.16 K
podpory nezaměstnanosti a cestovné	.	.	40.989.83 K
právní ochrana	.	.	12.306.39 K
podpora v nemoci	.	.	73.119.71 K
podpora pohřební a j. mimořádné	.	.	47.273.46 K
Celkem	.	.	<u>201.603.55 K</u>

b) Jiné účele:

svazové orgány, bibliotéky, kalendáře	.	.	62.322.39 K
podíly místních skupin	.	.	44.539.09 K
příspěvky centrální komisi	.	.	3.427.99 K
agitace	.	.	19.609,87 K
správa, mzda, inventář, ostatní vydání	.	.	109.960,13 K
Celkem	.	.	<u>239.858.57 K</u>
Úhrnné vydání	.	.	<u>441.462.12 K</u>

Koncem roku 1909 jmění hlavních pokladen = 213.126.32 K; jmění místních odboček a skupin = 31.057.34 K. Příjmy v roce 1909 stouply o 76.540.42 K; ač počet členů stoupl o 8%, vzestup příjmů obnáší přece již 17.91%; při tom ovšem zvýšila se vydání o 18.84%. Pokladniční hotovost však stoupla o 41.29%.

Příjmů pro organizaci na člena připadá 10.14 K (r. 1908: 9.41 K), vydání 8.88 K (8.24), jmění 4.92 K (3.45 K).

Polské organizace křesťanské měly v r. 1909 příjmů 56.803 K (proti roku 1908 o 4.095 K více čili 12% zvýšení), vydání 32.611 K, jmění 24.192 K (+ 6.091 K = 34%).

České odborové sdružení křesť. dělnictva s centrálou v Hradci Králové přijalo za rok 1910: 35.656.83 K; vydáno:

pro nezaměstnané	.	.	.	2.183.76 K
nemocenské podpory	.	.	.	11.393.18 K
stěhovací a cestovné	.	.	.	272.92 K
právní ochrana a pohřebné	.	.	.	600.00 K
časopisy a tiskopisy	.	.	.	8.745.56 K
služné a agitace	.	.	.	2.685.91 K
výlohy správní	.	.	.	1.912.76 K
různé	.	.	.	7.799.74 K
Celkem				35.593.83 K.

Hlavním orgánem počátečního sdružení je „Práce“.

Křesťanské organizace měly r. 1909: 12 listů německých, jeden slovenský, jeden polský.

Morava má své listy odborové.

Postup křesťanských organizací Rakouska je v r. 1909 již tím značnější, ježto soc. demokratické odborářské svazy ztratily 32.000 členů. V obou posledních letech ztratily soc. demokratické organizace dělnické

kolem 49.000 členů (10.44%), křesťanské však získaly 11.039 členů (28.58%).

Dělnické organizace odborové v Uhrách — aby i těch bylo vzpomenuťo — zastoupeny v 27 zemských organizacích se 769 odborovými skupinami a 25 místními samostatnými spolky; stav členstva v r. 1909 jest 85.266, ač r. 1907 již dosáhl 130.120 členů. V r. 1909 přijato 1,506.637 K, vydáno 1,421.116 K.

Náběhy šťastné ke křesť. sociální dělnické organizaci učiněny v Chorvatsku. „Hrvaska krscanska delovska zveza“ je podobna soustavou lublaňskému „Svazu jihoslovanského dělnického sdružení“. Zveza čítá na 2000 členů; členských příspěvků inkasováno 11.228.68 K, podpory vyplaceno 4.451.50 K.

K celkovému přehledu odborového dělnického všeobecného hnutí přikládám směrodatné tabulky, které vážnému pracovníku ukazují, co vykonáno, a dělnictvu toužícímu po pomoci volají, co ještě na poli svépomoci musí se státi, má-li býti nalezena cesta zmírnění ostří dnešního hospodářského boje, ne-li dokonce zbraň k zažehnání hrozivých sociálních vření, třenic a bojů.

Mezinárodní hnutí odborové organizace dělnické
v roce 1908:

Země	Počet organizace schopných dělníků			z těch odborové organizováno					
	v průmyslu, obchodu, dopravě	v země- dělství	úhrnem	v prům., obch. a dopravě		v zemědělství		úhrnem	
				absolutně	v %	absol- utně	v %	absolutně	v %
Anglie	12,908.518	2,053.993	14,962.511	2,403.094	18.6	3.648	0.2	2,406.742	16.1
Nizozemi	480.131	296.280	776.411	?	?	?	?	128.845	16.6
Belgie	822.476	?	822.476	?	?	?	?	147.058	17.9
Dánsko	243.718	195.320	439.038	117.350	48.2	3.500	1.8	120.850	27.5
Švédsko	530.000	861.000	1,391.000	209.200	39.5	9.800	1.1	219.000	15.7
Norvéžsko	194.760	34.500	229.260	48.157	24.7	—	—	48.157	21.0
Finsko	167.408	?	167.408	24.009	14.3	—	—	24.009	14.3
Německo	—	—	—	• 2,382.401	—	—	—	2,382.401	—
Rakousko	2,468.819	2,085.532	4,554.351	478.773	19.4	3.507	0.2	482.279	10.6
Uhry	452.822	1,741.005	2,193,827	98.491	21.8	3.563	0.2	102.054	4.7
Bosna a Hercegovina	33.000	2.000	35.000	3.997	12.1	—	—	3.997	11.4
Srbsko	?	?	?	3.238	—	—	—	3.238	—
Bulharsko	108.051	?	108.051	12.933	12.0	—	—	12.933	12.0
Švýcarský	690.291	200.000	890.291	113.800	16.5	—	—	113.800	12.8
Italie	3,129.500	4,657.666	7,787.166	356.867	11.4	189,783	4.1	546.650	7.0
Francie	?	?	?	?	?	?	?	715.576	—
Španělsko	1,901.163	4,558.251	6,459.414	43.863	2.3	1.049	0.02	44.912	0.7
Spojené Státy	?	?	?	—	—	—	—	1,588.000	—

Země	Počet odbor. org. dělnictva vůbec	Z těch zemské centrále připojeno		Roční příjmy	Roční vydání	Poklad- niční stav
		abso- lutně	v %			
Německo .	2382401	1831731	76·9	48544396	42057516	40839791
Rakousko .	482279	482279	100·0	7397970	6603862	7942506
Švédsko .	219000	169776	77·5	5225819	5406166	2072651
Nizozemí .	128845	36893	28·6	908920	1892196	751029
Dánsko .	120850	97231	80·5	2211424	2039942	3015838
Švýcarský .	113800	67348	59·2	1205829	1085562	?
Uhry . . .	102054	102054	100·0	1480169	1623068	1003009
Norvéžsko	48157	47212	98·0	1264331	1116598	923515
Finsko . .	24009	24009	100·0	293755	234195	198047
Bulharsko .	12933	2474	19·1	17377	17037	20222
Bosna . .	3997	3117	78·0	22386	19247	16489
Srbsko . .	3238	3238	100·0	40474	74605	38255

Celkový přehled vydání v jednotlivých zemích:

Z e m ě	V y d á n í n a p o d p o r u									
	cestovní	nemoc- niční	invalidní	stávko- vou	v neza- městna- nosti	ostatní	celkově	Svazový orgán knihovny	Agitace a jiné úkoly organi- sační	Správa
Nizozemí .	1844	109198	—	447535	645832	20790	1225169	57383	418647	136962
Dánsko . .	—	82807	25089	327172	695736	42205	1173009	40355	539549	287029
Švédsko .	14931	13997	—	3208035	255726	34411	3527100	68150	1543890	267026
Norvéžsko	16420	174147	3548	597113	96682	48912	932822	14582	40934	128260
Finsko . .	4120	4153	419781	112147	10673	47800	168893	12287	6821	44989
Německo .	1184353	8473853	187233	6259662	8134388	1792392	26264429	2224078	6337442	7231567
Rakousko .	180398	702542	91124	1212102	1249462	1026769	4558506	1141982	1560392	555084
Uhry . . .	63255	196295	—	—	317888	489509	1060169	121919	48596	292384
Bošna a Hercegovina	3357	451	—	?	6262	1004	11074	1935	3944	2294
Srbsko . .	2797	—	—	37046	11186	—	51029	—	7167	16409
Bulharsko .	379	1036	—	1806	3078	157	6456	106851	—	—
Švýcarský	—	263729	—	298325	66098	100607	728759	—	92460	157492
Úhrnem . .	1471854	10022208	726775	12490943	956422	3624526	39707415	3790621	10600770	9128050

Poslední zbraní k vymožení zlepšených podmínek pracovních pro dělnictvo je stávka. Je to však dvou-
sečný meč, jenž se může snadno proti dělníkům obrá-
titi. Stávce dělnictva odpovídá výluka z práce ze strany
zaměstnavatelů.

Pod jméno pracovních konfliktů pojímáme obojí
formu: stávku i výluhu. Roku 1909 vykazoval c. k.
statistický úřad práce v Rakousku 617 konfliktů, z
kterých o 515 podává úplné zprávy. Stávek bylo 495,
výluk 20.

1. Stávky.

Zmíněnými 495 stávkami postiženo bylo 1.307 zá-
vodů, mezi nimiž byly 422 velkozávodů. Závody za-
městnávaly 102.810 dělníků, z nichž 60.824, t. j. 59.1%
práci zastavili. Největší počet stávek připadá na Čechy.

Z e m ě	Stávky		Postižené závody		Počet		Ze 100 stávku- jících připadlo na jmenovanou zem
	počet	% všech stávek	dohro- mady	z toho velkozá- vodů	zaměst- naných	stávku- jících	
					dělníků		
D. Rakousy	122	24.6	353	102	14.042	8.661	14.2
H. Rakousy	6	1.2	18	3	1.288	377	0.6
Salcbursko	2	0.4	2	—	14	12	0.0
Stýrsko	26	5.3	99	13	3.029	1.703	2.8
Korutany	5	1.0	5	5	723	298	0.5
Kraňsko	7	1.4	7	7	651	460	0.8
Přimoň	10	2.2	24	7	3.034	2.931	4.8
Tyrolsko a Vorarlberk	20	4.0	78	8	1.831	1.492	2.5
Čechy	175	35.4	309	180	36.888	20.876	34.3
Morava	54	10.9	244	44	8.838	5.664	9.3
Slezsko	32	6.5	46	31	17.299	8.241	13.6
Halič	31	6.3	117	19	14.655	9.859	16.2
Bukovina	1	0.2	1	1	130	8	0.0
Dalmacie	4	0.6	4	2	388	242	0.4
Celkem	495	100.0	1.307	422	192.810	60.824	100.0

Stávky skončily pro dělnictvo:

a) s úplným zdarem v 88 případech, se 4.335 stávkujícími, t. j. 17.8% stávek, 7.1% stávkujících.

b) s částečným zdarem ve 212 případech, se 32.655 stávkujícími, t. j. 42.8% stávek, 53.7% stávkujících.

c) beze zdaru ve 175 případech, s 19.275 stávkujícími, t. j. 35.4% stávek, 31.7% stávkujících.

Výsledek neznám ve 20 případech, se 4.559 stávkujícími, t. j. 4.0% stávek, 7.5% stávkujících.

2. Výluky r. 1909 nastaly ve 20 případech. Největší počet v Dolních Rakousích: 8. Vyloučeného dělnictva bylo 12.813. Nejdelší výluka trvala 163 dní.

Stanovisko státu vůči dělnickým odborovým spolkům:

1. Dělnictvo má právo a v určitém rozsahu i povinnost semknouti se ve stavovských spolcích a cestou svépomoci, zakládáním podpůrných pokladen v nemoci, úmrtí, organizací výkazů práce, zakládáním hospiců, knihoven atd. své materiální i duševní zájmy šířiti a hájiti.

2. Jako mají zaměstnavatelé plné právo slučovati se v kartely, syndikáty a pod., nemůže totéž právo nijak odepřeno býti dělnictvu, aby tak své postavení jako „prodávající“ vůči zaměstnavatelům posílilo spojením v jednotný svaz. Principiálně právo koaliční také ve všech zákonodárných sborech uznáno. Praktické provádění vyžaduje však volnějšího vypravení spolkového a shromažďovacího zákona a zákonem zajištěnou ochranu korporálního práva těmto svazům. Toto právo dělnickým organizacím stavovským poskytnouti vyžaduje poctivost, povinnost a státnická obezřetnost.

Náš koaliční zákon pochází ze dne 7. dubna r. 1870.



Posledním cílem vyhlazení bojů mezi zaměstnavatelem a dělníkem, organizací dělnickou a kartely závodů jest a musí býti zavedení

tarifové smlouvy,

kde společně se stanoví výše mzdy na delší dobu nebo aspoň do odvolání zástupci oběma interestenty zvolenými, kde dodržování smlouvy chráněno zvláštním tarifovým úřadem a případné spory vyjednávají se smírčími soudy. K stanovení mzdy pojí se upravení pracovní doby, nedělního klidu a případná odměna v přespočetných hodinách.

Je pochopitelné, že je v zájmu stejně dělnictva jako zaměstnavatele, aby ustanovené minimální ceny byly vypláceny dělnictvu v celém odvětví těžké živnosti, aby se tím jak na trhu práce tak výroby zabránilo nebezpečným důsledkům; je nutno v zájmu obou tříd, aby po zavedení tarifních cen bylo dílem zamezeno levnější nabídce práce a dílem neslušné konkurenci přeplácením dělníků.

Proto dělnictvo i zaměstnavatelé tlačí na to, aby s jedné strany svazy zaměstnavatelů přijímaly jen dělnictvo z odborových spolků, v případě pak, že by zaměstnávali dělníky mimo organizaci stojící, aby jim platili také dle ustanovení, a s druhé strany: aby dělnické odborové svazy při doporučování míst dělnictvu měly ohled v první řadě na zaměstnavatele stojící ve svazu cenníkovém, a aby vůbec žádný člen organizací nepracoval pod minimální cenu tarifovou, nýbrž raději se domáhal podpory v nezaměstnanosti a cestovního ze spolkové pokladny, než aby zmíněné místo pracovní přijal.

Tímto způsobem po „boji“ přichází opět solidarita v platnost. Nesmí se zapomínati při tomto „korporativním“ stanovení pracovní smlouvy — aspoň pokud se týká pracovní doby a výše mzdy — že je to klidná cesta k urovnání nesrovnalostí a k zlepšení osobních poměrů v jednotlivých závodech mezi dělnictvem a zaměstnavatelem, ježto hlavní sporné body neprojednávají se jinak, nežli ve svazech.

Takto nevylučují se odborové spolky a péče o blaho dělnictva, nýbrž se doplňují navzájem. Vedle státní péče a upravování poměrů volnými stavovskými organisacemi zůstává svobodnému, osobnímu spolupůsobení zaměstnavatele i dělníka, — „dělnickému výboru“ — v jednotlivých továrnách vždy ještě široké a vděčné pole působnosti. Je nesprávné, poukazují-li zaměstnavatelé s hrdostí na výši mzdy, na ochranná a dobrodějná zařízení svá, a tím chtějí dělnictvu svému zmenšiti právo vzájemného spolčování s druhými dělníky téhož odboru k posílení moci při uzavírání pracovní smlouvy. Nesprávné však je také, považují-li odborové spolky blahodárná zařízení zaměstnavatelem zavedená jen za překážku na své vítězné cestě a chtějí-li ve své „velikomyslnosti“ a nevděku i věci dobré bourati. Jest oprávněná a je klamná péče o dobro dělnictva, jako je správná a nesprávná politika stávek a odborových organisací. Odborové spolky dělnické mají příčinu hledati morální podpory a získávati si sympatií blahovolných zaměstnavatelů, jako na druhé straně „apoštolové dělnického blaha“ mají se těšiti z toho, hledí-li se sami dělníci vlastní silou — silou organisace — domoci toho, co jinde upřímně smýšlející zaměstnavatelé dělnictvu povolili dobrovolně.

Péče o dobro dělnictva není snad poručníkováním,

ani dobročinností, (almužnou), nýbrž je to snaha vycházející z vědomí povinnosti a z porozumění zájmového, která chce dělníka vyvýšiti a s ním jednati nejen jako s „nástrojem výroby“ a „zbožím“, nýbrž jako s člověkem.

Jí má prácedárce vstoupiti do styku s dělníkem jako člověk s člověkem, navázati styky osobní, mírniti nebezpečí a oběti práce, sporné body a nedorozumění v otevřené vzájemné domluvě a dohodnutí smírnou cestou vyrovnati, s dělnictvem společně se smluviti o zařízení, které by prospělo hospodářskému i morálnímu jeho blahu.

Takto pochopená péče — nikoli v protivě, nýbrž v doplnění státní pomoci a svépomoci ve stavovských organisacích — odpovídá právě požadavkům křesťanství a humanity, a jen tak prospívá i hospodářskému a sociálnímu pokroku.

Úprava pracovních a mezdních podmínek cestou tarifovou stala se pravidlem v Anglii všude, kam až zasáhl vliv starých, velkých svazů. V Německu i u nás nabývá stále větších rozměrů. Vzorem v tomto směru je živnost knihtiskařská.

V Německu až do 30. dubna 1903 přistoupila k cenníkové mzdě ve 1315 městech 4251 firma s počtem 40.000 pomocníků. Mimo učně stálo již tohoto roku tedy mimo tarifové společenství jen asi 4—5000 pomocníků.

Správně praví „Correspondent“ (orgán knihtiskařských pomocníků) v 64. čísle: „Tato čísla podávají důkaz, čeho může společnou prací býti dosaženo pro utvoření spořádaných poměrů v jednom oboru živnostenském. Vedle zlepšení mzdy a pracovních poměrů v rozsahu daleko větším než kdy před tím, je to

zvláště tarifový pokrok, který jde s tarifovým sjednocením paralelně v oboru knihtiskařském. Tímto pro budoucnost budou obě strany spíše schopny vzít na se úlohy, které je čekají, a budou moci čekatí zdar. Již pak — v druhých oborech — náš příklad bude povzbuzením k praktické práci.“

(O stavu tarifového hnutí viz statistickou tabulku).

Všeobecné a přímé

stanovení minimální mzdy státem neb obcí

je nemožno při dnešní různosti konkurenčních podmínek a hospodářských i technických poměrů, které se denně mění, zvláště v průmyslu, který musí mít stálý zřetel na konkurenci zahraniční.

Nezapomínejme, že státní stanovení minimální mzdy mělo by za nutný následek stanovení minimálních pracovních výkonů, které by dělník při minimální mzdě musil zaručiti, že by pak dalším důsledkem bylo propuštění takových dělníků, kteří by pro stáří, neschopnost a pod. nemohli vykonati nejmenší stanovenou míru práce.

Nepřímo pak vedlo by toto vymezení nejmenšího stupně mzdy dělnické k stanovení pevných cen, a takové podniky, které by na mezinárodním trhu nemohly těchto cen vynutiti, byly by neúprosně odsouzeny k zániku.

Všeobecné, ciframi vyjádřené míry pro každý případ hospodářské situace a morálně spravedlivé mzdy není. Stanovením této míry — i kdyby to bylo možno — přejal by stát na sebe zodpovědnost, která na-prosto míti nemůže.

Je však možno a nanejvýš spravedливо — a tedy i žádoucí, aby stát a obec, kde vystupují jako zaměst-

navatelé, při úpravě podmínek mzdy a přijímání do práce, při vymezování doby pracovní a nedělního klidu a pod., předcházely dobrým příkladem, který by se mohl stát směrodatným ostatním zaměstnavatelům.

Ve zmíněném případě mohou stát i obec, kde vystupují jako zaměstnavatelé, vymeziti minimální mzdy za normální práci.

Podobně mohou stát i obec při vypisování veřejného konkursu na své práce povolení minimální mzdy — resp. cenníkových platů — připustiti jako podmínku pro další příplatky a provádění pak kontrolovati. Oba tyto případy působí nepřímo na poměry mezdní ostatního dělnictva.

• (Instruktivně o tom píše ve Schmollerově „Jahrbuch“ 1902 str. 597. autor článku „Behördliche Mindestlohnfestsetzungen in Australien“).

VIII. Organisace výkazu práce.

(Zprostředkovatelný práce.)

Výkazem práce míněn zde určitý způsob oznamování volné práce, který účelně jsa sorganisován, dělnictvu přináší platné služby. Sám o sobě sice nijak práci a příležitost práce nerozmnoží, přivodí však lepší využití a rychlejší prostředkování nahodilé práce. Výkaz práce může na pracovním trhu vyvolati lepší rozdělení pracovních sil a tím i vyrovnati strohost zákona o poptávce a nabídce práce, jakož i mzdu spravedlivěji urovnati.

Výkazy pracovních míst jsou užitečny jak zaměstnavateli tak dělníku. A nejsme snad daleci doby, kdy obce a stát budou donuceni účelnému organisování

těchto oznamovatelů práce věnovati plnou pozornost a podporu při dnešní stále proměně odbytných a výrobních poměrů. Promyšlená a účelná organizace výkazů práce je nejbližší sociální úlohou pověřených kruhů. Jedním z neposledních důvodů k tomu je dosavadní stav a využívání, či lépe zneužívání těchto výkazů jak se strany organizací zaměstnavatelů, tak dělníků, kteří ho užívají vždy více jako bojovného prostředku k posílení vlastních řad a k zeslabení řad odpůrců svých. Z tohoto vážného důvodu je nutný nestranný, neutrální výkaz práce.

V první řadě zůstává povinností obcí, provedení této organizace, ať to již bezprostředně, že sama je provede a vede, ať prostředecně, že snad materielně podporuje spolky a svazy v tomto oboru pracující. V každém případě neobejde se však obec bez spolupůsobení živnostenských soudů.

Místní výkazy práce vyžadují spojení v okresní a ústřední svazy k vzájemné proměně přebytečných pracovních sil.

Rakouský živnostenský řád v § 116. mluví a vymezuje zprostředkování práce ve společenstvech, která „zprostředkování“ mají zavést pro živnosti v dotyčných společenstvech zastoupené. Za tento způsob zprostředkování nesmí od pomocníků býti vybírán žádný poplatek.

C. Ochrana rodinného života.

Stále vzrůstající uvolňování pout rodinného života je nejvýznamnějším zjevem společenského života a plní každého, kdo vážně o něm přemýšlí, obavou pro blízkou

budoucnost. Příčinou — mezi mnohými — je moderní vývin průmyslu a moderní názor na práci. Nemírně dlouhá pracovní doba, porušení nedělního klidu a noční práce, vytržení matky z rodiny a uvedení do továren, stálé střídání špatných i bezstarostných časů, nedostatek smyslu pro spořivost ve dnech přebytku pro kruté dny nedostatku, nedostatečný výdělek muže, otce rodiny, pokud musí sám o výživu celé rodiny pečovat, poměrně veliký výdělek svobodných dělníků, který se na mnoze stává příčinou a svůdcem k rozmařilosti a hýření, předčasná emancipace synů a dcer, fluktuace dělnických tříd, snadná a častá změna bytu a místa pracovního, mravní nebezpečí továren a velkých měst, to vše jsou důvody, které trvání a opravdovou upřímnost rodinného života vážně ohrožují.

Jako jsou různé příčiny úpadku rodiny, tak přirozeně různé musí býti také cesty a prostředky k novému pozdvižení a trvalé ochraně její. Celé ochranné zákonodárství dělnické: maximální pracovní den, zákaz nedělní a noční práce, ochrana dětí a mladistvých dělníků a ženských pracovníků, všechna zařízení k pozdvižení pořádaných hospodářských poměrů, jako: nemocenské a úrazové pojištění, pojištění starobní, sirotčí a vdovské pojištění, pojištění v čas nedostatku práce, všechna zařízení k pozdvižení hmotného i mravního života dělnictva: šíření a podporování spořivosti, odpor proti zhýralosti a opilství, zřízení vhodných dělnických obydlí, podporování spolků vzdělavacích a zábavných a pod., krátce všechny cesty a prostředky k ochraně a podpoře dělnického stavu slouží zároveň k udržení a pozdvižení života rodinného. Opáčně možno říci, jen pokud bude tento cíl stále sledován a podporován, jen

potud že jsou tato zařízení trvalým a pravým požehnáním pro dělnický stav.

S tohoto velikého hlediska nejprve nutno všechny zákony a sociální zařízení pozorovati, a nedostojí-li své úloze, nepodpoří-li a neposílí oslabený život dělníka v rodině, nezbytno jim odporovati.

Všeobecný, trvalý základ spořádaného a upřímného života rodinného je mravnost založená na pozitivním pravém křesťanství. Církev učí a pěstí nezbytné cnosti k dosažení stanoveného cíle rodiny: vážnost k ženě i k dítěti, manželskou věrnost a lásku, obětavost, kteréžto cnosti jsou přece základem zdárného rodinného žití. Dnes možno nám lehce říci, čím jest věrnost manželská a láska, povinnost k dítěti, autorita rodičů a oddanost dítěte, schází-li všem těmto zákonům sankce zákona Božího. Rodina však je sociální nutností, na ní buduje se celý další společenský organismus. A v tomto je právě dáno rozhodné stanovisko a měřítko pro posuzování všech reformních sociálních návrhů.

Jedinou stranou, která dodnes vysloveně je proticírkevní a cílí přímo k rozloučení života rodinného a domácí výchovy, je sociální demokracie. Avšak i liberální snahy směřují na ochromení církevního vlivu na rodinu, a (mluví se) o náhradě církevní charity a výchovy zavedením bezvěrecké humanity.

S odstraňováním církve z veřejného života jde ruku v ruce podceňování rodiny, takže dnes otevřeně možno říci, že mnohá dobře míněná zařízení zavedená a pěstěná liberalismem nezůstávají bez nebezpečného vlivu na nazírání a celý život. Považujeme na příklad za dobrodiní pochybené, odtrhují-li dětské jesle a opatrovny, útulny pro hochy i děvčata a feriální kolonie příliš mnoho dětí domu otcovskému, péči rodičů a vý-

chově rodičů, k čemu tito přece na prvním místě povinností jsou vázáni.

Pracuje-li a pokud pracuje matka v továrně, jsou jesle a opatrovny snad nutností; zapomíná se však příliš mnoho, že zakládání těchto ústavů vede opět k rozmnožení řad matek jako dělnic v továrnách. Každé ulehčení výchovné povinnosti rodičů umenšuje v nich vědomí zodpovědnosti, každé dobrodiní vyvolává nové potřeby a návrhy. Je i to citelné pochybení, stravuje-li se ženatý muž bez vážné a nejkrajnější potřeby v lidových kuchyních a stravovnách a tak zůstává v poledne vzdálen rodiny. Je to pochybeno, dostávají-li děti v jeslích nebo opatrovnách v poledne stravu; v poledne mají býti doma v rodině. Umožněte rodině, aby se mohla řádně společně živit, a prospějete více, připouštáte k sobě blíže ty, kteří k sobě patří, a které sociální poměry roztrhují. Rodinu mějme na očích při své dobročinnosti! Opatrovna, útulna atd. mají děti povzbuzovati k dobru, poskytnouti zábavu, mohou tedy v určitých denních hodinách matce přetížené domácí práce ulehčiti, přejímajíce starost o děti; nikdy však život ročníný nesmí tím trpěti. Podobně v lidových kuchyních a stravovnách měly by býti přijaty jen dělnice a dělníci, kteří rodiny nemají, jsou příliš od domova vzdáleni, takže by v poledne jídlo za nimi musilo býti donášeno a ještě se značnou obtíží. Podobně mělo by se dít v hospicích a noclehárnách.

Positivní péče o náboženské smýšlení a mravnost jakož i o rodinný život v první řadě spadá v povinnosti církve a výchovy; úlohou zákonodárství v tomto směru může jediné býti: ochrana zevnějších podmínek a zamezení nebezpečí, která mravnosti, náboženství a rodinnému životu hrozí. Mimo ustanovení, která se tý-

kají ochrany nedělního klidu, ochrany mravnosti, zákazu noční práce a pod., spadá v kompetenci státu zvláště:

I. Ochrana vážnosti rodičů.

I. Vážnost k rodičům jest základem vážnosti k ostatním autoritám. Je tedy zájmem a povinností sebezachování státu, aby zákonitou cestou vážnost rodičů chránil.

Rakouský živnostenský řád stanoví proto v § 80. ohledně pracovních knížek: „Vydání pracovních knížek pro mladistvé pracovníky pomocné je závislé na podmínce, aby otec nebo poručník dal svolení; nemůže-li býti opatřeno prohlášení těchto zákonných zástupců pomocného pracovníka, může svolení nahrazeno býti obcí pobytu.“ Tímto výslovně autorita otce jest uznána a chráněna.

V § 80. b. zákon mluví dále: „Pracovní knížka pro mladé pracovníky pomocné musí kromě toho obsahovati jméno, bydliště a svolení zákonného zástupce pomocného pracovníka, že smí vstoupiti v poměr pracovní neb učený, pak zprávu o školních poměrech, zvláště o tom, jakého školního vzdělání pomocný pracovník nabyl.“

Dle řečeného jasno, že otec jest směrodatný při uzavírání pracovní smlouvy a při vstupování mladistvého dělníka do poměru pracovního. Bez svolení jeho nebo zákonného zástupce nelze v pracovní poměr vstoupiti.

Zákon zastavil se zde na poloviční cestě. Zbývá ještě důsledně ustanoviti, aby pracovní knížka, kterou po čas pracovního poměru má zaměstnavatel k uschování, po přerušení práce nebyla jinému vydána, nežli otci nebo poručníkovi mladého pracovníka. Kdyby toto

ustanovení nedalo se snad provést, ač není vážných důvodů proti, které by zatlačily důvody pro, pak ať zákon stanoví pro mladistvé dělníky až do poslední chvíle, kdy jsou počítáni do kategorie „mladistvých pomocných pracovníků“, že otcí nebo poručníkovi aspoň zůstaveno právo vydání knížky při přerušení práce žádati přímo jemu, nikoli však do rukou syna resp. svěřence.

Německý zákon tyto předpisy ž. ř. má v § 107. a § 133.

Následek a význam tohoto ustanovení je jasný. Jakmile má otec neb zástupce pracovní knížku v ruce, nemůže mladý pracovník přijati práci bez svolení, které otec dá vydáním knížky. Tímto syn stojí pod mocí otce, a otcova autorita je chráněna dostatečně.

II. Nejpůsobnějším právem rodičů je kontrola a rozhodování o příjmech a vydáních „mladistvých pracovníků“; tím důsledně také právo na přijímání výplaty jejich. Je sice dnes ustálený způsob v továrnách i v jiných závodech, že výplata mzdy děje se přímo do rukou mladých pracovníků. Tento způsob třeba by po stránce praktické měl důvody, dá se kritizovati po stránce výchovné a co do zachovávání autority rodičů.

Přímé vyplácení mzdy u mladých přivádí s sebou pokušení na zadržení a zapření části mzdy před rodiči.

Tak zv. „platebními archy“, „mezdními lístky“ není ještě odpomoženo. Lidský duch — a tedy i mladých dělníků — je vynalézavý a podnikavý. Lístky dají se falšovati, cifry změnit, staré lístky s menšími obnosy klamně podložit, formuláře, jsou-li tištěné, dají se koupiti, „přátelé“ je vyplní...

Ve mnohých rodinách mzdu od dětí přijímá matka, která je vždy povolnější a „jedno oko zavře“ a uvěří různým lživým výmluvám na srážky mzdy a pod. Ta-

kovéto utrhování mzdy u dětí je netoliko nevděkem, neposlušností a bezcitností k rodičům, nýbrž i co nejzhoubněji působí na charakter dětí. Zvykají si takto systematicky na lež a podvod; peníze podvodem zadržené skýtají jim nové prostředky k lehkomyšlnému utrácení. Mladí dělníci za „své peníze“ utrácejí v hostincích, vyhledávají místnosti pochybné ceny atd., lehkomyšlná přátelství se zkušenými soudruhy se uzavírají, počíná se bez rozmyslu předčasně se známostmi, které vyžadují víc a více peněz pro „důkazy“ lásky — a konec všeho bývá: nešťastné manželství.

Dnes již poměrně veliký výdělek mladých pracovníků budí v nich příliš záhy vědomí samostatnosti a svádí je k vydání a celému způsobu života, které nebudou moci kryti, až založí vlastní rodinu, a tím odříkání to bude pro ně dvojnásobně těžké. Domácí výchova a disciplína synů a dcer — nynější generace — podmiňuje opět rodinný život generace příští. Ztroskotán-li život domácí dnes, jak bude vypadati onen, který založí ti, jimž nepopřáno poznati půvabu a krásy klidu rodinného, nýbrž jen jeho vady a bídu? Opakujeme: padne-li vážnost rodičů, padá každá jiná autorita v životě politickém a sociálním, a tak očitáme se na počátku nové, hrůzné doby...

Německé živnostenské zákonodárství z r. 1900 uvedlo v život nařízení, které nezůstane na dlouho ani u nás neznámo.

K umožnění účinné kontroly výplaty dětí jsou v továrnách zavedeny pro mladé pracovníky povinné mzdové knížky. Každý mladý dělník má svou knížku, do níž musí býti vždy zařazen při výplatě obnos obdržené mzdy. Knižka doručí se dělníkovi; žádá-li ji otec neb poručník, vydá se těmto. Při každé výplatě se knížka

vydá s rozkazem, před nejbližší výplatou opětně ji v úřadovně továrny odvésti.

Zavedení toto stalo se na popud katolického centra.

Knížky mzdové aspoň umožňují otci neb zástupci kontrolu. Přirozeně ovšem by mnohem větší jistoty se docílilo, kdyby ustanovení o zmíněném způsobu vyplácení mzdy mladým pracovníkům bylo doplněno — ať již jakoukoli cestou nařizovací, třeba i pracovním řádem — a byl požadován podpis otcův, matčin nebo poručníkův po každé výplatě ve knížce mezdní, a aby bylo zastaveno další vyplácení mzdy mladým dělníkům, pokud poslední výplata v knížce není podpisem rodičů potvrzena. Takto by i rodičům byla připomínána jejich povinná péče a zodpovědnost za děti „dělníky“, a v dětech by se oživovalo vědomí přirozené závislosti na rodičích a připomínalo by se IV. přikázání Boží, které u naší mládeže vychází dnes příliš záhy „z módy“. Nikdo nemluví o „zakročování“ a „omezování osobní svobody“ žáka, když svá vysvědčení musí vraceti opatřená podpisem rodičů, ani nevytýká středním školám, že žáky „snižují“, když v určitých obdobích a případech vysílají obávané censury, které podepsané žák vrací. V těchto případech říkáme: „To je kontrola pro dobro dítěte“. A u mladého dělníka by neměla býti kontrola při svůdných penězích?

III. Konečně měli by sami zaměstnavatelé podporovati a doplňovati veliké dílo výchovy člověka, který jim jako mladý dělník je svěřen. Vždyť se jedná o budoucnost! Dobře stanoví německý ž. ř. v § 134. b., kde se praví, že zaměstnavatel i o to má pečovati, aby se schválením stálého dělnického výboru pro závod byly stanoveny předpisy o chování mladých dělníků mimo závod (zvláště vůči jejich rodičům), a byly pojaty do

pracovního řádu. Na příklad: zákaz opouštěti otcovský dům a stravovati se jinde, záповěď návštěvy hostinců, aspoň určitých hostinců.

Ve větším počtu továren — píše Dr. Hitze — přijata tato ustanovení do pracovního řádu:

Svobodní mladí dělníci i dělnice, kteří proti vůli rodičů a bez svolení zaměstnavatele (nebo výboru dělnického) mimo dům otcovský bydlí, dostanou výповěď.

Výplata nedospělým se dá přímo jen se svolením rodičů... Tato se potvrzuje v mezdní knížce od rodičů neb zástupců každých čtrnáct dní. Mezdní knížka musí dva dny před výplatou mistrovi závodu býti vrácena a podpisem rodičů stvrzena.

Takovéto mezdní knížky zavedeny na doporučení düsseldorfských úřadů zejména v okrese M. Gladbach. Výbor spolku „pro blahο dělnictva“ praví, že „se ne-nalezly obtíže při provádění tohoto zařízení, a rodiče jsou za ně velice vděčni.“

Další snahy.

1. Zákonem by mělo býti stanoveno, aby pracovní knížka otci neb poručníku nedospělého dělníka musila býti vydána, leč by snad onen výslovně svolil, aby byla přímo vydána synovi.

Již to by bylo značným krokem v před, kdyby rodičové nebo zástupci při vypravení pracovní knížky byli upozorněni na své právo a musili vyplniti v knížce schema s patřičným vyjádřením: „Žádám doručení pracovní knížky po přerušení pracovního poměru“, nebo: „Pro nejbližší léta (2) nežádám si doručení knížky...“

2. Zákonem by mělo býti přikázáno nejméně aspoň továrnám, aby vyplácení mzdy přímo nedospělým

pracovníkům jen tehdy se mělo díti, když by předložili podpis rodičů ohledně správného přiznání a odvedení dřívějších výplat mzdových.

Falšování podpisu musilo by býti trestáno zvláštním ad hoc stanoveným trestem.

Nechtěli-li by pověření kruhové stálý podpis rodičů zaváděti jako nezbytnost, pak by mělo rodičům býti aspoň vyhrazeno právo, žádati v každý čas přímé vyplácení mzdy.

Naskýtá se obtíž tam, kde rodiče neb zástupce nebydlí v místě závodu. V takovýchto případech měli by jmenovati svého zástupce k vykonávání práv svých. Velmi snadno a rychle dala by se tato úloha místnímu dělnickému spolku, spolku „přátel mládeže“, vincenciánským spolkům atd. Obecní úřad podporovaný „sociální komissí“ neb „sirotčí radou“ v pochybnostech, zda zvolený zástupce dostačí úloze, podaly by dobrozdání. Obecní úřad mohl by také rozhodovati při stížnostech dětí na rodiče neb zástupce na nedostatečné zaopatření, a případně určitý díl mzdy nedospělým buď předati, případně uložití vždy ve spořitelně.

Jisto jest, že opravení těchto poměrů je velmi těžké, je však i to jisto, že rozřešení této úpravy je nutno v zájmu rodičů i dětí. Kdo dosud uznává práva a povinnosti rodičů, kdo spatřuje v zákonném „poručenství“ dobrodiní pro nedospělé dítě, nemůže ani důsledků dalších popřít a uznati, že tisíce a tisíce nedospělých dělníků, kteří jako „svobodní“, „samostatní“ dělníci opouštějí rodinu a jdou do širého světa, nepotřebují náhrady autority rodičů! — Vracím se k řečenému již. Povážíme-li, jaká starostlivá péče a výchova se skýtá synům majetných tříd na gymnasiích, reálkách a pod. učilištích až do posledního dne před vystou-

pením, musíme odstoupiti a za bezcitné a nesvědomitě zcela otevřeně prohlásiti, když nezkušení, mnohdy spore vzdělání nedospělí mladí dělníci bez dohledu a ochrany sami sobě a svým svůdcům jsou ponecháni. Zde leží veliký kus zodpovědnosti celé naší veřejnosti, celého našeho zákonodárství. Měřte stejně!

Proč žákům dostává se tolik ochrany? Aby se nezvrhli. Proč mladým dělníkům nedáte v míře možné, iotěž, čeho potřebují? Která zde odpověď?

Dříve mistr, cech nebo „principál“ zastupovali rodiče v jejich právech i povinnostech, dnes však rozpoutány ony svazky, zvláště v průmyslu. Jak upravíme náhradu? V řemesle snad upravuje se cesta reorganizováním společenstev, kterak však v průmyslu? Snad pokračovací školou, postavenou na křesťanský podklad? Neměla by tato péče o mladé dělníky do počtu let býti prodloužena? — — — To vše jsou otázky, které vyžadují zralého, ale také rychlého uvážení a upravení! Náš bývalý ministr veřejných prací učinil posledním výnosem o péči o dorost řemeslný slibný počátek v tomto oboru.

II. Zajištění vyučování a výchovy.

Všecky kulturní státy mají zákonné předpisy, kterými dovoleno zaměstnání dětí školou povinných — mimo jiné určitě stanovené podmínky — o dostatečném postarání o vyučování.

V Rakousku, kde tovární práce dětí vůbec je zakázána, obecná škola povinná přichází k plnému uplatnění. Zaměstnání nesmí školou povinné děti zdržovati od návštěvy vyučování. —

Ani účast dětí při společné sv. zpovědi a sv. přijímání nemůže od zaměstnavatele býti zabráněna.

— O nutné návštěvě pokračovacích a odborných škol pro učně zřejmě mluví § 99. b. ž. ř., a povinností zaměstnavatele nebo mistra je (dle § 100.) poskytnouti učňům potřebného času k návštěvě školy. Vyučování v pokračovacích školách v neděli má býti tak položeno, aby nezabraňovalo učňům účastniti se dopoledních služeb Božích. — Z toho důvodu domáháme se opravy pokračovacího školství. Poroučí-li zákon, ať upraví i cestu k splnění. Kdo zná nedělní život učňů, a uváží, že o 8. hod. již má zasednouti do školní lavice, kde vysedí do 12 hod. dopol., musí chtěj nechtěj říci, že 80% žáků nesplnilo svou nedělní povinnost, a to tím, že plní druhou povinnost zákona. Mluví-li zákon o výchově, nesmí zabráňovati, nýbrž musí ulehčovati výchovný vliv církve na její věřící jinochy. Zemský sněm dolnorakouský v tomto bodu učinil počátek, ač byli i odpůrci, kteří proti zrušení nebo jinému vyměření nedělního vyučování se staví.

III. Dokonalejší domácí vzdělání dělnic.

Mravního a hospodářského významu pro budoucnost dělnického stavu stále nabývá důkladné vzdělání dělnic pro domácnost. Denní, namnoze příliš dlouhá doba pracovní odvádí ženu a odcizuje domácímu životu. V továrně její duševní život stále se ochlazuje a ztrácí své výše, v srdci mladé tovární dělnice umírá láska ke klidné domácnosti a přichylnost k pracím v rodině. Práce a starosti o domácnost přenechává „dělnice“

matce nebo sestře, které to mají za „povinnost“; tak „dělnice“ vyrůstá a dospívá, ve vedení domácnosti se však — nevyzná. Neumí vařit, — aspoň ne řádně — nezná šití, nedovede spravovati, neví, kterak čistiti, nenaučila se vésti samostatnou domácnost — krátce, schází jí vše, čeho potřebuje k tomu, aby mohla muži svému připravit domácnost takovou, která — třeba skrovná — byla by přece útulná a milá. Domácí nesvár, návštěva hostince, záhy, jakmile se rozmnoží počet dětí, bída a zoufalství, to jsou nevyhnutelné důsledky předchozího. — Snad zdá se, že malováno příliš černě — pozorujte však, kolik ještě vynecháno ze skutečnosti!

Jednoduchým a správným rozřešením bylo by 1—2 leté zaměstnání děvčete ve službě, avšak ohledy na „volnost“ a větší mzdu stávají se zde citelnou překážkou. Nezbyvá než hledati jiné, umělé náhrady. A touto má býti účast na šicích kursech, na kursech pro zdokonalení v pletení, praní, žehlení, vaření a na kursech hospodyňských. Vyučování může trvati buďto po celý den se systematickým střídáním dle vzoru pensionátů, nebo jen „hodiny“ po práci. (Večerní a nedělní kursy).

Vyučovací kursy jsou namnoze zavedeny:

- a) správou tovární, která návštěvu vyučování učiní buď závaznou nebo ji prémie podporuje a propaguje;
- b) dělnickými svazy nebo různými spolky;
- c) obcemi, zvláště také pro školní děti;
- d) správou hospiců a ženských dělnických spolků;
- e) „sestrami“ (řeholnicemi) v nemocnicích, sirotčincích, opatrovnách a pod.

Největší obtíž působí zavedení kursů pro vaření. Náklad na zařízení „vzorné kuchyně“ a „učebny“ je

značný, a jen málo dělnic v týž čas a jen v denních hodinách může se účastniti. V Krefeldě na zkoušku zaveden jiný způsob: Tovární mladé dělnice na neděli a svátek posílají se do dobrých rodin „k ruce“ při kuchyňských pracích, čímž má býti odpomoženo obtížím, které se nedají odstraniti při kursech kuchyňských. Aby mladé dělnice tovární mohly se před nedělí a svátkem věnovati více domácím pracem, zavedeno ukončení práce o 5½ hod.

IV. Omezení zaměstnání vdaných žen.

Žena jsouc připoutána svatou povinností k domácnosti a kolébce dítěte, nemůže pracovní smlouvou přijímati nových povinností a závazků, které jsou s původními neslučitelný. Pravidelné zaměstnání ženy mimo dům má za nutný následek:

1. fysické přetížení prací;
2. fysické poškození a zanedbání dětí;
3. zanedbání výchovy;
4. zanedbání domácnosti;
5. porušení domácího míru, donucení muže k návštěvě hostince.

Materielní výtěžek práce žen je velmi pochybný. Mladí lidé musí se učit přemýšleti před sňatkem — a to vážně přemýšleti! Při větším počtu dětí v rodině výdělek muže samého nedostačuje, výdělek ženy nenahradí však škody vznikající vytržením jejím z domácnosti. Nutno tedy, aby si byli vědomi toho záhy, že děti musí vyživit a vychovat — a k tomu — musí býti připraveni úsporami! Mladí lidé ať se učí šetřiti, aby později nemusili pociťovati trpkého zklamání a tíže skutečnosti.-

Nutnou a neodkladnou reformou naší musí býti: omezení pravidelné a výdělkové práce vdaných žen v továrnách a mimo dům vůbec. jako nesrovnatelné s povinností hospodyně v domácnosti a matky v rodině. Práce vdaných měla by býti omezena na 6 hodin denně (polodenní práce), nejvýše dovolena na 8 hodin denně. Před nedělí a svátkem měla by práce jejich býti vy-
mezena na 5 hodin.

A v každém případě připuštění vdaných žen k práci výdělkové v továrnách a mimo domov by mělo býti učiněno závislým na „připouštěcím vysvědčení“, řekněme krátce: na písemném dovolení, které by vydával obecní úřad na určitý čas. Poněvadž poměry rodinné se v různých dobách mění, nesmí toto vysvědčení býti trvalé, nemá-li ztratiti praktického významu.

Podmínky k připuštění do práce:

1. Hospodářská potřeba žadatelek. Prozkoumání stavu této potřeby před vydáním vysvědčení mohla by obec svěřiti chudinskému rádcí neb „sociální komissi“. Zvláště by toto zkoumání mělo k tomu hleděti, zda snad by bylo lze najíti jiný, přiměřenější a dostatečně výnosný pramen práce než továrna. Zkušeností došlo se k přesvědčení, že ve velikém počtu případů dalo se najíti jiné zaměstnání pro ženu, které ji netrhalo ze svazu rodiny; spolupůsobení dobročinných a charitativních spolků svou pomocí a radou mnoho již zde vykonalo.

2. Lékařské vysvědčení vystavené approbovaným lékařem, resp. obvodním lékařem, které dosvědčí, že žadatelka bez ohrožení zdraví určitou práci může vykonávati. Při tom musí ovšem býti vzata v počet délka pracovní doby a druh práce.

3. Průkaz, že je postaráno dostatečně o péči a dohled na děti. Zdržují-li ohledy na nutnost výdělku a „mravnost“ (bázeň před oddalováním vdavek, strach, aby dělnice nevcházely jen v divoká manželství, aby tak v obojím případě vyhnuly se předpisům o „omezení práce vdaných“), od naznačeného omezení práce žen, mělo by tedy za každou cenu býti zákonitě stanoveno aspoň pro matky, které mají maličké děti, jež potřebují ochrany, výchovy a mateřského dohledu.

V německém parlamentu katolické centrum stále a stále se domáhalo svými návrhy omezení práce dělnic k ochraně rodin. Již r. 1877 hr. Galen začal, r. 1882 poslanec svob. pán Hertling návrh obnovil, r. 1884 v „ochraně dělnictva“ centrum znova zdůraznilo své stanovisko, návrh Dr. Liebera a Hitze 1885 v komisi precisován: „práce vdaných žen v továrnách budiž omezena denně na 10 hodin (polodenní práce).“ R. 1887 konečně v komisi prosazeno omezení práce žen a dětí na deset hodin, v plenu návrh přijat — zákonná předloha však nebyla přijata spolkovou radou.

Později centrum v jiné formě návrh svůj obnovilo, r. 1894 po nezdařeném pokusu z r. 1891 žádali poslanci katoličtí „o zkoumání dobrozdání“ se strany vlády, jak práce tovární vdaných žen působí na zdraví a celý život rodinný. Návrh ten valnou většinou parlamentu přijat — ale nepřízní jednotlivých vlád — — — nebyl proveden. R. 1898 počalo centrum novou dráhu k starým cílům: Říšský kancléř byl žádán resolucí katol. poslanců, aby si vyžádal obsažných a přesných zpráv od živnostenských dozorců o zaměstnání vdaných žen v továrnách, o počtu, příčinách, nebezpečích při zaměstnání, o možnosti zamezení nebo omezení této práce. Tato šetření v ročních zprávách měla býti obsažena.

Splnění slíbeno, ježto resoluce přijata.

Již roku 1899 živnostenské dozorčí úřady podaly důkladné zprávy.

Dne 18. ledna 1904 obnovilo centrum všechny požadavky v této otázce v resoluci při rozpočtové debatě podané.

Ohledně ochrany šestinedělek mohl by se státi vzorem švýcarský tovární zákon z r. 1877. Tímto stanovena doba „volného času“ na osm neděl, z nichž nejméně šest neděl po porodu musí ležeti.

Nová předloha vládní „o sociálním pojištění“ při projednávání „pojištění nemocenského“ (§§ 39.—102.) mluví také o šestinedělkách a stanoví, že dostávají po 4 neděle po porodu půldruhanásobnou nemocenskou podporu. (Tedy: 60, 90, 127, 165, 202, 255, 322 haléřů atd. denně). Musí se však zdržovati všeliké jiné práce. Kdyby bylo třeba podpory pro šestinedělku i po 4 nedělích, dostává dále jako nemocná jen jednoduchou nemocenskou podporu. (Podpora těhotným před porodem, zdrží-li se práce, dává se na vůli samým pokladnám.

V. Péče o dobré byty.

(Viz „Budování dobrých obydlí“.)

D. Rozšíření ochrany dělnictva zvláště na domácí průmysl.

Stále vystupuje do popředí neodkladná nutnost pojetí v ochranné zákonodárství i domácího dělnictva. Pojem „továrny“ se sice ustanoveními zákonnými stále šíří a dělnictvo zaměstnané v dílnách podléhá povinností a účastní se výhod uzákoněných. Jen dělnictvo

domáci v pravém slova smyslu stojí dosud mimo dosah sociálního zákonodárství, ač většina důvodů mluví spíše pro nežli proti spravedlivému rozšíření ochrany a povinností.

Dělníkem domácím rozumíme onoho dělníka, který ve své domácnosti zpracovává suroviny, nebo krátce pracuje pro zaměstnavatele — buď svými nebo zaměstnavatelem poskytnutými nástroji.

Od zaměstnání továrního liší se domácí průmysl decentrovaným, menšího kapitálu vyžadujícím výrobním prováděním. Domácí průmysl stal se namnoze vedlejším zaměstnáním obyvatelstva zemědělského — aspoň po určité roční doby. Rozmachem dopravních prostředků a rozšířením konkurrence, zavedením strojů do velkozávodů ubývá na venkově domácího průmyslu, neubývá ho však, nýbrž značně ještě vzrůstá ve městech (konfekce, šičky, obuvnictví atd...).

V Německu pro oděvní a prádelní konfekci zavedeny jsou pracovní lístky a mezdní knížky (1903).

Poměry domácího dělnictva jsou nanejvýše neuspokojivé a vyžadují reformy. Mzda nízká, dlouhá doba denní práce — až 16 hodin — v přeplněných pracovních místnostech, které jsou zároveň obytné, kuchyňské i spací, a účastenství všech členů rodiny bez rozdílu věku — dětí i starců — při udělené práci, jsou stručným jen označením bídného stavu tohoto druhu dělnictva.

Rozšíření ochranného zákonodárství o pracovní době, noční práci, nedělním klidu a pod., jsou dle naznačeného neodkladná, jakož i postavení tohoto odvětví průmyslu pod dozor živnostenských inspektorův.

U nás — bohužel — je dosud domácí dělnictvo popelkou. Návrhy posledních let jsou snad jitřenkou

nové doby domácího průmyslu. Nové sociální pojišťování pojímá v určitých mezích — širších než stará pojišťování — domácí dělnictvo v povinnosti a výhody své. (Viz jednotlivá sociální pojištění na svém místě).

Snahy reformní.

Není nikoho, kdo hlouběji domácí průmysl posuzuje, aby nepostřehl obtíže jeho upravení. Zlořády ohledně pracovní doby, nočního a nedělního klidu a zdravotních zařízení jsou zde mnohem častější, než v továrnách. Jedná se zde ponejvíce o zastaralé — pomalé — výrobní formy (tkalcovství ruční), kde každé zákonné zasažení a ustanovení urychluje jen úplný pád tohoto průmyslu a vydává jej rozsáhlé tovární konkurenci na pospas. Vymeziti přesně čas a trestati přestupky proti délce pracovní doby je tolik, jako omezení výroby a umožnění továrně, aby — rychlejším tempem pracujíc — mohla trh zaplniti a domácí dělnictvo z něho vytlačiti.

Zde namnoze jedinou záchranou bývá převedení dělnictva do nových závodů pracovních — továren — nebo do nových zaměstnání, nebo do krajin, kde konkurence není tak veliká. Zvláště obtížné bude upravení tam, kde se jedná o rodinné závody. Provedení dobrého dozoru není ještě rozuzlením obtíží. Či mají dozorčí orgány míti právo v každé denní i noční době vstupovati „do svatyně rodiny“ a kontrolovati práce? A i kdyby se tak stalo, jest okamžité přerušení a vymezení práce pomocí dělnictvu domácímu?

Více než přímá kontrola doporučí se z praktického stanoviska kontrola na místě odvádění práce — u zaměstnavatele. Tito musí býti zavázáni vésti podrob-

né záznamy vydané práce a zavéstí mezdní knížky nebo pracovní lístky. Dozorčí osoby přesvědčí se pak, zda práce byla v ustanovený čas — a ne předčasně — odvedena.

Také zákaz práce dětské znamenal by zde veliký pokrok, jehož předpokladem však zůstává spravedlivé urovnání poměrů mezi zaměstnavatelem.

Upravení domácího průmyslu je nutno již také proto, že se jím předejde obcházení zákonů o továrním zaměstnání, které se děje tím, že se mnoho dělnictva zaměstnává ještě po domácku přidanou prací pro domov po práci v továrně.

Tento způsob obcházení zákona ke škodě dělnictva v Německu omezen dosti citelně, ač nikoli ještě úplně.

2. Pojem továrny měl zákonem býti omezen na všechny závody, které zaměstnávají více než pět — na příklad — dělníků, čímž by se předešlo mnohým obtížím a rozšířil se počet dělnictva stojícího pod ochranou zákona.

3. Rozšíření ochranných ustanovení na domácí práci mělo by se připravovati důkladným šetřením a zajistiti odpovídajícími nařízeními.

Ohledně dílen řemeslnických zdá se účelno omeziti se na všeobecné minimální požadavky a upravení jednotlivostí přenechati společenstvům — resp. „řemeslnickým komorám.“

Na konec dlužno připomenouti, že názor některých sociálních politiků, kteří dožadují se z mnohých důvodů okamžitého zabránění práce domácí a převedení dělnictva do továren, poráží jiný, nutný požadavek: zabraňování továrnímu zaměstnání žen. Mnoho matek odkázáno přece na domácí práci, zrušením jejím odvedeno

bude do továren, kde důsledky toho zaměstnání budou citelnější než při vedlejších zaměstnání doma dle času a možnosti konaného. Zdá se, že musí býti teprve utvořeny přechodní formy, aby se mohlo dojíti k vytčenému cíli: k hospodářskému posílení celku a neseslabení jedné třídy dělnictva.

C. Živnostenský dozor.

Ve všech státech ukázala se potřeba zavedení zvláštních dozorčích úřadů, které by dohlížely na provádění výnosů zákonodárství ochranného pro dělnictvo. Působnost a význam instituce dozorců neobmezuje se však jen na policejní orgány, nýbrž rozsahem svým stále stoupá a stává se sborem poradním a sborem „důvěrníků“ jak pro úřady, tak pro zaměstnané i zaměstnavatele.

Anglie v ohledu továrních inspektorů (zavedeni byli zákonem ze dne 28. srpna 1833 od 1. ledna 1834, zreorganisováni r. 1878) je vzorem. Celá země rozdělena na živnostenské inspektoráty, z nichž Chief Inspektor (generální inspektor) bezprostředně podléhá státnímu sekretáři. Vrchních inspektorů je 5, 52 inspektori a 67 asistentů. Z asistentů jsou 32 z dělnictva. Jedna vrchní dozorkyně, která má tutéž pravomoc, jako okresní představenstvo, se sedmi dozorkyněmi (inspektorkami) tvoří vlastní úřad pro celou zemi. Živnostenského dozoru účastní se 2442 obvodní lékaři, jichž pomocná činnost soustředěna je v rukou jednoho dozorce. K dozorčímu personálu mimo jmenované patří: technický rada, inspektor k provádění zvláštních předpisů v továrnách bavlnických, revisor s pomocným inspektorem a třemi

dělnickými assistenty pro písemná podání o smlouvách akkordních cen v textilním průmyslu a části konfekcionářských závodů. Při dozoru zdravotnickém v dílnách působí i místní úřady s povolanými lékaři a ženskými dělnicemi.

Ve Švýcarsku od r. 1878 jsou tři živnostenští inspektoři se čtyřmi assistenty, k těm pojí se dozorčí úřady v jednotlivých kantonech.

Ve Francii inspekce zavedena r. 1878 a zreorganizována výnosem ze dne 10. května 1902.

Počet pracovních inspektorů stanoven je na 11 krajských a 110 mužských nebo ženských departementních inspektorů.

Nizozemí r. 1900 čítalo 9 inspektorů, 8 pomocných inspektorů, 3 pomocné inspektory a 1 dělnického dohlížitele. Tomuto svěřen jest dohled na malé dílny.

V Belgii r. 1900: 8 provinciálních inspektorů, 6 delegátů.

V Dánsku dozor z r. 1873 zákonem z r. 1903 úplně přeměněn. Utvořeno 18 okresů, v nichž působí 21 mužský a 1 ženský dozorce pod vedením jednoho správce vrchního. Také v Itálii (od r. 1886), v Rusku (r. 1894 — 43 inspektoři vedle asistentů), v Lucembursku (r. 1902) zaveden zákonně živnostenský dozor.

V Německu od roku 1878 zavedeno ustanovování zvláštních dozorčích úředníků.

V Rakousku r. 1878 zaveden je centrální dozor se 24 dozorčími okresy. — Uhersko má 17 inspektorů. Ministerským nařízením ze dne 29. listopadu 1906 č. 230 ř. z. rozdělena jsou království a země na říšské radě zastoupené na 35 dozorčích okresů. Pro každý dozorčí okres zřízen živnostenský inspektorát (§ 2.). České a moravské inspektoráty sídlí: 2 v Praze, Li-

berci, Děčíně, Chomutově, Plzni, Č. Budějovicích, Pardubicích, Hradci Králové, Brně, Znojmě, Olomouci a Přerově.

(Dne 6. dubna 1909 rozděleny byly v Čechách dozorčí okresy na 3 nové inspektoráty: Trutnov, Karlovy Vary a Praha III. Některé změny provedeny byly také na Moravě. Na jihu monarchie zřízen je nový inspektorát v Dalmacii a expositura v Pulji.)

Zákon ze dne 17. června 1883 č. 177. ř. z. v § 20. určuje povinnosti dozorců a rozsah jejich pravomoci. Po dobu úřadování živnostensští inspektoři (§ 14.) mají charakter úředníků státních a jsou podrobeni předpisům služebním, které platí pro státní úředníky. Podrobeni jsou politickému úřadu zemskému, v jehož obvodu jejich okres leží. Dle § 4. mohou některá odvětví průmyslová býti vyňata z dozoru živnostenských dozorců těch okresů, v nichž podniky se nacházejí, a mohou býti podrobena dozoru speciálních inspektorů, jichž působnost se může vztahovati k několika zemím.

Úkol živnostenských inspektorů vzhledem k zaměstnavatelům a dělníkům záleží v dozoru, jak vykonávají se zákonné předpisy dané:

1. o opatřeních a zařízeních, která držitelé živností jsou zavázáni učiniti na ochranu života a zdraví dělníků jak v místnostech pracovních tak i v příbytcích, dávají-li je dělníkům; (min. nařízení 23. listopadu 1905 číslo 176. ř. z., ze dne 27. května 1885 číslo 82. ř. z. číslo 88., 210., 7., ř. z., § 75. ž. ř. a nařízení č. 58, 125., 97., 35., 99. ř. z. V Čechách místodrž. nařízení ze dne 19. října 1905, 2. dubna 1906, 12. ledna 1906, 6. července 1906, 25. srpna 1906, 31. pros. 1906.)

2. o tom, jak užívati se má dělníků, o denní době pracovní a periodických přestávkách v práci;

3. o tom, jak se vedou seznamy dělnické, jsou-li zavedeny pracovní řády, jak se vyplácí mzda, jak se vedou výkazy dělnické;

4. o živnostenském vzdělání mladých pomocných dělníků.

Zaměstnavatelé nebo jejich náměstkové mají připustiti do místností pracovních inspektora vždy, kdykoli přijde za času práce a prokáže se legitimačním lístkem, od náčelníka zemského každoročně obnoveným. Zaměstnavatelé (§ 8.) jsou oprávněni dozorce při prohlídce doprovázeti.

Inspektor má právo každou zaměstnanou osobu vyslýchati o věcech, které spadají v jeho obor — třeba-li i beze svědků — avšak dle možnosti tak, aby provozování nebylo rušeno.

Dozorce, neshledá-li vše dle zákonitých požadavků, má požádati za opravu, je-li odpírána, má věc oznámiti příslušnému živnostenskému úřadu (§ 9.).

Dle dozorcova dobrozdání může živnostenský úřad k vyšetřování v závodě, kde zdraví dělníků trpí pro neobvyklý způsob provozování, přibrati lékaře, chemiky i jiné znalce, jež musí zaplatiti živnostník (§ 11.), když shledány opravdu vady, které dozorce tušil. Musí ovšem dozorce při své kontrole i k tomu přihlížeti, aby i majitel závodu byl chráněn (§ 12.) tam, kde ochrana jeho je spravedlivá. Dozorci mají býti prostředníky.

Každoročně živnostenští dozorcové mají podávati obšírné zprávy o své činnosti ministerstvu obchodu prostřednictvím představených úřadů zemských. Ve zprávě mají býti učiněna vysvětlení o úrazech, jež dělníci při práci utrpěli, o příčinách úrazů, jakož i dány

návrhy zákona na ochranu zájmů průmyslu i dělníků. (§ 13.).

Dozorci musí zachovati, vázáni jsouce úřední přísahou, tajemství o poměrech obchodních a provozovacích, o technických zařízeních, o způsobu vyráběcím, co vše jim živnostníci označili jako tajné. (§ 16.) Nedodržení této povinnosti — i po úřadování — činí inspektora vinným a může býti trestán aspoň pro přečin vězením od 3 měsíců až do 2 let.

Nahlížeti do knih obchodních, výrobních výkazů, korespondence a počt. inspektor práva nemá. (§ 19.)

Ve smyslu § 4. zákona ze dne 17. června 1883 z. ř. č. 117 c. k. dozorce vnitrozemské plavby úřaduje jako zvláštní živnostenský dozorce pro plaveckou živnost na vodách vnitrozemských v celém obvodu, kde dotčený zákon platí a zřízenec c. k. generální inspekce rakouských železnic úřaduje jako živnostenský dozorce při provádění veřejných staveb komunikačních ve Vídni; oba mají úřední sídlo ve Vídni.

Roční zprávy živnostenských inspektorátů podávají jasný přehled provádění zákonodárství ochranného pro dělnictvo, jeho nedostatky, doloženy jsouce statistikou obsahují mnohý důležitý pokyn k reformě nebo zdokonalení.

Na doklad rozsahu činnosti inspektorátu stůjtež zde některé body zprávy z r. 1909. Vykonány byly 27.532 inspekce a revise. Noční prohlídky vykonány byly 192, nedělních 377. V revidovaných závodech bylo zaměstnáno 1,019.013 dělníků, a sice: 668.949 mužských dospělých, 285.075 ženských dospělých, 40.575 mladých dělníků a 24.414 mladých dělnic.

Zprostředkovací činnost v pracovních konfliktech mohly inspektoráty méně vyvinouti, jen ve 132 případech.

Vypraveno bylo inspektoráty 176.948 úředních zpráv a listů. Na podnikatele vypraveny 4.522 písemné zprávy a upozornění na nepřístojnosti shledané při inspekci. V 998 případech učinili inspektoři oznámení na 963 podnikatele u živnostenských úřadů. 22 podniky zavedeny byly pro nepřístojnosti.

Živnostenským úřadům oznámeny za správní rok 86.132 případy úrazů, z nichž 651 t. j. 0.8% skončilo smrtí. Největší počet úrazů vykazují kovodělníci a dělníci stavební; smrtelných úrazů průmysl kamenický, dělníci v zemi a pod., pak stavební průmysl.

Patrně, že inspektoráty jsou institucí nutnou a že proto také nutno k dalšímu jich zdokonalenému vypravení zřetel míti.

1. Počet dozorců měl by značně býti rozmnožen, dozorčí okresy zúženy a kompetence dozorců rozšířena. Zvláště pak lékaři měli by býti bráni k inspekci. Počet ženských inspektorů, kde jest, procentuálně se vzrůstem ženských pracovních sil buďť rozmnožen, kde jich dosud není, měly by býti zavedeny. Dělníci jako assistenti dozorčích úředníků by vykonávali platné služby i dělnictvu i zaměstnavatelům.

2. Mělo by se důsledně pracovati k jednodušší organizaci dozorčích úřadů. Na příklad: V Čechách by mohla v každém okresu nebo kraji za předsednictví „živnostenské rady“ býti zřízena živnostenská inspekční kancelář (jako kollegium), k níž by přináleželi lékaři, chemikové, stavitelé a pod., kteří si úlohy a práce vzájemně rozdělí nebo budou jim přiděleny. Snad by nebylo ani nemožností ani škodou do tohoto kollegia

přibrati lékaře nemocenských pokladen, na sociálním poli zkušené a osvědčené pracovníky — třeba z řad dělnictva — a průmyslníky za členy s poradním hlasem.

Takto jsouc organizovány sloužily by k dobru živnostenského stavu dozorčí úřady zkušenosti všech povolání, mohlo by se pracovat více soustavně, zvláště když by se dostalo prostředků k zkoumání, vědeckým pracím, živnostenským museím atd. Dozorčímu úřadu mohla by pak býti dána moc přímého zakročení v jednotlivých nutných případech.

3. Živnostenský dozor musí zákonitě býti rozšířen i na domácí průmysl, obchod a pod.

F. Dělnická statistika. — Statistický úřad práce.

Jak k objasnění zlořádů, tak také k účelnému upravení sociálního zákonodárství je třeba přesných statistických údajů a důkladných předchozích porad s vyškolenými, v poměry dobře zasvěcenými osobami.

Organisace těchto nutných šetření, má-li účelně býti pracováno, musí býti svěřena zvláštnímu trvalému úřadu. Všecky kulturní státy — Anglie, Rakousko, Spojené Státy americké, Francie, Belgie, Švýcarsko a j. mají zavedené zvláštní „statistické úřady práce.“

V Rakousku statistický říšský úřad založen byl na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 21. července r. 1898 (ř. z. č. 132.) Úřad má za povinnost vydávati zpracovaná statistická data pro účele zákonodárné, správy, sociální a hospodářské potřeby. Ob čas se data ta uveřejňují — v „Mitteilungen der k. k. statistischen Zentralkommission.“

Podkladem a pomůckou těchto statistických šetření jsou dotazy u státních a obecních úřadů, obchodních a živnostenských komor, živnostenských společenstev, živnostenských soudů, rozhodčích soudů společenstev dělnických úrazoven, nemocenských a j. podpůrných pokladen. Ministerským nařízením ze dne 18. ledna 1905 (ř. z. č. 9.) byl statut úřadu statistického změněn. Titulatura a adresa rakouského ústředního úřadu pro statistiku zní: „C. k statistická ústřední komisse“ — Vídeň — I./1, Švarcenberkova třída 5.

K podpoře statistického úřadu utvořen při ministerstvu obchodu „statistický úřad práce“, který také uveřejňuje statistická data ze svého oboru v knize „Mitteilungen des arbeitsstatistischen Amtes im Handelsministerium“.

Z představenstva statistického úřadu, zástupců centrál a ze 30 členů ministrem obchodu jmenovaných — z nichž třetina je z podnikatelů, třetina z dělníků a třetina z mužů, jichž odborné vzdělání je nutné při pracích statistického úřadu — z těch utvořena stálá rada pracovní na výpomoc ústřednímu úřadu statistickému.

II. Úkoly zajištění důchodů. — Dělnické pojišťování.

Význam a cíle dělnického pojišťování.

„Dle názoru křesťanského je práce povinností každého a jeho právem“, praví Dr. Pronner. S právem na práci spojeno jest i právo na mzdu za vykonanou práci. Mzda je „cenou“ práce. „Cena“ práce musí při nejmenším krýti vydání „výrobní“, t. j. celková mzda

pracovní, které se dodělá průměrný dělník za svých pracovních let, musí mu dostačiti nejen k výživě v letech práce, nýbrž musí jí býti kryty i „vložený kapitál“ mladých let, výlohy v neproduktivních dnech nemoci, stáří, nezaviněné nezaměstnanosti. Cestou, která nejjistěji, vede k cíli, jest obligátní neboli závazné pojištění.

Úkol závazného pojištění z jedné strany spočívá v nuceném spoření, z druhé strany ve vyrovnání nahodilých příhod jednotlivců solidaritou spoluzaměstnaných.

Pojištění musí býti závazné také ohledně organizace — k účelnějšímu vyrovnání osobních příhod. Nemocenské pojištění je již možno v užších kruzích, nikdy však pojištění úrazové, které k vyrovnání nehod vyžaduje pomoci spoluzaměstnaných z větších okresů. Pro pojištění nemocenské postačí ještě nucené pojištění, ve volbě a organizaci pokladny může býti ponechána volnost, pojištění úrazové vyžaduje však již zákonný nucený větší svaz. Invalidní, vdovské a sirotčí zaopatření vyžaduje teprve širokého podkladu, aby zůstala i volnost stěhovací netknuta i získaná práva a nároky, a aby účastenstvím všech životních stáří premie a podpory stály v řádném poměru. Jakmile přístup k pojišťovací pokladně je volný, musí býti sebrány ohromné kapitály k zajištění pensijních nároků, aby i tehdy, kdyby žádní mladší, práce schopní členové nepřistoupili, nároky na oprávněnou podporu ze sebraného kapitálu mohly býti hrazeny. Je-li však přístup obligátní — závazný a tak získán skoro konstantní poměr mezi členy mladšími a staršími, platícími a podporovanými, možno-li, jinými slovy řečeno, počítati stále s příspěvky, mohou podpory býti hrazeny z nich

a postačí, je-li pro nepředvídané mimořádné případy připraven rezervní fond.

Pro úraz stojí dva vzory pojišťovací: Německo se svým systémem rozvrhovacím a Rakousko se svým systémem krycím. Spor o výhodnosti obou nebyl dosud rozhodnut a trvá dál.

V Rakousku vybírají se příspěvky zaměstnavatelů takové, aby stačily na složení krycího kapitálu, z něhož renta úrazová plyne jako úrok. V Německu platí se renta z běžných příspěvků, tím se zdá v době hospodářských krisí úrazový důchod slaběji zajištěn. Je sice jisto, že při německém systému zůstává kapitál „ke krytí“ v rukou průmyslu a je výrobním, přestupuje však zlo jiné, jehož není v případě našem, že roční příspěvky stále vzrůstají, kdežto u nás je jen z počátku vysoký, později konstantní, nebo docela klesá na menší.

Jen když pojištění vychází závazně z pracovní smlouvy, stane se příspěvek pokenáhlu pevnou, danou součástí pracovní mzdy dělníkovy. Vydání dělnictva zvýší se právě o tuto premii, kterou bude však hledati rovnováhu ve vyšší pracovní mzdě. Zaměstnavateli premie stane se zvýšením výrobního vydání, nezůstane však nekryta, nýbrž bude hledati vyrovnání ve zvýšené ceně výrobků.

Pojištění závazné ve skutečnosti jest ulehčením péče o chudinství; není však pojištění „druhou, jinou formou“ chudinské péče, jak rádi sociální demokraté říkají. Vždyť přece podporu z podpůrných jednotlivých pokladen dělník nebere z milosti druhých, nýbrž na základě svých vlastních příspěvků, resp. z příspěvků zaměstnavatele, které zaměstnavatel na základě pracovní

smlouvy platí za dělnictvo. Příspěvky v obojím případě však jsou částí mzdy dělníkovy, a podpora není darem, nýbrž dobře zaslouženým právem.

Průmysl má nésti náklad „průměrné životní potřeby“ dělnictva. Staly-li se pak z té okolnosti, že pojištění přivádí ulehčení chudinské péči, pokusy zdůvodniti proto nebo zavésti povinnosti příspěvků k dělnickému pojištění u obcí, států, říše, země atd., není to nic jiného, nežli zvěčnění stávajícího bezpráví.

Domnění, že pojištěním hranice působnosti křesťanské charity jsou sženy, je zásadně i prakticky nemístno. I v rámci nynějších i budoucích pojištění zůstane široké pole pro činnost křesťanské charity i pro povinné projevy a důkazy lásky dětí k rodičům. Není tím také nijak dotčen smysl pro spořivost, ježto právě zde dostává se jí pevného podkladu, a jistoty, že úspory zůstanou spořicímu — a nikoli snad, že případnou úřadu chudinskému. Příspěvky nejsou ničím jiným, než uspořeným vkladem — a v čas nutnosti dostane se jich všech dělníkovi — beze srážek na „různé účele“ a bez poplatků k různým cílům.

Co se našeho rakouského dělnického pojištění týká, ať již nynějšího, nebo pro nejbližší budoucnost připravovaného, můžeme říci s moravským naším národohospodářským znalcem — P. Prokopem Šupem, O. S. B.: „Rakousko a Německo staly se vůbec pro ostatní Evropu školami pojišťování dělnického. Podle nich a podle forem u nich zavedených bral se pak vývoj pojišťování v ostatní Evropě.“

„Dobro pojištění dělnického u nás proti dobrovolnému pojišťování v odborových spolcích v Anglii, v Severní Americe stává se čím dále, tím všeobecnější, organisace a správa pokladen jsou zákonem stře-

ženy, a poslední vládní návrh invalidního a starobního pojištění je tak obsáhlý a rozsáhlý, že všechny zákony západoevropské vypadají proti našemu navrženému zákonu jen jako částečné, nesmělé a počátečné pokusy.“ (P. Šup.)

Nástin vývinu dělnického zákonného pojištění.

V Německu již v padesátých letech bratři Reichenbergerové podali normativní předpisy pro nemocenské pokladny na základě závazných příspěvků zaměstnavatelů i dělníků. V roce 1876 vydán již zákon o „zapsaných podpůrných pokladnách.“ Roku 1878 katolické centrum podporovalo návrh poslance svob. p. Stumma, který navrhoval zřízení invalidních a starobních podpůrných pokladen; roku 1881 již podán návrh zákona o úrazovém pojištění, který byl přijat ve formě vlády méně milé. — Roku v ruce, částečně dle vzoru Německa, částečně dle vzoru Rakouska, tvořeno další zákonodárství pojistné pro dělnictvo.

Měli-li bychom udati základní myšlenku tohoto vývinu pojišťování, řekneme, že jsme ji přejali po starém zařízení cechů a bratrstev řemeslnických a dělnických z minulých věků. Nebyly ovšem tehdejší podpůrné pokladny nuceně, byly zásobovány příspěvky členů cechu a bratrstva; podpory za to ovšem také nebyly závazné, ani pravidelné.

Moderní hnutí svépomoc v této formě změnilo, ale neodstranilo. Němečtí sociologové Schäffle a Wagner hlavně dovozovali výhodnost a potřebu zavedení všeobecného a závazného pojišťování proti těm nehodám,

jež člověka zbavují výdělků. A německé zákonodárství se chopilo této myšlenky jako obranné hráze proti rostoucímu vlivu socialismu. (Bismarck.)

Bylo by nespravedливо, socialistům vytýkati paušálně zradu na všem pojišťování, proti němuž v Německu zprvu opravdu stáli, a neudati při tom směrodatné a vysvětlující příčiny. Pojišťování dělnické bylo zbrání v ruce státu proti nim, jím měly třídy dělnictva odváděny býti od ideí a řad socialismu a připoutávány k státu a vládnoucím třídám. Pokud socialisté toto podezření a obavu vůči pojištění měli, stáli proti němu, když však poznali, že pojištění není překážkou hnutí jejich, přejali je také do svého programu.

Německo energií směrodatných kruhů provedlo závazné pojištění, za ním pak šly druhé státy, na dlouho vlastně jediné Rakousko. Závazné pojištění během 25 let rozšířilo se Evropou v tomto postupu: 1883 v Německu nemocenské — 1884 úrazové, 1887 v Rakousku úrazové, 1888 nemocenské, 1889 v Německu starobní a invalidní, 1891 v Uhrách nemocenské, 1898 ve Finsku úrazové, 1901 v Lucemburku nemocenské, 1901 v Nizozemí úrazové, 1903 v Lucemburku úrazové, v Rusku úrazové, v Itálii úrazové, v Belgii úrazové, 1905 ve Francii úrazové, 1906 v Dánsku úrazové, 1907 v Anglii úrazové.

Toť kratičký, ve všeobecném rozsahu podaný nástin myšlenky a provádění pojišťování dělnického.

První pojištění uzákoněné u nás bylo pojištění úrazové. Zákon ze dne 28. prosince 1887 (z. ř. 1. č. ex 1888) stanoví rozsah pojištění a odškodnění, způsob zavedení úrazoven, jejich statut, rozdělení tříd dle nebezpečí, rezervní fond, krytí kapitálu, určení nucených

závodů k pojištění, výši a vybírání příspěvků, smírčí soudy atd.

A. Pojišťování nemocenské.

Zákonem ze dne 30. března 1888 (z. ř. č. 33.) zavedeno v Rakousku nemocenské dělnické pojištění, jím vymezeny třídy zavázané k pojišťování a určeno šest kategorií pojišťovacích ústavů. Novým zákonem ze dne 4. dubna 1889 zavedeny některé změny — hlavně § 4. — předešlého zákona. Stanoví se výjimky z nutnosti pojištění nemocenského a zaručuje se právo členům nemocenských pokladen, kteří pro nezaměstnanost nemohou splatiti příspěvky, na podporu pokladny nejméně po šest týdnů. Roku 1889 dne 28. července vydán byl zákon na upravení bratrských pokladen ve shodě s horním zákonem. O tomtéž předmětu jedná zákon ze dne 17. ledna 1890, a zákon ze dne 17. září 1892 proměňuje některé body minulých ustanovení a stanoví nová určení o pokladnách bratrských.

Vládní předloha ze dne 9. prosince 1904 zaváděla změnu ve stávající formě nemocenského pojištění. Všecko pojišťování spjato v jednu celistvou soustavu a k dvěma starým připojen druh nový: invalidně starobní pojišťování. Nemocenské pokladny měly se státi místními úřady, v nichž se všecko sbíhá. Pojištěnci měli býti rozděleni na šest tříd podle stejné stupnice mzdové. Podle těchto tříd určují se příspěvky nemocenské, úrazové... Tímto návrhem nemocenské pokladny, základ všeho pojištění, musily býti povýšeny na vyšší stupeň dokonalosti úřední. Měly přestati všechny malé pokladny. Dle toho změnila by se i

dosavadní správa nemocenských pokladen. Vedoucím úředníkem pokladny by se stal úředník státní, státem jmenovaný, který by byl zodpovědný za práce ostatního úřednictva, za odvádění příspěvků. Příspěvky nemocenské by platili dělníci jen z polovice (dnes ze dvou třetin) a zaměstnavatelé též z polovice (dnes 1 třetinu), proto by také zastoupení v představenstvu pokladny dělo se po rovnu z obou stavů. Dnes pojištění nemocenské zabírá přes 3 milliony osob. Dle předlohy mělo pojištění býti rozšířeno na všechny osoby za mzdu pracující. Tím by počet vzrostl na 5 millionů osob.

Pojištění nemocenské by se bylo nevztahovalo na 20 neděl, nýbrž na celý rok. Tento vládní návrh pro veliký odpor proti jednotlivým ustanovením nestal se zákonem. Mnoho pozměněno, mnoho v rozsah návrhu poято, a teprve po těžkém boji zákulisním vláda znovu podala opravený a doplněný návrh dne 3. listopadu 1908. Nová předloha má 235 paragrafů. Dle ní nemocenskému pojištění podléhají všechny ty osoby, které jako nesamostatné jsou činny buď v poměru dělnickém nebo služebním a učebním. V to poято i domácí zaměstnání, je-li většinou pro jednoho a téhož podnikatele.

Tímto způsobem docházíme k 6,450.000 osob, které budou pojištěny v nemoci.

O ostatních změnách jině.

Patrně z toho, že nemocenské pojištění u nás pohybuje se vzestupně, stále pojímá nové řady potřebných ve svůj dosah, a bude-li v dohledné době uzákoněno, co sborům zákonodárným předloženo k projednání a přijetí, budeme státí před novým, epochálním bodem sociálního pojišťování.

Čekejme, že nynější zákony o nemocenském pojištění dojdou také změny a doplnění a to nikoli ke škodě pojištěnců.

I. Rozsah pojištění.

Zákonu o nemocenském pojištění podléhají (§ 1.):

1. všechny závody podléhající pojištění úrazovému;
2. doly na vyhrazené mineralie s přínáležejícími sklady;

3. všechny závody podléhající živnostenskému řádu (huti, lomy, doly, stavby atd.);

4. závody ze živnostenského řádu vyňaté (císařského patentu čl. V. a IX.), avšak přece živnostníky provozované t. j. s úmyslem výdělku; z těch vyňaty jsou: plavba po moři podrobená zákonům námořským a rybářství na moři;

5. všichni dělníci a závodní úředníci v podnicích závazných k pojištění. Hned na počátku připomenouti nutno, že v zákoně o nemocenském pojištění, kde se mluví o mzdě, počítají se za mzdu také tantiemy a naturální dávky. Cena naturalií se určuje dle průměrných cen místních. (§ 5.).

Ze zákona nemocenského pojištění jsou vyňati:

1. zaměstnaní ve službách závodů státních, zemských, okresních a obecních nebo veřejných fondů se stálým příjmem (§ 2.);

2. zaměstnavatelé, kteří mají zemědělské a lesní závody a jejich dělnictvo, jichž nemocenské pojištění má být stanoveno zákonem zemským;

3. domácí průmysl.

Dle § 3. domácí průmysl, omezený na domácí pomocníky, pokud pracují pro určitého podnikatele,

mohou po dohodě se zaměstnavatelem vejíti v nemocenské pojištění.

Osvobození od nemocenského pojištění mohou býti:

1. Politický úřad I. instance jest oprávněn od povinného pojištění osvoboditi ty osoby, které mají v případě nemoci nárok na stravování a lékařské ošetření v rodině zaměstnavatelově po 20 týdnů; podobně i ty, kteří po 20 týdnů nemoci mají zajištěno vyplácení mzdy, po svolení oněch dělníků a po prozkoumání stavu věci (§ 4.);

2. závody zemědělské a lesní s dělnictvem a zabavení učňové u členů některého společenstva zaměstnaní, převezme-li o ně péči společenstvo v nemoci nejméně po 20 týdnů (dle § 114. živn. řádu odst. 2. lit. f.).

Oprávnění a schopni přistoupiti k nemocenskému pojištění jsou:

1. ti, kdož nemají povinnosti pojištění, nepřestoupili-li 35. rok věku (§ 13., 4.);

2. závody zemědělské a lesní s dělnictvem a závodním úřednictvem se vzájemným souhlasem (§ 3.);

3. zaměstnavatelé domácích průmyslníků — opět po vzájemné dohodě (§ 3.);

4. členové závazní k pojištění, kteří vystupují ze svazku podmiňujícího povinnost pojištění a nevcházejí v nové zaměstnání povinné k pojištění, zůstávají a mohou zůstati členy pokladny, pokud se zdržují v korunních zemích a platí celé příspěvky.

Členství těchto oprávněných a schopných pojištění, kteří dobrovolně přistupují, počíná dnem vstoupení (§ 13.); vystoupení vždy možné, za vystouplé se považují ti, kteří neplatili po čtyři neděle příspěvků

(§ 34. odst. 3.); stanoví pro tyto členy, dále pro ony závodní úředníky, jichž roční příjem přesahuje 2400 korun, a volontéry celé příspěvky, které splácejí u pokladny. Zápisné u těchto členů se vybírá a obnáší nejméně výši šesti týdenních příspěvků. Peníze takto sebrané ukládají se k rezervnímu fondu pokladny. Doba čekací pro dobrovolné členy nejméně 4 neděle, nejvýše 8 neděl. Pro onemocnění v čas přihlášky nemají práva na podporu (§ 22.).

Na základě jmenované vládní předlohy ze dne 3. listopadu 1908 o sociálním pojištění dojde nemocenské pojištění rozšíření a tím i změn. (§§ 1.—13.).

Nemocenskému pojištění podle předlohy podléhají všechny osoby, které jako nesamostatné jsou činny v poměru dělnickém nebo služebném neb učebném. Sem spadá i domácí práce, je-li většinou pro jednoho a téhož podnikatele.

Podrobeni tedy nemocenskému pojištění jsou:

1. dělníci průmysloví všichni;
2. všichni pomocníci živnostenští (řemeslní, obchodní, dopravní);
3. tovární i živnostenští učňové, praktikanti, volontéři;
4. všichni zemědělní dělníci;
5. všechna čeled a všechno služebnictvo;
6. všecko domácí dělnictvo a dělníci kočující (nepracující déle než 3 dny u jednoho).

Vyloučení jsou:

1. úředníci s měsíčním platem aspoň 200 K, ročním aspoň 2400 K;
2. osoby, které jen někdy vstupují v poměr námezdný, služebný;

3. úředníci a zřízenci cís. dvoru, státu, zemí, obcí, a jiných korporací, které mají své pojištění jinak upraveno nebo po čas nemoci berou služné;
4. členové rodiny pomáhají při práci, nejsou ve smluveném poměru s hlavou rodiny.

Poměr osob pojištěných nyní pro případ nemoci bude asi takový: nesamostatní v zemědělství a lesnictví 2,100.000; v průmyslu a řemesle 2,530.000; v hornictví 170.000; v obchodě a dopravě 590.000; ve svobodných povoláních 10.000; ve službě domácích 540.000. Všechna nesamostatných: 5,950.000 osob. K tomu pomáhající z domácnosti v zemědělství: 480.000; v živnostech a obchodě 20.000. Celkem: 6,450.000.

Tot dvojnásobný počet proti dřívějšímu. Přírůstek hlavně ze zemědělství, čeládky a služebnictva, jest 3,130.000 pojištěnců.

II. Způsoby nemocenského pojištění.

Jak již řečeno, organizace nemocenského pojištění pohybuje se volnějším způsobem, než úrazového, které vyžaduje jednoho, veřejně-právního svazu, kdežto nemocenské pro různost poměrů připouští různou formu.

Zákon (§ 11.) rozeznává následující pokladny:

1. okresní nemocenské;
2. závodní nemocenské;
3. stavební nemocenské;
4. společenské nemocenské;
5. hornické nemocenské (bratrské);
6. spolkové;
7. (registrované pomocné pokladny).

1. Okresní nemocenské pokladny: Tyto z pravidla rozprostírají se v jedinou soudním okresu a po-

jímají zde v řady svého členstva všechny zaměstnané, k nemocenskému pojištění vázané i dobrovolně přistoupivší osoby.

Každá okresní pokladna musí mítí statut — dle zákonitého vzoru — který sám i každá jeho změna, musí býti schválena zemským politickým úřadem (§ 14.). Okresní pokladna může svým jménem získávati práva a přejímati závazky, žalovati a býti žalována. Věřitelům pokladny stojí ručením jen jmění pokladny (§ 15.).

Orgány okresních pokladen jsou:

- a) valná hromada, která se skládá ze všech členů pokladny nebo delegátů členy zvolených. Čítá-li pokladna nad 300 členů, musí býti k valné hromadě voleni jen delegáti.
 - Valná hromada volí představenstvo, dozorčí výbor, propouští štarě představenstvo, mění stanovy a rozhoduje v důležitějších správních případech.
 - b) Představenstvo obstarává celé vedení a zastupování; vyňaty případy rezervované valné hromadě.
 - c) Dozorčí rada má stanovami vyhrazenou činnost.
- Všecky uvedené orgány sub a) — c) jsou výlučně složeny ze členů pokladny. Při složení orgánů pokladny platí zásada, že zaměstnavatelům má býti dáno přiměřené zastoupení v představenstvu, dozorčím výboru i ve valné hromadě, že však jim nikde nesmí býti více hlasů přenecháno, než-li jedna třetina.
- d) Placení úředníci, kteří jsou vzati pod přísahu a podléhají disciplinární moci představenstva.

K zajištění většího rezervního fondu a k usnadnění společného ukládání kapitálu seskupí se pokladny každého okresu úrazovny v jeden svaz, jehož správu vede představenstvo úrazovny.

Okresní nemocenské pokladny podléhají státnímu doзору (§ 19.).

2. Z á v o d n í n e m o c e n s k é p o k l a d n y (§ 42. až 53.). Oprávněn k založení pokladny pro svůj závod nebo sousedící závody své je ten zaměstnavatel, který zaměstnává 100 nebo více dělníků povinných k pojištění nemocenskému. Jen tehdy může mu býti zařízení vlastní pokladny závodní znemožněno, kdyby tímto krokem trvale byla ochromena činnost pokladny okresní. Kde je v závodě méně než 100 dělníků, dovoluje se vlastní pokladna jen při zajištění trvalé činnosti a schopnosti.

Povinnost, k níž může býti donucen zaměstnavatel, zřídit ať pro jakýkoli počet svých dělníků pokladnu, je tam, kde závod stížen zvláštním nebezpečím onemocnění. Dělnictvo může se státi členy této pokladny, pokud není jinde v předepsané výši pro nemoc pojištěno.

Členství u této pokladny počíná dnem vstoupení do pracovního svazku závodu. Vystoupiti mohou v čase přináležení k závodu jen tehdy, když se prokáží, že jsou dostatečně dle znění zákona u některé dle § 11. odst. 6. pokladny pojištěni.

(V Německu dělníci závodu mohou pracovním řádem býti zavázáni k přístupu do pokladny závodu. Vystoupiti mohou jen na konci správního roku po předchozí tříměsíční výpovědi).

Tyto pokladny závodní mohou také utvořiti vlastní svazy nebo vstoupiti do svazu pokladen okresních.

Rozpuštění závodní pojišťovny může se státi zemským úřadem po oboplném usnesení na valné hromadě; klesnutím zákonného počtu dělnictva; zánikem závodu; nedbalým vedením pojišťovny.

3. **Stavební nemocenské pojišťovny** (§ 54.—57.). Nařízením zems. politického úřadu mají býti pro osoby zaměstnané přechodně při stavbě cest, kanálů, železnic, břehů a hrází i při jiných stavebních pracích zřízeny od zaměstnavatelů (stavitelů neb majitelů stavby) vlastní nemocenské pojišťovny. Neučiní-li tak stavitelé nebo majitelé stavby, v případě onemocnění nebo smrti musí hraditi z vlastního minimální poplatek zákonný.

Rozpuštění těchto pokladen nastává: ukončením staveb, nedbalým vedením jejich.

4. **Společenstevní nemocenské pokladny** (§ 58.). K této pokladně, kterou dle § 114. živnost. řádu mohou společenstva zřizovati, mohou přináležeti všichni k pojištění povinní členové společenstva. Podmínky osvobozující od přistoupení k okresní pokladně:

1. stanovené podpory nemocenské musí dosahovati aspoň minimální zákonné výše;

2. výhody nesmějí býti menší, než zákonné;

3. příspěvky podnikatelů nesmějí klesnouti pod minimál zákonný.

5. **Pokladny bratrské** (§ 59.) jsou zřizovány pro členy-horníky na základě výnosů horního zákona. Musí poskytovat aspoň minimum okresní pokladny.

6. **Spolkové nemocenské pokladny**. Příslušnost k nějaké takovéto pojišťovně osvobozuje od přístupu k okr. pokladně za obvyklých, již několikráte uvedených podmínek, s předpokladem zároveň, že tato pokladna zařízena jest na základě spolčovacího zákona ze dne 26. listopadu 1852 (č. 253.), nebo že dle znění tohoto zákona jest zařízena.

7. **Zapsané pokladny**. (Zákon ze dne 16. července 1854, č. 113.)

kteří bydlí neb jsou zaměstnání v politickém okrese, v němž pokladna má sídlo. Toto omezení platí hlavně o podporování nemocenském. Pokladny tyto jsou samosprávné, ježto postrádají příspěvku zaměstnavatelů, kteří však také nejsou ve valné hromadě ani v představenstvu zastoupeni. K platnosti takovéto pokladny patří schválení stanov jejími povinnými úřady. Členství u některé pokladny zapsané dostačí, schválena-li tato, a není nutno býti členem ještě jiné nemocenské pokladny.

Zapsané pokladny mohou činnost svou vztahovati:

- a) na nemocenskou podporu;
- b) pohřebné;
- c) invalidní a starobní důchod;
- d) podporu vdov a sirotků;
- e) výbavu a věno dítek a pod.

Působnost pokladny může obsahovati jeden nebo několik nebo všechny řečené účely (§ 1.).

Členové smějí býti prohlášeni za zbaveny členství toliko za formálností stanovami určených a z důvodů tam uvedených. Vyloučení nesmí se státi pro překročení věku, ve kterém dle stanov členové se již nepřijímají, a pro změnu zdravotního stavu, na němž podle stanov závisí přijetí (§ 2.).

III. Podpory skýtané pokladnami.

Zákon stanoví jen nejmenší a nejvyšší stupeň podpory, kterého pokladna může dostoupiti.

Podpora v nemoci a pohřebné u okresních pokladen uděluje se členům na základě výnosu zákoného. (§ 6.).

Nejmenší podpora nemocenská obsahovati musí:

1. od počátku nemoci bezplatné lékařské ošetření a pomoc při porodu u šestinedělek, potřebné léky a ostatní prostředky (brýle, obvazy a pod.);

2. trvá-li nemoc déle než tři dny, a nemocný není schopen práce a tím výdělku, vyplácí mu pokladna ode dne onemocnění nemocenskou podporu ve výši 60% běžné denní mzdy obyčejných dělníků v onom soudním okrese.

Podpora nemocenská musí býti vyplácena po dobu nemoci od počátku jejího, nejméně aspoň po 20 neděl.

Podpora se vyplácí po uplynutí každého týdne (§ 6.).

Šestinedělkám při normálním průběhu musí býti vyplácena podpora nejméně 4 neděle po slehnutí.

V případě úmrtí vyplatí pokladna pozůstalým po pojištěném nejméně 20násobný obnos označené již denní mzdy na výlohy pohřebné. Statutárně nejvyšší stupeň denní podpory stanoven na 75% mzdy denní, která nesmí přestupovati 4 K, aby mohla vzata býti v počet, doba podpory nejvýše trvá jeden rok a pohřebné nesmí jíti nad 100 K (§ 9.).

Na místo bezplatného lékařského ošetření a potřebných léků a nemocenské obyčejné peněžní podpory může býti dána bezplatná péče a stravování v nemocnici do rozsahu poslední třídy na dobu 4 neděl, což splácí nemocenská pokladna. Doprava do nemocnice spadá také v účet pokladny. Ti nemocní dělníci však, kteří jsou ošetřováni v rodině, mohou býti do nemocnice dopraveni jen po svém svolení a pak tehdy, když druh nemoci toho vyžaduje. Nemocní bez rodinného ošetření musí bezpodmínečně býti ošetřováni v nemocnici. Má-li nemocný příbuzné, o něž se ze svého výdělku staral, musí těmto býti nejméně po-

lovina nemocenské podpory vyplácena, i když nemocný je v ošetřování v nemocnici (§ 8.).

Výši „denní mzdy“ v jednotlivých soudních okresech pro obyčejné denní dělníky stanoví politické úřady I. instance po poradě s důvěrníky. Pro možné rozdíly možno denní mzdu rozdělit v kategorie pro mužské dospělé dělníky, pro ženské dělnice a pro mladistvé pomocné pracovníky. Pro učně, praktikanty, volontéry a vůbec osoby, které nedokončily dosud předběžného vzdělání nebo dostávají jen úzkou denní mzdu, platí ustanovení o kategorii mzdy mladistvých dělníků. Jak již připomenuto, výše tato nesmí přesahovati 4 K. Z této pak vypočítává se procentuálně nemocenská denní podpora (§ 7.).

Zvýšení a rozšíření minimálních podpor v §§ 6. a 8. obsažených může býti stanovami zvýšeno (§ 9).

Stanovy pro okresní pokladny mohou rozhodnouti, že:

1. členům, kteří si nemoc úmyslně nebo zaviněným účastenstvím při rvačkách nebo v opilství přivodili, nevyplácí se nemocenská podpora vůbec, nebo jen část;

2. členům označeným § 12., kteří se nezdržují v okresu pokladny, na místě § 6., odst. 1. označených podpor může se povolití zvýšení nemocenské podpory o polovici obnosu.

Členové nemocenské pojišťovny vázaní k pojištění, kteří nemohou své pravidelné příspěvky odváděti následkem nezaměstnanosti, neztrácejí členství a zůstává jim právo na nemocenskou podporu nejméně po šest neděl (§ 13., odst. 3.).

Vykazují-li roční účty okresních pokladen přebytky po uhrazení všech povinností a po vložkách rezervního

fondy, nebo když fond ten již dostoupil maximální výše, může buď býti snížena výše členských příspěvků nebo zvýšena nemocenská podpora — ovšem v mezích stanovených § 9.

Politický úřad zemský může v případě otálení k zmíněné změně vyzvati správu pokladny; nevyhoví-li, má právo úřední cestou uvést právně zmíněnou změnu pokladního statutu v platnost.

Svazy nemocničních pokladen mohou dle § 39. sledovati ve společném zájmu i jiné cíle, a to:

1. ustanovovati si společné úředníky;
2. uzavíratí společné smlouvy s lékaři, lékárnami a nemocnicemi;
3. zakládati a vésti společné léčebné ústavy a lékárny.

Důležitým ustanovením pro kruhy dělnické o nemocenských pojišťovnách jest: „Podpory pokladen zvýšené dle § 9. mohou stanovami býti sníženy, případně opět uvedeny na nejnižší stupeň §§ 6. a 8. stanovený. Takové změny stanov však netýkají se těch členů, kteří v čas úředního schválení změny stanov mají nárok na podporu pro nemoc dříve nastalou.“ Nárok na starou výši příspěvku mají po trvání oné nemoci (§ 10.).

Pro nemocenské závodní pojišťovny platí v podstatě tytéž zákonné výnosy, jako pro okresní pokladny: o nejnižším stupni podpory, a o tom, že, co se týče nezaměstnanosti, zápisného a počátku nároků na podporu, dělnictvo zde pojištěné nebude míti méně výhod, nežli u pokladen okresních. Podobně platí o pokladnách stavebních, spolkových a bratrských (hornických):

Zapsané pokladny pomocné mohou býti náhradou v nemocenském pojištění členů vázaných touto povia-

ností, za ústavy druhé tehdy, když nejmenší stupeň podpory neklesá pod zákonný normál, nebo mohou býti pouze výpomocí v jednotlivých případech, pak ovšem ve výměře podpory jsou svobodny.

Důchod, který pomocná pokladna slíbí v jednotlivých pojišťovacích případech, nesmí převyšovati týdně 28 K. Pohřebné nesmí jíti nad 400 K, pojištění peněžité ve prospěch někoho třetího nesmí převyšovati 2000 K. Pomocná pokladna jest oprávněna poskytovati výpomoc v nezaměstnanosti, dávat cestovné podpory, přejímati sprostředkování práce, zřizovati knihovny a čítárny (§ 1. zákona ze dne 16. července 1892). Nemocenskou podporu ve formě lékařského ošetření, léků a jiných léčebných prostředků, ošetřování v nemocnici a vhodných prostředků k ulehčení tělesných chorob nebo vad mohou pokladny slíbiti nejen členům, nýbrž i jejich příslušníkům.

Pravidelný průběh šestinedělí může býti základem nároku na nemocenskou podporu.

Nemocenská podpora smí trvati nejvýše dva roky (§ 16.).

Pohřebné může býti zajištěno také pro některého člena rodiny pojištěncovy (§ 18.).

Pro pojištění starobních a invalidních rent musí pokladna vykázati nejméně 200 členů tohoto oboru pojištění a předložiti pojišťovací plán ministerstvu k prozkoumání a ke schválení. Karence (účastenství v pojištění po určitou dobu čekání) musí býti stanovena minimálně na tři léta při pojištění invalidní renty. Stanovy musí obsahovati ustanovení, že člen pojištěný pro případ invalidity a staroby má právo zrušiti pojištění před smlouvenou lhůtou dospělosti a může žá-

dati výplatu odbytného, které nejméně musí obnášeti 50% a nejvýše 8% hodnoty dosavadního pojištění. Pojištění sirotčí a vdovské má vymezení: vdovská podpora smí býti propůjčena jen oné manželce, s kterou člen oddán v čase přístupu. Sirotčí podpora nesmí přesahovati 20. rok dítěte. Vdovy a děti, které zavinily úmyslně smrt muže nebo otce a rozsudkem soudu usvědčeny byly z této viny, nesmějí dostati podpory (§§ 19., 20., 21., 23., 24. a 25.).

Společenstevní pokladny nemocenské, pokud spočívají na základě dobrovolnosti, musí býti zřizovány dle předpisů zákona ze 16. července 1892 o „zapsaných pomocných pokladnách.“ Dle § 115. b) živn. ř. mohou však společenstva se usnášeti o povinnosti členů k pojištění nemocenskému. V usnesení společenstva musí býti stanovena výše podpory, která však nepřesahuje týdně 28 K, pohřebné nejde nad 400 K. Toto řádné (na valné hromadě) učiněné usnesení o povinnosti pojištění váže všechny členy společenstva. Společenstva mohou pro své příslušníky (pomocníky a učně) zakládati vlastní nemocenské pokladny. Pro učně mohou docela zvláštní nemocenské pokladny učednické uvést v život. Příspěvky na učně připadající uhraditi mají dotyční členové společenstva zcela ze svého. (§ 121. ž. ř.).

V ostatním platí pro tyto společenstevní pokladny předpisy § 58. zákona ze dne 30. března 1888 č. 33. ř. z., jak zákonem ze dne 4. dubna 1889 č. 39. ř. z. změněny byly.

Členství se ztrácí nezaplacením příspěvků po 6 po sobě jdoucích týdnech.

Zabavení nemocenské podpory.

VIII. čl. zákona z r. 1888 v konečných ustanoveních mluví v § 62. a 63.:

„Pohledávky, které pojištěnci na základě tohoto zákona jsou zaručeny, nemohou ani v exekuci vzaty ani zjišťujícími prostředky stíženy býti. Výminku z tohoto ustanovení činí jen pohledávky k vyživování někoho, které dle zákona pojištěnci přináležejí.

Pokud exekuce a prostředky zjišťovací nejsou přípustny, jest i beze všeho právního vlivu každé pořízení, které pojištěnec o svrchu uvedených pohledávkách učiní postoupením, poukázáním nebo zůstavením nebo jiným právním skutkem.“

„Ani zaměstnavatel ani tímto zákonem označené nemocenské pokladny nejsou oprávněny použití ustanovení tohoto zákona smlouvou (reglement) předem vyloučiti nebo omeziti ke škodě pojištěných. Určení smluvní, která se protiví tomuto zákazu, pozbývají právního působení.“

IV. Příspěvky.

Příspěvky zaměstnavatelů a ohlašování členů.

Prostředky ke krytí nemocenských podpor skládají se v první řadě z příspěvků pojištěných (dvě třetiny), v druhé řadě pak z příspěvků zaměstnavatelů (jedna třetina): U pokladen bratrských příspěvky rozděleny na polovinu mezi majitele dolů a horníky.

Příspěvky stanovami určené rozvrženy jsou ze dvou třetin na dělníky a z jedné třetiny na zaměstnavatele, který svůj poplatek musí platiti ze svého. Za ony členy

pokladen, kteří jsou vázáni k pojištění a výdělek v penězích nedostávají, odvádí celý poplatek ze svého zaměstnavatel (§ 34.). Poplatky má zaměstnavatel odváděti v platebních termínech stanovami určených (§ 3.). Jest oprávněn pak, když za své dělnictvo celé příspěvky odvádí, při pravidelné výplatě si strhnouti výši zaplacených poplatků, které zákonem a stanovami připadají na dělnictvo, nikoli však svůj vlastní poplatkový díl (§ 36.).

Další povinností zaměstnavatelů jest přihlašování a odhlašování zaměstnaných osob, pokud způsob jejich práce zavazuje k nemocenskému pojišťování. Přihlášky se dějí nejdéle třetí den po nastoupení práce, nejdéle třetí den po přerušení musí býti provedeno odhlášení na místě politickým úřadem označeném (§ 31.).

Členové, kteří poškodili pokladnu simulováním (oklamáním), mohou býti za trest zavázáni mimo vyměřený poplatek odváděti z vlastního po určitý čas další poplatek v téže výši jako je pravidelný jejich poplatek. O věci té rozhoduje představenstvo pokladny.

Proti rozsudku možno odvolání v určité době k rozhodčímu soudu. Trestné příspěvky musí býti bezprostředně odváděny u pokladny a plynou do rezervního fondu.

Každá organisovaná pokladna je zavázána ukládati rezervy, k čemuž musí ročně býti použito nejméně aspoň dvou desetin ročního obnosu pokladních příspěvků. Z tohoto obnosu odvádí se dle § 39. určený díl rezervnímu fondu svazu pokladen; ostatek slouží k utvoření rezervního fondu pokladny, který musí býti nejméně ve výši dvojnásobného ročního průměrného vy-

ldání nashromážděn a v čas potřeby opět na tuto výši doplněn (§ 27.).

Pro zapsané pomocné pokladny předepsána výše rezervního fondu pro nemocenské pojištění od pokladen provozované dvojnásobného ročního průměrného výdaje posledních pěti účetních let. Pokud nedosáhne této výše, mají pro něj býti ukládány ročně nejméně dvě desetiny pokladničních příspěvků.

Při stavebních pokladnách o tom, zda a v jaké výši má býti zřízen rezervní fond, rozhoduje politický úřad při schvalování stanov. Povinnost k placení příspěvků přestává po čas neschopnosti k výdělku následkem nemoci a nemožností pro nezaměstnanost. Členství v pokladnách a tím i nárok podpory trvá v posledním případě nejméně šest týdnů (§ 13., odst. 3. změněný).

Důležitější předpisy sem ještě spadající jsou:

§ 32. Zaměstnavatelé, kteří nedostojí povinnosti ohlášení, jsou zavázáni — mimo značenou trestnost § 67. — k náhradě celého vydání, které pokladna učinila na základě zákonných nebo statutárních předpisů k podpoře osoby vůbec nebo teprve po onemocnění přihlášené osoby.

Členové, kteří nejsou povinni pojištěním nemocenským (vyjímajíc zemědělské a lesní dělníky a dělníky domácího průmyslu), dále závodní úředníci, jejichž roční příjem přestupuje 2400 korun, a volontéři mají povinnost odváděti celé příspěvky přímo u nemocenské pokladny.

Příspěvky mají býti procentuálně vyměřovány ze základního normálního výdělku denního, který se bere při vypočítávání nemocenské podpory, a nesmějí — pokud padají na bedra pojištěných — přestoupiti

3% tohoto normálu. Zvýšení příspěvků je možno jen na základě kvalifikovaného usnesení valné hromady. Porady o zvýšení dějí se odděleně — zaměstnavatelé i dělníci zvlášť — hlasování při valné hromadě také odděleně a přijato je zvýšení tehdy, když při každém odhlasování dosažena většina tří čtvrtin přítomných. (§ 26.).

V. Správa nemocenských pokladen.

Představenstvo. — Valná hromada.

Ve všech organisovaných pokladnách rozdělena je správa mezi valnou hromadu a představenstvo. Valná hromada složena je dle určení stanov buď ze všech členů pokladny nebo z delegátů, kteří jsou od členů zvoleni a k valné hromadě obesláni. Delegáti musí býti voleni u okresních pokladen, jakmile počet členů přesahuje 300, u bratrských pokladen také (§ 18.). U zapsaných pomocných pokladen k účastenství na valné hromadě oprávněni jsou členové, kteří dokonali 21. rok věku. Čítá-li pokladna více než 1000 členů, skládá se valná hromada z delegátů, jichž musí býti nejméně 20, a musí býti ve většině dvojnásobné nežli počet členů představenstva (§ 10. z 1892).

Zaměstnavatelé osob povinných k nemocenskému pojištění u okresní pokladny nebo kteří k ní přistoupili dle § 3., odst. 2. nebo 3., mají míti přiměřené zastoupení jak na valné hromadě, tak i v představenstvu, počet hlasů jejich však v obou sborech nesmí jíti nad jednu třetinu (§ 18.). Představenstvo pokladny volí valná hromada z řad členstva se zachováním § 18. Počet představenstva, složení, rozsah

právomoci a doba úřadování stanovena je statutem pojišťovny (§ 14.). Představenstvo vede a zastupuje pokladnu vyjma vyhražené případy valné hromadě. Zvláštní péči má věnovati provedení účinné kontroly nemocných (§ 16.).

Volby valné hromady (delegátů), volby představenstva a dozorčí rady dějí se odděleně — zaměstnavatelé i dělníci zvlášť (§ 18.).

Založení nemocenské pokladny okresní spočívá na zásadě vzájemnosti a stává se na úřední podnět. Založení pokladen stavebních, a závodních je věcí, o níž rozhoduje zaměstnavatel, vyjma případy zákonem vyčleněné; společenstva jakož i spolky zakládají pojišťovny společenstevní a spolkové, zapsaná pomocná pokladna může býti uvedena v život od účastníků samých. Při závodních pokladnách může stanovami zaměstnavatel nebo jeho zástupce býti určen předsedou představenstva i valné hromady (§ 47., odst. 2.).

Dozorčími úřady pokladen jsou politické úřady první instance; dbají na zachování zákonných a statutárních předpisů a mohou pohrožením a odsouzením k peněžitě pokutě (200 K), nebo k vězení až do 14 dnů donutiti členy představenstva k jejich provedení a zachování.

Úřady ty jsou oprávněny nahlížeti do všech knih, účtů, korespondencí a ostatních papírů, revidovati pokladnu. Vyšším úřadem dozorčím jsou politické úřady zemské a ministerstvo vnitra. Každoročně má býti dozorčímu státnímu úřadu předložena uzavírka účetní a výsledek revise. Ve společenské pokladně živnostenský úřad vede dozor na hospodářství. V pokladnách bratrských dozorčí úřad provádí horní úřad. Na venek pokladnu zastupuje představenstvo — předseda

jeho. Ostatně tento bod může být stanovami přesně vytknut — aspoň pro nemocenské pokladny společenstevní (121. b) ž. ř. lit. i)) se předpisuje určení ve stanovách, „kdo zastupuje pokladnu na venek a jakou formu musí mít jednání právně závazná.“

Pokladny jsou žalovatelný i mohou žalovati.

Za všechny závaznosti pokladny ručí věřitelům pokladničním jen jmění pokladny.

Řádným soudem jest onen, v jehož okrese pokladna má sídlo.

VI. Zápisné. Doba čekací. Dosažení nároků. Spory.

Zápisné od osob, které jsou zákonem vázány k nemocenskému pojištění, nesmí být požadováno. Jinak však od osob nepovinných. Tyto odvádějí zápisné, které je stanovami určeno a které nejméně musí dosáhnouti výše šestinásobného pokladního příspěvku. Toto vstupné ukládá se k rezervnímu fondu pokladny (§ 13., odst. 4.).

Doba čekací není přípustná u nemocenských pokladen pro osoby vázané k pojištění, nároky na podporu počínají dnem vstoupení do svazu. Jedná se ovšem o minimální podporu. Členové dobrovolní mají stanovami předepsanou dobu čekací, která však nesmí být snížena pod 4 neděle, ani zvýšena nad 8 týdnů (§ 22.).

Členové, kteří vystupují ze zaměstnání zákonem určeného k nemocenskému pojištění a nepřistoupí k novému, které by znova vázalo k pojištění, zůstávají po tak dlouho členy, pokud se zdržují v korunních

zemích a celé příspěvky odvádějí. Členství a právo nároků tyto osoby ztrácejí dluhováním příspěvků po čtyři za sebou jdoucí týdny (§ 13., odst. 2.).

Spory vzniklé o nemocenských pokladnách řeší se různě:

1. Spory o příspěvcích nemocenským pokladnám (§ 41., odst. 1.):

- a) mezi zaměstnavatelem a pokladnou o povinnosti příspěvku a o odškodnění opomenutím přihlášení dělníků spadají v pravomoc dozorčích úřadů (polit. úřadů I. instance; výjimka:
 - aa) spory o příspěvcích spolkovým pokladnám řeší se řádnou právní cestou;
 - bb) spory z oboru příslušnosti pokladně bratrské spadají v rozhodčí soud bratrských pokladen (zákon ze dne 17. září 1892, č. 170., § 20.);
- b) spory mezi zaměstnavatelem a dělnictvem o započítávání a zadržování příspěvkových podílů při hornických patří před rozhodčí soud bratrských pokladen, při živnostenských dělnících před živnostenské soudy; kde živnostenské soudy nejsou oprávněny, nastupuje pravidelná právní cesta (zákon 1892; zákon ze dne 27. září 1896 ř. z. č. 218. § 4. lit. e) a § 37.).

2. Spory o podporách:

- a) stížnosti pojištěnců proti pokladnám rozhoduje vlastní pokladní rozhodčí soud (§ 41., odst. 2.; § 47., § 5., odst. 5., § 58., c) zákona ze dne 17. září 1892); při spolkových pokladnách v nedostatku rozhodčí soudní instituce nastupuje pravidelný soudní postup;
- b) stížnosti obcí, vázaných k péči o chudé, založení a korporací, úrazoven dělnických, nemocnic proti

pokladnám (vyňaty pokladny spolkové, jichž členství spočívá na soukromoprávní smlouvě a tím je předmětem jen soudní judikatury) rozhoduje politický zemský úřad;

- c) stížnosti nemocenských pokladen vzájemně (vyjma spolkových pokladen), rozsuzuje politický zemský úřad;
- d) týká-li se spor několika závodních pokladen náležících jednomu svazu, náleží věc před forum rozhodčího soudu svazového, a jako takový funguje soud rozhodčí úrazoven (§§ 39. a 66.);
- e) nároky závodní pokladny vůči podnikateli vzniklé z vedení účtů a pokladny patří před rozhodčí soud nebo na pravidelnou soudní cestu, a mohou dozorními úřady v zastoupení pokladny prostřednictvím finanční prokuratury býti uvedeny v platnost (§ 47., 5.);
- f) spory o nárocích na podporu, které vedeny jsou se zaměstnavatelem otálejícím zřídit pokladnu stavební, rozhodují politické úřady zemské (§ 57.).

3. Žaloby pokladen na zaměstnavatele k vůli odškodnění pro zavinění nemoci pojištěncovy (na příklad opomenutím provedení předpisů § 74. živn. ř.) na základě §§ 1295. a 1297. všeob. civ. zákona a 335. trestního zákona náleží před pravidelný soud.

Žaloby takové mohou zvláště tehdy se vésti, když úraz měl za následek neschopnost k práci na dobu jen čtyř týdnů, ježto v tomto případě nastupuje výlučně nemocenská podpora.

Vykonání rozsudku — stal-li se rozhodčím, živnostenským nebo řádným soudem, spadá pak v pravomoc soudu, v ostatních případech správních úřadů. Nedoplatky příspěvků mohou býti dobývány

administrativní exekucí (vyjma u pokladen spolkových, závodních a zapsaných pomocných).

Určení lékaře, resp. lékáren, kterého mohou volati, a kde léky na účet pokladny mohou pojištění bráti, děje se výborem pokladny.

Společné smlouvy s lékaři, lékárnami a nemocnicemi mohou uzavíratí pokladniční svazy (§ 39., 2.).

Pojištění nemocenské, pokud jsme se dosud nezmínili, předlohou vládní z r. 1908 dochází dalších změn a nového upravení.

Všeobecná ustanovení (§§ 39.—54):

Pro všechny povinně pojištěné zajištěna podpora v nemoci a při úmrtí pohřebné. K podpoře náleží: lékařská porada a pomoc při porodu, léky a pomůcky; pro nemocného neschopného práce od druhého dne peněžitá podpora, jež podle mzdových tříd musí denně obnášeti: v I. tř. 40 h, ve II. a) 60 h, ve II. b) 85 h, ve III. a) 110 h, ve III. b) 135 h, ve IV. a) 170 h, ve IV. b) 215 h, v V. a) 270 h, v V. b) 330 h, v VI. 400 h. První nebo poslední den volný se nepočítá v podpůrnou dobu. Podpora nejdéle se platí po celý rok; platí se po uplynulém týdnu.

Šestinedělký dostávají půldruhanásobnou podporu nemocenskou (60, 90, 127, 165, 202, 255, 322 h denně) po 4 neděle po porodu — ale jen, zdržují-li se práce. Po 4 nedělích v čas potřeby možno udělití jednoduchou podporu nemocenskou.

Pohřebné dá se pozůstalým, zemřel-li před uplynutím roku podpůrného, a obnáší nejméně 24 K, jinak se rovná 30násobné podpoře nemocenské. Není-li pozůstalých, pokladna sama platí náklad pohřbu.

Povýšení mzdové třídy necelý týden před nemocí nebo v nemoci nemá vlivu na počítání pod-

pory — jde podle staré třídy mzdové. Do podpůrné doby (1 roku) nepočítá se lékařská pomoc a léky, jež pojištěnec obdržel před nastoupením neschopnosti k práci, nýbrž až samo vyplácení podpory. Nové onemocnění po 8 nedělích po předešlé nemoci a podpoře počítá se za nový případ a platí pro ni nová doba podpůrná (jeden rok).

Za první den nemoci platí den přihlášky. Doba přede dnem přihlášky se nečítá, není-li jiný vinen opožděným přihlášením. Další opoždění než tříměsíční se nehře v počet.

Za šestinedělky má pokladna právo, která platí podporu v šestinedělí, vybrat si případnou část nákladu od těch pokladen, v nichž byla žena po 9 měsících před porodem pojištěna. Je to k vůli tomu, aby volné pokladny nevyhýbaly se té podpoře, vykazující těhotné před porodem z pojištění a odkazující je na okresní, jež musí přijímati všechny jinde nepojištěné.

Způsob lékařské pomoci určí se stanovami.

Pokladna může určit lékaře k pomoci pojištěným a s ním uzavřít smlouvu a vymezit honorář.

Pokladna, která se nepostará o lékařskou pomoc, musí za to pojištěným připláceti denně k podpoře ještě polovici podpůrného obnosu, nejméně aspoň 67 h.

Spor mezi lékaři a pokladnami vyřizují zemské soudy pojišťovací a říšský vrchní soud pojišťovací. Kde se v těchto sporech jedná o širší, zásadní věci, vyřizují se ve smírčích komissích.

Do nemocnice může býti nemocný dopraven za týchž podmínek, jichž dosud stávající zákon určuje. O šestinedělkách to neplatí.

Učňové ošetření u zaměstnavatele, nedostávají podpory sami, nýbrž zaměstnavatel si ji může vyžádat jako náhradu za svou péči. Nejvyšší poplatek dává pokladna v tomto případě 135 h denně.

Kromě toho pokladny nemocenské směřjí:

1. zvýšiti denní podporu v I tř. na 60 h a v ostatních na 90% nejnižší mzdy v té které třídě;
2. zvýšiti dvojnásobně pohřebné;
3. zavésti podporu pro těhotné nejdéle po 4 neděle před porodem;
4. platiti nemocenskou podporu i za první den nemoci;
5. platiti nemocným schopným práce, ale z práce vyloučeným pro nebezpečí nákazy, buď celou nebo část nemocenské podpory;
6. zařídit zvláštní fond pro mimořádné podpory a pro podporu rekonvalescentů;
7. zavésti pro členy rodiny pojištěnců nejdéle na rok pomoc lékařskou, při smrti manželky neb dítěte pohřebné: za manželku tři čtvrtiny, za dítě polovinu pohřebného, které by tou dobou na samotného pojištěnce připadlo.

Na to vše smí pokladna vybírat zvláštní příspěvky. Od zaměstnavatelů jen tehdy, když jejich zástupci svolí. K těmto mimořádným pojištěním přistupují členové dobrovolně.

Pokladny nesmí zřizovati pod žádnou formou invalidní, starobní a vdovskou i sirotčí podporu.

Stanovy směřjí ještě ustanoviti:

1. že se členům mimo obvod a mimo dozor pokladny v lékařském ošetření bude na lékaře i léky připláceti (nejméně 67 h denně);

2. že nemocným, kteří nemoc rvačkou, opilstvím a pod. zavinili, podpora z části nebo zcela se za-
drží;

3. jinde ještě pojištěným pro nemoc že se pod-
pora tak zkrátí, aby s ostatní podporou odjinud ne-
převyšovala skutečnou mzdu pojištěncovu; takové druhé
pojištění se musí při přihlášce udati;

4. že ti, kteří v nemoci dostávají mzdu, nedo-
stanou podpory (tací mohou platiti malé příspěvky
nemocenské);

5. že šestinedělkám se vyplatí zvýšená podpora
jen tehdy, byly-li aspoň 6 měsíců před porodem
pojištěny.

Nemocenské pojišťování vedou okresní nemocen-
ské pokladny a vedle nich jsou připuštěny: tovární,
bratrské, společenstevní a spolkové pokladny. Stavební
odpadají. Závazných svazů nadále nebude (dosud pro
okresní pokladny), pokladny však mohou ustaviti svaz
usnesením vlastního představenstva.

I. Okresní nemocenské pokladny.

§§ 55.—81.

Zřídí se pro celý politický okres v sídle okresního
hejtmanství, má-li aspoň 1000 členů. Pokladna ta má
povahu právní osoby. Za závazky ručí pouze svým
jménem. Členy jsou všechny osoby pojištěním vázané,
v okrese bydlící, které jinde zákonně nejsou pojš-
těny. Členství počne dnem zaměstnání nebo dnem,
kdy přestává pojištění v jiné pokladně.

Zápisné nebo přístupné se nevybírá.

Pojištěný, jenž ztratil práci, má nárok na pod-

poru (bez příspěvků), ale ne déle šesti neděl. Kdyby nezaměstnaný onemocněl před uplynutím 14 dní nezaměstnanosti, dostane všecku podporu, třeba by byl nemocen po celý rok.

Stanovami může se určit, že pojištěný může vystoupiti jen v poloročních lhůtách.

Dobrovolně může přistoupiti, kdo nemá ročního příjmu více než 3600 K. Ti však, kdož mají nad 2400 K příjmů, platí si lékaře a léky sami. Doba čekací pro tyto členy se určí stanovami, nesmí však přesahovati 10 neděl.

Vládou vydané vzorné stanovy budou základem pro statut všech okresních pokladen.

Volby delegátů do valné hromady dějí se přímo a tajně, a volí se poměrně. Plnoprávný má aktivní i passivní volební právo. 20letí pojištěnci mohou dostati právo aktivní. Počet delegátů je vždy pětkrát větší, než počet členů představenstva. Třetinu volí zaměstnavatelé — jako dříve — a třetinu zaměstnaní. Zaměstnavatel dle počtu pojištěných dělníků má 1—20 hlasů.

Představenstvo pokladny má vrchní vedení a zodpovědnost a opatřuje dozor nemocných. Ani představenstvo, ani delegáti nemají práva na plat, vyjímajíc cestovné.

Valné hromady a hlasování v nich děje se jako dříve, o příspěvcích a zvýšení odděleně a většinou.

Příspěvky týdenní nesmějí býti větší, než co obnášejí dvě třetiny nemocenské denní podpory. Příspěvky rozdělí se dle mzdových tříd. — Na závod, který nemá předepsaných zdravotních zařízení, smějí se uvaliti zvláštní přírážky (až 50%, nese zaměstnavatel sám).

Reservní fond jako dříve. Nejméně musí obnášeti průměrný roční obnos v posledním tříletí vy-
potřebovaný. Hotové peníze se ukládají: v pupillárních
cenných papírech a j. Se svolením zemské vlády smějí
si koupiti i domy na vlastní kancelář a na zařízení
rekonvalescentních útulen.

Nedostačují-li příspěvky vybrané na krytí
výloh, zůstává v platnosti starý dosavadní postup:
šetření, snížení podpor, zvýšení příspěvku.

Je-li přebytek, mohou se: buď snížit příspěvky,
nebo zvýšiti podpory nebo zavésti speciální fondy pod-
půrné.

Příspěvky podvádí zaměstnavatel okresnímu
pojišťovacímu úřadu ve výši a lhůtě zákonem sta-
novené. Po dobu nemoci, nemá-li nemocný stále mzdy,
se příspěvky neplatí.

Přihlášení a odhlášení pojištěnce má tytéž následky
jako dosud. Při pozdním ohlášení platí nejen zadržené
příspěvky, nýbrž i úroky z nich.

Promlčení nastane po třech letech, bylo-li ne-
úmyslné; bylo-li podvodné, až po 10 letech. O pří-
spěvcích při naturální mzdě platí dosavadní předpis.

Srážení příspěvku nemocenského ze mzdy, jako
dříve; jen do měsíce může zaměstnavatel příspěvek
vymáhati, později nikoliv.

Dobrovolní členové — jako dříve — platí celý
příspěvek sami.

Začne-li pojištění v pondělí, úterý a ve středu,
čítá se celý týden; skončí-li ve čtvrtek, pátek a so-
botu, čítá se také celý týden příspěvkový. Dokud se
neurčí jinak, mohou se příspěvky platiti první so-
botu v měsíci za uplynulé 4 neb 5 neděl.

Za kočovné dělníky a za ty, kdož celý týden u jednoho pána nepracují, buď odvede zaměstnavatel, u něhož nejdéle pracovali nebo nejčastěji pracují, a srazí si celé dvě třetiny při výplatě, nebo zaplatí dělník příspěvek sám a přirazí si příspěvek zaměstnavatelův při výplatě (ale do měsíce od zaplacení!), nebo se příspěvek rozdělí a bude se vybírat po dnech a nikoli po týdnech.

Zrušení okresní nemocenské pokladny zemskou vládou nastane, klesne-li počet členů trvale pod 1000, opakují-li se po zvýšení příspěvků schodky a usnese-li se valná hromada na zrušení.

Hned po zrušení zařídí se nové pojištění pro dělnictvo a obvod zrušené pokladny i celá agenda její přikáže se ihned jiné okresní pokladně. Ta provede likvidaci. Schodek při likvidaci vzniklý může se hraditi zvýšením příspěvků v bývalém obvodu; zvýšiti se smí jen do zákonné výše (dvě třetiny denní podpory).

Takové likvidaci budou se musit podrobiti dnešní okresní nemocenské pokladny. Provedou ji nové pokladny. I svazy okresních pokladen musí likvidovati. Jmění, jež zbuďte, rozdělí se mezi okresní pokladny podle poměru, jak do svazu přispívaly.

II. Závodní nemocenské pokladny.

§§ 82.—90.

Podmínka založení dosavadní. Pokladna závodní nepřipustna, patří-li zaměstnání podle oboru práce k pokladně společenstevní, nebo nemá-li okresní pokladna bez nich 1000 členů.

Do závodní pokladny musí býti pojati všichni za-

městnaní u téhož podnikatele. Pojištění počíná nastoupením práce.

Stanovy a hrazení správních výloh, nezúročitelné půjčky zůstávají v dosavadní platnosti. Klesne-li pokladna na 50 členů, celá pokladna musí se odevzdati okresnímu hejtmanství do té doby, dokud nebude opět 200 členů.

Závodní pokladny ruší zemská vláda. Schodek po likvidaci pozůstalý hradí sám podnikatel, přebytek odvádí se okresní pokladně, v jejímž obvodu pokladna měla sídlo.

Likvidaci budou se musiti podrobit dosavadní závodní pokladny, které mají 200 členů, a bez výjimky všechny pokladny stavební.

Zvláštní místo mezi závodními pokladnami zaujmají pokladny železniční a pokladny při závodech státních. Tyto nesmějí poskytovat menších výhod, než pokladny ostatní.

Při dolech zřídí se místo pokladen bratrských pokladny nemocenské, odpovídající podmínkám nemocenských pokladen závodních. Dozor nad nimi vede horní úřad.

III. Pokladny společenstevní.

§§ 91.—96.

Oprávněna jsou ta společenstva, která sdružují stejná nebo příbuzná řemesla a živnosti a aspoň 200 pojištěnců vykazují. V této pokladně musí býti pojištění všichni v živnostech téhož společenstva zaměstnaní. Pojištění počíná nastoupením práce. Ostatní dle dosavadních předpisů. — Likvidace pro pokladny nemající 200 členů je nutná. — Všecky ostatní zá-

kony o společenských nemocenských pokladnách pozbývají platnosti, a pokladny ty musí se řídití jediné tímto, novým zákonem.

IV. Spolkové pokladny.

§§ 97.—102.

Mají-li nad 200 členů, mohou dále trvati. Pro členy pojištěním nemocenským povinné musí býti zvláštní oddělení nemocenské. Tito pojištěnci povinní mohou ve spolkové pokladně býti pojištěni, zaváží-li se zaměstnavatelé jejich písemně, že povinné příspěvky pokladně prostřednictvím okresního pojišťovacího úřadu budou odváděti, a vyhovuje-li pokladna zákonitým předpisům. Toto oddělení nemocenské musí míti vlastní vedení a zvláštní účtování a také zvláštní rezervní fond. Počátek pojištění počíná vstoupením do práce u toho zaměstnavatele, který přihlašuje dělníky do spolkové pokladny. Ministerstvo vnitra musí schváliti zařízení takové pokladny a potvrditi, že všem podmínkám vyhovuje.

Také nové spolkové pokladny (mimo zákon 1852 a 1892) smějí s povolením ministerstva vnitra býti zřizovány, ale jen pro pojištěnce stejného oboru průmyslového, a musí býti prokázáno, že zvláštní pojištění je pro ně výhodou (tedy odborové nemocenské pokladny).

Zákon o zapsaných výpomocných nemocenských pokladnách z roku 1892 pozbývá moci po uzákonění této vládní předlohy.

Kritika vládní předlohy o nemocenském pojištění.

Ve všech předchozích kapitolách stať kritickou pojmenovali jsme reformní. Zde však donuceni jsouce

činíme výjimku — vládní předloha je sama reformou dosavadního nemocenského pojištění, kterou nechceme ještě reformovati, poněvadž ji ani dosud nemáme uzákoněnu; můžeme tedy o ní pronést jen kritiku známého P. Šupa.

Nové nemocenské pojištění není zhoršením dnešních výhod nemocenských z mnoha důvodů:

Dává naději, že při stejném nákladu dá se rozhojnit výhoda v nemoci bez zvyšování břemene jednotlivcova. Dnešní úhrnný náklad nemocenský činil totiž přes 70 millionů korun při třech millionech členů; příště odhaduje se náklad na 111 millionů při šesti a půl milionu členů. Počet členů se zdvojnásobí, náklad však by stoupl jen o třetinu!

Zjednodušuje celou pojišťovací organizaci.

Předloha — a není jinak možno — strhne mnohou pojišťovnu k likvidaci z ponechaných druhů pokladen — 30 stavebních pokladen se pro vždy zruší. Společenstevních dosud bylo 875; nyní bude zrušena likvidací 521 pokladna, protože nemají počet členů 200.

Spolkové pokladny, z nichž mnohé zavedly nemocenské pojištění před samým zákonem nemocenským a jsou dosud projevem svépomoci, obstojí ze 197 asi ve 150 případech, poněvadž 51 pokladna pro nedostatek členů se rozejde.

Tovární pokladny ponechány jsou na přání továrníků samých přes odpor dělnictva. Pojištění to pro oba interesity je lacinější, protože správu vedou zřízení závodu, a dělnictvo je chráněno před vlivem okresní nebo spolkové pokladny. Všech závodních továren bylo 1248, asi 570 jich nevyhovuje, zůstane jich na 680. Přibudou k nim hornické pokladny závodní.

Okresních pokladen bylo dosud 567, možno, že

všecky zůstanou, protože rozšířením pojištění přibude členů. V Čechách připadaly skorem dvě pokladny na každé hejtmanství; 195 pokladen na 100 okresů polit., na Moravě 79 pokladen ve 40 okresích, ve Slezsku 24 pokladny ve 12 hejtmanstvích. Měli bychom pro budoucnost asi 1500 pokladen. Členstva z pojištěného dělnictva měly okresní pokladny 43%, závodní 24%, spolkové 18%, společenstevní 17%. Vzrostou nyní — snad — jen okresní; ze šesti a půl milionu pojištěnců připadne jim na čtyři a půl milionu osob!

Předloha tato proti předloze z roku 1904 ponechává pokladnám více samosprávy. Avšak právě tato samospráva — především okresních pokladen — nebyla vždy vzorna. Smutno jest, že právě tyto účelné ústavy staly se rejdištěm agitace a zaopatřovatelem agitátorů stranické a nikoli dělnické politiky. Členstvo bylo bezmocno proti zneužívání pokladen a zpronevěrám. Správní náklad rostl na úkor nemocenských podpor. Doklad: Příjmy pokladen r. 1906 byly 63.9 milionu korun — na podpory z toho dáno 51.4 milionu, na správu 5.2 milionu, jinak 3 miliony korun. Dnes na podpory připadá 87% všeho vydání a 80% všeho příjmu. Při ponechání samosprávy pokladen správní výlohy obtížemi při úřadování se více než zdvojnásobí. Kdyby úřad státní vedl pokladny, dalo by se něco ze správních výloh na stát převést — třeba až po čase.

Proto také němečtí křesť. sociálové — také z obavy vlivu okresních pokladen na tak veliké massy dělnictva žádají sestátnění nemocenského pojištění. Tato myšlenka je hlubší, než jen projev nechuti k druhé politické straně. Vždyť zavedením poměrných voleb a přibráním nových řad voličstva shroutí se na mnohá místech panství soc. demokracie v okresních poklad-

nách, a všude asi vedle vládnoucí strany bude zastoupena i strana druhá, opoziční. Kromě toho zákonitý dozor na pokladny je zostřen. A přece — jak praví dále P. Šup — postátnění pokladen je věcí, nad níž třeba vážně se zamyslet.

Samospráva je místná, pokud jen určité, vybrané a řídké vrstvy obyvatelstva mají podíl na pojištění, při tak velikém rozšíření jako nyní samospráva již není tím, čím bývala.

Pokud známe náš lid, můžeme s určitostí říci, že velická většina členstva nebude plnit svých práv vůči samosprávě pokladen. Většině zůstane jedno, v čí jest rukou, jen když dostane příspěvky; většině věc ta zůstane úplně nesrozumitelná.

Myšlenku Šupovu „nejsouce zásadně proti samosprávě pokladen, ale reagujeme jen na myšlenku postátnění pokladen nemocenských, právě jen nemocenských, neboť tu úřadování je nejhojnější, hojnější než u ustatných pojištěných“, možno přijati prozatím za nejsprávnější vyjádření našeho stanoviska. Snad budoucnost přinese zadosťučinění.

Předloha nepřipouští lékařské pomoci v pojištění pro členy, mající nad 2400 K ročního důchodu. Stalo se tak na žádost lékařů a lékáren, aby ti nebyli příliš poškozeni. — Zajímavé i sem spadající cifry: do dneška lékaři z vlastního nákladu nemocenského (51.4 milionu korun) zabírají 9.4 milionu, léky 6.9 milionu, čili spolu 16.3 milionu korun, a vlastní podpora nemocným na živobytí vyplacená činí 29.8 milionu korun. Přes všechnu nutnost lékařské pomoci je přece přednější pomoc na živobytí — zvláště, když v nemoci se žije dražší než za zdraví. Budou se tedy jistě pojištěnci

vzpíratí, aby lékárny a lékaři zaujali tak veliké procento peněz z příspěvků pojištěncových.

Věc by se mohla upravití jinak, na jiný náklad (státní, obecní, vůbec veřejný). Soudíme-li dle poměrného vzrůstu jednotlivých položek od roku 1890 do roku 1906, dostaneme: u peněžité podpory nemocenské 26%, u lékaře 37%, u léků 33%, u nemocnic 130%, u pohřebního 7%. Na tyto zvýšené náklady zvýšeny i příspěvky. Roku 1890 platil průměrně pojištěnec ročně 10.34 K, a roku 1906 už 13.86 K, zaměstnavatel roku 1890 platil: 4.50 K, roku 1906 už 6.41 K. Dělnický příspěvek vzrostl o 33%, zaměstnavatelův o 42%.

Z různých těch druhů pokladen nejlépe si stáli pojištěnci ve stavebních a společenstevních pokladnách. Pripadalof průměrně na den nemoci ve stavební pokladně nákladu: 2.97 K, ve společenstevní 2.50 K, ve spolkových 2.02 K, v okresních 1.89 K a v závodních 1.61 K. Nemocenské podpory byly: ve společenstevních 1.48 K, ve spolkových 1.32 K, ve stavebních 1.12 K, v okresních 1.05 K, v závodních 0.99 K.

Dosavadní nespokojenost vrcholila v rozdělení tříd. Jedna mzdová třída slučuje celou řadu lidí s různou mzdou a dává všem stejnou nemocenskou podporu. Návrh odpomáhá, že rozděluje 6 tříd na 10. Podpora nemocenská bude obnášeti ze mzdy nejnižší v každé třídě 66 až 75% — a to u tříd s malou mzdou větší procento: I.—IV. a) 75—71%, a u tříd větší mzdy menší procento: 66—67% (IV. b)—VI.). Prostřední mzda ve třídě obdrží v nemocenské podpoře asi 60—61% své mzdy a nejvyšší mzda z každé třídy dostane 50—56% své mzdy v podpoře. Tu zase naopak jako u nejnižší mzdy. Nízké třídy mají procento malé 50

až 53 (v I. a II.), vyšší třídy mají procento vyšší, 54—56 (III.—VI. tř.).

Mzdové třídy (§§ 16. a 17.) pro nesamostatné pojištěnce při nemocenském a úrazovém pojištění jsou:

	mzda denní	týdenní	měsíční	roční
tř. I.	0—0·80 K	0— 4·80 K	0— 20 K	0— 240 K
tř. II. a)	0·80—1·20 „	4·80— 7·20 „	20— 30 „	240— 360 „
tř. II. b)	1·20—1·60 „	7·20— 9·60 „	30— 40 „	360— 480 „
tř. III. a)	1·60—2·00 „	9·60—12·00 „	40— 50 „	480— 600 „
tř. III. b)	2·00—2·40 „	12·00—14·40 „	50— 60 „	600— 720 „
tř. IV. a)	2·40—3·20 „	14·40—19·20 „	60— 80 „	720— 960 „
tř. IV. b)	3·20—4·00 „	19·20—24·00 „	80—100 „	960—1200 „
tř. V. a)	4·00—5·00 „	24·00—30·00 „	100—125 „	1200—1500 „
tř. V. b)	5·00—6·00 K	30·00—36·00 K	125—150 K	1500—1800 K
tř. VI.	přes 6 K	přes 36 K	přes 150 K	přes 1800 K

Rozdělení a zařazení třídní má své nevýhody, ale má i veliké výhody: zjednodušení správy, čímž se zmenší náklad správní a tím na druhé straně přibude na podpoře.

K dokladu a osvětlení významu nemocenského pojištění v nové organizaci stůjtež některé statistické údaje (r. 1905):

Nemocenských pokladen bylo:

	okresních	závodních	společenslevných	spolkových	stavebních
v Čechách	195	638	320	62	5
na Moravě	69	215	97	22	—
ve Slezsku	23	70	48	10	—

Členů měly pokladny průměrně:

	okresní	závodní	společenslevní	spolkové	stavební
v Čechách	403.627	222.167	101.988	98.194	1786
v tom žen	84.899	90.007	21.504	27.167	54
na Moravě	119.367	91.303	28.613	42.803	
v tom žen	21.497	32.611	3.739	15.159	
ve Slezsku	36.516	25.306	9.327	21.278	
v tom žen	6.688	8.890	1.371	6.982	
v celé Hši	1,217.983	685.372	412.549	504.631	23710
v tom žen	230.218	148.536	87.409	138.401	359

Dohromady 2,844.245 a v tom ženy 640.932.

Súčtujeme-li dělnictvo české a uvedeme v poměr s výsledkem v celé říši, zřejmo, že území českého dělnictva zahrnuje většinu všeho členstva nemocenského.

Z členstva onemocnělo (porody) na dobu a zemřelo:

V Čechách v pokladnách:

	případů	porodů	dnů	šestinedělek	zemřelo
okresních	196.614	(7379)	3166.197	(206.728)	3617
závodních	115.850	(8066)	2202.520	(224.576)	2358
společenstevních	38.594	(920)	635.849	(24.520)	914
spolkových	39.625	(1788)	788.828	(48.930)	1220
stavebních	1.942	(4)	24.675	(112)	33

Byla tedy u nás úmrtnost u mužů i žen pod 1 procentem všeho členstva. Všeobecným požadavkem na všechny pokladny nemocenské — dle dra. Hitze — je pořádání přednášek, vydávání letáků, pamětních spisů a návrhů k snadnějšímu ochránění před nemocí a pečování o dodávání zdravé a dostatečné stravy nemocným — pokud sáhá toho možnost — šíření zdravotního významu a pečování o zdravé mléko, koupelny a lázně, rekonvalescentní domy, užší spojení s ústavy invalidními — toť vše, kde nemocenské pojišťovny mají právo a povinnost v zájmu svých cílů spolupracovati (V němčině vydáno pěkné dílo o „kuchyních pro nemocné“ od dra. Bluma, Lipsko 1903.).

B. Úrazové pojištění.

Úrazové pojištění uzákoněno 28. prosince r. 1887. Ministerské nařízení ze dne 3. dubna 1888 stanovilo přihlášky závodů k pojištění. Nové ministerské nařízení ze dne 22. ledna 1889 označuje sídla a teritoriální vymezení úrazoven. Zákon ze dne 20. července

1894 rozšiřuje úrazové pojištění. Ministerské nařízení z roku 1894 provádí III. čl. zákona 1894. Nařízení z r. 1904 rozděluje povinné závody k pojištění a stanoví procentuálně nebezpečnostní třídy pro periodu 1905 až 1909. Minist. nařízení r. 1889 rozvrhuje soudy v úrazových záležitostech, nová minist. nařízení upravují pak jednotlivé §§ původního zákona. Dne 9. prosince 1904 podána vládní předloha o invalidním a starobním pojištění, již pozměněno také pojišťování úrazové. V lidové sněmovně rozšířená předloha znovu podána dne 3. listopadu 1908.

I. Rozsah pojištění.

Povinni k pojištění úrazovému jsou (§ 1.): dělníci a závodní úředníci v:

1. továrnách, hutích, dolech na nevyhášené minerály, loděnicích a lomech;

2. v živnostenských podnicích, které se vztahují na provádění stavebních prací nebo při provádění staveb jsou zaměstnány;

3. v podnicích, kde se vyrábějí výbušné látky nebo se jich užívá;

4. v takových živnostenských, zemědělských nebo lesnických závodech, při nichž se užívá parních kotlů nebo takových pohonů, které jsou uváděny v pohyb nějakou silou elementární (větrem, vodou, parou, svitplynem, elektřinou a pod.) nebo zvířecí;

5. na všech železnicích, ať již jakoukoli hybnou silou hnaných;

6. ve všech živnostenských podnicích k převážení osob neb věcí na zemi a řekách, vyjma lodní dovoz, který podléhá zákonům jiným;

7. v bagrech (čerpačích);
8. v podnicích k čistění silnic a domů (oken, střech);
9. ve skladištích, v obchodech se dřívím a uhlím ve velkém;
10. při stálých divadlech, i když po celý rok nejsou v práci;
11. při hasičství;
12. při čistění kanálů;
13. při kominictví;
14. při kamenictví, studnařství a železném konstruktérství.

Dobrovolný přístup zákonem za zvláštních okolností dovolen (zákon 1894):

1. pro podnikatele v podniku, který není vázán k pojištění; tento může pojistiti sebe, své zastupce a jiné osoby, které nejsou vázány k úrazovému pojištění a přece nebezpečí v závodě jsou vysazeny, nemají však nad 2400 K ročního příjmu (artic. V. ex 1894).

2. Pro zaměstnavatele, jehož závod zákonně nepodléhá pojištění, je dovoleno korporativně dělníky i závodní úředníky pojistiti (artic. VI. 1894).

3. Také dobrovolným hasičům, kteří se konstituovali jako spolek a jejich svazům je možno nechati pojistiti korporativně aktivní členy při úrazových (artic. VI. 1894).

Subjektem úrazového pojištění jsou všichni zaměstnaní dělníci v závodech, které zákonem podléhají úrazovému pojištění, a v nich umístění závodní úředníci, volontéři, učedníci bez platu nebo jen s malým platem.

Vyloučení a nepovinní k úrazovému pojištění jsou:

- a) ustanovení zřízení při závodu státu, země, obce nebo nějakého veřejného fondu, pokud jim a jejich domácím při vstupu v případě úrazu zůsta-ven nárok podpory — nejméně pro jednu osobu — ve výši úrazové renty (§ 4.);
- b) oni dělníci, kteří nejsou zaměstnání v žádném stavebním ani pomocném odboru při stavbě, tu a tam nějaké opravné práce na stavbách provádějí (§ 1.);
- c) onen majitel stavby a jeho domácí nebo obyvatelé téhož místa, (nejsou-li z řad stavebního dělnictva), kteří pomáhají při stavbě přízemních obytných a hospodářských stavení na rovině;
- d) dělníci při zemědělských a lesnických podnicích, při nichž používá se nějakého stroje jen tak, že jen určitý počet dělnictva a závodního úřednictva je vysazena nebezpečí úrazu, nejsou vázáni k pojištění, nejsou-li v onom počtu ohrožených.

Ministr vnitra může povolit výjimku závo-dům vázaným k úrazovému pojištění a nezařadit jich k veřejným úrazovným, když:

- a) při závodech těch zřízen institut, jehož státně schválené stanovy osoby vázané k pojištění pro případ úrazu aspoň nejméně tolik zajišťují, jako veřejné ústavy, a zaměstnavatelé aspoň nejnižší poplatky zákonné splácejí (§ 57.);
- b) větší počet zaměstnavatelů v závodech podléhají-cích předpisům o úrazovných spojí se k utvoření pojišťovacího ústavu — s předpokladem, že sta-novy ad a) odpovídají, a není-li zřízením tohoto ústavu trvání veřejné pojišťovny ohroženo, a ský-tá-li založený ústav plnou jistotu pro splnění zá-vazků.

Při tomto zákonu za plat nebo mzdu ve smyslu zákona nutno počítati také tantiémy a naturální plat. Cena naturalií určuje se dle průměrné ceny místní.

II. Úrazovny.

Úrazové pojištění děje se úrazovny, ústavy to zbudovanými na zásadě vzájemnosti oboustranné: dělníka i zaměstnavatele.

Z pravidla má býti v každé zemi zřízena úrazovna. Dle dobrozdání ministerstva vnitra, — které nikdy ne-
jedná bez souhlasu a rady zemských výborů — možno pro jednu zemi zřídit i několik úrazoven, i několik zemí sloučiti pod jednou úrazovnou. Placení úředníci úrazoven jsou pod přísahou a podléhají disciplinární moci představenstva. K ustanovení a propuštění vůdčího úředníka, pojišťovacího technika a účetního je třeba státního svolení (§ 9. ex 1887).

Členy úrazoven jsou podnikatelé závodů ležících v okrese úrazovny a v těchto závodech zaměstnaní, k pojištění vázaní dělníci a závodní úředníci.

Orgány úrazového pojištění jsou:

1. představenstvo;
2. správní výbor;
3. zřízenci.

Představenstvo sestává z 18 členů, z nichž 6 (a 6 náhradníků) vzato ze středu zaměstnavatelů, 6 (a 6 náhradníků) zvoleno z řad pojištěných, 6 jmenováno ministerstvem vnitra.

Představenstvo celé volí si ze sebe starostu, jeho zástupce a zapisovatele.

Představenstvo obstarává správu ústavu; zvláště jsou to důležitější záležitosti, které mu jsou ponechány k rozhodnutí.

Správní výbor sestává ze starosty, jeho zástupce a tří členů představenstva, a to jednoho zaměstnavatele, jednoho pojištěnce a jednoho člena ustanoveného ministeriem do představenstva. Tyto tři členy představenstva volí ze sebe. Správní výbor obstarává běžné záležitosti a provádí usnesení představenstva.

Zřízení jsou správní a exekutivní orgány úrazoven. Jmenování jsou představenstvem — s určenou již podmínkou.

Úrazové pojištění vede sedm zemských pojišťoven: Praha, Brno, Lvov, Vídeň, Solnohrad, Štýrský Hradec, Terst.

III. Dozor.

Vrchní dozor nad úrazovnými zřízenými dle předpisů zákona vede stát — politický zemský úřad, v jehož dosahu právomoci úrazovna leží, a ministerstvo vnitra (§ 48.).

K snadnějšímu a účinnějšímu provádění zákona o úrazovém pojištění zřízena (§ 49.) při ministerstvu vnitra „pojišťovací rada“. Je to poradní a dobrozdání podávající orgán, který je ministerstvem vnitra k ruce při rozdělování a měnění okresů úrazoven, před vydáním vzorných stanov pro úrazovny, před každým použitím rezervního fondu a snížením nebo zvýšením tarifu a pod. (§ 3. zákona ze dne 30. března 1888).

IV. Zastoupení dělnictva ve správě.

Připomenuto, jak daleko mají dělníci účast na vnitřní správě úrazoven. Mimo to jsou účastněni všude, kde zájmy dělnictva přicházejí na přetřes a v tomto oboru.

1. V rozhodčím soudu — § 38. z roku 1887 — mají dělníci jednoho přisedícího a jednoho jeho zástupce mezi čtyry přisedícími, z nichž dva jmenuje ministerstvo.

2. V představenstvu má dělnictvo třetinu členů.

3. Ve správním výboru jest jedním členem zástupce pojištěnců.

V. Podpory úrazoven.

Pojišťování úrazové má za účel dělníku nebo zaměstnanému vůbec poskytnouti odškodnění za neschopnost k výdělku, která dočasně nebo trvale úrazem při vykonávání práce byla způsobena. Tyto úrazy mohou míti za následek poranění nebo smrt; v posledním případě pojištění dává pozůstalým odškodnění.

Dle toho předpokladem odškodnění je: 1. příčinou poranění musí býti úraz, t. j. vnější, náhlé působení, 2. poranění musí se státi „v závodě“, resp. při vykonávání práce zaměstnavatelem neb jeho zástupcem uložené, aby takto byla příčinná souvislost mezi úrazem a závodem, 3. úraz nesmí se státi „schvalně, úmyslně“, nebo při páchání nějakého zločinu nebo úmyslného přestupku.

A. Podpora v případě úrazu.

V případě tělesného poranění — úrazu — pro první čtyry neděle nastupuje nemocenská podpora. Teprve počátkem pátého týdne po čas neschopnosti práce a tím výdělku počne se vypláceti úrazová renta (§ 6.).

V prvních čtyrech nedělích poskytne nemocenská pokladna pravidelnou podporu: lékařské ošetření a léky a podporu, jak o ní pro jednotlivé případy jednáno v nemocenském pojištění.

Pro vypočítání renty slouží roční příjem, který poraněný měl v roce případu a v onom závodě, kde k úrazu přišel. Nebyl-li zaměstnán ode dne úrazu zpět počítáno, po celý rok v závodě, je pro vypočítávání renty ten roční výdělek směrodatný, který v tento čas v tomtéž nebo sousedních závodech téhož druhu mají průměrně.

Průměrný denní plat třístakrát vzatý počítá se zde za roční výdělek. Převyšuje-li tento plat 1200 K ročních, přebytek se nepočítá. Roční příjem pro učně, volontéry, praktikanty a jiné osoby, které pro nedokončené vzdělání nemají žádný nebo jen nepatrný plat, počítá se jako nejnižší příjem plný (plat dělníka nebo úředníka závodního, pro který obor dotyčné osoby se vzdělávají; nesmí však tento počet přesahovati 600 K ročně.

Renta v případě

- a) úplné neschopnosti k práci pro dobu trvání této činí 60% ročního výdělku;
- b) při částečné neschopnosti a po dobu trvání této obnáší část literou a) udané renty, a sice dle toho, mnoho-li schopnosti poraněnému zbývá k práci, ne-

smí však převyšovati 50% ročního pracovního výdělku.

Při závodech, které nepracují po celý plný rok, přihlíží se jen k počtu pracovních dnů po čas práce závodu (§ 6.).

Novella z roku 1894 obsahuje zvláštní ustanovení pro zřízence drah a státní zřízence o odškodnění.

Pokud těmto osobám a případně jich pozůstalým zákon připovídá právo nároků na odškodnění, je poraněnému zvýšiti přináležející rentu o polovici, v případě trvalém podle okolností možné zvýšení až k dvojnásobnému obnosu t. j. 120% plného ročního příjmu; renta přináležející pozůstalým má býti zvýšena o dvě třetiny. (Čl. VII. nov. 1894.)

Poraněný v žádném případě nemá práva na odškodnění, přihodil-li si úraz úmyslně (§ 6.).

B. Podpora v případě smrti pozůstalým.

Nastala-li následkem úrazu smrt, náleží před nastoupením smrti poraněnému náhrada vytčená v předchozím paragrafu; po smrti pak:

1. pozůstalým vyplatí se pohřebné, které se odhaduje dle místního obyčeje, nesmí však přestoupiti výše 50 K;

2. pozůstalým po zabitém (úrazem) ode dne smrti vyplácí se z pojišťoven renta (způsob jejího vypočítávání již udán), která pro vdovu až do její smrti nebo do vstupu v nové manželství obnáší 20%, pro vdovce, je-li neschopný práce, a potud, pokud je neschopný, určeno také 20%, pro každé pozůstalé manželské dítě až k dokonanému 15. roku věku označena renta 15procentní, a ztratí-li dítě i druhého rodiče, zvýšena na 20% ročního pracovního příjmu otcova;

každému nemanželskému dítěti do téže doby věku, jako u manželských, vyplácí se 10% rentu.

Renty vdovy, resp. vdovce a dětí nemohou přestoupiti dohromady 50% ročního výdělku, takže za zvláštních okolností nastupuje poměrné umenšení úrazového důchodu.

Pro pozůstalé, rodiče, děda a babičku zemřelého, pokud tito byli odkázáni na výdělek jeho, vyplácí se renta až do smrti nebo až do času, kdy odpadne jejich nouze ve výši 20%.

Při tomto stanovení nesmí se zapomínati, že rodičům náleží přednější právo na rentu, než dědovi a babičce zemřelého.

V případě nových vdavek obdrží vdova odbytné ve výši trojnásobné její roční renty.

Žádného práva na důchod úrazový nemají ani vdova resp. vdovec po smrti úrazem zraněného, uzavřen-li sňatek teprve po úrazu. Žádného nároku přirozeně nemají ani děti v tomto manželství zplozené. Podobně nemají nároků nemanželské děti po úrazu zplozené a manželé, kteří z vlastní viny nežijí v manželské spolitosti.

Ascendenti, přijdou-li v počet žadatelů renty po zemřelém se vdovou (vdovcem) nebo dětmi, dostanou jí jenom tolik a tenkrát, pokud první právem nečiní nároky na nejvyšší možný stupeň výplaty renty (§ 7.).

Čas vyplácení renty (§ 37.): Vydání pohřební splácí se týden po stvrzení.

Renty poraněných (zmrzačených) a pozůstalých mají se vypláceti měsíčně do předu po průkazu ověřeného vysvědčení oprávněného uživatele pojištění. Ověření osob a jejich skutečného oprávnění děje se na faře nebo na obecním úřadě.

Je-li pojištěný, a oprávněný na rentu příslušník cizí říše a zdržuje-li se trvale za hranicemi, jest úrazovna oprávněna vyplatiti mu najednou dle poměrů případu vyměřený obnos (§ 42.).

Jako při nemocenském, tak i při úrazovém pojištění zákon vylučuje exekuci a zabavení renty (§ 43.), pokud ovšem není pojištěnec vázán k alimentaci. Pokud není připuštěna exekuce, není ani majiteli renty dovoleno s rentou ve prospěch třetí osoby disponovati, činí-li tak, akt ten ztrácí právní působnost.

Zaměstnavatel nebo jeho zástupce je povinen k náhradě odškodnění, které úrazovna dala dělníkům, jenž přišel k úrazu v závodě úmyslným nástrojením zaměstnavatele nebo hrubým jeho zaviněním. Podobně platí i pro společnosti. Tyto nároky úrazovny na odškodnění promlčí se ve třech letech ode dne úrazu (§ 45.). Náhrada tato úrazovně však obnáší jen tolik, o kolik ústav poraněnému dal více, než byl v tom onom případě vázán (§§ 46. a 47.).

Zemřel-li poraněný, pro něhož na podkladě § 6. bylo odškodnění stanoveno, musí pozůstalí, kteří si činí nároky na rentu, která úředně nebyla jim stanovena, nejvýše do roka po smrti člena se přihlásiti u úrazovny, aby tak zamezili možnost vyloučení z nároků.

VI. Příspěvky.

Prostředky k udržování úrazoven — ať již ke krytí úrazové renty nebo výloh správních a založení rezervního fondu — jsou příspěvky.

Stanovení příspěvků děje se tímto způsobem:

Všecky závody povinné k pojištění úrazovému rozdělí se v nebezpečnostní třídy a v nich stanoví se nebezpečnostní procenta.

Tyto záznamy a rozdělení musí býti každých pět let revidovány. Zařazení povinných závodů do jednotlivých procentových tříd nebezpečnostních děje se na oznámení podnikatele pojišťovacím ústavem.

Jednotlivé úrazové příspěvky určují se dle tarifu, který vystavují úrazovny a státní úřady potvrzují. Z těchto tarifových příspěvků připadá 10% na pojištěnce, 90% na zaměstnavatele. Příspěvky odvádí výlučně zaměstnavatel, který však jest oprávněn quatu na pojištěnce připadající při výplatě mzdy si strhnouti; musí však — jako již připomenuto při nemocenském pojišťování — tohoto práva užíti do měsíce, jinak ztrácí nárok a později již nesmí se odškodniti na dělnictvu (§§ 14.—27.).

Kde dělnictvo dostává naturalie místo peněz, platí celé pojištění zaměstnavatel (§ 17.).

V podnicích, jichž zaměstnavatelé pro sebe, dělnictvo a závodní úřednictvo přistoupili dobrovolně k úrazovně, odrážení příspěvků pojištěnců ze mzdy neb příjmů smí se díti jen po dohodnutí.

Rozdělení povinných závodů na nebezpečnostní třídy a stanovení percentuální každé nebezpečnostní třídy děje se na základě výsledků statistiky úrazů. Úrazovny, které jsou oprávněny k vřazení jednotlivých závodů do tříd, musí míti zřetel na průměrnou výši nebezpečí úrazu a na opatření zavedená k zamezení úrazů.

Nařízení ministerstva vnitra ze dne 15. června 1904 rozděluje závody na nebezpečnostní třídy a stanoví procenta nebezpečí pro periodu (1. ledna 1905 až 31.

prosince 1909). Dle tohoto nařízení máme XII nebezpečnostních tříd, z nichž poslední je nejvyšší s procenty nebezpečnostními 73 až včetně 100; prostřední nebezpečnostní procento je 87.

Každá úrazovna je vázána k utvoření rezervního fondu, jehož výši určuje ministerstvo vnitra. Výše rezervního fondu nesmí přesahovati 10% kapitálu ke krytí závazků pojišťovny nutného (§ 15.). Kromě toho zákon předpisuje utvoření pro všechny úrazovny společného rezervního fondu, který spravuje stát a o jehož použití rozhoduje ministerstvo vnitra (§ 15.).

VII. Postup při úrazu a upravení renty.

Každý úraz, který se stane v závodu a následkem jehož nějaký dělník buď zabit nebo tělesně poraněn, že nejméně aspoň tři dni není schopen práce, musí býti zaměstnavatelem nebo jeho zástupcem, který v čas úrazu závod řídil, nejdéle do pěti dnů po nehodě písemně oznámen politickému úřadu první instance. Oznámení musí býti podáno ve dvou exemplářích, z nichž politický úřad jeden neprodleně zašle kompetentní úrazovně (§§ 29. a 30.).

K tomuto oznámení jsou zvláštní formuláře.

Po oznámení úrazu, kterým dělník zabit nebo učiněn neschopným práce na více než čtyři neděle, je povinen politický úřad co nejdříve zkoumáním potvrditi:

1. příčinu a druh úrazu;
2. poraněné nebo zabitě osoby;
3. mzdu jejich;
4. druh způsobeného poranění;
5. obydlí úrazem postižených osob;

6. pozůstalé po zabitých osobách, které podle zákona jsou oprávněny žádati odškodnění na úrazovně.

Úrazovna může na tomto ohledávání býti účastněna svým zřízencem a za tím účelem má býti v čas o případu zpravena. Výlohy nastalé tímto kontrolováním nese pokladna úrazová — zvláště výlohy znalcům, kteří byli přibráni ke komisi. Při ohledání nároků na úrazně a při stanovení výše odškodného mají obecní úřady spolupomáhati (§§ 31. a 32.).

Majitelé závodu nebo zaměstnavatelé mají na požádání úrazovně do osmi dnů oznámiti mzdu nebo příjem zabitých nebo poraněných pojištěnců a doložiti průkazy o platu osob v závodech zaměstnaných, aby se na tomto podkladě mohla vypočítati renta pro úrazem postižené (§ 35.).

O tom, jak si mají počínati osoby, jimž se do roka nedostalo úřední zprávy a přiřčení renty, řečeno již na jiném místě.

Úrazovna je povinna pojištěnci, kterému buď úředně nebo na vlastní přihlášení byla přiřknuta úrazová renta, dodati písemný výměr, z něhož patrna výše připadající renty a způsob jejího počítání. Kde se jedná o odškodnění pro neschopné práce, je nutno zejména udati, byla-li přijata do počtu úplná neschopnost, či jen částečná, a v jakém rozměru. I tehdy, kdyby nároky pojištěncovy byly odmítnuty, musí úrazovna o tom podat písemnou zprávu (§ 36.).

Jakmile pojištěnec přišel úrazem o život, má i h n e d úrazovna po skončení pátrání vyměřiti výši renty pozůstalým. Nastala-li smrt až po nějakém čase, musí tak pojišťovna učiniti, jakmile o smrti se dověděla. Pro osoby zraněné stanoví úrazovna rentu po čtyrech ne-

dělich, pro další čas ještě trvající neschopnosti k práci — nebo pro navždy neschopné.

Pro osoby, které po čtyrech nedělích jsou ještě v lékařském šetření, po případě nalézají se ještě v hojení utrpěných poranění, omezí se stanovení renty na čas až k dokončenému vyhojení, konečná renta pak se vyměří teprve po dokončeném hojení (§ 33.).

Změní-li se podstatně okolnosti, které pro stanovení výměry renty byly směrodatny, může výše renty býti úrazovnou změněna — buď na její návrh nebo z úředního nařízení.

Snížení nebo zvýšení stanovené renty nastupuje v platnost ode dne doručení rozhodnutí pojištěnci. Proti rozhodnutí možno si stěžovati u rozhodčího soudu; stížnost však nemá vlivu na uskutečnění. Teprve rozhodnutí dotyčného soudu je směrodatno (§ 39.).

Nastoupí-li úrazem postižený dělník neb úředník, jemuž byla na základě zákona přiřknuta úrazová renta ve výši 60% ročního výdělku, u starého nebo jiného zaměstnavatele stavu svému příhodné zaměstnání, můž z ohledu na změnu podstatnou v okolnostech renta mu vyměřená dočasně nebo částečně nebo docela býti zastavena. Obnáší-li mzda nynější zmíněného dělníka nejméně 80% roční mzdy, ze které se vypočítávala renta, jest úrazovna vázána nynějšímu zaměstnavateli po čas nového pracovního poměru nahraditi z polovice ušetřený obnos zastavením renty (§ 40.).

VIII. Povolání rozhodčího soudu.

Při každé úrazovně musí býti zřízen rozhodčí soud pro stížnosti vedené na úrazovnu a pro neuznané od ní nároky na úrazovou rentu.

Soud sestává ze stálého předsedy, čtyř přísedících a příslušného počtu náhradníků.

Předseda, z řad soudcovských státních úředníků i jeho zástupce jsou jmenováni ministrem spravedlnosti v dohodě s ministrem vnitra. Také dva přísedící a jich náhradníci — vesměs technicky vzdělaní — jmenováni na určitý čas ministrem vnitra. Jeden přísedící a jeho náhradník je volen od vázaných k pojištění zaměstnavatelů, poslední pak přísedící a náhradník volen pojištěnci; oba poslední přísedící jsou voleni v čas, kdy zároveň připadají volby do představenstva úrazovny. Z členů rozhodčího soudu nesmí býti žádný v představenstvu pojišťovné společnosti ani státi v jejích službách.

Výlohy hradí úrazovna. Právní prostředky a stížnosti na rozhodnutí soudu nejsou přípustny.

Má-li pojištěnec stížnost proti rozhodnutí o výměře renty, musí před uplynutím jednoho roku — nechce-li ztratiti nároky žalovatelnosti — ji rozhodčímu soudu předati (§ 38.).

Všecky původní doklady pro soudní řízení mají býti podány v originále, mohou býti však i v opisu. Žaloba se podává buď písemně v dvojnásobném opisu, buď ústně u předsedy soudu, který zaveďe se žalobcem protokol (§ 13. min. nař. z 10. dubna 1889).

IX. Prohlídka závodů.

Úrazovna jest oprávněna požádati živnostenského dozorce, aby co nejdříve prohlédl závod, který dle předpisů musí býti u úrazovny pojištěn. Inspektor dle možnosti co nejdříve žádosti té vyhová. Zaměstnavatel nebo jeho zástupce je pak vázán dozorcí podati žá-

daná vysvětlení, zvláště o okolnostech, které mohou míti na úraz vliv.

O výsledku inspekce podá dozorce zprávu úrazovně, která na podkladě této zprávy navrhne politickému úřadu první třídy pro závod opatření směřující k zabránění úrazu. Vydání s tímto postupem spojená spadají do „správních výloh“ úrazovny (§ 28.).

Úrazovny pak ročně podávají přehlednou zprávu ministerstvu vnitra, v níž označují statistiku úrazů a způsob uložení rezervního jmění (§ 60.).

Závody, v kterých není dbáno zákonných předpisů — ať o zabránění úrazu, ať o oznámení úrazu — jak jednotlivé §§ označují — podléhají trestnému určení §§ 51., 52., 53. a 54.

Peníze z pokut sebrané plynou do rezervního fondu úrazovny. Zaměstnavatel je povinen každou změnu v závodě, která má vliv na změnu nebezpečnostní třídy nebo na povinnost k pojištění, do osmi dnů oznámiti úrazovně, která rozhodne o dalších následcích změny v pojištění (§ 6.. nařízení ze dne 24. ledna 1889).

Poplatky dělnické do úrazovny platí se půlletně — 30. června a 31. prosince. Do 14 dnů po uplynulé lhůtě mají zaměstnavatelé quotu pojistnou zaplatiti (§§ 28., 29.; nařízení z téhož data).

X. Konečná ustanovení. Různé.

Závody mohou po schválení stanov politickým úřadem zařídit dle rozhodnutí ministra vnitra po předchozí prohlídce pověřenými úřady vlastní úrazovnu. Ta musí odpovídati normálu stanov zákonem vydaných, zaměstnavatel musí odváděti do ní quotu za sebe aspoň ta-

kovou, jakou by musil odváděti do veřejné, a pojištěnci nesmějí býti v minimálních svých nárocích zkráceni (§ 57. z roku 1887).

Při úrazu odevzdají soukromé úrazovny kapitál rentový úrazovně veřejné, která vede vyplácení (§ 59.).

Poplatky úrazovnám se odvádějí buď cheky nebo důvěrníkům úrazovny, kteří vybíráním příspěvků jsou pověřeni. Odevzdání obnosu do rukou důvěrníka dá si zaměstnavatel od něho potvrditi (§ 29. z r. 1889).

Renty bývají úrazovnami poukazovány prostřednictvím cheků. Výplatu obstará z pravidla onen poštovní úřad, v jehož obvodu pojištěnec bydlí; proto nutno každou změnu obydlí úrazovně oznámiti. Potvrzení na cheku o přijetí poukázaného obnosu považuje se za kvitování a zároveň za potvrzení žití pojištěncova. Výplatu prostřednictvím pošt. spořitelny děje se měsíčně do předu. Kontrolu o pravosti potvrzení na základě předpisů přinášených na chekách provádí c. k. poštovní spořitelní úřad.

Výplata renty poraněných po čas hojení po uplynutí čtyř neděl, a přechodně neschopným práce, jakož i podpora pohřební děje se na poukázání úrazovny onou nemocenskou pokladnou, již poraněný atd. přináleží, a je-li mezi nemocenskou pokladnou a úrazovnou o tom učiněna úmluva. Tato vzájemná smlouva s jednotlivými nemocenskými pokladnami v obvodu úrazovny má býti uzavřena — odškodnění nemocenské pokladně skýtají úrazovny. Nemocenské pokladny, které jsou ve spojení s úrazovnou, oznámí ukončení doby hojení, trvání a stav dosavadní neschopnosti k práci (§§ 34.—41. z r. 1889).

Společenstevní úrazovny probírá zákon z r. 1887 v §§ 57.—59. Všecko vyjednávání mezi úrazovnami s

jedné a zaměstnavateli a pojištěnci s druhé strany je poplatku prosto, písemnosti bez kolku. (§ 56.).

Úrazové pojištění dle vládní předlohy ze 3. listopadu 1908.

Rozsah tohoto pojištění bude jako dosud. Při-
bráni byli jen horníci, jimž v bratrských pokladnách
nedostávalo se dostatečné podpory. Závody, které musí
býti pojištěny na úraz, jsou tytéž jako dosud.

Také dělníci doma zaměstnaní u týchž podniků
podléhají pojištění. Celkem zasáhne pojištění to 2 mil-
liony celodělníků (300 dní práce), a počítáme-li oso-
by pojištěné bez ohledu na délku práce (ne — celo-
dělníky), tedy asi 3 miliony osob.

Kdo je zaměstnavatelem? (§ 14., 15.).

Poněvadž pojištění spočívá více na zaměstnavateli
nežli na dělníku pojištěném, (neboť zaměstnavatel platí
buď třetinu nebo polovici nebo celý příspěvek a zod-
pověden je za přihlášky a údaje pojištěnců), je nutno
vědět, kdo je ve smyslu zákona zaměstnavatelem.

Zaměstnavatelem nebo podnikatelem ve smyslu zá-
kona pojišťovacího jest ten, na jehož účet se podnik
vede, a to i tehdy, když ne on sám, nýbrž třetí osoba
najímá pojištěnce do práce či služby, nebo když ne
on, nýbrž třetí osoba a kdokoli jiný náhradu dává
pojištěnci za práci a službu (najatí na zpropitné!).
Podnikatelé zaměstnávající domácí dělnictvo, jsou nejen
zaměstnavateli těchto, nýbrž i těch osob, které mezi
nimi a domácími dělníky sprostředkují (řaktoři) a mají
tedy i k těmto povinnost pojišťovací.

Cestou nařízení se určí, jak splní povinnost pojišťovací zaměstnavatelé domácích řemeslníků, a to jak za tyto řemeslníky, tak i za jejich pomocníky.

Za povinnost pojišťovací ručí se zaměstnavatelem i spolupodnikatel; zvláště solidárně ručí za příspěvky pojišťovací.

Zaměstnavatelé mohou si zvoliti plnomocníka, který za ně jejich jménem koná povinnost pojišťovací.

Kdo vědomě najme k práci neoprávněného pracovníka nebo podnikatele, ručí společně s tímto neoprávněným podnikatelem za povinnosti pojišťovací vzhledem k zaměstnaným osobám při práci; na něho spadají i pokuty neoprávněnému podnikateli uložené, jakož i jemu jest hraditi nemocenské pokladně náhradu za onemocnělého a neohlášeného pojištěnce. Podléhá-li neoprávněný podnikatel sám pojištění při uložené práci, pak prácedárce ručí nejen za jeho lidi, nýbrž i za něho, a to zcela sám (§ 15.).

Mzdové třídy.

Nesamostatní pojištěnci při úrazovém pojištění budou rozděleni do týchž tříd jako při pojištění nemocenském. (Viz „pojišťování nemocenského“).

I zde tantiémy, prémie a naturální deputáty, zpro-pitné a dávky od cizích osob, pokud jsou místo mzdy dávány, počítají se do mzdy.

Nové úrazové pojišťování upouští od dosavadního způsobu započítávání skutečné mzdy.

Důchod úrazový. (§ 172.—181.).

Úrazové pojištění zajišťuje náhradu škody, která vzniká zaměstnanému nebo jeho pozůstalým při úrazu pracovním. Za takové platí úraz v dílně, ale i v domácnosti se přihodivší, když dělník od zaměstnava-

tele nebo jiného představeného k pracím v domácnosti nebo kdekoli jinde byl použit.

Schválně nebo trestným skutkem přivoděný úraz nepřináší práva na náhradu.

Vedl-li úraz k zmrzačení, pak se poškozenému po skončené léčbě, a aspoň od počátku druhého roku určí roční důchod na dobu neschopnosti k práci. Po dobu léčení dostává poraněný podporu nemocenskou.

Není-li poraněný pojištěn na nemoc, určí se mu úrazová renta již od 14. týdne; před touto dobou dává zaměstnavatel nebo úrazovna na jeho účet nemocenskou podporu.

Onemocní-li někdo jako důchodník na nemoc pojištěný, dostává jen nemocenskou podporu; a z renty tolik, aby měl na podporu takovou, jako před úrazem. Důchod úrazový řídí se dle umenšení výrobnosti poraněného úrazem, a podle výše třídy, které náleží.

Bere se tu za základ počtu posledních 30 neděl a průměr těch tříd, do nichž pojištěnec náležel. Nebyl-li v nemocenském pojištění nebo nebyl-li v něm po 30 neděl, vezme se pro scházející dobu za základ ta mzda a třída, do jaké náleží dělníci téhož druhu v témž kraji. Kdo má víc než 2400 K ročně, náleží jen do VI. třídy. Učňové, volentéři, praktikanti náleží do té třídy, do jaké přijdou hned po vyučení jako plně zaměstnaní dělníci nebo učedníci, ale nejvýše do III. tř. b).

Důchod úrazový obnáší:

I. Při úplné neschopnosti k práci po celou její dobu 300krát nemocenskou podporu (tak zv. „celorenta“, „plný důchod“);

II. při částečné neschopnosti na čas jejího trvání tolik částí celorenty po dvanáctinách (dnes po šestinách), kolik asi neschopnost z výdělnosti ubírá.

I po obnovení schopnosti k práci ponechá se důchod, je-li ho třeba, k plnému zotavení dělníkovu. Je-li zmrzačený tak bezmocný, že potřebuje stále někoho k obsluze, tedy se mu důchod o polovici zvýší (1 a půl celorenty).

Dosud celý důchod obnášel 60% mzdy, budoucně bude obnášeti jako nemocenská podpora 50—75% mzdy, ale poměrně také kolem 60%. Celorenta však je nižší, než nemocenská podpora, neboť nemocenská podpora, ročně tvoří $n \times 365$, ale celorenta úrazová rovná se $n \times 300$.

Bude pak celorenta dle jednotlivých tříd: v I. tř. 120 K, ve II. a) 180 K, ve II. b) 255 K, ve III. a) 330 K, ve III b) 405 K, ve IV. a) 510 K, ve IV. b) 645 K, v V. b) 990 K, v VI. 1200 K. Renta bezpomocných obnáší o polovici více, tedy: 180, 270, 382, 607.50, 765, 967.50, 1215, 1485, 1800 K.

Dosud obnášela průměrně celorenta ve Vídni 543.32 K, v Praze 417.14, v Brně 446.82, ve Lvově 471.14, v Hradci 654.53, v Terstu 682.75 a v pojišťovně železniční 1322.74 K. Renty v úrazovnách teritoriálních v r. 1906 vyplacené činily ze skutečné mzdy: celorenty 59.54%, a částečné renty od 7.32 do 47.20%. Průměr částečné renty byl od 125 K do 190 K, průměr vdovské renty od 132—196 (Praha 159.84, Brno 133.44) renty sirotčí od 76—138 K. (Praha 103.96, Brno 89.99), renty ascendentů (rodičů atd.) od 120—296 K. (Praha 119.94, Brno 132.61).

Úrazovna má velký vliv na léčení jak po úrazu, tak v novém případě nemoci z úrazu, i ve stavu

zmrzačenosti. Je-li způsob a ústav léčebný pro zamezení nebo zmírnění následků nutný, musí se mu poraněný podrobiti. Když sám ozdravění oddaloval, dá se do léčebného ústavu na útraty své renty. Je-li již vyhojen a v požitku renty, smí býti dán do nějakého ústavu jen se svým svolením. Je-li třeba později jej pozorovati, útraty pozorování v nemocnici hradí úrazovna. Každé bezdůvodné zprotivení léčebným krokům úrazovny trestá tato odnětím celé nebo části renty.

Invalidní a úrazovou rentu může pojištěnec pospolu jen tehdy bráti, pokud spoluvzáté nedosahují výše celorenty příslušné, nebo — je-li bezpomocný — půldruhonásobné celorenty. Vše, co je přes to, odpadá a to z renty úrazové. Důchodník invalidní, přijde-li k úrazu, nepodléhá obmezení žádné renty, dostává tedy obě v příslušné výši. Při smrti poraněného zaplatí úrazovna kromě léčebných útrat pohřebné a určí pozůstalým rentu bez ohledu na kapitál, jaký snad dostanou z pojišťovny invalidní.

Renta pozůstalých obnáší:

1. pro vdovu až do smrti nebo dokud se znovu nevdá, třetinu renty, jež by příslušela muži; vdovci, byl-li by k práci neschopen, také po manželce-dělnici třetina renty její. Vdá-li se vdova, dostane odbytné ve výši trojnásobné roční renty. Důchod dostane však jenom vdova, vzal-li si ji důchodník před úrazem.

2. Děti dostanou čtvrtinu renty otcovy až do konce 15. roku. Je-li sirotek bez otce i matky, dostane třetinu renty. Platí se renta dítěti manželskému i nemanželskému, bylo-li otcem uznáno a přispíval-li na ně otec. Renty vdovy (vdovce) a dítek dohromady nesmí přesahovati celorentu otcovu.

3. Ascendenti, vnuci a sourozenci mají právo na třetinu renty po zemřelém, podporoval-li je za živa. Všichni spolu jen do vyčerpání této třetiny.

Renty dětí, vnuků, sourozenců mohou se platiti i přes 15. rok, jsou-li to dítky slabé a neduživé. Měl-li důchodník jen částečnou rentu, dostávají pozůstalí po něm podíl z té celorenty, jaká by k jeho úrazu byla náležela. Pozůstalí po cizozemci, nežijí-li v naší říši, nemají práva na rentu.

Ústavy pro úrazové pojišťování (§ 182., 186., 188.). Úrazové pojištění povede dále sedm zemských pojišťoven z roku 1887. Úrazovny jsou právní osoby. Za své závazky ručí jen svým jménem. Dosa-
vadní ústřední rezervní fond jejich se zruší a rozdělí představenstvem a úředníky. Představenstvo ze dvou třetin voleno je ze zaměstnavatelů, třetina z pojištěnců. Předseda ze zástupců zaměstnavatelů, místopředseda z řad pojištěnců. Toto představenstvo rozhoduje jen o běžné správě úrazovny. O odškodnění za úrazy a o obraně proti úrazům rozhoduje sbor složený ze stejného počtu zástupců obou stran. Placení úředníci jsou pod přísahou. Vedoucí úředník a jeho zástupce a technik pojišťovací musí míti schválení státu. Řád jednací a služební sestavuje představenstvo, schvaluje ministerstvo vnitra.

Všecky úrazové podniky v obvodu úrazovny jsou jí přiděleny, vyjma železnice a doly, které mají své odborné pojišťovny. Styk mezi závody, mezi zaměstnavateli a pojištěnci s jedné strany, a mezi úrazovnami s druhé strany obstarávají okresní úřady pojišťovací; vedou totiž seznamy pojištěných, vybírají příspěvky a spolupůsobí při úrazovém pojištění. Úrazovny mají

dozor nad okresními úřady pojišťovacími, pokud se týká plnění oněch úkolů.

Stanovy úrazoven musí obsahovati ustanovení — více méně známé — z nichž čtvrtý bod jedná „o jednání s okresními pojišťovacími úřady“, a šestý „o přijímání dobrovolných pojištěnců.“

Příspěvky úrazové (§ 187., §§ 189. až 206.). Všecky závody průmyslové podléhající úrazovému pojištění rozdělí se na nebezpečnostní třídy úrazové. Jednotlivé třídy budou mít ještě oddělení stupňované nebezpečnosti pro závody příbuzné. Roztřídění koná se podle statistiky a dobrozdání znalců. Po pěti — nejdéle deseti letech má se roztřídění nebezpečnostní znovu prohlédnouti a opravit. Závody, kde nedostatečně provedena jsou ochranná opatření zákonná, po čas této nezákonnosti mohou býti stíženy až 50% přírážkou v dohodě s živnostenským inspektorem (§ 187.).

Úleva v tomto ohledu má se díti při zavádění motorů do drobných řemeslných závodů, aby úrazová povinnost neodstrašovala od tohoto pokroku.

V rámci nebezpečnostních tříd úrazovna pořídí tarif příspěvkový, podle něhož zaměstnavatelé příspěvky platí. Břímě příspěvkové spočívá jen na zaměstnavatelích a nesmí se srážeti ze mzdy nebo služného. Tarif příspěvkový po každé revisi nebezpečnostních tříd se znovu upravuje. Přesahují-li příspěvky náklad úrazovny o 10%, sníží se přiměřeně. Nestačí-li příspěvky ani s úroky rezerv pojišťovacích, aby hradily všechny povinnosti, pak se vypíše přírážky k obyčejným příspěvkům. Všechna usnesení o tarifech schvaluje ministerstvo vnitra. Příspěvků smí se použiti jen na odškodné za úrazy a k příslušným výlohám.

Závody dnes již pojištěné v úrazovně nemusí se po provedení zákona znova přihlašovati. Nové závody hlásí se do 14 dnů po otevření. Nové závody kromě zaměstnavatelů ohlašuje okresní hejtmanství. Změny vlivné na úrazové pojištění se musí oznámiti do 8 dnů. Také zastavení závodu se oznamuje. Rekurs k místodržitelství, který může proti rozhodnutí úrazovny zaměstnavatel podati, nemá moci odkládací.

Zaměstnavatel může sebe, své splnomocněnce i zástupce a osoby jiné zaměstnané, jež pojištění nepodléhají, pojistiti a mzdovou třídu pro nové pojištěnce sám vybrati. Dosavadnímu malému rozmachu dobrovolného úrazového pojištění má se pomáhati statutárními ustanoveními.

Příspěvky podle sazby a dle mezdní třídy rozepisuje závodům okresní úřad pojišťovací a za všechny pojištěnce je vybírá pod dozorem úrazovny a to jednou za měsíc (spolu s ostatními příspěvky: nemocenskými a invalidními). Za každý den, ve kterém pojištěnec nepracoval, může zaměstnavatel žádati odepsání příspěvku, dokáže-li to, a bylo-li to po celý den. Ježto zemědělní dělníci se nepřihlašují, rovněž dělníci ze závodů, kde pouhý kotel pojištění podléhá, ustanoví se způsob evidence ve stanovách úrazoven. Příspěvky jejich se mohou paušalovati.

Zadržené nebo pro zatajení nějaké okolnosti nízko vyměřené příspěvky předepíše se i s úroky z prodlení.

Šetření pojišťovacích okolností děje se úrazovnou pověřenými osobami, které nesmějí však býti ani z členů představenstva, ani z kurie zaměstnavatelů, ani z kurie pojištěnců. Pověřené ty osoby vezmou se v přísahu, mají právo závody prohlížeti, na potřebné věci

se otázati a vysvětlení jim nesmí býti odepřeno. Jsou vázáni úředním tajemstvím a nesmějí vyrazovati obchodních a závodních tajemství. Nesmějí přijímati náhrady a pohostění při vyšetřování. Takto zaveden nový druh kontroly do úrazoven. Dřívější způsob inspekce živnostenského dozorce přechází na tento nový sbor.

Vyšetření úrazu (§ 207.—227.). Případ úrazu smrtelného nebo takového, jehož následky trvají přes sedm dní, ohlásí do 10 dní zaměstnavatel úrazovně. Povoláný lékař podepíše a vyplní lékařskou stránku úrazu. Oznámení se pošle úrazovně ve dvou exemplářích. Úrazovna ihned jeden pošle živnostenskému inspektorovi.

Komisse po úrazu do 10 dní zařídí se od okr. hejtmanství, když to požádá úrazovna, živnostenský inspektor, zaměstnavatel nebo postižený nebo někdo z jeho zástupců, a jen tehdy, když úraz je smrtelný nebo vede k smrti nebo k těžkým následkům. Komisse vyšetřuje: příčinu a způsob úrazu; poškozené osoby; druh jejich ran; okolnosti, podle nichž se řídí výměra odškodného; pobyt poškozených; při smrti pak počet a osobnost pozůstalých, kteří mají nárok na odškodné.

Okresní hejtmanství může každý úraz vyšetřovati, zvláště když toho žádá veřejný ohled, a možno-li se domnívati, že se stal vinou zaměstnavatelovou. Byla-li vina zločinná, nastoupí vyšetřování soudní.

Vyšetřování má se státi na místě úrazu; jest přibrati poškozeného nebo jeho zástupce nebo téhož závodu pojištěnce, který byl úrazu přítomen. Úrazovna může při šetření míti svého zástupce. Živnostenský inspektor má býti také pozván.

Výsledek šetření sděluje se úrazovně.

Náklad na komisi nese stát; zařídí-li ji okresní hejtmanství ze svého popudu nebo na radu živnostenského inspektora, nese náklad úrazovna. Ode dne dojití zprávy o smrtelném úrazu vyměří úrazovna výši odškodnění, jinak až po době čekací 13 týdnů nebo po skončeném léčení.

Vyměření důchodu úrazového svěří se trojčlenným výborům rentovým. Tyto volí se z představenstva úrazovny: jednoho člena do nich volí zástupci dělnictva, druhého zástupci zaměstnavatelů, třetího výše představenstvo úřednictva úrazovny. Není-li usnesení tohoto výboru jednohlasné, nebo žádá-li za to jeden z členů, rozhoduje celé představenstvo úrazovny, z polovice z pojištěnců a z polovice ze zaměstnavatelů volené, nebo nějaký širší výbor nebo úřad rentový. Pokud není rozhodnuto, může se povolití zatímní odškodné. Poškozený může se hlásiti do dvou let o odškodnění, pozůstalí jen do jednoho roku, když mu po úrazu nebylo vyměřeno.

Zpozoroval-li by poškozený následky úrazu až dlouho po úrazu, má se hlásiti v době, kdy to zpozoruje. Výměr o důchodu se pošle poškozenému písemně s udáním renty a způsobu, jak se počítala. Proti výměru se může pojištěný do roka ohraditi a žalovati úrazovnu u pojišťovacího soudu.

Důchod úrazový vyplácí se měsíčně napřed na vysvědčení, že důchodník žije. Pohřebné se platí do týdne.

Nemocenské pokladny podají po skončeném léčení úrazu nebo po třináctém týdnu úrazovém zprávu úrazovně, jak léčení skončilo, či trvá-li dále, a které jsou následky. Při změně ve stavu neschopnosti z

úrazu, vzešlé může se na žádost pojištěncovu i renta změnit. Do dvou let po skončeném léčení smí pojišťovna rentu z vážných důvodů změnit; snížit ji však smí jen v ročních lhůtách — (tedy ročně o dvanáctinu), aby tak poškozený měl jakousi stálost i v tom případě zajištění a nebyl náhle překvapen snad odnětím celé renty. A teprve měsíc po dodání výměru se snížení renty uskuteční. Zvýší-li se, zvyšuje se od doby, kdy o to žádáno. Omylem přiřknutá renta se sníží nebo zcela zastaví. Obdržené důchody se nevracejí, vyjma že byly nabyty lží a klamem.

Při částečné neschopnosti místo důchodu může úrazovna do šestiny celorenty vyplatiti jednorázové odškodnění, ne menší než polovička celorenty a ne větší než celorenta, byla-li neschopnost trvalá. Po dohodě s poškozeným může každá renta nebo její část býti vyplacena hotovým kapitálem. U občanů rakouských smí se tak státi, svolí-li k tomu chudinská obec. Mohlo by se totiž státi, že mnohý utratí svůj celý kapitál a pak případně obci na obtíž. U příčinlivých lidí obce chudinské nebudou proti tomu, aby si pojištěnec místo malé renty 100, 200 a 300 K vzal raději kapitál a založil jím pro sebe obchod, koupil si kus pole, zahrady, což by ho snad lépe živilo než jeho roční renta.

Část renty nebo celou může úrazovna se svolením pojištěncovým (jedná-li se o jednu šestinu, aspoň vyslechnuvši jeho přání) buď obrátiti na zvýšení jeho invalidní a starobní renty nebo založiti pro něho zvláštní fond pro čas nezaměstnanosti. Z tohoto fondu, když by práci neměl, bude dostávat podporu ve výši nemocenské, jaká by mu příslušela v té době. Zbude-li z tohoto fondu

něco po smrti pojištěncově, odevzdá se to pozůstalým. Praktické!

Zjistí-li se soudně vina zaměstnavatele neb jeho zástupce na úrazu, může úrazovna vyžadovati na závod, aby jí byl nahrazen náklad s odškodným spojený, platí-li úrazovou rentu, tedy celý kapitál, z něhož renta plyne. Také poškozený sám může žádati, aby závod jej odškodnil; podle trestního zákona (§§ 1235.—1327.) odškodné toto ve mnohých případech může býti vyšší, než jaké poskytuje úrazovna. Takováto žaloba patří před obyčejný soud.

Železniční a hornická úrazovna, jiné náhradní ústavy (§§ 228.—243.). Horníci a železniční zřízení mají své vlastní úrazové pojišťovny podle odborů pro celou říši.

Úrazovna železniční (zákon ze dne 5. března 1869, ze dne 28. prosince 1887 a ze dne 12. července 1902) ručí za odškodné úrazu pro všechny železniční zřízení a pro ty státní lidi a úředníky, které zdarma musí služebně převážeti, nebo jež služba na dráhu váže (v ambulanci poštovní, v celnících, finančních hlídkách, četnických hlídkách a pod.). Celorenta se měří dle ročního služného ve výši jeho 60%, v případě bezpomoci nebo vyššího odškodnění zvýší se na 120% služného, pro pozůstalé se vyměří o dvě třetiny výše. Zvýšená renta se platí již pátý týden po úrazu. Pense a úrazová renta spolu nesmí činiti více než roční služné, v případě bezpomoci ne více než 120% služného. Úrazovna železniční podléhá ministerstvu železnic.

V hornické úrazovně jsou pojištěni všichni dělníci, zřízení a úředníci při dolech zaměstnaní (dnes na 170.000 osob), pokud doły náležejí pod dozor hor-

ních úřadů. Vedle okresních pojišťovacích úřadů konají službu též bratrské pokladny a náklady vzniklé z pomoci, jaké úrazovně poskytují, mohou si dáti obojí nahraditi. Úrazovna bude míti také třídy nebezpečnostní. Příspěvky musí kryti celou roční potřebu a ještě složiti 10% roční povinnosti jako rezervu. Dnešní ústřední fond bratrských pokladen přes dva miliony korun obsahující odevzdá se oné ústřední úrazovně. Podřízena bude ministerstvu vnitra, které se v některých věcech dotáže ministerstva veřejných prací.

Vedle teritoriálních úrazoven byly dosud zřízeny dvě svépomocné společnosti pojišťovací, které vláda přizpůsobené novému zákonu míní ponechat. Tyto úrazovny však při vyplácení důchodu odvedou vždy příslušný krycí kapitál úrazovně, v jejímž obvodu jsou, a ta přejímá další závazek důchodový. Soudy příslušné pro nároky pojištěnců jsou i tu soudy pojišťovací.

Někteří zaměstnavatelé místo úrazoven všeobecných měli smlouvy se soukromými pojišťovnami, jimž platili nižší příspěvky, ač pojišťovny převzaly povinnosti všeobecných úrazoven. Smlouvy ty zůstanou v platnosti jen po dobu, na niž jsou uzavřeny.

O ukládání jmění jsou všechny pojišťovny vázány zákonem ze dne 5. března 1896. Úrazovny teritoriální, železniční a hornická musí kromě toho 25% všech trvale ukládaných kapitálů ukládati ve státních papírech. Až čtvrtinu jmění smějí se svolením ministerstva vnitra uložit do staveb všeobecně prospěšných (vlastních budov, léčebných ústavů, dělnických domků, ústavů pro rekonvalescenty a j.).

Kritický posudek. Úrazové pojištění podle nového zákona zlepšeno: odstraňuje účetní deficity úra-

zoven, rozděluje příspěvky správněji a neslevuje jich. Zavádí tužší dozor. Příspěvky platí se za každého dělníka zvlášť a ne za úhrnnou sumu mzdy, a tak se rozdělí lépe risiko pojišťovací. Zavádí se zjednodušení a uspíšení v celém jednání, odstraňují se nadbytné úrazové komise. Renty pojištěným se budou vyměřovati dle mzdových tříd; tento krok znamená zarovnání důchodů úrazových. Hornictvu přinese jeho vlastní úrazovna zlepšení. Bude postavena jiným pojišťovnám na roveň, a velké risiko, které s hornickým zaměstnáním je spojeno, zůstane jen na dolech samých a nebude tížiti i závody jiné. Z národních ohledů zdálo by se to příhodnější, aby hornictvo patřilo teritoriálním pojišťovnám, finančně však je to takto lepší. Renta se horníkům bude vyměřovati podle skutečné mzdy.

Počet úrazů s následky bývá ročně v říši přes 30.000 (r. 1906, 1907 a 1908). Před 10 lety nedosahoval počet ten ještě 20.000 a r. 1893 poprvé dostoupil 10.000. Úrazů smrtí končících bývá na 1000 až 1100 případů, z čehož na železnice připadá na 200, na ostatní práci v dílně a továrně 800 až 900 případů.

Úrazů, které se odbyly jen krátkou — čtyřmedělní nemocí, bývá na 80.000, r. 1895 jich bylo jen 40.000. V pražském a brněnském obvodu úrazy bývají stejně četny — 11.000 až 13.000.

Roční přírůstek rent úrazových byl r. 1906 v celé říši 12.824. Pozůstalým vdovám z nich vyměřeno 899, sirotkům 1839 a rodičům 76 rent. Zmrzačeným vyměřeno 10.000 rent. Celorenty vydány však jen 262 (se železnicemi 447), tedy z daných úrazů jen 3%. Celorenta průměrně obnášela (1906) v Praze 417.14 K; v Brně 446.82; ve Vídni 543.32; v Solnohradě

488.69; ve Št. Hradci 654.53; v Terstu 682.95; ve Lvově 471.14; a u železnic 1322.74. Tyto dosavadní údaje budou k dobru dělnictva zvětšeny.

Starobní a invalidní pojištění dle vládní předlohy z r. 1908.

(§§ 103.—171.).

Invalidní a starobní nárok.

Invalidní a starobní pojištění dává nárok na roční stálý důchod v případě neschopnosti k práci a ve stáří od 65 let, a nárok na výplatu kapitálu pozůstalým po zemřelém pojištěnci.

Příspěvek, který se platí po určité čekací době, oprávnňuje ke zmíněným nárokům.

1. Na invalidní důchod musí býti složeno aspoň 200 týdenních příspěvků;
2. na starobní důchod musí se platiti příspěvek aspoň po 30 let u nesamostatných výrobců (dělníků všeho druhu); a složiti se musí aspoň 200 týdenních příspěvků u samostatných výrobců (živnostníků a rolníků); z těchto musí aspoň 100 týdenních příspěvků po 5 let před splatností důchodu (mezi 60. a 65. rokem) splaceno býti opravdu ve stavu samostatnosti.
3. pro nárok na pojištění kapitálu odbytného pro pozůstalé musí se splatiti aspoň 40 týdenních příspěvků.

Doba čekací u důchodu invalidního určena jedna — invalidní důchod mohou dostávat jen nesamostatní výrobci (dělníci); samostatní výrobci (živnost-

níci) jsou z důchodu invalidního vyloučeni; ti budou moci brát jen starobní důchod.

Čekací doba pro starobní důchod je dvojí: pro nesamostatné 30 let, pro samostatné 200 neděl (4—5 let). Ježto některý pojištěnec hned je samostatným, hned nesamostatným výrobcem (malý zemědělec, jenž na zimu jde do továrny), tedy určeno, že aspoň polovice té čekací doby (100 příspěvků týdenních) musí spadat v průběhu pěti posledních let do samostatné živnosti, jinak by přešel do řad pojištěnců nesamostatných, tedy nabyt větší výhody.

Oněch 30 let čekací doby pro starobní rentu nesamostatných počítá se od počátku pojištění, bez ohledu na nastalé přerušení po nějaký čas. Přerušení se neodpočítává, nýbrž platí do těch 30 let.

Pro nesamostatné výrobce, kteří po zavedení zákona budou již v pokročilém věku a nebudou do 65 let již moci čítati 30 let čekací doby (všichni víc než 35letí) — bude platiti pro starobní důchod čekací doba jen 200 týdenních příspěvků (4—5 let), takže i 60letí budou pojištěni. Lidé při vyhláše zákona přes 61 rok staří již do pojištění nyní pojati nebudou.

Nárók na důchod invalidní budou mít nesamostatní pojištěnci a ze samostatných ti, kdož aspoň 26 týdnů pracují jako nesamostatní, a to aspoň ve 2 letech před tím, než se o invalidní důchod hlásí. Vyloučení samostatných z invalidního pojištění nebude tedy nijak osudno, neboť lidé nejméně zabezpečení z živnostníků a malých zemědělců většinou budou patřiti k těmto „samostatně nesamostatným“. Většina z nich vykáže se námezdnou prací 26 nedělní ve dvou posledních letech.

Za invalidu může se jen ten čítati, kdo pro sešlost věkem nebo pro nemoc nebo z jiné příčiny nevydělá si svou práci ani třetinu mzdy, jaké lidé jemu rovní zasluhují.

Invaliditu poznati a odhadnouti jen velmi těžce možno, a to jen u dělníků, u řemeslníků a zvláště prý u rolníků nebylo by prý vůbec možno invaliditu do-
svědčiti. Zúmyslné zmrzačení, přivodění invalidity zlo-
činem (opilstvím, pračkou), zbavuje nároků na důchod. Je-li však rodina na výdělek takového pojištěnce od-
kázána, vyplácí se i tu celý nebo část důchodu ro-
dině té.

Z á v a z n ě z a v á d í se invalidní a starobní poji-
štění pro všechny ty, kdož podléhají pojišťování ne-
mocenskému. Jsou to tedy oni nesamostatní dělníci a
pomocníci, zřízení a učňové tam uvedení.

Zároveň však pojištění to i pro samostatné, živ-
nostensky činné osoby, a to pro majitele živností a
závodů živnostenskému řádu podrobených, i majitele
jiných živností a pro majitele závodů zemědělství a
lesnictví věnovaných. Domácí spolumístiči, ať jsou ve
výslovném poměru nájemném k majiteli nebo jen jako
rodinní v domácnosti spoluzijící pomáhají, jsou také pod-
robeni invalidnímu a starobnímu pojištění.

Osoby, které své služby nebo práci zadávají na-
jednou několika osobám (domácí soukromí učitelé, poslu-
hovačky, pradelny, švadleny, báby atd.), řemeslníci, kte-
ří pracují na účet druhého podnikatele buď stále neb
aspoň převážně, pachtýři, správci a vedoucí živnost
řemeslnou nebo zemědělskou místo majitele, tyto vše-
cky osoby jsou k pojištění vázány.

Vyloučení z pojištění jsou:

Soukromí úředníci se služným nad 2400 K (ti mají své pensijní pojištění), zřizenci a úředníci dvorští, státní, zemští, obecní a jiní veřejní, kteří mají své pojištění jinak upraveno.

Všechny ony osoby, které ať jako samostatné, ať jako nesamostatné, jen mimochodem se zabývají zaměstnáním, jež jinak pojištění podléhá.

Vyloučeny dále osoby pod 16 let věku a ty, které počnou nějaké zaměstnání podléhající pojištění až po 60. roce.

Všecky osoby nad 60 let věku při uzákoněném pojištění se k starobnímu pojištění nevezmou.

Pojištění nepodléhají samostatní živnostníci a zemědělci, mají-li roční důchod větší než 2400 K a ti, kteří pravidelně zaměstnávají více než dva dělníky (učně, volontér, praktikant se v tomto případě za dělníka nepočítá).

Vyloučení jsou i ti, kteří již nějakého důchodu — pense, provise atd. — požívají, když důchod ten dosahuje aspoň 180 K ročně.

Osvobození mohou býti politickým úřadem od invalidního a starobního pojištění:

1. osoby, které jen v sezóně pracují, a jež jinak v té době podléhají pojištění, takže by ročně ani po 13 týdnů příspěvků starobních neodváděli, a tím by pro ně výsledek pojištění byl zmařen;
2. osoby, které již po 3 léta požívají aspoň poloviční úrazové renty, ale nejsou tak invalidní, že by nemohly pracovat. Odpadne-li renta, oživuje povinnost pojištění.

Do pojištění invalidního a starobního jsou pojaty tedy tři druhy pojištěnců:

Nesamostatní, samostatní a domácí příslušníci samostatných.

Nesamostatných odhaduje se v zemědělství a lesnictví 1,850.000, v průmyslu a řemesle 2,300.000, v hornictví 160.000, v obchodě a dopravě 550.000, ve volných zaměstnáních 10.000, u domácí služby 480.000 osob. Celkem 5,350.000 nesamostatných.

Počet samostatných odhaduje se: v zemědělství na 1,800.000, ve svobodných povoláních na 20.000, v řemesle 520.000, v obchodě a dopravě 350.000. Celkem tedy 2,700.000 samostatných.

K tomu přichází ještě výpomocných domácích lidí v zemědělství 1,670.000, v řemesle 50.000, v obchodě 30.000 osob, úhrnem 1,750.000. Všechně těchto tří druhů pojištěnců bude asi 9,800.000 osob.

Důchod invalidní a starobní počítá se takto:

Všecky složené příspěvky dělí se počtem let, v nichž pojištění trvalo ať s přestávkami nebo bez nich. Takovýto průměrný roční příspěvek násobí se pěti. K tomu obnosu přidá se státní příplatek 90 K. To dvoje činí dohromady základní důchod. K tomu se čítá ještě tak zv. přírůstek, který obnáší pětinu celé splacené sumy příspěvků.

Kdo by měl v době, kdy důchod se mu splácí, vlastního ročního důchodu přes 2400 K, dostane jen obnos bez státního příspěvku. Stát připlácí jen chudším.

Příspěvek pro nesamostatné pojištěnce platí se podle mzdových tříd týdně 12, 24, 36, 48, 60 až 70 haléřů, pro samostatné pojištěnce měsíčně 1 K. Nemá-li samostatný výrobce ročního důchodu ani 480 K, může platit jen 50 hal. měsíčně.

Když by se platil příspěvek po 50 neděl ročně, bude základní důchod invalidní a starobní v jednotlivých třídách mzdových obnášeti:

v I. tř. 120 K ročně ($50 \times 12 = 6$ K roční příspěvek; násoben 5 jest 30 K, k tomu státní doplatek 90 K; tedy $30 + 90 = 120$ K); ve II. tř. 150 K ($50 \times 24 = 12$ K; $12 \text{ K} \times 5 = 60 \text{ K} + 90 \text{ K}$); ve III. tř. 180 K (50 krát $36 = 18 \text{ K}$; $\times 5 = 90 \text{ K} + 90 \text{ K}$ jest 180 K); ve IV. tř. 210 K; v V. tř. 240 K; v VI. tř. 270 K.

Přírůstek je různý dle toho, jak dlouho a kolik týdnů kdo splatil. Platí-li kdo 20 let ve III. a to po 50 neděl ročně, tedy splatil celkem: $20 \times 18 \text{ K}$ to jest 360 K. Přírůstek z toho jest pětina či 72 K. Důchod po dvaceti letech bude tedy obnášeti: základní důchod 180 K a přírůstek 72 K, spolu 252 K.

Měl-li by pojištěnec nějaký důchod odjinud, své 252 K dostane; jen v tom případě, že by měl odjinud přes 2400 K, dostane pak invalidního nebo starobního důchodu jen 252 K bez 90 K státního příplatku, tedy 162 K.

Za příspěvkové týdny počítají se: 1. Ty neděle, které kdo ztráví ve vojenské aktivní službě; tu stát za něho platí příspěvek I. nebo II. třídy;

2. ty neděle, po které byl kdo nemocen (pro ženu šestinedělí platí jako nemoc), ať již v nemocenském pojištění byl nebo nebyl;

3. když příspěvky odváděl, ale zaměstnavatel mu je zpronevěřil nebo neodvedl.

Vojenská služba a nemoc platí za příspěvkový čas tehdy, měl-li pojištěnec před tím aspoň 40 příspěvkových týdnů splaceno. Nemocenská pokladna musí nemoc dosvědčiti; kdo není v nemocenském pojištění, musí si přinést lékařské vysvědčení nebo po-

tvrzení obecního starosty nebo zaměstnavatele a do roka musí si na základě toho vysvědčení čas v nemoci strávený dáti připsati k příspěvkové době. Nemoc delší než rok se do doby příspěvkové nepočítá. Nemocný zbavený za trest nemocenské podpory nemá ani uvedené výhody. Podle toho možno podati několik složitějších případů pro vypočítávání renty:

a) Dělník počne od 16 let platiti v I. tř.; první rok platí 40 neděl, druhý rok 45 neděl, třetí rok 50 neděl, čtvrtý rok 48 neděl, na to jde na vojnu, po tři léta čítá se mu příspěvek 50týdnový I. tř., po vojně nemá práce, zaplatí jen 4 týdny v roce (osmý rok), na to 20 týdnů v I. tř. (9. rok), pak 30 týdnů v I. a 20 týdnů ve II. tř. (10. rok), platí dále 46 týdnů ve II. tř. (11. rok), na to 50 týdnů ve II. tř. (12. rok), pak 50 týdnů ve III. tř. po dvě léta (13. a 14. rok), na to 20 týdnů ve IV. tř. a onemocní (15. rok). Nemoc trvá 48 neděl, čítá se mu tedy 48 týdnů II. tř., ten rok (16.) sám již nezaplatí ničeho, protože nepracuje, na to znovu vstoupí do práce a zaplatí 30 příspěvků ve III. tř. (17. rok) a znovu platí, pravidelně po 50 neděl ve IV. tř. po tři léta (18., 19. a 20. rok), načež znovu onemocní, nemocen je celý rok a čítá se mu příspěvek 50 neděl II. tř. (21. rok), ale neozdraví a žádá za invalidní rentu, která se mu pak vyplácí. Jak se počítá?

Sečítáme-li všechno, co splatil, nebo co se mu na vojně nebo v čas nemoci čítalo, dělá to v pořadí oněch 21 let takové obnosy: 4.80 K, 5.40 K, 6 K, 5.76 K, 6 K, 6 K, 6 K (vojenská léta), 0.48 K, 2.40 K, 8.40 K (30×12 a 20×24), 11.04 K, 12 K, 18 K, 18 K, 16.80 K, (20×48 a 30×24 za nemoc), 4.32

(18×24 v nemoci), 12.60 K, 24 K, 24 K, 24 K, 12 K (za nemoc).

Tedy všech 21 let dá příspěvkové summy 288 K. Tento obnos dělíme počtem let: $288 : 21 = 10.857$. Průměrně ročně splaceno tedy 10.857 K. Násobeno pěti: $10.857 \times 5 = 54.28$. Základní důchod tedy: 54.28 K a státní příplatek 90 K spolu = 144.28 K. K tomu ještě přírůstek ve výši pětiny celého obnosu 288 K, tedy 57.60 K. Důchod i přírůstek bude 201 K 88 h ročně.

Důchod invalidní v této výši bude bráti onen 38 letý dělník po tu dobu, pokud bude k práci neschopen. Kdyby po letech ozdravěl a počal pracovat, platí si pojištění dále, v 65 letech může žádati o rentu starobní, která opět vypočítá se dle toho celého řádu před 38. rokem a podle toho, co mu znovu narostlo. Tedy na příklad:

Ve 43. roce platí znovu na pojištění již až do 65 let ve III. tř. (po 36 h) 40, 45, 45, 48, 48, 50, 50 neděl, na to ve IV. třídě (po 48 h) 50, 50, 50, 48, 45, 45, 40, 40 neděl, na to ve III. třídě 40, 40, 38, 35 neděl, ve II. třídě (24 h) 46, 40, 40 a konečně v I. třídě (po 12 h) 20 neděl. Starobní renta po 65. roce bude obnášeti: Prvně složil 288 K, nyní po 43. roce znovu 384.12 K, celá suma = 672.12 K dělí se počtem let 49 (od 16 do 65), tak že vypadne průměrný roční příspěvek 13.717 K. Ten násoben pěti = 68.58 K, státní příplatek 90 K, tak že základní starobní důchod bude 158.58 K. K tomu jako přírůstek pětina z celého složeného obnosu $672.12 = 134.42$ K. Tak celý starobní důchod bude 293 K.

b) Zemědělský dělník byl zprvu čeledínem do 25. roku věku a platilo se na něho pojistné I. tř. od 18 let (po 50 neděl); na to se ožení a jde jako ná-

denník k rolníkovi a v zimě do cukrovaru. Platí se za něho 30 neděl ve II. třídě od rolníka a 15 neděl z cukrovaru ve III. třídě. Tak to trvá po 10 let. Dělník si zatím něco uspořil, koupil si pole k domku a pracuje na svém. Platí za sebe sám 7 měsíců po 50 haléřích měsíčně. Pracuje v zimě ve sladovně a ta platí za něho ve II. třídě po 20 neděl. Do této doby má nárok na rentu invalidní, kdyby se stal k práci neschopným. Má splněnu podmínku: ve dvou letech aspoň 26 neděl samostatné práce. On má té práce do roka 20, do dvou let tedy 40 neděl. Od 50. roku pracuje již jen na svém a platí 12 měsíců po 50 h měsíčně. Jakou dostane starobní rentu?

Od 18—25 let splatil $(7 \times 50 \times 12)$ 42 K, od 25 do 35 let ročně $(30 \times 24$ a $15 \times 36)$ 12.60 K, tedy za deset let 126 K. Od 35—50 let, tedy po 15 let platí ročně 8.30 K $(7 \times 50$ h a 20×24 h), za 15 let tedy 124.50 K. Na to po 15 let platí 6 K ročně. dohromady 90 K. Za 47 let splatil všeho 382.50 K. Průměrně ročně 8.148 K. Pětkrát vzato je 40.74 K a státní příplatek k tomu dává základní rentu 130.74 K; přírůstek $(382.50 : 5) = 76.50$ K — celá starobní renta 207.24 K.

Dle těchto vzorů možno vypočítati i složitější případy.

Počátek výplaty renty invalidní jest ode dne, kdy se podá nárok. Žádá-li se i na dobu před tím, nesmí to býti na déle, než za rok. Invalidita se musí ovšem pro celou tu dobu před žádostí prokázati. Když invalidita ozdravením nebo smrtí pomine, zastaví se invalidní důchod.

I ten, kdo není pojištěn na úraz, dostane invalidní

důchod, když invalidita bude následkem úrazu při práci. Zde odpadají pak všechny podmínky o čekací době.

Podporu nemocenskou a invalidní důchod nelze najednou bráti. Z invalidního důchodu v tom případě by se vyplácelo leda to, oč převyšuje nemocenskou podporu.

Invalidní pojišťovna může pojištěnce poslati do léčebného ústavu, nebo jiný náklad jeho ozdravení učiniti, aby předešla jeho invaliditě nebo nastalou vyléčila. Převezení do ústavu smí se státi jen se svolením pojištěnce, vyjma nutný případ nemoci a okolností života. V prvním případě, má-li se invaliditě předejít, rodině pojištěnce, kterou živil, musí se dáti aspoň polovina nemocenské podpory té třídy, kterou by pojištěnec dostal v případě nemoci. Ve druhém případě, když invalida přijde do léčebného ústavu, dostane rodina, kterou pojištěnec živil, důchod jeho po tu dobu, co on žije v ústavě; ale důchod ten není vyšší než základní renta I., II., a III. třídy.

Renta starobní počíná se vyplácti prvním dnem 66. roku, nebo když pojištěnec tou dobou nemá odbytu ještě dobu čekací, tedy po uplynutí této doby. Nazpět se neplatí za delší dobu než za rok od podání nároku. Důchod starobní přestává smrtí.

Odbýtné po smrti pojištěncově vyplácí se takto: vdově po důchodníkovi, jenž již důchod bral, celoroční obnos důchodový, — vdově po pojištěnci, který důchodu nebral, ten základní důchod, který by na něho v době smrti jeho připadal. Každému dítěti pod 16 let, ať manželskému, ať nemanželskému (nemanželskému po smrti otcově jen, bylo-li dítě uznáno soudně nebo mimosoudně) poloviční základní důchod. Sirotku bez otce a matky celý základní důchod.

Dokud odbytné dětem a vdově nepřesahuje trojnásobný základní důchod, může se dáti odbytné ve výši jednoho základního důchodu i ostatním pozůstalým: rodičům, vnukům, dědovi, babičce, bratrům, sestrám, přispíval-li zemřelý na jejich živobytí. Při úrazu nepojištěného na úraz dá se pozůstalým odbytné, skončí-li úraz smrtí, i před ukončením doby čekací.

Nedostanou odbytné: vdova rozvedená; — vdova a děti z manželství uzavřeného v době, kdy již se muži invalidní neb starobní renta vyplácela; pozůstalí, kteří sami smrt pojištěncovu zavinili nebo spolu příčinou její byli.

Podati nárok na invalidní a starobní rentu smí jen sám pojištěný nebo jeho právoplatný zástupce. Kdyby pojištěnec mezi řízením zemřel, vedou nárok dále pozůstalí v tomto pořádku: vdova (vdovec), děti, rodiče, vnuci, děd, babička, bratr, sestra.

Omyl při vyměřování a přiznávání renty vede k neplatnosti. V takovém případě jako i při smrti sníží nebo zastaví se důchod po uplynutí načetého měsíce. Pokudovně vymámený důchod musí se navrátiti. Nevrátí-li po soudním výroku přebraný obnos pojištěnec, strhuje se mu obnos ten z „přírůstku“ renty jeho, takže mu zbude jen nárok na základní rentu, pokud přírůstkem škodu nenahradil.

Při snížení nebo zastavení renty pojišťovnou má důchodník právo do 14 dnů se odvolati k témuž pojišťovacímu soudu, který mu důchod přiřkl.

Do starobní nebo do ošetřování nějakého (i do rodiny někam) smí důchodník býti dán se svým svolením, a smí se na to i celý důchod jeho vynaložiti. Úředně usvědčení opilci mohou i proti své vůli jako důchodníci býti dáni do ústavu zaopatřovacího.

Dobrovolné invalidní a starobní pojištění. (§ 121.—124.).

Pro dobrovolné pojištění důchodu a posmrtného odbytného má býti zřízena při pojišťovně invalidní zvláštní pokladna. Pojištěnci s dobrovolnými vklady smějí si v ní pojistiti vyšší důchod a vyšší odbytné než jim zákon přiznává. Mohou si pojistiti starobní důchod splatný již mezi 55. a 65. rokem věku. Roční vklad na toto dobrovolné pojištění nesmí býti větší než 100 K. Vklady do dobrovolného pojištění složené ve dvouletí před rokem, v němž smrt nebo invalidnost nastala, vrátí se s dvouprocentními úroky a pojištění nepůsobí.

Tím se určuje doba čekací aspoň tří celých let.

Toto pojištění bude založeno na pojišťovacích zásadách a ne na pomoci veřejné. Zemským sněmům však ponechá se právo, aby i pro toto dobrovolné pojištění usnesly se o veřejné pomoci. Země již dnes mají takové pojišťovací fondy; ty tedy obrátí k tomu účelu nebo zřídí i nové. Do těchto pomocných fondů mohou přispívat i jednotlivci svými dary, obce, spolky, země i stát.

Tímto dobrovolným pojištěním má se umožniti rolnictvu a živnostnictvu, aby si pojistilo větší důchody, než jaké mu stát přiznává (I. a II. tř.), nebo aby si pojistilo starobní důchod dříve než až po 65. roce. Tímto pojištěním starobního důchodu již od 55. roku poskytnuta by byla rolnictvu a živnostnictvu náhrada, že nemá invalidního pojištění.

Toto dobrovolné pojištění však platí jen pro ty, kteří nemají nad 2400 K ročního důchodu (nebo dva stálé cizí dělníky).

Vzor k tomuto způsobu pojištění vzat z Belgie, kde toto dobrovolné pojištění s pomocí veřejnou veřejnice se osvědčuje.

Ti, kteří z nějaké příčiny vypadnou z pojištění invalidního a starobního, mohou si své pojištění dobrovolně udržovati; toto se však povoluje, jen když již takový pojištěnec platil 100 neděl příspěvky.

Zcela odpadá z pojištění, kdo dobu čekací neodbyl a po tři léta žádných příspěvků neodvedl. Kdo si odbyl dobu čekací, vypadá z pojištění, když po celý následující rok ničeho nezaplatil nebo ve dvou následujících letech zaplatil méně než 20 nebo ve třech letech méně než 40 příspěvků týdenních. K tomuto zanedbání nepočítá se doba vojenské služby, nemoci a invalidity. Kdo dostává aspoň poloviční úrazovou rentu pro částečnou neschopnost, třeba žádných příspěvků neplatí, trvá v invalidním a starobním pojištění.

Propadlé pojištění oživne opět, když do pěti let po nastalém propadnutí pojištěnec do pojištění vstoupí a aspoň 50 týdenních příspěvků zaplatí. Tím získává nárok rentový. Nárok pro odbytné pozůstalým oživne však hned první týden v obnoveném novém pojištění. Kdo po pěti letech teprve do pojištění vstoupí, musí započítí čekací dobu 200 neděl.

Pojištěnky, jež se vzdají, nejsou-li na dále k pojištění vázány, mohou dobrovolně v něm pokračovati. Neprodlouží-li si do dvou let nároky pojišťovací, vypadnou z pojištění. Splatily-li však dříve aspoň 200 týdenních příspěvků, mohou žádati, aby se jim polovička vrátila. Nežádají-li o to do tří let, ztrácejí nároky.

Příspěvky invalidně starobní.

Příspěvky pojišťovací (§ 130.—139.) určeny zákonem na 12 let, po 12 letech smějí zase jen zákonem býti změněny. Příspěvky nyní navržené jsou vyšší dříve navrhovaných (dříve 10, 20, 30, 40, 50, 60; teď: 12, 24, 36, 48, 60, 72); důvodem je, že přiabrání v pojištění všichni zemědělstí dělníci (dříve byla jen čeleď a všecko průmyslové dělnictvo zabráno) a drobní samostatní zemědělci a drobní živnostníci. Odtud ono zdražení.

Příspěvky voleny tak, aby byly z části jako krycí záloha, z části pak hned jako běžná úhrada důchodů.

Dle toho spojena soustava krycích kapítálů, jakou máme ve dnešních úrazovnách, se soustavou rozvrhovací, jakou máme v nemocenských pokladnách a jakou mají v Německu i v úrazovnách.

Příspěvek měsíční u samostatných platí se dále měsíčně ve stejné výši, když samostatný se stane na čas nesamostatným dělníkem.

U nesamostatných platí příspěvek zaměstnavatel, do měsíce si však smí polovinu odraziti ze mzdy. Zaměstnavatel, který nedává svému dělníkovi mzdy (učeň, domácí pomocník za stravu pracující a pod.), platí sám ze svého celý příspěvek. Příspěvek odvádí zaměstnavatel okresnímu pojišťovacímu úřadu. Dělník sám jest oprávněn příspěvek odváděti, když zaměstnavatel povinnost tu nepořádně koná. V tomto případě musí zaměstnavatel — do měsíce — na předloženou kvitanci o zaplacení vrátiti polovinu příspěvku dělníkovi. Osoby, které se najednou více zaměstnavatelům pronajímají (učitelé domácí, švadleny, posluho-

vačky), odvádějí samy příspěvek pojišťovací úřadu okresnímu.

Samostatní výrobci platí ovšem celý příspěvek sami, podobně i dobrovolní pojištěnci. Samostatní, stanou-li se na čas nesamostatnými, platí si příspěvky i dále sami (měsíčně 1 K), ale mohou polovinu žádati od toho, u něhož jako nesamostatní pracují.

Příspěvky předpisuje ten okresní úřad pojišťovací, u něhož jsou pojištěnci přihlášení. Pojištěnci zdržující se v cizině, odvádějí příspěvky tomu úřadu, u něhož posledně ohlášení. Příspěvky invalidní a starobní odvádějí se v těch lhůtách jako nemocenské, zvláště u těch osob, které podléhají i nemocenskému pojištění. Samostatní pravidelně platí po měsíci (pozařadu).

Zaměstnavatel nesprávně odhlášující dělníky musí za ně zapraviti příspěvky až do doby, kdy je odhlásil, třeba dělníci již dlouho u něho nepracovali. Zaměstnavatelé a samostatní výrobci, kteří pozdě učinili přihlášku, zapraví příspěvky za celou dobu povinnosti pojišťovací i s úroky z prodlení.

O odvádění příspěvků za kočovní dělnictvo rozhodne představenstvo pojišťovacího úřadu.

Způsob potvrzování příspěvků. Cestou nařízení smí se pro celou říši nebo pro jednotlivé země se svolením zemského výboru stanoviti: aby se odvádění příspěvků dělo nalepováním známek na pojišťovací lístky buď pro všechny nebo jen pro jisté odbory pojištěnců; aby samostatní pojištěnci, kteří nemají dělníků, směli své příspěvky odváděti na obecním úřadě nebo u společenstva, nebo aby se jim vydaly knížky vkladní poštovní spořitelny, která za ně příspěvky odvede.

V Německu platí všeobecně způsob nalepování známek. U nás nezdá se vládě dobře možný: Je prý k tomu třeba vyspělejšího a zkušenějšího obyvatelstva. Proto možno u nás zavést tento pohodlný způsob jenom někde.

Pro rolníky a živnostníky bude vhodný druhý způsob: placení na obecním úřadě, u společenstva a vkladními knížkami.

V Německu pojišťovací úřady vydávají známky v rozličné ceně (14, 20, 24 atd.), které lze koupiti na každé poště a v obyčejných prodejnách. Vydávají se známky i za více týdnů. Každý zaměstnavatel při výplatě koupí povinný počet případných známek — dle platebních tříd dělníků — a nalepí na kvitanční lístky, které dělníci mají u sebe. Dobrovolní pojištěnci musí si případné známky sami koupiti. Zákon předpisuje pak určitý způsob přepsání známky.

Ústavy starobního a invalidního pojištění.

Vlastní ústav pro pojišťování důchodu invalidního a starobního a odbytného kapitálu pro pozůstalé bude jen jeden: Invalidní a starobní pokladna ve Vídni (§§ 140.—150., 157.—171.).

Tato centralisace pokladní založena na zkušenostech jinde nabytých s několika pokladnami krajinskými. Zákon chce býti liberální a dovoluje, aby v každé zemi se zřídil zemský pojišťovací ústav, nadaný také mocí disponovati polovicí složených fondů pojišťovacích.

Nedá se popřít, že jednu výhodu má ústřední ústav velikou: více a lépe se v něm může šetřiti a správní náklad jedné ústřední pokladny bude menší.

Ústřední pokladna jest úřední osobou a za vše ručí — ovšem jen svým jménem. Orgánem pokladny je představenstvo její a z toho vybraný stálý výbor a úředníci výborem ustanovení. K ruce jsou zemské ústavy pojišťovací, úrazovny, důchodové komise a okresní pojišťovací úřady.

Představenstvo ústřední pokladny sestává ze čtveřích zástupců: čtvrtinou ze zaměstnavatelů, čtvrtinou ze samostatných pojištěnců, čtvrtinou z nesamostatných, čtvrtinou z osob (znalců, učenců, praktiků) ministerstvem vnitra povolaných. Zástupci volení volí se podle kurií (každá zvlášť) z příslušných členů rentových komisí (zemských). Doba úřadování — nejvyšší — obnáší pět let. Předsedu představenstva jmenuje císař, místopředsedu ministerstvo vnitra. — Pro vyřizování věcí běžných zvolí ze sebe představenstvo stálý výbor, který by mohl zasedati týdně i denně. Stálý výbor volí se po rovnu ze všech zástupců jednotlivých druhů v představenstvu.

Úrazovny budou ústřední invalidní a starobní pokladně nápomocny tím, že povedou zápisy o nárocích pojištěnců v obvodu jejich, povedou kancelářské práce pro rentovní komise zemské a zemské pojišťovací úřady, budou poukazovati renty, vypláceti a vraceti příspěvky, kde toho bude třeba. Při zvláštním léčebném opatření, při odvezení pojištěnce do chorobince nebo útulny fungují úrazovny.

Okresní úřady pojišťovací povedou seznamy, budou přijímati příspěvky, připraví návrhy na přiznání důchodu a na výplatu odbytného a podávají návrhy zvláštních opatření.

Při každé úrazovně zřídí se z e m s k ý ú s t a v p o-

jišřovací — bude jich tedy sedm. Starostí těchto ústavů bude:

1. usnášeti se o návrzích, má-li kdo přijíti do zvláštního léčení nebo do chorobince nebo opatrovny;

2. polovici příspěvků sebraných v obvodě úrazovny uložit podle svého zdání. Představenstvo zemského pojišřovacího ústavu složeno podobně jako představenstvo ústřední.

Důchodové komisse zřídí se v sídle zemské vlády. Ve velkých zemích může komissí býti i více. Zástupce do komissí volí představenstva všech okresních úřadů pojišřovacích: zaměstnavatelé zvláště a samostatní i nesamostatní pojišřenci odděleně. Zemská vláda ustanovuje předsedu a místopředsedu.

Komisse rentové rozhodují o rentách žádaných, zkoumají návrhy a prikazují renty. Radí se kollegiálně, vždy po třech: předseda jmenovaný od místopředsedy, zástupce zaměstnavatelův a zástupce pojišřenců. Při zasedání účastní se zástupce té skupiny pojišřenců, z níž je žadatel. Přihlížeti se má, aby v kollegiích byly všechny odbory a stavy zastoupeny.

Postup při žádosti o důchod.

Kdo žádá rentu invalidní nebo starobní, postupuje takto: Pojišřenec podá žádost, doloženou potřebnými listinami, které mu úřady neprodleně musí vydati, okresnímu úřadu pojišřovacímu. Úřad přesvědčí se o obsahu žádosti a koná potřebná šetření.

Jde-li o rentu invalidní, je žadatel lékařsky zkoumán, dotazován zaměstnavatel a spoludělníci a pojišřenec u okresního hejtmanství nebo na obecním úřadě vyslechnut. Podobně se děje při šetření, zda důchod

se má dále udíleti. Vyřízenou záležitost podá okresní úřad pojišťovací rentovní komissi, jejíž předseda může šetření znovu provést. Zde se prozkoumá žádost a doklady. Při jednohlasném přijetí nebo odmítnutí tříčlenného sboru je věc vyřízena. Neusnese-li se tříčlenné kolegium jednohlasně, nebo žádá-li za to jeden člen, předloží se žádost ústřednímu stálému výboru ve Vídni. Prozatím může žadateli býti povolena předběžná podpora.

Vyhoví-li se žádosti kladně, má se ihned určití výše důchodu nebo odbytného. Předseda komise pošle písemný výrok žadateli a udá výši, způsob počítání a den výplaty renty. Podobně při zamítnutí se označuje písemně žadateli s udáním důvodů. Lhůta odvolací všude se ihned musí udati. Přiznání renty sdělí se současně chudinskému úřadu v obci žadatelově.

Odmrštěný žadatel o rentu invalidní může týž rok podati ještě žádost novou, kterou však okresní pojišťovna může sama odmítnouti. Jen při udání nových důvodů má počítí nové šetření. Nová žádost podaná v roce jiném než zamítnutá, musí býti znovu vyšetřována.

Pro nepřiznání renty žaluje se ústřední pokladna u soudu pojišťovacího. Žaloba musí býti podána do měsíce po dodání rozhodnutí.

Invalidní a starobní důchod platí se měsíčně napřed. Odbytné a vrácené příspěvky vyplatí se hned po usnesení.

Okresní pojišťovna musí vésti list o každém pojištěnci, ročně zanáší tam jeho nabytá práva a příspěvky, zvláště však tak činí při změně práce a při přestěhování z obvodu pojišťovny. Jednou za tři roky nebo na požádání zasílá okresní pojišťovna listy po-

jištěnců úrazovně. Zde zanášejí data z každého listu na zvláštní účet, jež pro každého pojištěnce zřídí.

Okresní pojišťovny jsou vázány pojištěnci na požádání sdělití stav příspěvků jeho. Mění-li práci nebo odchází-li jinam, má právo žádati stvrzenku zaplacených příspěvků. Také úrazovny jsou povinny podati opis účtu pojištěným. Od žadatele stvrzenky může býti požadována legitimace o totožnosti osoby.

Jmění invalidní a starobní pojišťovny musí se uložití podle zákona ze dne 5. března 1896 o ukládání rezerv soukromých pojištěnců. Nejméně 25% uloží se ve státních papírech.

Výjimkou může se část jmění s povolením ministerstva vnitra uložití v léčebných ústavech, dělnických domcích — ne však více, než čtvrtina fondů smí se takto vázati.

Na správu a správní náklad přispívá stát ročně 2 milliony korun. Ostatní hradí se z příspěvkových fondů.

Dnes stávající ústavy, zaopatřující podporu pro invaliditu a stáří zřízence a dělníka (pensijní fondy, provisní pokladny císařských statků, divadel, států, zemí, obcí, železnic, bratrské provisní pokladny hornické) se ponechávají, ale zákonem (§§ 151.—156.) se určí podmínky: renta nesmí býti menší a příspěvky při stejné výši renty nesmějí býti vyšší než u veřejných pojišťoven. Proti rozhodnutí soukromých pojišťoven jest odvolání k společným soudům pojišťovacím. Při přechodu od soukromé k veřejné pojišťovně (a naopak) nesmí se zmenšiti nabyté nároky.

Sem spadají tak zv. podpůrné pokladny a bratrské pokladny hornické. Budou nastupovati v pojištění pro své osoby místo zaměstnavatele; ~~budou samy odvá-~~

děti určené pojistné příspěvky, budou přejímati členům příkazanců renty i pozůstalým odbytné.

Pensijní pojištění úředníků soukromých z r. 1909 vstoupí časem ve styk se všeobecnou pojišťovnou.

Poznámky k invalidnímu a starobnímu pojištění.

Živnostníci žádají doplnění zákona v tom smyslu, aby do povinnosti pojištění byli zahrnuti živnostníci až do 3600 K ročního důchodu a ti, kteří až i pět dělníků zaměstnávají. Správné přání! Neboť důchod 2400 K vzat pro město i venkov, živnostníka i rolníka rovně. A přece není to totéž! Týž důchod u živnostníka v městě je mnohem menší vlastně než u rolníka a živnostníka na venkově.

Kromě toho rolnictvo i živnostnictvo žádá pojištění invalidní. Ovšem že musíme připustiti, že námitka vlády o těžkém odhadu invalidity u samostatných výrobců je správná. Možno však ji určit i jinak. Rolník a živnostník často jen vede práci, tu ovšem i jako invalida ji může vésti skoro stejně jako dříve, když byl zdrav a siln. Hůře však je se živnostníkem a rolníkem, stane-li se naprosto vši práce neschopným. A u živnostníka a rolníka, který pracuje sám bez pomocníků, již i stejný stupeň invalidity jako u dělníka je stejně osudný. Vždyť není pak nic jiného, než dělník žijící jen z práce rukou svých. — Zde by bylo možno zákon doplniti.

Správně soudí P. Prokop Šup O. S. B., z něhož vyjímáme celé tyto stati o novém pojišťování, že dojde při organizaci k nespokojenosti s pojišťovacími

úřady zemskými. Jsoutě pro celé skupiny zemí a ne pro jednotlivé země. Již dnes v úrazovnách ony skupiny zemí těžko se drží pohromadě, zvláště jih říše slovansko-italsko-německý. — Kdo ví, jak budou u nás případně spokojeni Čechové i Němci? Kraňsko a Dalmacie jistě nebudou spokojeny s Terstem, jenž v úrazovně všechno vede vlašsko-německy.

Konečně při tomto povážení všem přichází i moc zemských úřadů pojišťovacích disponovati s polovinou jmění. Tato moc při ústavech pro více zemí zřízených ať se omezí zákonem nebo nařízením nebo i stanovami s ohledem na nároky a přání jednotlivých přiřazených zemí. Ukládání jmění v zemských papírech a jinak nechť se děje podle poměru příspěvkového té které země.

Břemeno, které invalidním a starobním pojištěním bude uloženo, udáno v poměru mezi příspěvkem ročním a roční pojištěncovou mzdou. Roční příspěvek invalidní a starobní tvoří z nejnižší roční mzdy tř. II. 5%, tř. III. 3.75%, tř. IV. 3.33%, tř. V. 2.5%, tř. VI. 2 proc.; za to z nejvyšší mzdy roční činí v I. tř. 2.4%, v II. tř. 2.4%, v III. tř. 2.5%, ve IV. tř. 2%, v V. tř. 1.67%.

Dle toho patmo, že příspěvky v nižších třídách jsou tíživější než ve vyšších. Za to však renta v nižších třídách v poměru ke mzdě roční je mnohem vyšší než ve vyšších třídách. Základní renta tvoří nejméně: v I. tř. 50% mzdy, ve II. tř. 31—63%, ve III. tř. 25—37%, ve IV. tř. 17—29%, v V. tř. 13—20%, v VI. tř. 15% nejvíce.

Renty I. a II. tř. budou obnášeti daleko přes polovičku ročního pracovního důchodu pojištěncova. Ve III. a IV. tř. budou invalidní renty tvořiti třetinu až čtvrtinu obyčejného důchodu mzdového, v V. a VI. tř.

již jen pětinu nebo šestinu, ba i menší části důchodu. Tím dostatečně odůvodněná ona tíživost v nižších třídách.

Roční příspěvková povinnost invalidně-starobní bude činiti při 9.8 millionu pojištěncům asi 129 millionů korun. Z toho připadne pojištěncům 28 $\frac{1}{3}$ millionu korun (samostatní); na nesamostatné pojištěnce připadne 100 $\frac{1}{2}$ millionu korun, z nichž zaměstnavatelé zaplatí 55 mill. korun a pojištěnci sami jen 46 millionů. Dle toho připadne na samostatného pojištěnce ročně asi 10 a půl koruny, na nesamostatného 8.27 koruny, připočteme-li k nim i pomáhající členy rodiny, sníží se ještě roční příspěvek na 6.50 K.

Ročně se bude scházeti do říšské invalidní a starobní pojišťovny na 130 millionů korun. Pojišťovna první léta nebude ničeho vypláceti, leda odbytné kapitály pozůstalým, jež již po 40 nedělích — tedy první rok hned — budou splatné. Tento náklad na odbytné kapitály odhaduje se na první rok na 1.8 millionu korun, na 2. rok 8.3 millionu korun, na 3. rok 14.1 millionu a poroste pak asi o million korun ročně. Ve čtyřicátém roce pojištění prý se poměr tak ustálí, že poměr mezi nákladem a příjmem bude stálý.

V pátém a šestém roce dospějí první důchody k výplatě -- doba čekací zatím uplyne. Pro nesamostatné 3 milliony korun a druhý, vlastně šestý rok pro nesamostatné 11 millionů a pro samostatné 3 milliony. Sedmým rokem vyplatí se oněm 20 a půl millionu a těmto 9 millionů, dvacátým rokem oněm 104, těmto 62 milliony, rokem třicátým oněm 132 a půl millionu, těmto 77 millionů, ve 40. roce vyplatí se nesamostatným 149 a samostatným 86 millionů. Kromě

toho pojišťovna bude vypláceti od pátého roku trvání odbytné vdávajícím se pojištěnkám; toto odbytné odhadují na pevnou sumu 4 a půl milionu od 20. roku. Správní náklad ročně by obnášel 12 millionů. Z toho ročně stát nese 2 milliony, kromě toho stát od 5. roku bude přispívat na každou rentu invalidní a starobní 90 K.

Bude tedy náklad v millionech korun:

v roce	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
státu	2	2	2	2	3·6	9·5	17·5
invalidovny	11·8	18·3	24·1	25·7	30·0	36·3	44·5

v roce	8.	9.	10.	15.	20.	30.	40.
státu	25·1	32·2	38·8	6·45	79·9	91·3	93·6
invalidovny	52·3	59·9	67·4	100·6	126·1	160·4	183·3

Po 40 letech, v tak zvaném setrvačném stavu, bude příspěvek státu ročně 98·4 milionu a pojišťovny 206·4 milionu s malým procentem přirozeného vzrůstu.

Do deseti let invalidní pojištění vydá pouze 370 millionů korun, zatím však vybírajíc ročně po 130 millionech příspěvků, jež rok o rok ještě o 2 milliony porostou, má po 10 letech zbytek zálohy v pokladně — přes 1200 millionů korun, který po 20 letech naroste — při všem vydaní obnášejícím 1400 millionů — přes 2300 millionů. Než se dostaví tedy stav setrvačnosti po 40 letech, kdy všechny roční příspěvky se vydají, ty tou dobou dostoupí asi 200 millionů korun, a takové též budou i výdaje, které na to porostou o něco rychleji, než příspěvky; bude však zálohy již přes 3 miliardy korun, z nichž roční úrok bude na 100 millionů.

Kapitál odbytný jednou pro vždy pro vdovy a sirotky po invalidech počítá se podle základní renty pojišťovny. U pojištěnců nesamostatných bude odbytné (v korunách):

Třída	vdova	vdova s 1 dítětem	vdova s 2 dětmi
I.	120	180	240
II.	150	225	300
III.	180	270	360
IV.	210	315	420
V.	240	360	480
VI.	270	405	540

Podle statistiky pravděpodobnosti invalidní a starobní připadne na 1000 samostatných pojištěnců každý rok k výplatě 25 důchodů, u nesamostatných 10, u výpomocných domácích členů 3. U všech pojištěnců 14 rent z 1000 ročně. Tak bude u mužů.

U žen bude poměr vyšší: u samostatných 29, nesamostatných 11, u domácích 6, u všech žen však dohromady jen 12. To proto, že ve vyšších letech ženy z pojištění dosti vypadají (vdáváním).

Toť krátce celé nové pojištění, které svým návrhem překračuje všechny dosud stávající. Po 12 letech uvidíme, co bude možno reformovati!

Dozor. Spory. Soudy v nově navrženém pojišťování.

Dozor státní (§§ 244.—251.). Státní dozor nadě vším pojišťováním bude svěřen okresním politickým úřadům a zemské politické vládě: nad nemo-censkými pokladnami okresu a nad okresním pojišťo-vacím úřadem — zemské vládě samé: nad úrazovými pojišťovnami — a ministerstvu vnitra: nad úrazovými pojišťovnami a nad ústřední invalidní pokladnou (i je-jími zemskými komissemi). Okresní hejtmanství má přímou moc dozorčí nad veškerou působností ústavů svého obvodu; nezákonné usnesení představenstev může zastaviti, užití jmění k politickým a nepatřičným účelům zameziti, všemu poškozování ústavu a pojištěnců zabrániti, pokuty do 200 K nebo vězení do 14 dnů.

ukládati. Rekurs proti hejtmanství podává se na místodržitelství (II. instance; proti tomuto na ministersvo vnitra (III. instance).

Spory (§§ 252.—263.). Všecky spory mimo ty, jež týkají se nároků pojištěncových, spadají v pravomoc dozorčích státních úřadů. O nárocích pojištěncových souolí rozhodčí komise a pojišťovací soudy.

Vydají-li státní úřady ve sporu dvojí stejné rozhodnutí, další rekurs se nepřipouští.

Spory o nemocenskou podporu, pohřebné, léčebné, budou vnášeny od pojištěnců na zvláštní odvolací komise, které se zřídí při okresních pojišťovnách. Tyto komise se zvolí ze všech nemocenských pokladen okresu na valných jejich hromadách: zaměstnavatelé zvlášť a pojištěnci zvlášť, nový počet zástupců obojích. Členové představenstva se do odvolací komise voliti nesmějí. Pojištěnec po výměru nemocenské pokladny do 8 dnů podá žalobu odvolací komisi, pod kterou nemocenská pokladna patří. Odvolací pokladna co nejdříve rozhodne a písemně zpraví o tom žalobce i pokladnu. Pojištěnec může do 14 dnů rekurovati k pojišťovacímu soudu.

Pojišťovací soudy (§§ 264.—297.) v sídle zemské vlády. Body, kde rozhodují, předloha vypočítává. Do pojišťovacího soudu volí si zaměstnavatelé i pojištěnci své přísedící.

Rozhodování se děje ve tříčlenných sborech. Žaloba se podá ústně nebo písemně; do 8 dnů musí o ní započítí jednání. — Proti rozhodnutí připouští se rekurs na vrchní soud pojišťovací ve Vídni. Zde pojištěnec již musí si za zástupce vzíti právníka, aby se lehkomyšlně nerekurrovalo, nač je trest až 400 K. Rekurs se podává do čtyř neděl.

Konečná ustanovení (§§ 298.—325.). Nároky své pojištěnec na druhou osobu přenést nemůže. Z podpory a renty mu příslušné nesmí se ničeho pro druhého zabavit, strhnouti, leda: 1. na výživu členů jeho rodiny; 2. na náhradu napřed vzaté podpory od zaměstnavatele nebo pokladny; 3. na náhradu chudinské podpory, jež místo pojišťovacího nároku byla vyplacena; 4. sraziti se mohou nesprávně přebrané obnosy, pokuty a při dobrovolném pojištění dlužné příspěvky. — Styk a jednání pojišťovací jest poplatků a kolků prostý. Ústavy pojišťovací neplatí daně výdělkové, renty sprostěny daně rentovní. — Na vymáhání nezaplacených příspěvků může se vésti politická exekuce. Z dluhovaného obnosu přes 50 K platí se 4% úroků, přeplatí-li kdo přes 50 K, může žádati 4% úroky z přeplaceného.

Právo vymáhati předepsaný příspěvek promlčí se až po 6 letech od doručení platebního rozkazu.

Tresty (§§ 314.—321.) za přestoupení zákona určují se značné; jsou trojího stupně (i vězení až do tří měsíců). Trestá se nedbalost, podvod, zpronevěra a porušení povinnosti. Proti pokutě nebo vězení možno odvolati se do 14 dnů k místodržitelství, které rozhodne neodvolatelně. Přestupky se promlčí po 6 měsících od doby, kdy se stane dodatečné ohlášení.

Zákon o sociálním pojištění nastoupí místo dosavadních zákonů o nemocenském a úrazovém pojištění a místo dodatků jejich (28. prosince 1887, 30. března 1888, 4. dubna 1889, 20. června 1894).

Zákon vstoupí v platnost tři měsíce po prohlášení.

D. Vdovské a sirotčí pojištění.

Vdovské a sirotčí pojištění je přirozené doplnění invalidního a starobního pojištění. Je pravda, že vdově

a dětem dostává se v různých případech (při smrti úrazem) podpory, je pravda, že vládní návrh a co nevidět uskutečněné sociální pojištění všímá si vdov a stanoví rentu sirotkům. To vše není však ještě pojištěním!

Každému solidnímu dělníku leží na srdci trvalé, určitě zajištěné zaopatření ženy a dětí pro případ předčasného úmrtí a rád by přinesl oběť k tomuto účeli, jako na každé dosud stávající pojištění. Náklad vdovského a sirotčího pojištění představuje tedy také část „produktivních vydání“ dělníkových, a je správnější toto „vydání“ obstarati pojištěním než chudinskou péčí.

U nás návrh vládní mínil ještě připojiti k novému pojištění zvláštní pojištění pozůstalých po dělníku v případě smrti; podle tříd rovná se roční rentě invalidní, a to jednoduše až trojnásobně vzaté (tedy od 120 do 360 K v I. tř. a od 280 do 840 K v šesté třídě).

Československá strana křesťansko-sociální na sjezdu (moravská strana) r. 1908 přijala do resoluce: „aby pojištění vdov a sirotků všech pojištěnců bylo, ne-li hned zavedeno, aspoň v brzkou připravováno.“

V Německu již při projednávání invalidního pojištění 1888 až 1889 katol. centrum žádalo o zavedení vdovského a sirotčího pojištění. R. 1896 Dr. Hitze otázku tu znova vyvolal a r. 1899 podali o ní jednotliví poslanci návrhy.

Zajímavý je návrh Dra. Schädlera a Dra. Hitze a soudr.: „Spojené vlády se žádají, aby říšské radě pokud možno nejdříve předložily návrh zákona, jímž se zavádí v připojení k invalidnímu pojištění nové: pro vdovy a sirotky po osobách v továrnách zaměstnaných za přiměřeného zvýšení příspěvků (nemocenských), a

umožnění přístupu všem ostatním formou dobrovolného pojištění.“

I způsob shromáždění základního fondu pro toto pojištění r. 1902 v Německu označen: Přebytků vzniklých zvýšením cel za obilí, mouku, dobytek a maso mělo by se použiti k provedení tohoto návrhu. Stanoveno pak, nevejde-li do roku 1910 zákon o tomto pojištění v život, že přebytky uložené a na účet říše vedené i s úroky mají býti odevzdány invalidním pojišťovnám k uhrazení vydání učiněných pro zaopatření vdov a sirotek po pojištěncích.

Při projednávání bližším označil státní sekretář hr. Posadowsky při roční vdovské rentě 100 marek a sirotčí 33 a třetinu marky. Zatížení finanční 95.9 millionu marek. V časopise pro sociální vědu vypočítává Prinzig náklad při 80 markách vdovské a 40 sirotčí renty na 7 millionů marek v prvním roce; v 68. roce dojde trvalého stavu a bude obnášeti 111.3 millionu marek. V prvním roce bude 45.770 vdov oprávněných na rentu, sirotek 84.545; ve stavu trvalém — po 67 letech — změní se počet u vdov na 1,053.825 a sirotek na 674.700 osob.

Düttmann navrhuje pro počátek pojištění jen invalidních vdov, ale za to zvýšení renty všech sirotek. Patrně zřejmě, co zde návrhů, které dosvědčují, že pojištění toto jest uskutečnitelno a že je novou etapou sociální politiky.

E. Pojištění v nezaviněné nezaměstnanosti.

Nezaviněným způsobem nezaměstnaní jsou následkem hospodářských a mimo nadání příkvačivších pří-

hod velmi častým zjevem. Z příčin jmenovati sluší aspoň: přelidnění, přeplnění toho onoho povolání, úpadek poptávky následkem „špatných časů“ (špatná žně, válka atd.), omezení volného stěhování a pod. Tyto a podobné příčiny nezaměstnanosti dnes však poněmáhlu ustupují do pozadí; naproti nim však vystupují nové: rychlé proměny ve způsobu produkce (technické převraty atd.) a měnivé hospodářské „konjunktury“, které vycházejí z rozmachu odbytného trhu a jež nezaměstnanost — ať již v jednotlivých odvětvích závodů místně a časem obmezeně — ať neobmezeně na celém trhu práce přivádějí. Nezaměstnanost působí tím citelněji, kde dělníci v průmyslových centrech a velkých městech jsou natlačeni, a kde vydání za životní potřeby je mnohem vyšší. Poslední okolnost zvyšuje význam nezaměstnanosti, která dnes jako dříve vychází z přirozených poměrů v určitých ročních dobách (stavebních dělníků v zimě, krejčí a obuvníků v „mrtvé sezoně“).

Nemáme přesné, spolehlivé statistiky nezaměstnaných, o kterou bychom se mohli opřít ve svých vývodech. Jednotlivá místní data a přibližná data celková nezaručují přesnosti. Můžeme však říci — odpočítáme-li zvláštní nenadálé případy — že „představy“ o „průmyslové rezervní armádě“ jsou — nejmírněji řečeno nesprávné — jinak: přehnané a že dle toho problému nezaměstnanosti nehrozí — „prozatím“ — žádnou krizi. Třeba však nezaměstnaných nebylo tolik, jak se z mnoha stran tendenčně udává, přece jsou zde, a péče o ně je nevyhnutelná. Neopíratelně, že péče o tento „druh“ dělníků je nejnultkavější, ale také nejtěžší úlohou dnešní společnosti.

Vždyť nejedná se o lidi štítící se práce nebo o zastup žebráků: — ty možno uvést v pracovní kolonie, kde se naučí znova pracovat ti, kteří pracovat mohou, ale nechtějí —; zde jedná se o „oběti“ našeho hospodářského vývinu, které by rády pracovaly, avšak práce nenalézají. Není to jen ztrátou těžkou na poli hospodářském pro náš národní blahobyt, když statisíce silných rukou nemají se čeho chopiti, nýbrž mnohem významnější je ztráta na mravní síle a spokojenosti, kterou tento lid dělný utrpí.

Za stěžejné body v práci na zmírnění nezaměstnanosti možno považovati:

1. Upravení a zmenšení nabídky pracovní obezřetným, energickým dělnickým ochranným zákonodárstvím.

2. Organizace průkazu práce (sprostředkovatelný), ulehčení najítí nová pracovní místa v tom případě, kdy v určitém místě nebo určitém zaměstnání již práce není (cestovní podpora, stěhovací podpora a p.). Stát i země v takovýchto případech mohly by skýtatí pomoc (volným používáním telefonu k sprostředkování nové práce, volný jízdní lístek na doporučení obce atp.).

3. Opatření práce státem a obcí: Započítí veřejných staveb a prací (z nouze): opravy cest, stavby kanálů, tratí, zřizování městských sadů a pod. Již účelným rozdělením prací (při submissích, jakož i prací ve vlastní režii) může se podstatně přispěti k vyrovnání trhu práce.

4. Pojištění v nezaměstnanosti. To může se státi:

- a) prostřednictvím odborových organizací dělnických cestou dobrovolného pojištění. V tomto ohledu anglické odborářské hnutí mnoho vykonalo. (Viz stať

o odborových spolcích a v ní případná data!). — V posledních letech založeny ve Švýcarsku i Německu

b) kommunální a všeobecné ústavy pojišťovací pro případ nezaměstnanosti.

Ústav podobného druhu je již od roku 1893 v Bernu. Pro Basilej mělo býti zavedeno docela závazné pojištění, dodnes však neuskutečněno. Roku 1894 založen závazný ústav pojišťovací ve sv. Havlu, zastaven však již roku 1896. V Kolíně nad Rýnem od roku 1896 působí zdárně „Městská kolímská pojišťovací pokladna proti nezaměstnanosti v zimě.“ — Všecky dosud vyčítané ústavy nejsou tak pojišťovacími pokladnami jako spíše sociálně-charitativními zřízeními, která jsou vlastně udržována dárkami obcí a dobročinných občanů. Avšak i přes to nelze upříti těmto „pojišťovnam“ významu:

1. snaživější dělníci jsou tím k spolupůsobení a k příspěvku vedeni a tím šetřeni jejich cit pro vlastní čest — (sami si „uložili“ pro nezaměstnanost);

2. nabývá se tak pohnáhlou přesnější statistiky nezaměstnaných;

3. úřady správní a majetné třídy mají příležitost více blíže seznati a spolupůsobiti;

4. sprostředkování práce se šíří a prospívá nejprve pojištěným — lepším živlům dělnictva.

Obtíže pojištění v nezaměstnanosti spočívají: 1. v těžkosti stanovení „nezaviněné“ nezaměstnanosti; 2. v nestejnosti rizika, netoliko dle povolání, míst atd., nýbrž i individuálně: právě nejlepší, nejsnaživější dělníci nečelí nároků na toto pojištění, za to však slabší síly a pochybní živlové; 3. v rozsahu žádoucích prostředků, které zejména velmi těžko by si opatřili špatně placení

nádenníci, kteří však právě nejvíce nároků na pojištění by činili. Tak v Anglii zavedli toto pojištění jen ony spolky dělnické, které rekrutují členy z nejlépe situovaných dělnických kruhů, a kteří takto představují pravé, silné jádro anglického dělnictva.

Pronikavé pojištění nezaměstnaných, všechny výrobní dělníky pojímající, je jen tehdy možno, je-li

1. rozčleněno dle jednotlivých povolání;

2. závazně všechny dělníky jednoho povolání v sebe pojímá; a

3. když i zaměstnavatelé jsou pojeti v povinnost placení příspěvků. Dříve, dokud tyto základní předpoklady nejsou uskutečněny, není možno, aby pojišťování všeobecné pro nezaměstnanost bylo závazně zavedeno. Nedá se ovšem popřít, že již dnes je možno pro jednotlivé, semknuté, dobře placené oddíly dělnictva na příklad u horníků, sazečů a pod. Snad by se dal provést i ten způsob, že by úrazovny s rozšířením práv dělnictva ve správním sboru tento způsob pojištění mohly přijati a uskutečniti. — Dalo by se takto s nimi spojit i zabránění nezaměstnanosti (průkaz práce a sprostředkování).

Přiznáváme, že celá otázka tohoto tak vážného pojištění je dosud jen málo objasněna, že prozatím zůstane ještě péče o ně a způsob provádění dělnickým spolkům — tedy cestou svépomoci.

Zvláštní oddíl všeobecné nezaměstnanosti jest u sezonních dělníků, na příklad u stavebního dělnictva. Zde musí dělník v čas práce počítati s dobou, kdy práce pro něho nebude. Starou, normální cestou je — že šetří pro dny nezaměstnanosti. Jsoutě mzdy stavebního dělnictva v celku vzato tak vysoké, že spoření — třeba za velkých obětí a odříkání — je dělníkům přece

ještě možno. Neděje-li se tak a nespoří-li se — zvláště u mladších pracovních pomocníků — i při značných mzdách pro čas nezaměstnání, kde se mnozí z takových pracovníků spoléhají jedině na chudinskou péči a obstarávání práce prostřednictvím obce, nemůže v tomto případě býti upřeno obci právo, aby eventuelním místním statutem (obecním nařízením) mohla nutiti k spoření a ukládání úspor, které by bylo možno jen v době zimní — v čas nezaměstnanosti vyzdvihnouti. Možno pak všeobecně zastávati myšlénku, že první povinností každého dělníka — od mladých let již — je spoření pro nezaměstnanost, která dříve nebo později zcela určitě příležitostně nastane, a že zákonem a místními statuty možno k této povinnosti nutiti, kdy — jako dnes se děje — není jí dobrovolně pamatováno.

5. Prof. Dr. Schanz z Würzburgu pojal posledně uvedenou myšlénku do svého „návrhu o péči pro případ nezaměstnanosti.“ Viz jeho spisy: „Zur Frage der Arbeitslosen Versicherung“ a „Neue Beiträge zur Arbeitslosen -Versicherung“ (Bamberg).

F. Pojištění pro zvláštní případ nouze.

Předpokladem každého pojištění je: správné vystižení podmínek k nutné podpoře; podmínky musí býti objektivně stanoveny a podléhati kontrole, konečně musí býti určitá pravděpodobnost nastoupení takových podmínek, zatěžující příspěvky musí býti možné a pro všechny pojištěnce ne příliš rozdílné. V užším svazu továrny není třeba tak úzkostlivého vymezení a vypočítání poplatků a podpor, a může býti ponecháno širší pole diskretnímu vyměření a další součinnosti dělnických výborů.

Jsou případy v dělníkově rodině, kdy je nutno učiniti větší vydání, která přesahují výdělek normální. Vydání se zdvojnásobí, kde děti dospívají, a kde ke krytí výdajů a k výživě celé rodiny stojí k dispozici jedině výdělek muže. Zde těžko vystačí normální mzda — tím méně v těžký čas nemoci malá podpora nemocenská. Roznemohou-li se žena nebo děti, je bída a nouze v dělníkově rodině jistým hostem. Nastoupí-li různé případy — ať radostného či smutného rázu (křtiny, pohřeb atd.), které vyžadují nového nákladu, je nezbytno se vydlužiti... I lépe postavená dělnická rodina může přechodně přejíti v peněžní tíseň výrobním nákladem nebo pořízením nutných potřeb (koupe vlastního domku, koupe krávy, nakoupení zimních zásob, oprava obydlí a pod.). Pro tyto případy měla by v každé továrně jako doplněk nemocenské pokladny býti všeobecná dělnická podpůrná pokladna, organisovaná dle způsobu nemocenské, jenom že představenstvo volnějším způsobem může disponovati při výpomoci. Určité správní zásady vejdou i zde tradicí v platnost.

V první řadě ovšem pokladna zřízená na podporu pro ženaté dělnictvo, avšak i svobodní mají částečně podíl na jejich užitečných nepřímo podporou, kterou rodiče dostávají, částečně pak budoucím svým přímým účastenstvím. Tato solidarita, že i mladší přispívají, je správná a oprávněná právě tak, jako když nemocenská pokladna své pomocné příspěvky upravuje bez ohledu na stáří a pohlaví a vedle nemocenské podpory skýtá i podporu šestinědělkám a pohřebné pozůstalým.

Myšlénka, že by se mělo poskytnouti zvláštních úlev otci, který musí živiti větší počet dětí, je zcela

oprávněna. Platí tato úleva — mezi jinými — o příspěvcích k zákonnému pojištění. Bylo by záhodno uvážit, zda příspěvky k pojišťovacím pokladnám v těchto přesně vymezených případech by neměly býti sníženy nebo docela odpuštěny.

Pokladny k doplnění nemocenského pojištění: rodinné podpůrné pokladny, úmrtní pokladny, zapsané pokladny pomocné ke skýtování nemocenských podpor v čase karenčním, v nedělích a svátcích, dají se velmi snadno zřídit a uvést ve spojení s nemocničními pokladnami továrními (závodními) a spolkovými.

III. Povznesení a ušlechtnění průměrné životní míry.

(Standard of life).

Nejobtížnější bod celé sociální otázky jest otázka mezdní. Příléhavého upotřebitelného měřítka pro spravedlivé vyměření pracovní mzdy — resp. podílu dělníka na výnosu výroby, — dodnes nemáme. Všecky pokusy theoreticky konstruovati spravedlivý podíl na zisku (neboli mzdu) a prakticky je provést, se nezdařily. Následkem toho je také prakticky nemožno upravení otázky mezdní zákonodárnou cestou.

Úprava mzdy podstatně se provádí dnes dle zákonů nabídky a poptávky — s celou řadou momentů, které v jednotlivostech, ať již k dobru, ať k ztrátě dělníkově mohou spolupůsobiti. Jen nepřímou cestou může býti pracováno na zvýšení mzdy, na spravedlivější její výměr a mohou zároveň „zákony“ o nabídce i poptávce býti „zkorigovány“.

1. Nabídka pracovních sil může být „regulována“, resp. snížena; tím může se působiti na zvýšení mzdy. V tomto smyslu působí celé ochranné dělnické zákonodárství na „zdvižení mzdy“. Odborové dělnické spolky mohou pracovati k účelnému vyrovnání nabídky a poptávky, uspíšiti využití vhodných konjunktur a zabrániti svévolnému snižování mzdy.

2. Mzda má být při nejmenším „výrobní vydání“ dělníkovo: závazným pojištěním má být zákonem zajištěn náklad na „produktivní vydání“ pro dny nemoci, invalidity a pod., podobně prémie pro případ úrazu v zaměstnání musí předběžně zákonem být zajištěna. Pokud toto „výrobní vydání“ nebylo dosud kryto mzdou, smíme doufati, že nyní se zvýší mzda aspoň o prémie pojišťovací a tím se vydání vyrovná.

3. Zvyšuje-li pravé a moudré použití příjmu — mzdy, — již samo o sobě cenu mzdy, tu působí tedy nepřímou na zvýšení mzdy, také povznesení a ušlechťení života dělníkova, kde mzda se řádně užije a vynaloží. Je vskutku oprávněno jádro v kritice sociálních demokratů, když ze stanoviska „železného mezdního zákona“ stěžují si a bojují proti „nízkému“ způsobu života dělnictva.

Nesprávné jest jen, že povznesení blahobytu dělnictva v tom spatřují, může-li si činiti větší nároky na rozmařilost a požitkářství. Nelze nijak popřít, že za posledních desetiletí právě v tomto směru způsob života všeho dělnictva se opravdu „zdvihl“ až příliš mnoho. Život v hostincích, nádhěra a přepych v oděvu, touha po nákladnějších zábavách se jistě zvýšily, za to — bolestno! — ubylo ryzosti a opravdovosti, smyslu pro spořádanou domácnost a pro život rodinný. Požitkářství a přepych lichváří na úkor pravých, vznešených

životních potřeb. Tovární mladí dělníci a dělnice svůj výdělek — ne-li celý — aspoň z části, bezohledně utrácejí, počínají pak manželský život s dluhy, bídou a nouzí a později mají podíl na zvýšené trpké bídě i jejich dětí... a dělnické rodiny hynou — proletarisují. Toto — každý rozumný dělník a každý přítel tohoto stavu s námi souhlasí — není přece pravá cesta k „povznesení a ušlechťení pracujících tříd.“

Je jisto, že nároky dělnictva na život mají a mohou se stupňovati, avšak správným způsobem. Jinoch a mladá dělnice mají navzájem činiti nárok, aby každý z obou k založení rodinného krbu přinesl nějaký malý uspořený kapitál. Muž má stále považovati za povinnost a čest, že sám vlastní prací vyživuje ženu i děti. Žena má se věnovati domácnosti a výchově dětí a nemá poďávati ruky muži, který tohoto jí vlastního postavení nemůže jí zaručiti.

Celá dělnická rodina má nároky na přiměřený příbytek a jeho vypravení: otec, matka i děti mají pracovati na tom, aby jejich příbytek byl spořádaný, čistý, zdravý — a tím i útulný. Matka musí uměti muže i děti na domov poutati.

Ne tedy lehkomyšlnost a rozhazování, nýbrž šetřmost a bdělost jsou prostředky, které zvyšují životní dělníkovo. Jen pravé, zdravé životní potřeby mají býti buzeny, šířeny a podporovány!

Zda stoupání způsobu života v našem smyslu přivede i stoupnutí mzdy ve smyslu Lassalkova „mezdního zákona“, zůstává prozatím stranou, — ale naše nazírání na takovéto povznesení dělníka má své oprávnění samo v sobě. Jeť jisto, že zdvihá fysickou i mravní sílu dělnictva a umožňuje tak nejen pouze stoupání mzdy, nýbrž činí i

1. zaměstnavatele povolnější k povolení vyšší mzdy;

2. zvyšuje sílu odporu v dělnictvu proti snahám nespravedlivého snižování mzdy;

3. stupňuje morální energii, vědomí solidarity a obětavost, aby organisovaný boj s žádoucí obezřetností, umírněností a vytrvalostí mohl býti probíhán.

Zdatní dělníci, kteří si nějaký kapitál pro příští dny ušetřili, mohou spíše se postavit na odpor zvůli svého zaměstnavatele — případně snáze mohou hledati novou práci a dále mohou snést i stávku, než dělníci, kteří žijí z ruky do úst. Dělníci mající smysl jen pro malé, rozmařilé zábavy prokáží méně opravdovosti a obětavosti pro organisaci dělnickou jak ve dnech klidu, tak ve dnech hospodářského boje — stávky, než dělníci vážní, sebevědomí a charakterní. Dělníci, kteří své vlastní „hospodářství“ nedovedou spravovati, dovedou tím méně přijati a plniti zodpovědné místo na příklad výbora v dělnickém spolku. Pravý přítel dělnictva musí i tohoto stanoviska svépomoci a sebevýchovy dělnictva se dovolávati, vždyť ve skutečnosti namnoze dobře vedené všeobecné dělnické spolky pracují zdatněji v hospodářském boji, než — vášní a ctižádostí vedené spolky odborové.

1. Podpora spořivosti.

Má-li býti poznána a náležitě oceněna spořivost svým významem pro stav dělnický, je třeba ji sledovati s jejími výsledky v jednotlivých životních periodách dělníkových.

Svobodný, mladý dělník musí spořiti a sice pokud možno nejvíce spořiti, aby mohl budoucně založiti

si vlastní spořádanou domácnost. Ženatý dělník, který ze svého výdělku musí živiti několikačlennou rodinu, stěží jen vyjde, a haléř uspořený ve volnějších letech mládeže mu vítanou podporou. Není-li v takovéto rodině sebemenších úspor, když počet dětí tak stoupne, že nijak již mzda nevystačuje, uhosfuje se v takové dělnické rodině nouze, za ní přichází sestra její bída, příbuzná nespokojenost a nezřídka — rozvrat.

Když děti vyspějí a vyjdou ze školy, počíná dělníkovi ulehčení, děti pomalu jedno za druhým přivydělávají a tím vypomáhají ve snažší výživě. Ani nyní však ještě šetrnost nesmí dům dělníkův opustiti: zbývají ještě léta stáří, která mnohého tolik lekají, poněvadž v nich vidí jen bídu za svůj úděl; ve volnějších letech, kdy dá se nějaký ten haléř stranou odložit, musí býti odkládán pro dny stáří. Konečně zaopatření dětí, které rodičům tolik a právem leží na srdci, vyžaduje také mnohých a mnohých úspor.

Je dle toho ve vydání potřeba vždy moudrého rozhledu a pečlivého rozpočtu. I v nejchudších rodinách musí čas od času býti odloženo stranou něco na nájemné, úroky, daně, zimní nákup a pod., a musí býti vždy něco pohotově pro nenadálý případ nemoci, přerušení práce atd. A čím chudší rodina, tím nutnější je větší obezřetnost a rozpočet — ani haléř nemůže zde býti vydán na méně nutné věci. Kde se nešetří, tam se dluží, kde jsou dluhy, není mnoho klidu! A chudá rodina snese právě nejméně ze všeho zlého — dluh!

K potírání neblahého systému „braní na dlůh“ bez odporu přispívají velmi zdatně spolky konsumní; založení takových spolků je často jedinou cestou k záchraně dělníka z rukou lichvářských. Kde se počíná

rychle usazovati a vyvinovati průmysl a kde dosud maloobchodníků — vůbec obchod — není, kde tedy oprávnění, legitimní zájmy nepřicházejí v počet, tam doporučuje se zakládání spolků konsumních co nejdůrazněji, ježto právě tam nejraději se usazují elementy obchodní pochybné jakosti, které chtějí těžiti z potřeby chudého dělnictva.

Požehnanou činnost rozvíjejí v Rakousku, Itálii a Belgii

a) poštovní spořitelny, zvláště prostřednictvím prodeje známek. Tajemství poštovních spořitelem spočívá z jedné strany v lehkém ukládání a vyplácení úspor, z druhé strany v tom, že i nejmenší obnos dá se uchovati zakoupením spořitelní známky, která se přilepí na spořitelní lístek, až je tak dosaženo minimální výše vkladu.

b) haléřové spořitelny, založené na podkladě prvně jmenovaných. Neosvědčily se dosud v míře očekávané; ale počet stádaček rozmnožily jistě.

Spořitelny městské i jiné peněžní ústavy pro úspory snaží se co nejvíce v lidu upevniti a rozšířiti zásadu spořivosti. Právě zmíněné „haléřové spořitelničky“ dají se velmi snadno připojiti k větším úsporám, čímž dá se snadněji zorganizovati prodej spořitelních známek a správa podniku. Organizace prodejen spořitelních známek dá se snadno provésti, podobně dají se zřídit i místa k přijímání vkladů. Obchodníci a různí prodavači, továrníci, učitelové, spolkové jednatelé rádi převezmou prodej známek i sprostředkování se spořitelny ohledně vkladů. Pro poslední účel musí ovšem volba osob býti již opatrnější. Důležité připomenouti, že rychlá výměna spořitelního lístku za knížku spořitelní jest právě tak důležitá jako lehký nákup

známek. Dělník odevzdá u důvěrníka spořitelny svůj vyplněný lístek úspor — má-li již spořitelní knížku, i tuto, — nač mu důvěrník vydá prozatímní potvrzení. Spořitelna obešle všechny důvěrníky stálým zřízencem každých osm dní a sebere příspěvky i knížky se seznamem vkladů — resp. majitelů, obstará zanesení vkladů, vydání nových spořitelních knížek, které dodá důvěrníkům, od nichž pak si vlastníci vše vezmou. Kratičká cesta! Ustanoví se také, do jaké výše důvěrník smí převzítí vklad na hotovosti (10 až 20 K).

Tato organisace, kterou provedla spořitelna v Gladbachu v Německu, se dosti dobře osvědčila a opravňuje k novým dalším pokusům. Zdar haléřových spořitelén jest zajištěn, když některá, větší vážnosti u dělnictva se těšící osobnost, vybírá pravidelně úspory.

Tímto způsobem — po maličkých dávkách — dají se ušetřiti značné objemy, které dělník v době nutné potřeby „jakoby našel“. Zvláště duchovní rádcové dělnických spolků a spolků vůbec mohou zde uplatniti svůj vliv a vedle povzbuzení převzítí i prostředkování vkladů u spořitelny. Dr. Hitze píše doslovně: „Znám kaplana, který svým sprostředkováním dodal do spořitelny přes 1 million marek!“

Nejlehčí způsob uložení úspor pro továrního dělníka skýtá se ve zřízení:

c) tovární spořitelny, ať již z iniciativy továrníkovy, ať dělnictva zavedené, ať již skutečné spořitelny nebo jen sprostředkovatelny s hlavní spořitelnou nějakou. Zde není ani třeba nákupu známek spořitelních, nýbrž může zde v pravém slova smyslu každý dělník míti svou pokladničku.“

Nejjednodušší cesta je tato: V den výplaty postaví se na místě, kde se výplata děje, kassety, každá asi se

20 oddílů, do kterých každému možno hořením olovem peněžním vhoditi své úspory.

Každý dělník má na kasetě svůj oddíl značen svým jménem.

Zvolení důvěrníci vybírají kassety a dodávají úspory spořitelně.

Tovární spořitelny poskytují z pravidla vyšší úroky než obyčejné. Jednotlivé závody tovární jdou ještě dále tím, že všechny, nebo aspoň mladší, svobodné dělníky zavazují k spořitelním vkladům. Toto donucení je buď přímé, když tovární řád předpisuje pravidelnou týdenní neb procentovou úsporu k uložení, nebo nepřímé, když účast na blahodárných zřízeních továrních (konsum) učiněna závislá na úsporách.

Všeobecně vzato, nevidí dělníci rádi přímé nucení k spoření, považujíce je za utrhování mzdy, mělo by proto jako závazné pravidlo platiti jen pro svobodné mladé dělníky. Ostatní všechno dělnictvo mělo by však býti o významu šetrnosti poučeno a povoláno v určité míře do správy spořitelny — aby mělo větší důvěru. Účel nuceného spoření je výchova k spořivosti. Jen v tomto rámci je také nucení ospravedlněno. Dělníkovi musí býti praktickými doklady ukázáno, kterak malé vklady se spojují ve velké sumy — tím má mu býti způsobena radost nad nastřádaným kapitálem a pohnuta vůle k dalšímu spoření. Aby snáze výchovného účele se dosáhlo, nesmí nucené úsporné dávky býti příliš veliké (5, 10 h pro ženaté, 10—15 h pro svobodné je hranice maximální); v nutnosti musí pak býti úspory snadno vyzdvíženy, aby byly dělníkovi k dispozici; konečně nucené spoření má jíti jen do určité sumy, když ta dovršena, má býti přenecháno spoření dalšímu dobrozdání dělníkovu. Vždycky musí býti k

tomu směřováno, aby dělnictvo ukládalo pokud možno nad nejnižší stanovený obnos; proto nestrhují se úspory z výplaty, nýbrž každý dělník činí vklad sám. Má-li býti dosaženo cíle, musí určitá část vkladů býti prohlášena za „uzavřenu“ t. j. určitý díl po určitý čas je nutno nechat ve spořitelně. Jsou spořitelny, které na rok, pět let sedminu vkladů a pod. prohlašují za „uzavřené“, nevyzdvížitelné.

Jsou i závody, které nucené úspory nedospělých dělníků až do 25. roku věku prohlašují v továrních spořitelnách za nedotknutelné.

Konečně pro dělnictvo nacházejí svůj význam i

- d) školní úsporné pokladny,
- e) spolkové spořitelny.

Spořitelny, které sledují různé cíle, musí také ukládání a vypovídání úspor souhlasně s cílem upravit. Rozeznáváme v tomto směru:

a) spořitelny nájemného, daňového poplatku, k uplácení dluhů a pro nákup na zimu, které mají za účel — jak jméno značí — při týdenním nebo měsíčním platu přijímati menší vklady k jmenovaným potřebám, kteréžto malé vklady se ještě úrokují.

b) Spořitelny k vypravení dítěte na př. k prvnímu sv. přijímání, pro vojenská léta, svatbu, k získání vlastního domku. — Také spořitelna „na umořování dluhů“ může býti do tohoto oddílu pojata. Věřitel — jak známo — přijímá jen větší obnosy a tyto ještě po předchozí výpovědi. Dělníky ovšem může jen po haléřích tuto sumu uschrániti; tuto sumu pak uchovati, případně zúročiti, jest účelem jmenovaných spořitelen.

c) Spořitelny pro stáří přijímají pravidelné úspory pro dny staroby. — Samozřejmě, že jedna a táž po-

kladna může všem těmto účelům sloužiti, jen vedení knih musí býti rozděleno.

2. Potírání upřílišněných zábav a opilství

Mimo všeobecné zásady k potírání opilství, dotýkáme se zde speciálně: zákazu dávání líhovin na úvěr zaměstnavatelem, zákaz požívání kořalky v továrně; jako náhrada za to: dodávání kávy, poskytování prémie za zdržování se kořalky, zakládání spolků a bratrstev střídmosti. Co poslední dovedou, ukázal příklad P. Matthewa v Anglii, faráře Fitzka ve Slezsku, kaplana Seelinga v Hannoveru a j. Stavěti se na odpor nemírným zábavám a upřílišněnému luxusu jest úlohou dělnických spolků. Tyto mají tvrditi zájem pravé stavovské cti, a členům skýtati zdravou, levnou — ducha i tělo osvěžující zábavu; mají učiti dělníky v první řadě hledati spokojenost a štěstí i zábavu v jejich rodinách.

3. Budování dobrých dělnických bytů.

Veliký vliv na zdraví, mravnost a rodinný život má obydlí. Dělník zpravidla není s to postaviti si vlastní domek, zvláště ne v zalidněných průmyslových střediskách. Chce-li si vybudovati vlastní obydlí, musí si velkou část stavebního kapitálu vypůjčiti, při čemž není vyloučeno upadnutí do rukou lichvářů. Podobně je s koupí domu. Domy, které budují stavební spekulant, jsou stavěny spíše pro značný výdělek, než pro praktické potřeby dělnictva. Bývají to zpravidla veliké

nájemné kasárny, drahé, přelidněné shromážděště nej-
různějších rodin, slabě osvětlené a špatně přístupné
rádnému větrání, takže ani zdravotním požadavkům, ani
požadavkům spořádaného života rodinného neodpoví-
dají.

Hlavní zlořády bytové jsou:

1. velké nahromadění obyvatelů v jediném do-
mě. Sejdou se zde nejrozličnější živly na jednom místě,
a následky toho jsou příliš známy, než abychom je
museli ještě vypočítávat;

2. nedostatečné místnosti obytné. Již roku 1887
napsal prof. Schmoller ve své národohospodářské stu-
dii: „Počet bytů s jedinou světnicí k vytopení ve
Frankfurtě n/Moh. obnáší 23%, v Lipsku 28%, v Ham-
burku 39%, v Berlíně 49%, Drážďanech 55%, Vra-
tislavi 59%, Štětíně 59%, Královci 62% a Chemnici
70% všech obydlí.“ — U nás dnes není lépe.

Následek prvního a nebezpečí druhého zjevu (neb
1. a 2. uvedených) rostou tak zv. „nocležníky“, jichž
význam zlobný pro klid domácí a štěstí rodinné
ocení jen ten, kdo měl po delší čas příležitost prodletí
v rozsáhlých dělnických koloniích v Německu a Anglii!

Po osvětlení cituji z Herknera: „V Mülhausích v
Elsasku došlo již tak daleko, že polovina lůžka, „jedno-
místo v posteli“ bylo veřejně v novinách inserováno.“

Gnauck-Kühne líčí z vlastního názoru život „noc-
ležnice“ („podnájemnice“):

„Představte si jen příchod domů takové nocležnice.
Po namáhavé denní práci v továrně, kde snášela hluk
a prach, touží po klidu a odpočinku. Před určeným ča-
sem nemá však žádného nároku na nějaké místo v
malém obydlí, je jen trpěna. Je-li „domácí pán“ ve

špatné náladě, slyší roztrpčující řeči, které ji ženou na ulici.

A bije-li smluvená hodina odpočinku, co ji čeká? Malé sofa v úzkém, výpary přeplněném koutě, který ráno o 7. hodině musí opustiti — nebo snad jen místo v loži „domácí paní“. Za takových okolností není divu, zkracuje-li si dělnice noci jak může. V neděli musí děvče na ulici. Jdou-li „domácí paní“ ven, uzamknou; jsou-li doma, vidí se neradi omezování.“

3. stoupání nájemného, ve větších městech přes 30% celkového příjmu. Dle výpočtu bytové ankety v Basileji ceněn jeden krychlový metr místa v bytu pro osobu:

až do 10 m krychlových	.	.	.	4.— K
------------------------	---	---	---	-------

až do 10—20 m krychl.	.	.	.	3.45 K
-----------------------	---	---	---	--------

až do 20—40 m krychl.	.	.	.	3.18 K
-----------------------	---	---	---	--------

přes 40 m krychlových	.	.	.	2.95 K
-----------------------	---	---	---	--------

4. časté měnění bytu. Bytů k pronajmutí přibývá; četnější rodiny hledají byty příhodnější za vhodnějších podmínek, často se stěhují.

K všeobecné odpomoci nedostatku dělnických bytů jaly se společnosti („stavební společnosti“) nebo jednotliví zaměstnavatelé pro své dělnictvo budovati dělnické domky.

Zcela po právu považuje sociální péče zříditi dělníkovi vlastní obydlí za svůj cíl. „Vždyť ideálem každého solidního dělníka je: býti vlastním pániem ve „svém“ domě, a že tento ideál, je-li jen trochu dosažitelný, podporuje značně spořivost a hospodárnost dělníkovu, toť nesporno. Majetek vlastního domku s malou zahradou pozdvihuje vědomí, posiluje pocit samostatnosti, dodává celé rodině větší spojitosti, utváří celek více konservativním. Děti dělníkovy mají opravdu „otcovský

dům“, na nějž s vděkem a radostí všude vzpomínají, na němž visí a do něhož se rády vracejí. Dělník, majetník domku, není proletářem, není bez domova, má svůj domácí krb, může zváti domek svým jménem.

„Malé, ale moje!“

Ačkoliv s ideálního stanoviska posledním cílem sociální politiky zůstává a zůstatí musí „vlastní domek“ dělníkův, vyrůstají i zde z nejistého stavu dělníkova dosti vážné obavy proti „vlastnímu.“

Takové jsou:

1. nebezpečnost vázanosti na jedno pracovní místo;
2. nebezpečí trvalého zadlužení;
3. obtíže při dědičných podílech;
4. nedostatečné přizpůsobení a upravení domku potřebám rodiny (velikost, vzdálenost atd.).

Hospodářsky posuzováno, je lépe pro dělníka, může-li bydlet v nájmu — ovšem s podmínkou, že je chráněn před výpovědí a zvýšením nájemného (dědičný nájem).

Oprávněným požadavkem však zůstává: jednotlivý obytný domek nebo aspoň samostatný byt (při nejmenším řadový dům). „Obytné kasárny“ k pronájmu jsou výpomocí jen v nejnutnějším případě, jen když při tom samostatnost jednotlivých rodin zůstane ochráněna.

Mnohé stavební společnosti a podnikatelé staveb spokojují se mnohdy s určitým procentem úroků (4%) vloženého kapitálu, zvýší o něco nájemné (asi na 7%), něco obnášejí výlohy roční na udržování, a přebytek přičítají dělníkovi na uplácení domu, aby mu tímto umožnily získání vlastního domku. Dosáhlo-li splácení toto určité výše (buď poloviny nebo třetiny vloženého kapitálu), připíše se dům na dělníka. Zbytek kupní ceny splácí tímtež způsobem jako dříve. Splácí takto

dělník měsíc po měsíci místo nájemného umluvenou částku stavební společnosti a je po několika letech vlastníkem budovy. Tak na příklad v Mühlhausích v Elsassu stane se dělník po 13 letech majetníkem domku v ceně 3000 fr., za nějž ve skutečnosti splatil jen o 1300 fr. více, než by jinde za týž byt rozsahem a v témže čase musil zaplatiti nájemného. Za 23 léta dělnictvo ve zmíněném městě věnovalo na zakoupení svých nemovitostí 3,319.789 fr. Akciová stavební společnost v M. Gladbachu v Německu v letech 1869—1903 vystavěla 666 domů (mimo 20 velkých nájemných domů), z nichž do roku 1904 již jich 628 bylo prodáno dělníkům za 2,700.000 marek.

S radostí musíme konstatovati, že i u nás — třeba v menších rozměrech — na tomto vděčném poli stávají se stále znatelnější pokusy. Účast lidu svědčí nejlépe o činnosti podniku.

Dr. Becker ve svém spise z r. 1901 „Die Wohnungsfrage und ihre Lösung auf baugenossenschaftlichen Wege“ (Drážďany) praví, že r. 1900 bylo v Německu 325 stavebních společností, z nichž dobrá polovina stavěla domky dle způsobu hannoverské stavební společnosti: byty k pronajímání. Domky zůstávají totiž v držení společnosti; členové mají přední právo k jich najmutí. Spolkové podíly jsou nízko vyměřeny a mohou býti spláceny po částkách. Ručení obmezené. Dividendy jsou obmezeny (3—4%). Zvyšování nájemného a vypověď se strany společnosti je všeobecně vyloučeno: nájemník však může dáti vypověď, také spolkové podíly jsou děditelné i prodejné — o všem se svolením.

Prvního rozšíření a podpory dostalo se stavebním spolkům invalidními ústavy. Až do roku 1902 inkl.

věnováno těmito na 120 millionů marek v Německu na stavbu dělnických domků. Namnoze garancie ský-taly obce a okresy nebo se i docela přímo akce účastnily upisující podíly a pod. Tak sám Düsseldorf věnoval k tomuto účelu 20 millionů marek.

Jinde poskytly obce levná stavební místa, povoli-ly zmírnění stavebního řádu.

Prusko od roku 1895 věnovalo v celku 59 milli-onů marek (roku 1904: 15 milionů) k zaopatření bytů úřednictvu a dělnictvu — ať již je stát stavěl, ať po-skytl podporu stavebním společnostem.

U nás v Rakousku hnuto otázkou dělnických bytů v posledním roce značně; jistě k tomu také přispěl IX. bytový mezinárodní kongres ve Vídni (květen 1910). Dle návrhu zákona z prosince 1910 má rakou-ský stát pomoci ke zřízení fondu pro stavbu vhod-ných bytů nákladem 16,500.000 K, rozdělených na 10 let. V návrhu jsou přesně vyčleny podmínky na ná-roky tohoto fondu.

Ze státních podniků nejintensivnější péči o byty zaměstnaných dělníků provádějí státní dráhy.

Počet dělníků při c. k. drahách zaměstnaných vzrostl ze 133.095 v roce 1898 na 273.000 v roce 1910. K provádění péče o byty používá se v první řadě stávajícího invalidního i starobního fondu, ve druhé řadě ostatních fondů c. k. státních drah, při čemž se však stále provádí zásada, že v nehybném majetku nesmí býti uloženo více než polovina fon-dového jmění.

Fondy:

1. staví domky svým nákladem a drží je ve své správě;

2. staví domky na vlastní účet, pronajmou je však stavební společnosti s právem získání jich po refundaci zakládajícího kapitálu;

3. zprostředkují stavebním společnostem půjčky k vystavění bytů pro zřízence drah.

Dosud postaveno 265 domů se 2142 byty nákladem 11,341.000 K. Ve stavbě je 78 domů s 1040 byty; kapitál zakládající je 6,395.000 K; projektováno dále vypsání staveb 28 domů se 322 byty v ceně 1,883.000 K.

Pro rok 1910-1913 projektováno dále z fondů správy státních drah postavení 215 domů se 1723 byty v ceně 10,410.000 K.

Prvnímu úpravnému a stavebnímu spolku zřízenců c. k. rakouských státních drah ve Vídni pronajato 9 domů se 148 byty se zakládajícím kapitálem 700.000 K.

Stavebním společností zřízenců drah z fondu invalidního a starobního pro tyto zřízence povolena půjčka 2,240.000 K.

Roční nájemné za čtverečný metr používané obytné plochy při bytech úředníků obnáší 6—8 K; při bytech podúředníků, sluhů a dělníků 4—8 K.

Nyní jest 8 stavebních společností a 3 se konstituují pro stavbu domků pro železniční zřízence, jimž dráha slevuje také na transportu materiálu stavebního.

Praha má svůj městský bytný sprostředkovací ústav. Organisační statut dne 13. prosince 1909 změněn a doplněn.

Těm, kdož se zabývají otázkou bytovou, podáváme kratičce několik pramenů: „Vzděl. knihovna katol.“: Bytová otázka. — Kotrba, Praha; Spisy spolku pro sociální politiku (Verein für Sozialpolitik 1886, 1897 a

1901); spisy „Centralstelle für Arbeiterwohlfahrtseinrichtungen“ Nr. 3., 5., 13., 14. a 20. (Berlín, Heymann's Verlag); spisy spolku „Reichswohnungsgesetz“, Frankfurt n/M. Souhrn všeho podává dr. Jaeger „Die Wohnungsfrage“ (Berlín, 1903). Rakouských poměrů v jednotlivých číslech si všímá „Arbeiterschutz“ (Víděň).

Stěžejné body v otázce dělnických bytů.

I. Moderní otázka bytová povstala v první řadě přestěhováním mnoha lidí z venkova do města a do středisek průmyslových. Je tedy ve své podstatě otázkou usazování v městech a tím otázkou staveb městských.

1. Ustálený způsob při městském usídlení — zvláště u dělnictva — ve velikých obytných „kasárnách“ je nezdravý se sociálního, výchovného, hygienického, policejního, právního a uměleckého stanoviska — proto stavíme se proti němu.

2. Správy městské z těchto důvodů mají pečovati o sociálně dobré a levné byty v malých rodinných domcích pro dělnictvo jakož i ostatní obyvatelstvo — dle toho mají se řídit stavby v městech.

a) K tomu cíli musí býti městské stavební plány a městské stavební řády účelně zpracovány a to rozdílně pro různé městské čtvrti, dle účele vymezeného.

Městský stavební plán měl by dle toho obsahovati různé třídy ulic: nádherné široké ulice, jednodušší široké a prostřední, konečně úzké ulice obytné.

Stavební policejní řád měl by zakázati v obytných ulicích každé stavění velkých nájemných činžáků a dovolovati jen domky pro jednu, nejvýše pro dvě rodiny.

b) Město musí různými výhodami usnadňovati usazení a podporovati pevné usídlení malých lidí, na př. slevním při placení vody z vodovodů, plynu, za čistění jam, při rozpočítávání příspěvků na stavbu kanálů, ulic a pod. Nechtěla-li by snad města zmíněných výhod poskytnouti domkům stavěným společnostmi, ať tedy aspoň dle rozdělení ulic rozdělí postupně i příspěvky shora jmenované.

c) Město musí umožniti rozptýlené usídlení i na periferii města otevřenými ulicemi a hustě rozvětvenou sítí pouličních drah.

3. Stát má na správném usídlení svých občanů veliký zájem. Je žádoucí, aby po této stránce městské stavební plány a stavební řády přísně zkoumal, vyhovují-li vytčeným požadavkům. Toto zkoumání spadá v obor „stavebních komissí.“

II. Různé snahy posledních dnů lze jen s povděkem vítati. Jsou to:

1. snahy o získání dostatečných městských stavebních míst, čímž by tato se stala levnější;

2. snahy po odstranění stavebního spekulantství a podvodu a po pozdvižení stavu poctivých stavebních podnikatelů. K tomu cíli směřují různé úřední výnosy.

III. Soukromý kapitál a soukromé podniky nevyhověly dosud všem poptávkám po levných, zdravých bytech. Ani spolky pro stavbu dělnických domků nedosáhly patřičného rozšíření a tím uskutečnění svých

snah, ježto jim chybí dostatečný levný úvěr a poradní i vůdčí ústřední správa. Bude úkolem státní správy v době nejkratší tomuto oboru péče o dělnictvo vypomáhati veřejným kapitálem, t. j. státním úvěrem v ročních stanovených výškách. „Stavební generální komise“ mohly by — jsouce zřízeny — státi se také instancemi pro správu státního úvěru a fungovati jako veřejné „stavební banky“.

IV. Úkolem „stavebních generálních komisí“ mohlo by býti:

1. zkoumati městské plány stavební a stavební řády, odpovídají-li daným zákonům atd.;

2. podporovati zakládání stavebních spolků, oživovati činnost starých a dozírati na všechny s přispíváním jim radou i činem;

3. stavebním společností k všeobecnému blahu zařízeným umožňovati půjčky pro zakoupení potřebných stavebních míst, k zakoupení nebo stavbě dělnických domků; půjčky jsou na nízké úroky a amortisaci — asi na 3% a 1%.

Půjčiti se může až na 7 desetin ceny objektů.

Tímto způsobem stanou se jmenované úřady pomocníky sociálního správného městského zaldnění a ubytování.

V. Prohlášení, že nějaká stavební společnost je „k všeobecnému blahu a prospěchu“ zřízena, děje se po zkoumání stanov. Takovéto prohlášení mělo by míti právní následky:

1. stavební společnost taková by měla dostati nárok na státní úvěr ve zmíněné již výši;

2. měla by býti sprostěna daní a poplatků kolovních;

3. měla by míti nároky na výhody od správy města;

4. město, okres, kraj, spořitelna v okrese činnosti stavební společnosti jakož i společenstva, která v okrese jsou a mají určitý minimální počet pracovních sil ve svých závodech, měly by býti zavázány upsati aspoň 20tinu základního kapitálu společnosti. Při hotovém zaplacení vždy dvacetiny ceny domků, od kraje, spořitelny a společností umožnilo by již zajištění společnosti stavební, neboť kdyby jen tři dvacetiny od soukromníků (zaměstnavatelů, dělníků atd.) byly splaceny, stačilo by to, ježto sedm desetin bylo by zapůjčeno od státu.

VI. Buď cestou zákona nebo nařízení mělo by se určit:

- a) aby každý příbytek přesně odpovídal určitým nejnižším požadavkům ohledně stavby, zařízení, počtu světnic a vedlejších místností;
- b) aby každému obyvateli domku bylo dostatečné kvantum vzduchu a světla zajištěno;
- c) aby bylo zapovězeno obývání nezdravých bytů a přestavby zdravých bytů;
- d) aby touto kontrolou pověřena byla buď policie nebo zvláštní státní úředníci.

VII. Dá se uvažovati, zda by budoucí invalidní pojišťovny nemohly ročně stavebním společnostem předati 1—2% příjmů. Dobré byty jistě také omezují invaliditu.

VIII. Bytová otázka zdá se na základě mnohých pojednání dalekosáhajících svazů a sociální nutnosti zrakou pro brzké uzákonění.

4. Povznesení duševního vzdělání dělníků

Na několika místech jsme již podotkli, že vlastní domácí dílna stále ustupuje do pozadí, jsouc zatlačována

továrnou. Individuelní, osobní práce je vystřídána obsluhováním strojů, na místo vypracování celého díla dle vlastního pojetí pracujícího nastupuje dalekosáhlá dělba práce. Radost, která spočívá v samostatném provádění práce a jež se opírá o různost a střídání práce, morální zisk, který skýtá ponenáhlu postupující předběžné vzdělání — učeň, pomocník, mistr... všechny tyto ideální momenty práce v továrně nedocházejí celého uplatnění. Dlouhý namnoze pracovní čas, prodlévání v pracovních prostorách přesycených prachem a olejem, pospolitá práce obou pohlaví a dělníků různého věku, shon a veliké smětnání dělnictva v centrech průmyslových a obytných „kasárnách“ pramálo přispívají k duševnímu pozdvižení dělníkovu. Vše volá po odpomoci a vyrovnání protiv — dělnický stav potřebuje ohledů i na duševním poli. Nesmí mu býti uzavírán přístup k vzdělání — všechny vzdělávací elementy, které pro dělníka mají význam, jako velkolepý technický pokrok a hospodářský rozmach, a výsledky bádání ducha lidského a kulturní celý vývin naší doby musí mu býti aspoň v základních rysech známy.

Dělnictvo je také povoláno spolupůsobiti a uplatniti se na duševně-mravním poli práce — musí býti k tomu vedeno po správných cestách, musí býti pro své cíle vychováváno. Na předním místě stojí ovšem důkladné odborné vzdělání dělnictva. Zdatnost v oboru vlastní práce sílí ducha i vůli a zveluje charakter. Odborné vzdělání má důsledně býti doplněno všeobecnou duševní součinností na společných zájmech všech tříd společenstevních. Vzdělání musí sblížit, nikoliv dělníka od ostatních dělit — třídit!

Vzdělání jest cílevědomé, harmonické vyvinutí duševních schopností: rozumu, citu a vůle. Křesťansky

vyjádřeno je vzdělání vyniknutím obrazu Božího v člověku. Vzdělávati se mají harmonicky všechny schopnosti, nejen jednostranně jenom rozum a paměť; je to vývin a výchova k samostatnosti a ne zatížení neuspořádanými, nesrozumitelnými a důsledně i neovládanými představami, vědomostmi a snahami.

Dělník má býti schopen jasně, s porozuměním a zájmem pozorovati poměry a události ve svém okolí, má dovésti utvořiti si o všem vlastní úsudek.

Jeho fantasie má býti živena spořádanými, dosažitelnými a zušlechťujícími představami; myšlenky důstojné dělníka — otce — živitele, vznešené cíle a pohnutky. mají zdvihati z denního prachu jeho mysl a cit, vůli jeho tužiti a tím upevňovati celý jeho charakter.

Dělník má jíti životem přímo, nesmí se nechat strhnouti bouří života v jednotvárnost a zoufalství, má zůstat nadšen pro vše dobré, pravidelné a krásné. To je jeho schopností i jeho právem. To není privilegium jen určitých tříd. Dělník má také cítiti radost nad vznešeným dílem Boha a velikými činy lidstva. Má radostně bráti podíl na náboženských, duševních a národnostních snahách časových a nikoli zapadati v moři denních starostí a podléhati tíži práce. Opravdu toho docílit, toť vznešený cíl a koruna a doplnění sociální reformy!

Rozum, vůle a srdce musí býti zároveň pojaty ve výchovnou práci; vlastní součinnost a snaha o další vzdělání musí býti buzeny a podporovány. K dosažení tohoto cíle budou se musiti důsledně všechny vzdělávací práce připojovati účelně k bodům a pojmům, které zkušenostem a představám dělníkovým leží nejbližší a jež zároveň dovedou uchvátiti cit, podporovati vůli a

přemluvití rozum. Takové pojmy jsou: 1. náboženství, 2. rodina, 3. povolání, 4. příroda a 5. domovina, vlast.

Přednášky a přednáškové kursy minou se velmi často cílem, ježto bývají příliš abstraktní a leží mimo okruh dělníkových představ: — sestupujme raději dolů, k dennímu životu dělníkovu; provázejte jej ve svých přednáškách na cestě do chrámu, navštěvujte jeho byt a ukažte mu jeho krásy a chyby, prodlete s ním v jeho rodině, jeho domě, sledujte ho v dílně, továrně a jděte s ním ve své řeči do schůzí dělnických, procházejte se s ním v přírodě a ukazujte mu zde velikost Boha, vypravujte mu o jeho domovině, o krásné jeho vlasti — porozumí všemu a radostně bude sledovati pozorně jako dítě postup myšlenek a brzy najde si sám cestu... Jen tak vzdělání bude lid zušlechťovati a zůstane zachráněna ve vzdělání tom jednota.

Vzdělávacími prostředky jsou:

- a) přednášky, možno-li s nákresey a světelnými obrazy;
- b) vzdělávací kursy, lidové přednášky a kursy přednáškové;
- c) zřizování museí: živnostenských a historických, uměleckých sbírek, museí pro vlastivědu, přírodopisných sbírek a pro v á d ě n í dělníků těmito musejními sbírkami;
- d) zřizování knihoven, čítáren atd.;
- e) čtenářských kroužků: předčítání a rozdělení rolí, společné čtení a vykládání důležitých spisů;
- f) dramatická představení a deklamace;
- g) vzdělávací lidové večery;
- h) ulehčení při obstarávání dobrých knih (rodinných knihoven), obrazů do příbytků, kolportáže atd.

Pokud interkonfessijsní spolky, obce atd. pečují o lidové vzdělání, musí býti brán ohled na náboženství a politické názory členů.

(Literatura: Vhodné pomůcky skýtají „Časové úvahy“ — Hradec Králové; jednotlivá čísla lidových brožurek benediktinů rajhradských v Brně; německé: „Soziale „Tagesfragen“, různá jich čísla, a Opitzovy některé brožury — Warnsdorf.)

5. Pěstování náboženského smýšlení, vzdělání a ušlechtilé zábavy v dělnických spolcích.

Duševní povznesení a sociální vyškolení dělnictva katolického je především dílem katolických dělnických spolků.

U nás dělnické spolky vykonaly veliký kus sociální práce. Byl to nezapomenutelný biskup Brynych, který svými spisy, svými řečmi a svým celoživotním působením spolky podporoval a v život vyvolával. V něm má katolické hnutí naše muže, jako Německo katolické v biskupovi mohučském Kettelerovi — mihák a ukazovatele cest! Encyklika Lva XIII. o „dělnické otázce“ (r. 1891), hnutí katolického dělnictva jen podpořila a k většímu nadchla úsilí a rozmachu.

Úkolem katolických dělnických spolků jest:

1. pěstovati náboženské smýšlení, mravnost a pevné přilnutí k církvi (společné přijímání sv. svátostí, účast spolků při církevních slavnostech a svátcích);
2. povznášeti stavovské cnoti a stavovskou čest;
3. pěstovati ušlechtilé zábavy a přátelství vzájemné;

4. podporovati všeobecné a odborné vzdělání: přednášky, vzdělávací kursy, deklamace, návštěvy museí a výstav, zařizování knihoven, čítáren, zvláště však

5. sociální vzdělání a vyškolení: sociálně vzdělávací kursy, dělnické noviny, přednášky a sociální knihovny;

6. vzájemně podporovati a hospodářsky pomáhati přispívajícími nemocenskými pokladnami a pokladnami úmrtními, spolkovou spořitelnou, společným nákupem životních potřeb (uhlí, obilí, bramborů, chleba atd.), připojením k spolkům konsumním, zřízením pokladny k uspořádání nájemného, skýtáním právní ochrany, sprostředkováním nájmu dobrých bytů a míst ke stravování, utvořením stavebních společností pro dělnické domky a zavedením ochrany nájemníků, zařízením hospiců, sbírkou charitativního fondu pro mimořádné případy nouze, návštěvou nemocných členů, přijetím poručnictví u dětí po zemřelých členech atd.

7. povzbuzovati, poučovati a organisovati práci členů při volbách do nemocenských pokladen, živnostenských soudů, pojišťoven, podporovati a šířiti odborné dělnické organisace, utvořiti odborné sekce k snažšímu odbornému vzdělání a dávati návod k podávání návrhů a stížností k příslušným úřadům, seznamovati s ochranným dělnickým zákonodárstvím atd.;

Pokud se organisace dělnických spolků týká, stojí jim zpravidla v čele kněz pod biskupa delegovaný jako předseda, jemuž k pomoci stojí užší a širší výbor spolkový. Spolková schůze koná se pravidelně v neděli — odpoledne neb večer — sestává z přednášky, deklamací, zpěvu; při schůzi jest příležitost k placení spolkových příspěvků, vkladů do spořitelny, k výměně knih,

půjčení spolkových novin, nutnému poučení o nutných případech.

Na generálním shromáždění předsedů spolků katolických tovaryšů ve Würzburgu r. 1897 přijata resoluce:

Za úkol odborů spolkových se považuje:

1. šířiti odborné vzdělání:

- a) vyučováním, přednáškami, výstavami modelů atd.
- b) obstaráváním odborné knihovny (odborných časopisů);
- c) sprostředkováním vhodných pracovních míst.

2. důkladně poučovati o stávajících sociálních zákonech a zřízeních; dáti praktický návod k účelnému spolupůsobení při provádění, resp. správě uvedených zřízení;

3. projednávat stávající poměry dělnické, osvětlovati zlořády a hledati cesty k jich odstranění; sděliti a pobídnouti k nutným opravám a zařízením u příslušných úřadů;

4. zaváděti přispívající pokladny nemocenské a úmrtní, sprostředkovati dobrá pracovní místa.

Tyto odbory mají míti vlastní správu; předseda v nich má jen poradní hlas. V těchto zásadách, které roku 1893 vypracoval Dr. Hitze — tvoření odborů se co nejvíce doporučí jako výhodná cesta k dosažení zdravé odborové organisace. Nesmí se však nijak šířiti mylný názor, jakoby dělnické spolky s odbornými sekcemi byly náhradou samostatných odborových dělnických organisací, nýbrž nutno stále míti na paměti, že jsou jen přípravné školy pro onu pravou odborovou organisaci. Podstatnou úlohou dělnických odborových spolků jest: vybojovati lepší pracovní podmínky — eventuálně i pomocí stávk; že tyto cíle přímo nesledují odbory při spolcích dělnických, patrně

z řečeného, nýbrž cvičí jen příští bojovníky, zaučují je a seznamují s poměry.

6. Zakládání výrobních společenstev.

Výrobní společenstvo stále bude možno jen pro malý počet dělnictva — elitu — a to jen ještě za určitých hospodářských a osobních předpokladů. Jest otázkou, zda vyškolení dělnictva při spolusprávě různých pojišťovacích podniků a pokladen, spolkovými kursy atd. postačí pro formy podnikatelství v budoucnosti. Účel, ohled. aspoň nejsnaživější a nejzdatnější živly stavu dělnického upomenouti na určitý stupeň jejich samostatnosti a oprávnění při správě, zdají se býti dosti závažny, aby i takovými společenstvům za určité vymezených podmínek byl poskytnut státní úvěr jako výpomoc.

7. Podíl dělníků na zisku z podniků. (Industrial partnership).

I toto účastenství jest jen výmínečné a možno za určitých předpokladů, není však možno, aby mu byl přičítán všeobecný význam pro celý dělnický stav. Súčastnění ono jest jen jinou formou mezdní a to dosti nejistou; i dělník dá raději přednost dobrému a trvanlivému výdělku třeba před lepším, ale nejistým podílem na zisku z podniku.



Opravy tiskových chyb.

- Strana 6., řádka 1. shora místo: mamater čti ma mater.
Str. 18., řádka 9. zdola místo: poptávka. klesá čti po-
ptávka, klesá.
Str. 20., řádka 14. zdola čti r. 1891.
Str. 29., řádka 14. shora místo: Romnožení čti Roz-
množení.
Str. 33., řádka 14. shora místo: existenční čti existenci.
Str. 36., řádka 3. shora místo: pracování čti zpracování.
Str. 57., řádka 5. zdola čti: Výjimky ty však stanoveny
budou teprve...
Str. 59., řádka 4. zdola vynech: býti.
Str. 62., řádka 9. shora místo: Výjinky čti výjimky.
Str. 64., řádka 8. shora místo: mají čti mohou.
Str. 72., řádka 4. shora čti tato redukce...
Str. 134., řádka 4. zdola místo: zadpovědnost, která...
čti zodpovědnost, která...
Str. 142., řádka 5. shora místo: prosteřdky čti prostředky.
Str. 171., řádka 12. shora místo: živnostníky čti živ-
nostensky.
Str. 172., řádka 12. shora čti: 2. podobným způsobem
mohou býti povinnosti...
Str. 174., řádka 4. shora místo: pomáhají čti pomáhající.
Str. 203., řádka 14. zdola místo: u ustatních čti u ostat-
ních.
Str. 220., řádka 12. zdola místo: můž čti může.
Str. 258., řádka 13. shora místo: zmohem čti mnohem.
Str. 262., řádka 5. zdola místo: přímou noc čti přímou
moc...

Menší omyly, které neruší smyslu, oprav si laskavý
čtenář sám.

O B S A H:

Strana

Věnování	2
Předmluva autorova	3
Předmluva překladatelova	5
I. Pojem a rozsah dělnické otázky	7
II. Prvky dělnické otázky	9
III. Zvláštní charakter dnešní dělnické otázky	23
IV. Prostředky a cesty k „řešení“ dělnické otázky	25

I.

Oprávněnost a úkoly ochranného zákonodár- ství dělnického	31
--	-----------

A.

I. Ochrana zdraví a mravnosti	38
O pracovní místnosti	38
Mravnost a ochrana její	39
Další reformní cíle	41
II. Ochrana mladistvých dělníků	43
a) dětí	44
b) mladistvých pracovníků	46
c) obchodních pomocníků	47
Reformní cíle	47
Dětská práce v Čechách	47
III. Ochrana dělnic	48
Možné výjimky	49
Další snahy reformní	51
IV. Ochrana nedělního klidu	53
Výjimky z nedělního klidu	55
I. Výjimky stanovené zákonem	56
II. Výjimky pro závody, které přerušují práci nepří- pouštějí, pro závody sezonní a kampaňové	58
III. Výjimky z nedělního klidu pro živnosti, jejichž výrobků třeba denně nebo zvláště v neděli a svátek; dovolení od správních úřadů	62
Pro živnosti výrobní	63
Pro živnosti obchodní	65
Práce v písárnách a kancelářích	67
IV. Výjimky pro podniky pracující větrem a vodní silou	67
V. Výjimky za zvláštních okolností	68
VI. Výjimky v čas nouze	69
Další snahy reformní	69
V. Omezení pracovního času	70

Maximální pracovní den	70
Reformní snahy	75

B.

Ochrana svobody a spravedlivého provádění pracovní smlouvy	76
I. Upravení mzdové výplaty	76
II. Ustanovení doby a způsobu platu	77
Reformní snahy	80
III. Ochrana pracovní smlouvy proti rušení	81
IV. Dělnické výbory v jednotlivých závodech	85
V. Dělnické komory	88
VI. Živnostenské soudy	96
Zřízení živnostenských soudů	97
Příslušnost	98
Organisace	99
Řízení	102
Odvolání	103
Vykonání rozsudku	104
Výlohy	104
Živnostenské soudy soudní stolicí rozhodčích výborů	105
Dobrozdání a návrhy živnostenského soudu	105
Reformní snahy	107
VII. Dělnické odborné spolky	108
Stanovení minimální mzdy státem a obcí	108
Tarifové smlouvy	131
VIII. Organisace výkazu práce (Zprostředkovatelný práce)	135

C.

Ochrana rodinného života	136
I. Ochrana vážnosti rodičů	140
Další snahy	144
II. Zajištění vyučování a výchovy	146
III. Dokonalejší domácí vzdělání dělnic	147
IV. Omezení zaměstnání vdaných žen	149
V. Péče o dobré byty	152

D.

Rozšíření ochrany dělnictva zvláště na domácí průmysl	152
Snahy reformní	154

E.

Živnostenský dozor	156
-------------------------------------	-----

F.

Dělnická statistika. — Statistický úřad práce	162
--	-----

II.

Úkoly zajištění důchodů. Dělnické pojišťování	163
Význam a cíle dělnického pojišťování	163
Nástin vývinu dělnického zákonného pojištění	167
A.	
Pojišťování nemocenské	169
I. Rozsah pojištění	171
II. Způsoby nemocenského pojištění	174
III. Podpory skýtané pokladnami	178
Zabavení nemocenské podpory	184
IV. Příspěvky. Příspěvky zaměstnavatelů a ohlašování členů	184
V. Správa nemocenských pokladen. Představenstvo. Valná hromada	187
VI. Zápisné. Doba čekací. Dosažení nároků. Spory	189
I. Okresní nemocenské pokladny	195
II. Závodní nemocenské pokladny	198
III. Pokladny společenstevní	199
IV. Spolkové pokladny	200
Kritika vládní předlohy o nemocenském pojištění	200
B.	
Úrazové pojištění	206
I. Rozsah pojištění	207
II. Úrazovny	210
III. Dozor	211
IV. Zastoupení dělnictva ve správě	212
V. Podpory úrazovení	212
A. Podpora v případě úrazu	213
B. Podpora v případě smrti pozůstalým	214
VI. Příspěvky	216
VII. Postup při úrazu a upravení renty	218
VIII. Povolání rozhodčího soudu	220
IX. Prohlídka závodů	221
X. Konečná ustanovení. Různé	222
Úrazové pojištění dle vládní předlohy ze 3. listop. 1908	224
Kdo je zaměstnavatelem?	224
Mzdové třídy	225
Důchod úrazový	225
Ústavy pro úrazové pojišťování	229
Příspěvky úrazové	230
Vyšetření úrazu	232
Železniční a hornická úrazovna, jiné náhradní ústavy	235
Kritický posudek	236

C.

Starobní a invalidní pojištění dle vládní předlohy z r. 1908	238
Invalidní a starobní nárok	238
Příspěvek	238
Doba čekací	238
Nárok na důchod	239
Kdo se může za invalidu počítat	240
Závaznost pojištění	240
Vyloučení z pojištění	241
Osvobození od pojištění	241
Jak se počítá důchod	242
Jaké příspěvky se platí	242
Počátek výplaty renty invalidní	246
Renta starobní	247
Odbytné	247
Kdo smí podat nárok na odbytné	248
Omyl při vyměřování a přiznávání renty	248
Kdo může býti dán do starobince	248
Dobrovolné invalidní a starobní pojištění	249
Příspěvky invalidně starobní	251
Ústavy starobního a invalidního pojištění	253
Postup při žádosti o důchod	255
Poznámky k invalidnímu a starobnímu pojištění	258
Dozor. Spory. Soudy v nově navrženém pojišťování	262

D.

Vdovské a sirotčí pojištění	264
------------------------------------	-----

E.

Pojištění v nezaviněné nezaměstnanosti	266
---	-----

F.

Pojištění pro zvláštní případ nouze	271
--	-----

III.

Povznesení a ušlechtění průměrné životní míry	273
1. Podpora spořivosti	276
2. Potírání upřílišněných zábav a opilství	282
3. Budování dobrých dělnických bytů	282
Stěžejní body v otázce dělnických bytů	289
4. Povznesení duševního vzdělání dělníků	292
5. Pěstování náboženského smýšlení, vzdělání a ušlechtilé zábavy v dělnických spolcích	296
6. Zakládání výrobních společenstev	299
7. Podíl dělníků na zisku z podniků	299

Šest jubileí. (Sv. otce, císaře pána, tisíciletá památka narození sv. Václava, sedmistyletá památka blahosl. Anežky České a padesátiletá památka Zjevení P. Marie v Lúrdch.)

Farář Lidumil. Povídka od Grossmanové-Brodské. Cena 20 haléřů, poštou 25 haléřů.

Bojem k vítězství. Pěkná, na poměry našeho venkova hodící se povídka od J. Brožka. Cena 20 h, poštou 25 h.

První moravská lidová pout do Svaté Země r. 1905. Cena 40 haléřů, poštou 50 haléřů. Při větší objednávce 40 haléřů poštou.

Sedm panenských P. Poučné články pro křesťanské panny. — **Dvě nevěsty.** Povídka. Obojí napsal J. Janda. Cena 50 haléřů, poštou 60 haléřů.

Klášteří zločiny ve světle pravdy. Odpověď na neomalené útoky nepřátel církve. Cena 4 h, poštou 7 h.

Bič na socialisty. (Může-li býti rolník, Čech a katolík soc.-dem.) Cena 6 h, poštou 9 h.

Kladivo na socialisty. (Může-li býti živnostník, Čech a katolík soc.-dem.) Cena 6 h, poštou 9 h.

Pěš na socialisty. (Může-li býti dělník, Čech a katolík soc.-dem.) Cena 6 h, poštou 9 h.

Nevěrecké proudy v českém hasičstvu. Cena 6 hal., poštou 9 hal.

Rukověť křesťanského socialismu. Výtečný spisek hodící se pro všechny stoupence, zvláště pro organizátory a agitátory. Cena 50 haléřů, poštou 60 haléřů.

Pochod Orla. Cena 2 haléře. Poštou zasílá se nejméně 10 kusů.

Pohlednice s podobenkou vdp. praeláta dra Skočdopole. Cena 8 haléřů. (Posílá se nejméně 10 kusů fr.) **Pohlednice křesť. soc. tělocvičných jednot.** Čtyřbarevné. Cena 10 hal. (Posílá se nejméně 10 kusů franko).

Stanovy křesť.-soc. tělocvičných jednot. Cena 10 hal., poštou 15 hal., 5 exemplářů 60 hal. poštou vyplaceně.

Věda a víra. Přednáška Dra. Th. Frant. Šulce, prof. bohosloví a kanovníka v Hradci Králové na IV. soc. a řečnickém kursu v Č. Budějovicích. Cena 10 hal., poštou 12 hal., 11 exempl. 1 K, poštou vyplaceně.

Průvody s Velebnou Svátostí v Lúrdch. Napsal Dr. K. Slavík. Cena 8 hal., poštou 10 hal., 4 exempláře 30 hal., 12 exemplářů 80 hal., 48 exemplářů 3 K, 100 exemplářů 6 K poštou vyplaceně.

Při odebírání nejméně 10 exemplářů všech uvedených brožur se objednávka pošle vyplaceně.

Menší obnosy lze zasílati nejlépe v poštovních známkách v psaní. K větším objednávkám přikládán jest lístek poštovní spořitelny k bezplatnému posílání peněz.

Křesťanský názor světový.

Díl I.

Rozumové základy víry.

Sestavil Josef Šmejkal, farář.

===== Cena 1 K 70 h, poštou 1 K 90 h. =====

Důležitý spis tento, dokazující správnost křesťanského názoru světového, neměl by scházeti v žádné knihovně spolkové.

Objednávky přijímá:

„Česká sekce diecéšního komitétu v Českých Budějovicích.“

Odebírejte výtečné v pravdě lidové, čtenáři ponejvíce
===== psané časopisy: =====

„Václav“.

Ročník 34. List pro křesťanské jinochy a muže.

„Ludmila“.

Ročník 38. List pro křesťanské matky.

„Anežka“.

Ročník 35. List pro křesťanské panny.

Časopisy vycházejí 1 měsíčně a předplácí se na jednotlivý 2 K, při objednávce nejméně 10 exemplářů třeba všech tří dohromady po 1 K 60 h. — Číslo na ukázkou zašlou se zdarma.

Objednávky přijímá:

„Česká sekce diecéšního komitétu v Českých Budějovicích.“

„Hlas Lidu“.

illustrovaný dvojtýdenník katolického lidu na jihu Čech, spolehlivě informuje čtenáře o všech důležitých událostech veřejných. Kdo zajímáš se o tak zv. otázku jihočeskou — kdo podporovati chceš záchranné dílo katolíků jihočeských, odebírej „Hlas Lidu“! Vychází vždy v pondělí a ve čtvrtek ráno. Předplatné ročně 8 K, čtvrtletně 2 K. Adresa: „Hlas Lidu“, Čes. Budějovice.

Možno odebírat také jen čtvrtletní neb jen pondělní číslo ročně po 4 K; přijímá se též předplatné na měsíc na zkoušku, na obě čísla 67 h, na číslo jen čtvrtletní neb jen pondělní 33 hal. Číslo na ukázkou zašlou se zdarma.